UNIVERZA V LJUBLJANI | TEOF Teološka fakulteta

Uredil **Matjaž Ambrožič**

SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941

IZC UL TEOF

Elektronska izdaja

UNIVERZA V LJUBLJANI | TEOF Teološka fakulteta

Uredil
Matjaž Ambrožič

SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941

IZC UL TEOF

Elektronska izdaja

Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani

Ljubljana 2025

Matjaž Ambrožič (ur.)
SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941

Avtor: Matjaž Ambrožič et al.
Recenzenta: dr. Anica Lavrič, znanstvena svetnica, in dr. Jure Volčjak, znanstveni sodelavec
Lektoriranje: Mirjam Šemrov, prof.
Izdajatelj: Inštitut za zgodovino Cerkve UL TEOF
Za izdajatelja: Matjaž Ambrožič
Založnik: UL TEOF
Za založnika: Tadej Stegu
Fotografije: Nataša Vampelj Suhadolnik, SEM, NŠAL
Oblikovanje naslovnice: Jože Šenk
Priprava za objavo: Salve d. o. o. Ljubljana, Jože Šenk

Prispevki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.
The articles have been peer-reviwed. The authors are responsible for the scientific content of their papers.

Znanstvena monografija je nastala v okviru raziskovalnega programa P6-0262 (*Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga*), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

E-izdaja
Ljubljana, 2025

Elektronska izdaja dostopna brezplačno na naslovu:
https://www.teof.uni-lj.si/uploads/MATJAZ_AMBROZIC_Misijoni_2025.pdf

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 256828675
ISBN 978-961-7167-36-8 (PDF)

KAZALO

KRATICE IN KRAJŠAVE ... 7
SPREMNA BESEDA ... 9

Matjaž Ambrožič
PAPEŠKI DOKUMENTI O MISIJONIH (1840–1943) ... 11
1 Teološki temelji krščanskega poslanstva in misijonov ... 11
2 Papeški dokumenti o misijonih (1840–1943) ... 12
Zaključek ... 26

Julijana Visočnik
MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA – ČAS MED OBEMA VOJNAMA ... 30
1 Uvod ... 30
2 NŠAL 119 – fond Misijoni ... 30
3 Drugi fondi in zbirke ... 38
4 NŠAL 5, šk. 131 (Misijoni) ... 41
5 NŠAL 213, Apostolstvo svetega Cirila in Metoda ... 42

Miha Šimac
O MISIJONIH IN MISIJONARJIH: PABERKI IZ DNEVNIH LISTOV MEDVOJNEGA ČASOPISJA (1918–1941) ... 46
Uvod ... 46
1 Izbrani dnevni listi ... 47
3 Iz časopisnih notic ... 51
4 Iz zgodovine misijonov in misijonarjev v dnevnem tisku ... 51
5 Sodobniki – misijonarji (pisma, predavanja …) ... 56
6 Nabirke ... 59
7 Misijonska srečanja in misijoni doma ... 60
8 O tujih misijonarjih po svetu ... 62
Namesto sklepa ... 63

Mari Jože Osredkar
MISIJONSKE DRUŽBE V LJUBLJANSKI ŠKOFIJI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA ... 66
Uvod ... 66
1 Misijonske družbe, ustanovljene v ljubljanski škofiji pred prvo svetovno vojno ... 68
2 Družba za širjenje vere in Duhovniška misijonska zveza ... 71
Sklep ... 77

Nik Trontelj
PRISPEVEK MISIJONIŠČA V GROBLJAH K RAZVOJU MISIJONSKIH DEJAVNOSTI NA SLOVENSKEM ... 80
Uvod ... 80
1 Ustanovitev in pomen misijonišča v Grobljah ... 81
2 Prispevek misijonišča k razvoju misijonskih dejavnosti ... 85
3 Pomembni posamezniki, povezani z misijoniščem v Grobljah ... 89
Sklep ... 92

Irena Avsenik Nabergoj
VLOGA ŽENSK V JEZUSOVEM POSLANSTVU IN V MISIJONU PRVOTNE CERKVE ... 96
Uvod ... 96
1 Vloga žensk pri širjenju krščanske vere po pričevanju evangelijev ... 98
2 Jezusov usmiljeni odnos do grešnic: odpuščanje in vključevanje v skupnost ... 102
3 Ženske, sočutne spremljevalke Jezusovega trpljenja in smrti na križu ... 105
4 Misijonska vloga žensk v Apostolskih delih in v Pavlovih pismih ... 106
5 Skrb za vdove: ključna vloga Cerkve v sočutnem služenju skupnosti ... 112
Sklep ... 113

Luka Kokalj
JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI ... 119
1 Začetki bengalskega misijona ... 119
2 Misijonske postaje ... 121
3 Promocija bengalskega misijona v domovini ... 132
Zaključek ... 135

Helena Motoh in Nataša Vampelj Suhadolnik
KITAJSKI MISIJON SKOZI PRIZMO MISIJONARSKIH ZBIRK ... 139
1 Slovenski misijonarji na Kitajskem v zgodnjem 20. stoletju ... 141
2 Vloga misijonarskih zbirk v slovenskem prostoru ... 144
3 Frančiškani na Kitajskem: Peter Baptist Turk in Engelhard Avbelj ... 146
4 Salezijanci na Kitajskem: Jožef Keréc in Andrej Majcen ... 149

Bogdan Kolar
SLOVENSKI MISIJONARJI IN MISIJONARKE V JUŽNI AMERIKI V DVEH DESETLETJIH PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO ... 161
Uvod ... 161
1 Kapucini ... 162
2 Salezijanci ... 163
3 Salezijanke – FMA ... 166
4 Šolske sestre ... 169
5 Hčere krščanske ljubezni ... 171
6 Nekatera načela delovanja ... 172
Misli za sklep ... 174

Matija Nared
BALKANSKI MISIJON 179
1 Namesto uvoda: misijoni ali delo v diaspori 179
2 Družbenopolitično ozadje obdobja med obema vojnama 179
3 Misijonsko delovanje 183
Zaključek 189

IMENSKO IN KRAJEVNO KAZALO 192

SEZNAM AVTORIC IN AVTORJEV 198

RECENZIJI 200

KRATICE IN KRAJŠAVE

AAS	*Acta Apostolicae Sedis*
ACM	Apostolstvo sv. Cirila in Metoda
Apd	Apostolska dela
ASS	*Acta Sanctae Sedis*
AMK	*Ave Maria Koledar*
bl.	blaženi
br.	brat
CM	Congregatio Missionis (lazaristi)
č.	častiti, častita
DB	*Don Bosko*
DJ	Družba Jezusova (jezuiti)
DMZ	Duhovniška misijonska zveza
dr.	doktor
DŠV	Družba za širjenje vere
DŽ	*Duhovno življenje*
EARL	Raziskovalno središče za Vzhodno Azijo
FMA	Hčere Marije Pomočnice
g.	gospod
gdč.	gospodična
ge.	gospe
gl.	glej
idr.	in drugi
iss.	issue
itd.	in tako dalje
Iz	Izaija
IZC	Inštitut za zgodovino Cerkve
Jer	Jeremija
Jn	Janezov evangelij
JV	jugovzhod
JZ	jugozahod
K	krona
KM	*Katoliški misijoni*
Kol	Pismo Kološanom
Kor	Pismo Korinčanom
Lk	Lukov evangelij
LRK	Ljudska republika Kitajska
LŠL	*Ljubljanski škofijski list*

m	meter
mdr.	med drugim
MB	*Med brati*
ML	*Marijin list*
Mr	Markov evangelij
msgr.	monsignor
Mt	Matejev evangelij
Mz	Mojzesova knjiga
MZD	Mašna zveza duhovnikov
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana
npr.	na primer
o.	oče
OFM	Ordo Fratrum Minorum (frančiškani)
oz.	oziroma
p.	pater
prev.	prevedel
Prg	Pregovori
prim.	primerjaj
PSBL	*Primorski slovenski biografski leksikon*
Rim	Pismo Rimljanom
RSS	*Ricerche storiche salesiane*
s.	sestra
SED	Slovensko etnološko društvo
SEM	Slovenski etnografski muzej
SHS	Srbov, Hrvatov in Slovencev
Sl.	Slika
s. p.	sine paginae
str.	stran, strani
SV	*Salezijanski vestnik*
sv.	sveti
šk.	škatla
TEOF	Teološka fakulteta
t. i.	tako imenovani
Tim	Pismo Timoteju
tj.	to je
tm	tekoči meter
ur.	Urednik
UL	Univerza v Ljubljani
vol.	volume
ZDA	Združene države Amerike
zv.	zvezek

SPREMNA BESEDA

Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete Univerze v Ljubljani je s pomočjo znanstvenih sodelavcev pripravil znanstveno monografijo z naslovom SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941. Tematika odstira misijonska prizadevanja naših prednikov, ki so svoje misijonarje podpirali na različne načine in jim omogočali njihovo delovanje.

Če želimo razumeti dejavnost slovenskih misijonarjev in misijonark v obdobju med obema svetovnima vojnama, se moramo ozreti v vsebino papeških dokumentov iz predhodnega obdobja, ki so začrtali takratno misijonsko dejavnost. Med njimi so najpomembnejši: *Probe Nostis* (1840, Gregor XVI.), *Sancta Dei Civitas* (1880, Leon XIII.), *Maximum Illud* (1919, Benedikt XV.) in *Rerum Ecclesiae* (1926, Pij XI.).

Nadškofijski arhiv Ljubljana hrani veliko misijonskega gradiva, pri katerem njegov potencial ni bil izkoriščen, saj ga zgodovinarji ali drugi raziskovalci še niso pregledali in ovrednotili. V njem so zastopane predvsem misijonske družbe pred 2. svetovno vojno, najdemo pa tudi nekaj že zbranega gradiva za biografije misijonarjev.

O vseh najpomembnejših dogodkih doma in na tujem so poročali časopisni listi. Pričujoče delo poda sliko, kako so v tiskanih medijih predstavljali misijonarje oz. še posebej slovenske misijonarje in o čem so pravzaprav poročali.

Na začetku 20. stoletja so v ljubljanski škofiji delovale tri velike organizacije za podporo misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve: *Družba sv. Petra Klaverja za afriške misijone*, *Misijonska mašna družba* in *Misijonska zveza*. Obstajalo pa je tudi nekaj misijonskih podpornih društev, v katerih so delovali predvsem otroci in mladina.

Delovanje misijonišča v Grobljah pri Domžalah sodi v čas med svetovnima vojnama, ki je obdobje največjega razmaha misijonske dejavnosti na Slovenskem. Ustanova, ki so jo v dogovoru z ljubljansko škofijo vodili lazaristi, je imela zaradi svojih raznovrstnih dejavnosti središčno vlogo na področju misijonskega življenja na slovenskih tleh.

Misijonske zbirke v Slovenskem etnografskem muzeju predstavljajo temeljno izhodišče za preučevanje materialne kulture neevropskih kultur. Po prvi svetovni vojni se je misijonsko delovanje na Slovenskem institucionalno organiziralo v dejavnosti, ki so bile usmerjene v promocijo misijonov in v njihovo materialno ter finančno podporo.

SPREMNA BESEDA

Ženske so v dveh tisočletjih veliko prispevale k misijonskemu poslanstvu Cerkve, vendar njihova zgodba pogosto ostaja neznana. Njihova prizadevanja za širjenje krščanske vere, preizkušnje, ki so jih prestajale zaradi vere, zvestoba, ki so jo pokazale ob nasprotovanju, in vztrajnost, s katero so ubogale Božji klic, so prepogosto spregledani.

Jugoslovanski misijon na območju Bengalije je bil aktiven od leta 1925 do indijske osamosvojitve leta 1947. Začel se je na pobudo provinciala jugoslovanske jezuitske province, p. ddr. Antona Prešerna, ki je ponudil pomoč tamkajšnjim belgijskim jezuitom. Jugoslovanski misijonarji in misijonarke so bili pri svojem delu v veliki meri samostojni, saj so delovali na svojih misijonskih postojankah. Med njimi so bile glavne Basanti, Raghabpur, Morapai in Satkira.

Prispevek o zgodovini slovenskih misijonarjev na Kitajskem obravnava tri najpomembnejša obdobja: obdobje pekinškega jezuitskega misijona v 17. in 18. stoletju, obdobje poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja ter čas med obema vojnama vse do ustanovitve Ljudske republike Kitajske.

V času do druge svetovne vojne so kot misijonarji v Južno Ameriko odhajali predvsem člani različnih redovnih skupnosti, ki so se najprej vključevali v že ustaljene ustanove, nato pa svoje delo razširili med rodovi, kjer so postavljali temelje vere in cerkvenih struktur. Pri tem je šlo za pravo in izvirno misijonsko delo, marsikdaj zelo različno od predstav in pričakovanj, s katerimi so se novi misijonarji srečali pred odhodom na dolgo pot.

Misijonsko delovanje Slovencev na področju Balkana med obema vojnama je bilo vpeto v obstoj Kraljevine SHS, kasneje Kraljevine Jugoslavije. Katoličani so zunaj »katoliških« Slovenije in Hrvaške živeli še na hrvaških ozemljih v Bosni in Hercegovini. Veliko »avtohtonih« katoličanov je bilo tudi med Albanci na Kosovu in v Metohiji. Povsod po državi je bilo veliko katoličanov tudi med vojaki, orožniki ter drugimi uradniki z družinami; nekaj jih je bilo med rudarji, ki so odšli s trebuhom za kruhom; veliko jih je bilo med »koloni«, ki so bili v okviru agrarne reforme zvabljeni v »Južno Srbijo«. V Bosni so bili katoličani tudi uniati, ki so prišli tja iz Ukrajine in Poljske še za časa Avstro-Ogrske, uniati pa so bili tudi v Makedoniji.

Širok nabor obravnavanih tem bo nedvomno obogatil naše vedenje o nekoliko prezrti tematiki slovenskih misijonov in njihovega podpiranja v obdobju med obema svetovnima vojnama. Slovenski misijonarji in misijonarke so v tistem času nedvomno odigrali pomembno vlogo v misijonskem poslanstvu Katoliške Cerkve.

Doc. dr. Matjaž Ambrožič,
predstojnik IZC UL TEOF

MATJAŽ AMBROŽIČ

PAPEŠKI DOKUMENTI O MISIJONIH (1840–1943)

1 TEOLOŠKI TEMELJI KRŠČANSKEGA POSLANSTVA IN MISIJONOV

Ko govorimo o misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve, imamo v mislih praktično zamišljeno mednarodno dejavnost za evangelizacijo ljudstev, ki še niso krščanska, z delom posvečenih, izbranih, pripravljenih in avtoritativno poslanih oseb, ki imajo naziv *misijonarji*, ki po poti apostolov oznanjajo besedo resnice in ustvarjajo nove Cerkve.[1] Tako razumljeno poslanstvo Cerkve ima svoj izvor v Jezusovem intimnem krogu apostolov (prim. Apd 1,8). Nadaljuje se v širjenju evangelija po znanih in neznanih deželah v vsej zgodovini Cerkve.[2]

1.1 POSLANSTVO CERKVE KOT NADALJEVANJE KRISTUSOVEGA POSLANSTVA

Poslanstvo ni in ne sme biti zgolj dodatek Cerkve in njene poklicanosti v svetu ter se zato ne uresničuje zgolj zaradi nje same, temveč zadeva samo naravo Cerkve in določa njeno »biti ali ne biti«. Medtem ko judovstvo ne pozna poslanstva, je v krščanstvu poslanstvo duša Cerkve, ki je poklicana, da deluje kot zakrament odrešenja za ves svet. To nalogo lahko izpolni samo zato, ker oznanja križanega in vstalega Kristusa, ki je izvorni zakrament odrešenja za ves svet.[3]

1.2 POSLANSTVO KOT URESNIČEVANJE ISTOVETNOSTI CERKVE

Mnogi prakso misijona takoj in skoraj izključno povežejo s slabimi spomini in negativnimi asociacijami, zlasti v zvezi s problematično povezavo med kolonizacijo in misijoni, ki jo najdemo v zgodovini. Z začetkom zadnje faze dekolonizacije sredi prejšnjega stoletja se je ta povezava obrnila, tako da je s koncem kolonializma prenehala tudi »klasična« misijonska dejavnost Cerkve. Zaradi te temeljne krize, ki jo je morala prestati ideja misijona sredi prejšnjega stoletja, je drugi vatikanski koncil spomnil, da je misijon bistveno izvajanje in udejanjanje Cerkve

[1] Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0262 (»Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga«), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

[2] Pavel VI., Messaggio per la Giornata Missionaria Mondiale, 25. 5. 1969, v: isti, *Insegnamenti VII* (1969), str. 312.

[3] Joseph Ratzinger, Considerationes quoad fundamentum theologicum missionis Ecclesiae. Überlegungen zur theologischen Grundlage der Sendung (Mission) der Kirche, v: isti, *Zur Lehre des Zweiten Vatikanischen Konzils. Formulierung – Vermittlung – Deutung = Gesammelte Schriften*, Band 7/1, Freiburg im Breisgau 2012, str. 223.

ter sestavni del istovetnosti krščanske vere. Poudaril je nepogrešljivo misijonsko nalogo Cerkve in evangelizaciji dal nov zagon.[4]

1.3 KDO JE MISIJONAR?

Misijonar je oseba, ki jo je ustanovitelj vere ali cerkvena oblast (katoliška ali protestantska) poslala, da bi širila krščansko vero. Pri katoličanih je to navadno duhovnik, lahko pa tudi laik ali redovnik oz. redovnica, ki po nalogu pristojne cerkvene oblasti odide v misijonske dežele širit katoliško vero, tj. ustanavljati Cerkev.

Pojem *misijonarji* se uporablja za poimenovanje različnih redovnih skupnosti, ki se predvsem ukvarjajo z misijonsko dejavnostjo.

Drugi pomen pojma *misijonar* se nanaša na člane redovnih kongregacij, ki imajo posebno nalogo, da se posvečajo t. i. notranjim poslanstvom z vodenjem duhovnih vaj in ljudskih misijonov, opravljanjem apostolskega dela, vzgojo mladih, pomočjo romarjem v svetiščih, vodenjem seminarjev itd. Za misijonarja so značilni verska gorečnost, odrekanje, žrtvovanje in dobrodelnost.[5]

2 PAPEŠKI DOKUMENTI O MISIJONIH (1840–1943)

Dokumente cerkvenega učiteljstva o misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve po kronološkem kriteriju delimo v tri skupine. Prvo sestavlja korpus papeških dokumentov o misijonih iz časa pred drugim vatikanskim koncilom: *Probe Nostis* (1840, Gregor XVI.); *Sancta Dei Civitas* (1880, Leon XIII.); *Maximum Illud* (1919, Benedikt XV.); *Rerum Ecclesiae* (1926, Pij XI.); *Evangelii Praecones* (1951, Pij XII.); *Fidei Donum* (1957, Pij XII.); *Princeps Pastorum* (1959, sv. Janez XIII.). Drugo skupino predstavlja odlok o misijonski dejavnosti Cerkve *Ad Gentes* (1965) drugega vatikanskega koncila. Tretjo skupino sestavljajo trije pokoncilski dokumenti, ki poglabljajo in razvijajo bistvene točke odloka *Ad Gentes*: *Evangelii Nuntiandi* (1975, sv. Pavel VI.); *Redemptoris Missio* (1990, sv. Janez Pavel II.) in *Evangelii Gaudium* (2013, Frančišek).

Posvetili se bomo pomenu dokumentov Svetega sedeža za izvajanje misijonske dejavnosti Katoliške cerkve v obdobju 1840–1943. Če želimo razumeti dejavnost slovenskih misijonarjev in misijonark v obdobju med obema svetovnima vojnama, se moramo ozreti v vsebino papeških dokumentov iz predhodnega obdobja, ki so začrtali takratno misijonsko dejavnost. Zlasti se bomo zaustavili ob naslednjih papeških dokumentih: *Probe Nostis* (1840, Gregor XVI.), *Sancta Dei*

[4] Kurt Koch, Evangelisierung aus der „quellhaften Liebe" heraus, v: M. Delgado in M. Sievernich (ur.), *Die grossen Metaphern des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ihre Bedeutung für heute*, Freiburg im Breisgau 2016, str. 355–372.

[5] https://www.treccani.it/vocabolario/missionario/ (pridobljeno: 22. 7. 2024).

Civitas (1880, Leon XIII.), *Maximum Illud* (1919, Benedikt XV.) in *Rerum Ecclesiae* (1926, Pij XI.). Spadajo v zgodovinski kontekst sodobnega misijonskega gibanja od 19. stoletja do druge svetovne vojne. Opazovali bomo kontinuiteto, spremembe in razvoj, zlasti v zvezi z razumevanjem kulturnega in verskega dialoga z naslovljenci misijona ter teologijo krščanskega poslanstva in misijonov.

2.1 GREGOR XVI. (1831–1846)

Ena od svetlih točk sicer konservativnega papeževanja Gregorja XVI. je nedvomno njegovo prizadevanje za misijonsko dejavnost Katoliške cerkve. V okrožnici *Commissum divinitus*[6] leta 1835 je jasno opredelil delitev kristjanov na dve kategoriji. Prvo sestavljajo tisti, ki imajo nalogo predsedovati in ukazovati, tj. duhovščina in cerkvena hierarhija, drugo pa tisti, ki so pokorni in morajo ubogati. V tem smislu so bili verni laiki povabljeni, da podprejo misijonsko dejavnost kot pokorni sodelavci cerkvene hierarhije.

2.1.1 *Probe Nostis* (1840)

18. septembra 1840 je papež Gregor XVI. izdal breve *Probe Nostis*.[7] Njegov prvi del ne govori neposredno o misijonski tematiki, pač pa o slabih časih za Katoliško Cerkev, ki so jo zaznamovala zatiranja in preganjanja, predvsem pa *»zmote vseh vrst, kakšna je nebrzdana drznost pokvarjenih, kako se tepta sveta vera in s kakšnimi zvitimi in zahrbtnimi načini poskušajo heretiki in neverniki spreobrniti srca in misli vernikov«.*[8] Škofe je kot naslovnike breva opozoril na protestantsko konkurenco na polju misijonskega delovanja.[9]

V drugem delu breva papež konkretno spregovori o misijonih. *»Kakšnega razloga za veselje nam in vsej Cerkvi ne ponujajo obilni sadovi teh misijonov in napredek vere v Ameriki, Indiji in tudi v drugih deželah nevernikov? Kajti vedite, častitljivi bratje, kako sta se tudi v našem času močno povečala število in neutrudna gorečnost apostolskih mož v tistih pokrajinah, ki se brez kakršnekoli denarne podpore ali orožja, ampak oboroženi le s ščitom vere, ne le s svojimi glasovi in spisi, zasebno in javno ne bojijo bojevati z velikim uspehom „Gospodove bitke" proti herezijam in neveri, ampak so tudi vneti z gorečnostjo ljubezni in jih sploh ne odvrnejo neravna pot ali breme dela, po kopnem in morju iščejo tiste, ki ležijo v temi in v smrtni senci, da bi jih poklicali k luči in življenju katoliške vere.«*[10]

---

6 Gregor XVI., *Commissum divinitus*, 17. 5. 1835, v: *Acta Gregorii Pp. XVI*, II, Romae 1901, str. 33.

7 Gregor XVI., *Probe Nostis*, 15. 08. 1840, *ASS* 12 (1879), str. 545–550; isti, *Probe Nostis de Propaganda Fide*, 15. 8. 1840, v: *Acta Gregorii Pp. XVI*, III, Romae 1902, str. 83–86.

8 Gregor XVI., *Probe Nostis*, str. 545.

9 Prav tam, str. 547.

10 Prav tam.

Nato papež posveti pozornost mučeniškemu pričevanju kristjanov na Daljnem vzhodu. *»Deželi Tonkin in Cochin na Kitajskem se še vedno oplajata s krvjo številnih svetih prelatov, duhovnikov in vernikov, ki tam prebivajo in so obnavljali zglede krščanskih mučencev (od katerih so prva stoletja Cerkve črpala luč) ter z neustrašnimi dušami sredi muk doživeli najbolj kruto smrt za Kristusa in za pričevanje vere. Kakšno svetlejše zmagoslavje bi lahko bilo za Cerkev in vero?«*[11]

Papež opozori škofe na pomen pobožnih ustanov, *»ki se širijo v dobro vere in krščanske skupnosti ter so včasih v pomoč in podporo samim svetim apostolskim poslanstvom«.*[12]

V brevu nato Gregor XVI. omeni Družbo za širjenje vere, ustanovljeno leta 1822 v Lyonu, in družbe, ki so nastale na Dunaju ali drugod, čeprav pod drugim imenom. Z enako vnemo so prispevale k dejavnosti širjenja vere, ki jo je podpirala religiozna naklonjenost katoliških knezov. Šlo je za veliko in sveto misijonsko dejavnost Cerkve, ki se je vzdrževala, širila in povečevala s skromnimi darovi in vsakodnevnimi molitvami, ki so jih verniki prinašali Bogu. Misijonsko delo, katerega namen je podpirati apostolske delavce in izvajati dela krščanske ljubezni do novokrščencev, je po papeževem mnenju *»najbolj vredno občudovanja in ljubezni vseh dobrih ljudi«.*[13]

2.2 BL. PIJ IX. (1846–1878)

Papež bl. Pij IX. navkljub dolgotrajnemu papeževanju ni izdal pomembnejših dokumentov z misijonsko vsebino. Leta 1854 je v nagovoru *Singulari quadam* poudaril, da je apostolska ljubezen moralni temelj apostolske in misijonske molitve. Cerkev mora intenzivno moliti, da bi se vsa ljudstva spreobrnila h Kristusu, in si z vsemi močmi prizadevati za skupno odrešenje človeštva.[14]

2.3 LEON XIII. (1878–1903)

Novo teoretično osnovo za misijonsko dejavnost Katoliške Cerkve je podal papež Leon XIII. v okrožnici *Sancta Dei civitas* (objavljena 3. decembra 1880).[15] V njej vse vernike zaveže, naj se vključijo v gibanje misijonskega sodelovanja, hkrati pa jih nagovarja k molitvi in materialni pomoči. Z združitvijo vseh je mogoče zagotoviti veliko pomoč. Papež poudarja, kako velika bo nagrada za tiste, ki bodo za misijone darovali vsaj malo denarja in bodo, obogateni z molitvijo, opravljali številna in različna dobrodelna dela.[16]

[11] Prav tam, str. 548.
[12] Prav tam.
[13] Prav tam, str. 549.
[14] Pij IX., *Singulari quadam*, 9. 12. 1854, v: *Acta Pii IX P. M.*, pars I/1, Romae 1857, str. 627.
[15] Leon XIII., *Sancta Dei civitas,* 3. 12. 1880, v: *Acta Leonis XIII P. M.,* II, Romae 1882, str. 170–177.
[16] André Seumois, *L'anima dell'apostolato missionario,* (Studi Missionari, 1), Bologna 1961, str. 154.

2.3.1 *Sancta Dei Civitas* (1880)

Papež Leon XIII. v okrožnici *Sancta Dei Civitas* poudari, da Sveto Božje mesto, ki je Cerkev, ni omejeno z nobeno mejo pokrajin in ima moč, ki ji jo je podelil njen ustanovitelj, da vsak dan širi prostor svojega šotora. Povečanja krščanskih ljudstev se uresničujejo z delom ljudi in v skladu s človeškimi običaji. Vera je torej odvisna od oznanjevanja, oznanjevanje pa je posledica Kristusove besede.

Misijonarska služba po papeževem mnenju pripada tistim, ki so bili zakonito posvečeni v svete skrivnosti. Službi, ki sta sestavljeni iz darovanja in molitve, sta zelo koristni za širjenje meja nebeškega kraljestva. Imata tudi lastnost, da ju zlahka opravljajo ljudje vseh stanov. Papežem je naloga širjenja krščanske vere najbolj naložena.

Ustanovljena so bila društva za pomoč pri širjenju vere v določenih pokrajinah. Med njimi je bila najznamenitejša Družba za širjenje vere. Posnemanje pobožnosti je spodbudilo nastanek še dveh družb, od katerih je ena dobila ime Dejanje sv. detinstva Jezusovega, druga pa Vzhodne šole.

Namen Dejanja sv. detinstva Jezusovega je bil vzgajati v krščanskih običajih nesrečne otroke, ki so jih starši zapustili ali potisnili v bedo in lakoto, zlasti v kitajskih pokrajinah, kjer je bila tovrstna krutost najbolj razširjena.

Družba Vzhodne šole je skrbela za mladostnike in si po najboljših močeh prizadevala, da bi bili prežeti z zdravim naukom. Trudila se je, da bi jih odvrnila od nevarnosti napačnega nauka. Obe družbi sta pomagali Družbi za širjenje vere. Zato je že Pij IX. družbi pohvalil z apostolskimi pismi in ju obogatil s svetimi odpustki.

Ker so vse tri družbe uživale milost v očeh papežev in so opravljale svoje poslanstvo z usklajeno zavzetostjo, so Sv. kongregaciji de Propaganda Fide obrodile obilne sadove. Vendar pa so številni viharji, ki so divjali proti Cerkvi na območjih, ki jih je že razsvetljevala luč evangelija, povzročili škodo celo tistim družbam, ki so bile uvedene za civilizacijo domorodnih ljudstev.[17]

Ker se je v 19. stoletju odprl dostop do številnih pokrajin, je Leon XIII. želel, da bi se veliko ljudi posvetilo misijonom in jim zagotovilo ustrezno pomoč. Papež je imel dolžnost spodbujati gorečnost in dobrodelnost kristjanov, da si bodo tako z molitvami kot z darovi prizadevali pomagati pri delu misijonov in pri pospeševanju širjenja vere. Nazadnje je pozval škofe, da si skupaj z njim prizadevajo dejavno in energično pomagati apostolskim misijonom z molitvijo in miloščino pobožnih ljudi.[18]

[17] Leon XIII., *Sancta Dei civitas*, str. 170–173.
[18] Prav tam, str. 175–177.

2.4 SV. PIJ X. (1903–1914)

Papež sv. Pij X. je za moto svojega papeževanja imel geslo »Vse prenoviti v Kristusu«. Pričakovali bi, da se je bolj neposredno zavzel za razširjanje misijonov, a se ni. Zaradi nevarnosti liberalizacije in sekularizacije družbe in posredno Cerkve je dal poudarke na druga področja njenega delovanja. Vsekakor pa je bil papež, ki je zaznal potrebo po misijonskem delovanju v z industrijo zaznamovanih okoljih, kjer je bilo aktualno tudi socialno vprašanje delavstva.

2.5 BENEDIKT XV. (1914–1922)

Najpomembnejši papeški dokument, ki je podprl misijonski preporod po prvi svetovni vojni, je bilo apostolsko pismo *Maximum illud*, izdano 30. novembra 1919.[19] Z njim je Benedikt XV. dal nov zagon misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve in mobiliziral vse krščansko ljudstvo za pomoč misijonom.

2.5.1 *Maximum illud* (1919)

Papež v apostolskem pismu *Maximum illud* zapiše, da se veliko in vzvišeno poslanstvo, ki ga je naš Gospod Jezus Kristus ob vrnitvi k Očetu zaupal svojim učencem, ni končalo s smrtjo apostolov, ampak naj bi po njihovih naslednikih trajalo do konca časov. Božja Cerkev skozi stoletja ni nikoli prenehala pošiljati glasnikov in služabnikov Božje besede, ki so oznanjali večno odrešenje, ki ga je človeškemu rodu prinesel Kristus.

Nato besedo namenja tistim, ki kot škofje, vikarji ali apostolski prefekti predsedujejo svetim misijonom. Od njih je neposredno odvisno širjenje vere. Naj pomislijo, da morajo biti duša svojega poslanstva, zato naj s svojo gorečnostjo zgledno vzgajajo svoje duhovnike in sodelavce ter jih opominjajo in spodbujajo k večjemu dobremu.

Zatem sledijo pomembne papeževe ugotovitve, ki so aktualne še danes. Usoda misijona je odvisna od tega, kako je voden, zato je lahko neprimernost tistih, ki ga vodijo, zelo škodljiva. Če ima misijonar predstojnika, ki mu v vseh okoliščinah pomaga z ljubeznijo, bo delo nedvomno zelo plodno; v nasprotnem primeru se je treba bati, da se bo zaradi nasprotovanj in nelagodja postopoma zlomil in na koncu prepustil obupu in vztrajnosti. Tisti, ki predseduje misijonu, si mora prizadevati, da bi se misijon čim bolj povečal in razvil. Mora odgovarjati za večno zveličanje vseh prebivalcev dotične pokrajine. Za lažje oznanjevanje evangelija je zelo koristno ustanavljati nova središča in nove krščanske skupnosti, iz katerih bodo nato nastali novi vikariati ali prefekture.[20]

[19] Benedikt XV., *Maximum illud*, 30. 11. 1919, v: *AAS* 11 (1919), str. 440–455.
[20] Prav tam, str. 440–442.

Benedikt XV. svari pred nevarnostmi vase zagledanega misijonarja in izpostavi zgled dobrega predstojnika.[21] Zaveda se je ključnega pomena oblikovanja in izobraževanja domače duhovščine. *»Končno morajo tisti, ki vodijo misijone, svojo glavno skrb usmeriti v dobro vzgojo domače duhovščine, na katero se še posebej polagajo največji upi novega krščanstva. Domači duhovnik, ki ima s svojimi rojaki skupen izvor, značaj, miselnost in težnje, je namreč čudovito primeren za to, da jim v srca vcepi vero, saj bolj kot kdorkoli drug pozna načine prepričevanja. Zato se pogosto zgodi, da zlahka doseže tisto, česar tuji misijonar ne more.«*[22]

Papež poudari potrebo, da so domorodni duhovniki ustrezno poučeni in izobraženi. Za sprejem v duhovništvo ni dovolj le osnovna izobrazba, ampak mora biti tako popolna in dovršena, kot jo imajo duhovniki civiliziranih narodov. S tem namenom se je zavzel, da bi Sv. kongregacija de Propaganda Fide po svoji presoji sprejela ukrepe in določbe, primerne za različne pokrajine; da bi skrbela za ustanovitev in dober napredek semenišč.[23]

Nato se papež obrne neposredno na misijonarje. *»Zavedajte se, da ne širite človeškega kraljestva, ampak Kristusovo, in da ne dodajate državljanov zemeljski domovini, ampak nebeški. Zato razumemo, kako obžalovanja vredno bi bilo, če bi obstajali misijonarji, ki bi, pozabljajoč na svoje dostojanstvo, bolj mislili na svojo zemeljsko domovino kot na nebeško, in bi si nad vse prizadevali razširiti svojo moč in slavo. To bi bila ena najhujših nadlog apostolata, ki bi ohromila misijonarjevo gorečnost za duše in zmanjšala njegovo avtoriteto pri domorodcih. Kajti domorodci, čeprav so barbari in divjaki, dovolj dobro razumejo, kaj misijonar hoče in želi od njih, in vedo, lahko bi rekli po čutenju, ali ima druge cilje kot njihovo duhovno dobro.«*[24]

Posvaril je pred nevarnostjo, da misijonar deluje v interesu svoje države.[25]

Papež se zaveda, da se mora misijonar, preden začne svoj apostolat, nanj skrbno pripraviti. Za spreobračanje in reševanje duš je krepost neizmerno učinkovitejša od znanja. *»Zato je treba semeniščnike, ki jih je poklical Bog, ustrezno pripraviti za tuje misijone, hkrati pa jih poučiti o vseh disciplinah, ki so potrebne za misijonarja, tako svetih kot svetnih. In prav to hočemo, da se z vso skrbnostjo izvaja v šolah Papeškega zavoda de Propaganda Fide; tam tudi odrejamo, da se odslej posebej poučuje o vsem, kar se nanaša na misijone.«*[26]

Glede vprašanja inkulturacije vere v misijonsko okolje je bil Benedikt XV. jasen. Prva stvar, ki jo mora misijonar poznati, je jezik ljudi, katerih spreobrnjenju

[21] Prav tam, str. 443–444.
[22] Prav tam, str. 445.
[23] Prav tam, str. 445.
[24] Prav tam, str. 446.
[25] Prav tam, str. 447.
[26] Prav tam, str. 448.

se namerava posvetiti. Kar zadeva razlago krščanskega nauka, naj prizadevni misijonar tega ne zaupa katehistom, ampak naj si ga vzame kot svojo nalogo, saj se dobro zaveda, da ga je Bog poslal le zato, da bi oznanjal evangelij.

Nato sv. oče spregovori o ustrezni formaciji misijonarjev in poudari: *»Zlasti pri nevernikih, ki jih vodi bolj instinkt kot razum, je veliko bolj koristno pridigati z zgledom kot z besedami.«*[27]

Papež v nadaljevanju apostolskega pisma zahteva, naj bo kandidat za misijonarja zgleden v svoji ponižnosti, poslušnosti in čistosti; naj bo še posebej pobožen, predan molitvi in v nenehni povezanosti z Bogom ter naj se pred Njim goreče zavzema za zadeve duš.[28]

Papež Benedikt XV. se končno zave pomena žensk v misijonskem poslanstvu Cerkve. Glede tega so bile s strani cerkvenega vodstva stoletja dolgo prezrte. *»Na tej točki ne moremo prezreti žensk, ki so od samih začetkov krščanstva učinkovito sodelovale s pridigarji pri širjenju evangelija. Posebej zaslužene pohvale pa so vredne tiste Bogu posvečene device, ki jih v velikem številu najdemo v svetih misijonih, ki se posvečajo bodisi vzgoji otrok bodisi drugim različnim delom pobožnosti in dobrodelnosti.«*[29]

Papež pozove tudi k misijonski dolžnosti vernikov. *»Predvsem se morajo [verniki] zavedati zelo stroge dolžnosti, ki jim je naložena; pomoč svetim misijonom [...] in ta dolžnost je toliko strožja, kolikor večja je potreba, v kateri se nahaja njihov bližnji.«*[30]

Papež navede tri vrste sredstev pomoči, ki jih je mogoče nameniti misijonom. Prva je dosegljiva vsem, in sicer, da jim z molitvijo naredimo Gospoda naklonjenega.[31] Med delovanjem in misijonarskim sodelovanjem na eni strani ter kontemplacijo in molitvijo na drugi obstaja globoka in tesna povezava. Ko Benedikt XV. govori o nezmotljivo učinkoviti molitvi za misijonsko delo, se ne sklicuje le na glasno ali kontemplativno molitev, ampak na celotno življenje kristjana, ki ga njegova volja naredi molitvenega. V ta namen je bil ustanovljen Apostolat molitve, ki ga je papež močno priporočil vsem vernikom.

Papež Benedikt XV. je v apostolskem pismu *Maximum illud*, podobno kot pred njim že Leon XIII., poudaril individualno dolžnost vseh članov Cerkve, da molijo za misijone. Vztrajal je, da je vsakdo sposoben izpolniti to dolžnost. Vernikom je močno priporočal sodelovanje v molitvenem apostolatu v upanju, da nihče ne bo zavrnil pripadnosti temu apostolatu, ampak bodo vsi želeli sodelovati pri apostolskem delu, če ne z gorečnostjo, pa vsaj z dobrimi deli.

[27] Prav tam, str. 449.
[28] Prav tam, str. 450.
[29] Prav tam, str. 451.
[30] Prav tam.
[31] Prav tam.

Nadalje papež poziva k spodbujanju misijonskih poklicev. Ob pomanjkanju misijonarjev na škofe naslovi prošnjo za velikodušno odprtost za potrebe misijonskega sveta. Sodelovanje na tem področju lahko poteka na tri načine: z osebnim odgovorom na misijonski poklic in vstopom v misijonarsko vojsko; s pridobivanjem, pomočjo in gojenjem misijonskih poklicev; s spodbujanjem in pomočjo papeški Družbi sv. apostola Petra za domačo duhovščino.[32]

Za podporo misijonom so bila potrebna tudi gmotna sredstva. Benedikt XV. je posebej poudaril, da morajo vsi katoličani pomagati družbam, ki so bile ustanovljene v korist misijonskega dela: Družbi za širjenje vere z namenom zagotavljanja izdatnih sredstev, potrebnih za vzdrževanje številnih misijonov; Dejanju sv. detinstva Jezusovega, ki je prava šola za otroke v službi za spreobrnjenje sveta; Družbi sv. apostola Petra za oblikovanje domače duhovščine v misijonih. Papež je ukazal, naj se na praznik Gospodovega razglašenja po vseh cerkvah sveta zbirajo darovi »za odkup afriških sužnjev«, izkupiček pa naj se posreduje Sv. kongregaciji de Propaganda Fide. Škofe je seznanil, da so verniki na splošno dobro razpoloženi in nagnjeni k pomoči pri delu apostolata. Zato je izrazil željo, da se v vseh škofijah katoliškega sveta ustanovi združenje, imenovano Misijonska zveza duhovnikov, ki je bilo odvisno od Sv. kongregacije de Propaganda Fide.

Papež je bil prepričan, da bodo misijoni, ki so si opomogli od hude vojne škode, ponovno zaživeli, če bodo vsi opravljali svojo dolžnost – misijonarji v tujini in verniki doma.[33]

2.5.2 *Iucundum sane nuntium* (1921)

8. decembra 1921 je papež Benedikt XV. pismo *Iucundum sane nuntium* naslovil na Aloisa Osterja, odgovornega za Dejanje sv. detinstva Jezusovega v Nemčiji, ob 75. obletnici njegove odobritve.[34] V njem je opozoril, da se otroci z molitvijo in miloščino v korist misijonov kažejo kot odlični učenci Deteta Jezusa. Tistim, ki si to družbo prizadevajo spodbujati pri širjenju ljubezni do misijonov ter tako v dušah mladostnikov vzbujati zagon vere in gorečnost kreposti, je izrekel veliko pohvalo in priznanje.

2.6 PIJ XI. (1922–1939)

Obdobje med obema svetovnima vojnama je zaznamovala intenzivna misijonska dejavnost, v kateri so se udejstvovali tudi številni slovenski misijonarji in misijonarke s podporo domačih vernikov. Pospešek sta ji dala misijonska dokumenta Pija XI. *Romanorum Pontificum* in *Rerum Ecclesiae*.

[32] Prav tam, str. 453–454.
[33] Prav tam, str. 454–455.
[34] Benedikt XV., *Iucundum sane nuntium*, 8. 12. 1921, v: *AAS* 14 (1922), str. 155–156.

2.6.2 *Romanorum Pontificum* (1922)

Misijonski preporod v letih po prvi svetovni vojni je okrepil motu proprio *Romanorum Pontificum* Pija XI. z dne 3. maja 1922.[35] Papeževa poglobljena študija je privedla do pomembnih odločitev glede prestrukturiranja papeške Družbe za širjenje vere, da bi se bolje odzvala na nove potrebe misijonske Cerkve. Z omenjenim dokumentom je papež osrednji svet družbe iz Lyona preselil v Rim na Sv. kongregacijo de Propaganda Fide in njen statut prilagodil potrebam časa. Vsi nacionalni sveti so postali povezani z osrednjim svetom v Rimu in tako nadomestili tistega v Lyonu. Cerkev, ki je tri stoletja prek Sv. kongregacije za širjenje vere (Sv. kongregacije de Propaganda Fide) usklajevala vse dejavnosti za širjenje evangelija po svetu, je postala bogatejša za nov organ na področju misijonarskega sodelovanja. Družba za širjenje vere je postala uradni organ Cerkve za zbiranje sredstev po vsem svetu, ne le članarin, temveč tudi vseh ostalih darov v korist misijonov na splošno.[36]

2.6.2 *Rerum Ecclesiae* (1926)

Da bi ohranil gorečnost, ki se je v krščanskem ljudstvu razplamtela v korist misijonov zlasti v svetem letu 1925, ko so romarji obiskovali vatikansko misijonsko razstavo, je papež Pij XI. 28. februarja 1926 v obsežni okrožnici *Rerum Ecclesiae* pozval škofe k pospeševanju dela za misijone.[37] Po vsebinskih poudarkih močno spominja na apostolsko pismo *Maximum illud* Benedikta XV., ki ga večkrat povzema.

V prvem delu okrožnice Pij XI. poudari pomen boljšega razumevanja dolžnosti, ki vernike zavezuje, da z navdušenjem in gorečnostjo sodelujejo pri svetem in rodovitnem delu za misijone, s pozivom k molitvi in velikodušnosti. Dokument zavezuje škofe, naj pri vernikih uvedejo in razvijajo navado pogoste molitve za misijone. Z besedo in pismi morajo uvesti molitve h Gospodu žetve, naj pošlje delavce; uvesti pa morajo tudi molitve za pogane, da prejmejo pomoč nebeške luči in milosti.

Papež ugotavlja, da Cerkev nima drugega razloga za svoj obstoj, kot da z razvijanjem Kristusovega kraljestva na zemlji omogoči človeštvu, da sodeluje pri učinkih odrešenja. Papeži so ves čas izpolnjevali Božje naročilo, da učijo in krščujejo vse narode, saj so si od njih poslani duhovniki z različnimi rezultati goreče prizadevali z vero razsvetliti najprej Evropo in kasneje ostale dežele. Včasih se je tudi zgodilo, da so bili misijonarji po tem, ko so delovali z majhnimi ali ničelnimi učinki, usmrčeni ali pregnani iz dotične dežele.

[35] Pij XI., *Romanorum Pontificum*, 3. 5. 1922, v: *AAS* 14 (1922), str. 321–326; Pij XI., Katoliški misijoni, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 85–89.
[36] Pij XI., *Pii Operis a Propagatione fidei statuta generalia*, v: *AAS* 14 (1922), str. 326–328.
[37] Pij XI., *Rerum Ecclesiae*, 28. 2. 1926, v: *AAS* 18 (1926), str. 65–83.

Papež opozori, kako so misijonske kongregacije, ki se posvečajo misijonskemu delu v tujini, v zadnjih letih podvojile svoje delo in pri tem dosegle nepozabne sadove. Tudi verniki so se s svoje strani velikodušno odzvali na okrepljena misijonska prizadevanja z velikim povečanjem miloščine, darovane za misijonske namene.

Papež poudari, da je pri misijonskem delu treba zasledovati dva posebna cilja, ki sta tesno povezana drug z drugim. 1.) V obsežne pokrajine, ki so še vedno prikrajšane za civilizacijski vpliv krščanske vere, naj se pošlje večje število misijonarjev, dobro usposobljenih na različnih področjih znanja. 2.) Vernikom naj se razloži, s kakšno gorečnostjo, stanovitnostjo v molitvi in velikodušnostjo morajo sodelovati pri tem svetem in plodnem delu.[38]

Papež je videl misijonski izziv za Cerkev, saj je bila tedaj na svetu milijarda poganov. Od tod zahteva, da si Cerkev z vsemi sredstvi prizadeva povečati število tistih, ki Boga molijo v duhu in resnici, in da skuša pod Kristusovo vladavino spraviti čim več ljudi, da se rešijo in pridejo do spoznanja resnice.[39]

Škofe papež nadalje spodbuja, naj si v pridigah in pismih prizadevajo, da bi uvedli in postopoma razširili pobožno navado molitve na čast Gospodu žetve in da bi za pogane prosili luč Sv. Duha in Božjo milost. Zaveda se, da bodo vsa prizadevanja misijonarjev zaman, če se Bog s svojo milostjo ne dotakne src poganov, da bi jih omehčal in pritegnil k sebi. Škofom je predlagal, naj odredijo, da se posebne molitve za misijone in za spreobrnjenje poganov v pravo vero dodajo rožnemu vencu ali drugim molitvam. Posebej naj povabijo in spodbudijo otroke in ženske redovne skupnosti, da se lotijo te svete prakse.

Širjenje vere je utrpelo škodo zaradi prve svetovne vojne. Nekateri misijonarji, ki so bili odpoklicani v svoje države, so padli v strašnem spopadu. Drugi misijonarji so bili prisiljeni zapustiti področje svojega delovanja. Škodo in izgube, ki so jih utrpeli misijoni, je bilo treba nadomestiti.

Papež je opozoril na potrebo sodelovanja med škofi in verniki, da bi se število Kristusovih odposlancev pomnožilo. Niti pomanjkanje duhovnikov niti kakšna posebna potreba škofije škofov ne bi smela odvračati od soglasja za misijonarski poklic kogar koli. Papež zagotavlja naslednje: če se škofje prikrajšajo za sodelavca svojih naporov, bo božanski ustanovitelj Cerkve gotovo nadomestil vsak tak primanjkljaj tako, da bo škofijo obdaril z obilnejšimi blagoslovi in bo prihajalo na dan vedno več novih poklicev za sveto misijonarsko službo.

Škofom naroča, naj poskrbijo, da bo v škofijah ustanovljena Misijonska zveza duhovnikov, in če je to že bilo storjeno, da jo s svojimi nasveti, spodbudami in avtoriteto spodbudijo k obnovljeni dejavnosti. Zvezo je ustanovil Benedikt XV.

[38] Prav tam, str. 65–67.
[39] Prav tam, str. 68–69.

Obogatena je bila s številnimi odpustki ter postavljena pod posebno pristojnost Sv. kongregacije za širjenje vere. Prav tako naj bi škofje na vse možne načine spodbujali in pospeševali delo Družbe za širjenje vere, ki je bila glavna misijonska organizacija Cerkve.[40]

Z glavno družbo sta bili povezani tudi Dejanje sv. detinstva Jezusovega in Družba sv. apostola Petra. Papež Pij XI. je slednji za nebeško zavetnico določil sv. Terezijo Deteta Jezusa. Veselilo ga je, da so se mnogi škofje radi vpisali med večne pokrovitelje družbe ter da so semenišča in društva mladih katoličanov prevzela nalogo, da pokrijejo stroške, povezane z vzdrževanjem in izobraževanjem več pomoči potrebnih domačih duhovniških študentov. Za učinkovitejše sodelovanje je po papeževih besedah nujno, da krščansko ljudstvo podpira vse tri omenjene družbe. Verniki morajo z darovi pomagati tem družbam (apostolatom). Tako jih vzdržujejo, pri čemer pa se morajo zavedati, da lahko tudi najrevnejši sodelujejo z darovanim odrekanjem, trpljenjem in bolečino.[41]

Nato je papež spregovoril o splošnem napredku, ki so ga misijoni dosegli v zadnjih letih zaradi ljubeznivosti in gorečnosti škofov. Posebej je poudaril pomen oblikovanja domače duhovščine.[42]

Papež nadalje ugotavlja, da Evropa, od koder je prihajala večina misijonarjev, sama potrebuje duhovnike, da se ločeni bratje vrnejo v edinost Cerkve in da se nekatoličani prepričajo o svojih zmotah in se jih rešijo. S tem je meril na potrebnost misijona med verniki vzhodnih in protestantskih Cerkva. V tistem času je bilo še običajno stališče Katoliške Cerkve o potrebnosti vrnitve ločenih bratov in sester pod njeno okrilje.

Posebno pozornost papež posveti oblikovanju in izobraževanju domače duhovščine v misijonskih deželah. Ugotavlja, da so bila semenišča zgrajena v središčih bližnjih misijonov in so bila praviloma zaupana istemu verskemu redu ali kongregaciji, ki je bila odgovorna za misijone. Noben domači mladenič naj ne bi bil odrinjen od duhovništva in apostolata. Odgovorne opogumlja, naj se ne bojijo stroškov, ki bodo zaradi tega nastali.[43]

Ustanovitev verskih kongregacij, sestavljenih iz domorodcev, moških in žensk, je papež imel za eno od glavnih nalog.[44] Papež je predlagal razmislek, ali ne bi bilo na splošno koristnejše ustanoviti popolnoma novih kongregacij, ki bi bolje ustrezale genialnosti in značaju domorodcev ter bi bile bolj v skladu s potrebami in duhom različnih dežel.

[40] Prav tam, str. 69–72.
[41] Prav tam, str. 72.
[42] Prav tam, str. 72–75.
[43] Prav tam, str. 75–77.
[44] Prav tam, str. 78.

Papež se je dotaknil še ene točke, ki je najpomembnejša za širjenje evangelija, in sicer potrebe po povečanju števila katehistov. Meni, da so katehisti lahko Evropejci ali po možnosti domačini, ki pomagajo misijonarjem pri njihovem delu, zlasti s poučevanjem in pripravo katehumenov na krst. Odgovornim naroči, da jih bodo vzgajali z vso skrbnostjo, da bodo pridobili poglobljeno znanje krščanskega nauka.

Papež je v misijonsko poslanstvo želel vključiti tudi kontemplativne redove. Zato je njihove višje predstojnike spodbudil, da z ustanavljanjem svojih hiš (samostanov) na misijonskem področju širijo in spodbujajo strožje vrste kontemplativnega življenja. S tem v zvezi je opozoril na samostan, ki so ga trapisti ustanovili v apostolskem vikariatu Peking.[45]

Nato je papež prešel k obravnavanju zadev, povezanih z boljšim upravljanjem misijonov. Tu je večinoma ponovil nasvete in navodila Benedikta XV. Želel je, da bi bilo misijonsko delo bolje organizirano kot dotlej. Odgovorne je pozval, naj poskrbijo, da bodo misijonarji razporejeni tako, da noben del ozemlja, ki jim je bil dodeljen, ne bo zanemarjen in prepuščen evangelizaciji v neki oddaljeni prihodnosti.[46]

Misijonarji se morajo zavedati, da pri oznanjevanju domačinom sledijo istim metodam, ki jih je uporabljal Jezus. Preden je začel pridigati množicam, je najprej ozdravil bolnike. Apostolom je ukazal, naj ravnajo enako. Zato jim je podelil moč ozdravljanja. Misijonar ne sme nikoli pozabiti, kako prijazen in ljubeč se je Jezus vedno izkazoval do dojenčkov in majhnih otrok.[47]

Nato je papež spregovoril o misijonski infrastrukturi. Misijonarjem je naročil, naj se izogibajo gradenj preveč razkošnih in dragih cerkva ali drugih zgradb. Poleg bolnišnic in ustanov za oskrbo bolnikov in razdeljevanje zdravil ter osnovnih šol naj bi ustanavljali tudi druge vrste šol za mlade. S tem bi jim odpirali pot do višje izobrazbe zlasti na področju umetnosti in znanosti ter do poklicev. Potem sledi zanimiv papežev poziv, naj pri izobraževalnem delu ne zanemarjajo boljših slojev, zlasti krajevnih oblastnikov in njihovih otrok.[48]

Sledi naslednje papeževo priporočilo. Območja, ki jih je Sveti sedež zaupal skrbi in delu misijonarjev, so večinoma obsežna. Redovne kongregacije naj ne bi pozabile, da jim misijonska polja ne pripadajo po posebni in trajni pravici, ampak jih imajo v lasti izključno po presoji in volji Svetega sedeža, ki ima dolžnost in pravico poskrbeti, da je za te misijone dobro in ustrezno poskrbljeno. Različne ustanove naj bi v pokrajine, ki so jim zaupane, pošiljale toliko usposobljenih

[45] Prav tam, str. 78–79.
[46] Prav tam, str. 80.
[47] Prav tam.
[48] Prav tam, str. 81.

misijonarjev, kolikor jih je potrebnih za temeljito opravljanje naloge širjenja luči resnice v teh deželah.[49]

Kdaj pa kdaj je bilo treba prenesti misijonsko ozemlje enega inštituta na drug inštitut ali pa razdeliti in podeliti misijonsko ozemlje ter ga zaupali v oskrbo domačim duhovnikom ali dodeliti nove vikariate in nove apostolske prefekture drugim redovnim skupnostim, ki niso prvotno zasedale dotičnega ozemlja.

Ob koncu okrožnice je papež Pij XI. spodbudil škofe, da pridejo na pomoč misijonom na navdušen način in s predlaganimi metodami, da bi misijoni v prihodnosti obrodili obilnejšo žetev.[50]

Benedikt XV. se je v apostolskem pismu *Maximum illud* omejil na nekaj omemb ženskega apostolata v zvezi z redovnicami, medtem ko je vztrajal pri usposabljanju domače duhovščine. Tako je bil Pij XI. prvi papež, ki je izrecno spregovoril o potrebi po specializiranem laiškem apostolatu v misijonih.

2.6.3 *Decessor noster* (1929)

24. junija 1929 je Pij XI. podpisal pomembna dokumenta o Papeških misijonskih družbah. Motu proprio *Decessor noster* je uskladil delovanje treh družb, pri čemer je Dejanju sv. detinstva Jezusovega in Družbi sv. apostola Petra priznal značaj pomožnih družb Družbe za širjenje vere.[51] Vse potrebe misijonov so imele v teh družbah varno in ustrezno pomoč vernikov, verniki pa so imeli v njih najboljša sredstva za izpolnjevanje svoje obveznosti sodelovanja pri evangelizaciji. Papeške misijonske družbe so bile odvisne od Sv. kongregacije za širjenje vere, njihova krepitev pa sta bila dolžnost in pravica cerkvene hierarhije.

2.6.4 *Vix ad summi* (1929)

Z drugim motu proprijem *Vix ad summi* je bil sprejet dokončni statut papeške Družbe sv. apostola Petra za domačo duhovščino v misijonskih deželah.[52] Papež je podčrtal, da je to družbo treba po svoji naravi obravnavati kot pomoč Sv. kongregaciji za širjenje vere pri tem, kar zadeva dobro formacijo domače duhovščine in ustanavljanje velikih in malih semenišč. Vernike poziva k molitvam in dobrim delom za namen duhovniških poklicev ter k temu, da prispevajo bodisi z darovi bodisi s sprejetjem misijonskega semeniščnika ali z ustanovitvijo štipendij za izobraževanje in trajno vzdrževanje misijonskega semeniščnika.[53]

[49] Prav tam, str. 82.
[50] Prav tam, str. 82–83.
[51] Pij XI., *Decessor noster*, 26. 6. 1929, v: *AAS* 21 (1929), str. 342–345.
[52] Pij XI., *Vix ad summi*, 24. 6. 1929, v: *AAS* 21 (1929), str. 345–349.
[53] Prav tam, str. 347.

2.7 PIJ XII. (1939–1958)

Pij XII. je bil papež, ki je vodil Cerkev v zapletenih zgodovinskih razmerah, zato je večkrat opozoril na velike težave misijonov.

2.7.1 *Sertum laetitiae* (1939)

Že v prvem letu papeževanja je Pij XII. v okrožnici *Sertum laetitiae*, naslovljeni na ameriške škofe ob 150. obletnici cerkvene hierarhije v Združenih državah Amerike, pohvalil dejavnost misijonskih družb; tako papeškopravnih, dobro uveljavljenih in dejavnih, ki so z molitvami, miloščinami in drugimi pomočmi različnih vrst zgledno podpirale glasnike evangelija, ki so si prizadevali, da bi prapor križa, ki odrešuje in rešuje, prodrl v dežele nevernikov, kakor tudi posebnih misijonskih družb, ki so z vnemo skrbele za širjenje katoličtva.[54]

2.7.2 *Saeculo exeunte octavo* (1940)

Leta 1940 je Pij XII. z okrožnico *Saeculo exeunte octavo* vernike na Portugalskem prosil, naj molijo za misijonske poklice na čezmorskih ozemljih – in to ne le za duhovniške poklice, ampak tudi za poklice bratov pomočnikov, redovnih sester in katehistov.[55] Izrazil je željo, da bi v župnijah, šolah in semeniščih uvedli misijonske dneve. Pij XII. je bil prvi papež, ki je govoril o natančni misijonski formaciji v semeniščih. V omenjeni okrožnici izrecno govori o misijonskem pouku, ki naj se izvaja v semeniščih.

Iz odnosa katoliških metropolij, ki so imele določeno oblast (npr. kolonialno) nad nekaterimi misijonskimi deželami, sta izhajali posebni dolžnosti, in sicer molitev za misijonsko delovanje na tistih ozemljih in njihova gmotna podpora.

Pomembnost molitve in žrtve za misijone je Pij XII. večkrat poudaril. Menil je, da apostolat molitve oblikuje v Cerkvi falango molivcev in spokornikov, ki z vsakodnevnim darovanjem molitev, dejanj in žrtev spreminjajo svoje življenje v spodbudo za prihod Božjega kraljestva na svet. Žrtvovanje je eden najdragocenejših načinov sodelovanja z Jezusom za odrešenje človeštva. Nobeno področje naj ne ostaja zaprto za apostolat žrtvovanja. Dar trpljenja, žrtve, ki je združena z Jezusovo žrtvijo in se daje v namene evangelizacijskega dela Cerkve, mnogim omogoča, da najdejo pravo vero.[56]

[54] Pij XII., *Sertum laetitiae*, 1. 11. 1939, v: *AAS* 31 (1939), str. 635–644.
[55] Pij XII., *Saeculo exeunte*, 13. 6. 1940, v: *AAS* 32 (1940), str. 249–260.
[56] Gl. Pij XII., *Radiomessaggio all'Episcopato ed ai fedeli degli Stati Uniti d'America in occasione della Giornata Mondiale Missionaria*, 19. 10. 1940, v: *AAS* 32 (1940), str. 424–427.

ZAKLJUČEK

Do Pija XII. je bilo misijonsko sodelovanje mogoče zaradi velikodušnosti in dobrodelnosti. Benedikt XV. se je osredotočil na obveznost, ki izhaja iz Božje zapovedi, da je treba skrbeti za odrešenje bližnjega, Pij XI. pa je kot dejavnik misijonskega sodelovanja navedel zahvalo za prejeto vero. Pri Piju XII. se je poleg omenjenih motivov pojavila še ena vrsta motivov, in sicer tistih, ki izhajajo iz Gospodovega skrivnostnega Telesa.

Po nauku okrožnice *Mystici Corporis* iz leta 1943 je »skrivnostno Telo« konkretna zgodovinska stvarnost, sestavljena iz hierarhično urejenih članov in obdarjena s sredstvi posvečevanja. Čeprav je združena s svojo glavo Kristusom, ohranja nepremostljivo ontološko razdaljo od njega.[57] Skrivnostno Telo, ki je Kristus, mora zaobjeti vse ljudi, da bi doseglo popolnost celotnega Kristusa, tj. Telesa in udov. Vsi udje morajo Telesu dajati energijo, ne le zato, da bi vedno bolj polno živelo svoje življenje, ampak tudi zato, da bi se razvijalo tako, da bi osvajalo tiste, ki mu še ne pripadajo. Vsak ud mora torej prinesti svoj prispevek in pri tem spoštovati mesto, ki ga zaseda v Telesu.[58]

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Benedikt XV. *Maximum illud*, 30. 11. 1919, v: *AAS* 11 (1919), str. 440–455.
Benedikt XV. *Iucundum sane nuntium*, 8. 12. 1921, v: *AAS* 14 (1922), str. 155–156.
Gregor XVI. *Commissum divinitus*, 17. 5. 1835, v: *Acta Gregorii Pp. XVI,* II, Typographia Poliglotta S. C. de Propaganda Fide, Romae 1901, str. 33.
Gregor XVI. *Probe Nostis*, 15. 08. 1840, *ASS* 12 (1879), str. 545–550.
Gregor XVI. *Probe Nostis de Propaganda Fide*, 15. 8. 1840, v: *Acta Gregorii Pp. XVI,* III, Typographia Poliglotta S. C. de Propaganda Fide, Romae 1902, str. 83–86.
Leon XIII. *Sancta Dei civitas,* 3. 12. 1880, v: *Acta Leonis XIII P. M.,* II, Typographia Vaticana, Romae 1882, str. 170–177.
Pij IX. *Singulari quadam*, 9. 12. 1854, v: *Acta Pii IX P. M.*, pars I/1, Ex Typographia Bonarum Artium, Romae 1857, str. 627.
Pij X. *Il fermo proposito circa l'istituzione e lo sviluppo dell'Azione cattolica in Italia*, 11. 6. 1905, v: *Pii X P. M. Acta*, II, Ex Typographia Vaticana, Romae 1907, str. 112–132.
Pij XI. *Romanorum Pontificum*, 3. 5. 1922, v: *AAS* 14 (1922), str. 321–326.
Pij XI., Katoliški misijoni, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 85–89.
Pij XI. *Pii Operis a Propagatione fidei statuta generalia*, v: *AAS* 14 (1922), str. 326–328.
Pij XI. *Rerum Ecclesiae*, 28. 2. 1926, v: *AAS* 18 (1926), str. 65–83.
Pij XI. *Decessor noster*, 26. 6. 1929, v: *AAS* 21 (1929), str. 342–345.
Pij XI. *Vix ad summi*, 24. 6. 1929, v: *AAS* 21 (1929), str. 345–349.
Pij XII. *Sertum laetitiae*, 1. 11. 1939, v: *AAS* 31 (1939), str. 635–644.

[57] Pij XII., *Mystici Corporis*, 19. 6. 1943, v: *AAS* 35 (1943), str. 193–248.
[58] Prav tam, str. 241.

Pij XII. *Saeculo exeunte*, 13. 6. 1940, v: *AAS* 32 (1940), str. 249–260.
Pij XII. *Radiomessaggio all'Episcopato ed ai fedeli degli Stati Uniti d'America in occasione della Giornata Mondiale Missionaria*, 19. 10. 1940, v: *AAS* 32 (1940), str. 424–427.
Pij XII. *Mystici Corporis*, 19. 6. 1943, v: *AAS* 35 (1943), str. 193–248.

LITERATURA

Balzarini, Marco in Zanotto A. *Le missioni nel pensiero degli ultimi pontefici. Piccolo studio missionologico sui documenti pontifici. Nel XL anniversario dell'epistola apostolica Maximum illud di Benedetto XV*, (Biblioteca cattolica. Documenti pontifici 6), Ancora, Milano 1960.
Koch, Kurt. Mission oder De-Mission der Kirche? Herausforderungen an eine notwendige Neuevangelisierung, v: George Augustin in Klaus Krämer (ur.), *Mission als Herausforderung: Impulse zur Neuevangelisierung*, Herder, Freiburg im Breisgau 2011, str. 41–79.
Koch, Kurt. Evangelisierung aus der „quellhaften Liebe" heraus, v: Mariano Delgado in Michael Sievernich (ur.), *Die grossen Metaphern des Zweiten Vatikanischen Konzils. Ihre Bedeutung für heute*, Herder, Freiburg im Breisgau 2016, str. 355–372.
Ratzinger, Joseph. Considerationes quoad fundamentum theologicum missionis Ecclesiae. Überlegungen zur theologischen Grundlage der Sendung (Mission) der Kirche, v: isti, *Zur Lehre des Zweiten Vatikanischen Konzils. Formulierung – Vermittlung – Deutung = Gesammelte Schriften*, Band 7/1, Herder, Freiburg im Breisgau 2012, str. 223–236.
Semeraro, Marcello. *Con la Chiesa nel mondo. Il laicato nella storia nella teologia nel Magistero*, (Intellectus fidei, 6), Vivere In, Roma 1991.
Seumois, André. *L'anima dell'apostolato missionario,* (Studi Missionari, 1), Editrice Missionaria Italiana, Bologna 1961.
Sievernich, Michael. *Die christliche Mission*. *Geschichte und Gegenwart*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, *Darmstadt 2009*.

POVZETEK

Ko govorimo o misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve, imamo v mislih praktično zamišljeno mednarodno dejavnost za evangelizacijo ljudstev, ki še niso krščanska, z delom posvečenih, izbranih, pripravljenih in avtoritativno poslanih oseb, ki imajo naziv *misijonarji*, ki po poti apostolov oznanjajo besedo resnice in ustvarjajo nove Cerkve.

Misijonar je oseba, ki jo je ustanovitelj vere ali cerkvena oblast (katoliška ali protestantska) poslala, da bi širila krščansko vero. Pri katoličanih je to navadno duhovnik, lahko pa tudi laik ali redovnik oz. redovnica, ki po nalogu pristojne cerkvene oblasti odide v misijonske dežele širit katoliško vero.

Drugi pomen pojma *misijonar* se nanaša na člane redovnih kongregacij, ki imajo posebno nalogo, da se posvečajo t. i. notranjim poslanstvom z vodenjem duhovnih vaj in ljudskih misijonov, opravljanjem apostolskega dela, vzgojo

mladih, pomočjo romarjem v svetiščih, vodenjem seminarjev itd. Za misijonarja so značilni verska gorečnost, odrekanje, žrtvovanje in dobrodelnost.

Poslanstvo Cerkve je v svojem najglobljem bistvu ljubezen, ki se podarja drugim, kakor je Bog dal svojega Sina človeštvu in je Kristus podaril samega sebe. Misijonska dejavnost Cerkve je zato predvsem pričevanje o Božji ljubezni, ki se je razodela v Jezusu Kristusu.

Dokumente cerkvenega učiteljstva o misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve po kronološkem kriteriju delimo v tri skupine. Prvo sestavlja korpus papeških dokumentov o misijonih iz časa pred drugim vatikanskim koncilom. Drugo skupino predstavlja odlok o misijonski dejavnosti Cerkve drugega vatikanskega koncila *Ad Gentes* (1965). Tretjo skupino sestavljajo pokoncilski dokumenti: *Evangelii Nuntiandi* (1975, sv. Pavel VI.); *Redemptoris Missio* (1990, sv. Janez Pavel II.) in *Evangelii Gaudium* (2013, Frančišek).

Drugi del prispevka je posvečen pomenu dokumentov Svetega sedeža za izvajanje misijonske dejavnosti Katoliške Cerkve v obdobju 1840–1943. Če želimo razumeti dejavnost slovenskih misijonarjev in misijonark v obdobju med obema svetovnima vojnama, se moramo ozreti v vsebino papeških dokumentov iz predhodnega obdobja, ki so začrtali takratno misijonsko dejavnost. Predstavljena je vsebina naslednjih papeških dokumentov: *Probe Nostis* (1840, Gregor XVI.), *Sancta Dei Civitas* (1880, Leon XIII.), *Maximum Illud* (1919, Benedikt XV.) in *Rerum Ecclesiae* (1926, Pij XI.). Spadajo v zgodovinski kontekst sodobnega misijonskega gibanja od 19. stoletja do druge svetovne vojne. Z njihovo pomočjo bomo motrili kontinuiteto, spremembe in razvoj, zlasti v zvezi z razumevanjem kulturnega in verskega dialoga z naslovljenci misijona ter teologijo krščanskega poslanstva in misijonov.

Ključne besede: *misijoni, misijonar, papeški dokumenti o misijonih*

SUMMARY

The Papal documents on the Missions (1840-1943)

When we speak of the missionary activity of the Catholic Church, we are referring to a practical international activity for the evangelization of peoples who are not yet Christian, through the work of persons consecrated, chosen, prepared and sent with authority, called missionaries, who, following the path of the Apostles, proclaim the word of truth and create new Churches.

A missionary is a person sent out by the founder of a religion or by an ecclesiastical authority (Catholic or Protestant) to spread the Christian faith. For Catholics, this is usually a priest, but it can also be a layman or a religious who, on the

orders of the competent ecclesiastical authority, goes to mission lands to spread the Catholic faith.

The second meaning of the term missionary refers to members of religious congregations who have the special task of dedicating themselves to the so-called interior missions by conducting spiritual exercises and popular missions, carrying out apostolic work, educating young people, assisting pilgrims in shrines, conducting seminars, etc. The missionary is characterised by religious fervour, renunciation, sacrifice and charity.

The mission of the Church is, in its deepest essence, love given to others, just as God gave his Son to mankind and Christ gave himself. The missionary activity of the Church is therefore above all a witness to the love of God revealed in Jesus Christ.

The documents of the Church's teaching on the missionary activity of the Catholic Church fall into three groups according to the chronological criterion. The first consists of the corpus of papal documents on the missions from before the Second Vatican Council. The second group consists of the Second Vatican Council's decree on the missionary activity of the Church, *Ad Gentes* (1965). The third group consists of post-Conciliar documents: *Evangelii Nuntiandi* (1975, St. Paul VI); *Redemptoris Missio* (1990, St. John Paul II); and *Evangelii Gaudium* (2013, Pope Francis).

The second part of the paper is devoted to the importance of the documents of the Holy See for the missionary activity of the Catholic Church in the period 1840-1943. In order to understand the activity of Slovenian missionaries in the period between the two world wars, we need to look at the content of the papal documents from the previous period, which traced the missionary activity of the time. The content of the following papal documents is presented: *Probe Nostis* (1840, Gregory XVI), *Sancta Dei Civitas* (1880, Leo XIII), *Maximum Illud* (1919, Benedict XV) and *Rerum Ecclesiae* (1926, Pius XI). They fall within the historical context of the contemporary missionary movement from the nineteenth century to the Second World War. They will be used to reflect on continuity, change and development, especially in relation to understanding cultural and religious dialogue with the addressees of the mission and the theology of Christian mission and missions.

Keywords: *missions, missionary, Papal Documents on the Missions*

JULIJANA VISOČNIK

MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA – ČAS MED OBEMA VOJNAMA

1 UVOD

Nadškofijski arhiv Ljubljana hrani veliko gradiva, ki presega tematske okvirje Nadškofije Ljubljana in predstavlja, če že ne osnov za preučevanje slovenske zgodovine, pa vsaj njen nadvse pomemben del, ki pa je še vedno nemalokrat postavljen na stranski tir. Če in ko govorimo oz. preučujemo dejavnosti, s katerimi se je Katoliška Cerkev aktivno ukvarjala, jih pospeševala ali spodbujala, bila njihov začetnik in gibalo, brez obiska škofijskih arhivov enostavno ne gre.

Ker je misijonska dejavnost potekala v okviru Katoliške Cerkve in bila vezana na posamezne škofije in tamkajšnje škofe, se je v škofijskih arhivih naravno vzpostavil fond, ki je tako ali drugače povezan z misijoni, misijonsko dejavnostjo in misijonarji, ki so izvirali iz določene škofije. Tematski fondi pa velikokrat ne zadovoljijo raziskovalcev, saj v njih ni zbrano vse, kar bi pri ukvarjanju z določeno temo potrebovali. Informacije so namreč velikokrat, pravzaprav kar praviloma, razdrobljene in »skrite« v številnih raznovrstnih fondih, ki na prvi pogled sicer niso vir točno določene tematike. Pred obiskom arhiva je vsekakor treba imeti v mislih razpršenost informacij, se morda zamejiti kronološko, a pogledati na problematiko čim širše, kar v obravnavanem (oz. konkretnem) primeru pomeni: preleteti čim več fondov, ki so posredno ali neposredno povezani z dotično problematiko. Ko razmišljamo o misijonih med obema vojnama ali morda malo širše: v prvi polovici 20. stoletja, situacija ni nič drugačna.

2 NŠAL 119[59] – FOND MISIJONI

Fond Misijoni sodi med žive fonde, saj občasno arhiv še vedno pridobi kakšno dokumentacijo oz. gradivo, ki ga dodamo že obstoječemu in urejenemu fondu. Gradivo je razvrščeno v 16 škatlah (1,6 tm), določen del gradiva (fotografije, zemljevidi) pa je hranjen (predvsem zaradi večjega formata) v predalčnikih. Fond je v obliko, kot jo poznamo danes, leta 2002 uredil arhivist Blaž Otrin; tega leta je

[59] NŠAL, NŠAL 119 (Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL 119).

Julijana Visočnik

MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA

Nadškofijski arhiv namreč v januarju in februarju od Misijonske pisarne prevzel gradivo. K temu se je dodal še del gradiva iz nekdanje zbirke Zgodovinski zapiski, ki je bilo vsebinsko vezano predvsem na misijonske družbe pred drugo svetovno vojno in na predpripravo za biografije misijonarjev. Časovno je gradivo vezano predvsem na čas med obema vojnama (oz. prvo polovico 20. stoletja) ter na obdobje po drugi svetovni vojni. Ob tej priložnosti si bomo podrobneje pogledali prvi sklop, vezan na pestro družbeno dogajanje obdobja med obema vojnama. Obravnavani fond je po vsebini sicer mogoče razdeliti na tri (morda štiri) večje sklope:

- gradivo, povezano z raznimi misijonskimi družbami, društvi, institucijami, ki so bile v tem obdobju ne samo številčna, temveč tudi nadvse dejavna;
- zapiski, skripta in predavanja prof. Lamberta Ehrlicha, ki jih je imel pred drugo svetovno vojno na Teološki fakulteti in so bolj ali manj neposredno povezana z misijonsko dejavnostjo;
- že zbrano gradivo za biografije posameznih misijonarjev;
- zemljevidi dežel, kjer so misijonarji delovali, ter fotografije iz teh praviloma daljnih dežel.

Fond Misijoni se seveda ne zaključi s koncem druge svetovne vojne, saj se je misijonska dejavnost nadaljevala, morda manj intenzivno in v drugačnih oblikah, a glede na časovne zamejitve o tistem gradivu več ob kakšni drugi priložnosti.

Čas med obema vojnama se tudi na področju misijonske dejavnosti kaže kot izredno aktiven in dejaven. Če iz 19. stoletja poznamo nekatera najbolj sloveča imena slovenskih misijonarjev, pa se na začetku 20. stoletja misijonska dejavnost razširi v vse pore družbenega življenja, na katero ima vpliv Cerkev. Ustanavljajo različna podporna društva in razne institucije, ki naj bi vsaka na svoj način pomagale misijonarjem, misijonom in misijonski dejavnosti sploh. Zato pa je treba zadostiti mnogim pogojem; ljudstvo ne bo pomagalo ali prispevalo, če ne bo vedelo, za kaj sploh gre. Omenjena društva in združenja tako pogosto nastajajo z namenom ozaveščanja in izobraževanja. Z ustanavljanjem različnih misijonskih društev nastaja spisovno gradivo – razna dokumentacija, ki govori o njihovem načinu delovanja, članih, njihovih prispevkih (blagajniška knjiga), statutih, pravilih, o njihovih glasilih (če so jih imeli) in podobnem. Takšno gradivo je v fondu NŠAL 119 mogoče najti za sledeče organizacije:[60]

- Duhovniška misijonska zveza (Unio cleri pro missionibus);[61]
- Družba za širjenje vere (DŠV);[62]

[60] Razne misijonske družbe je na kratko predstavil Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, Celje 1998, str. 196–205 (dalje: Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*).

[61] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 201–202.

[62] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 197–198.

- Razna misijonska podporna društva in njihova pravila: Zveza otrok za Afriko,[63] Mašna zveza v prid afriškim misijonom, Družba Petra Klaverja, Marijina družba v razširjenje cerkve med ajdovskimi zamurskimi narodi,[64] Empfängnis Mariens zur Unterstutzüng der Katholiken im türkischen Reiche und im Oriente,[65] misijon trapistov v Južni Afriki;
- Za Misijonsko dijaško zvezo[66] so ohranjena pravila zveze in predavanja, ki so jih organizirali za svoje člane.

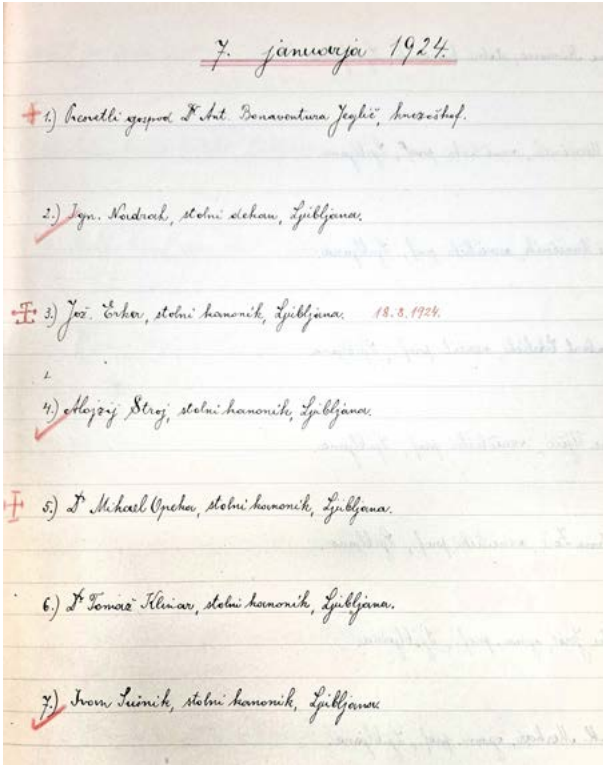
7. januvarja 1924.

1.) Preveldi gospod Dr. Ant. Bonaventura Jeglič, knezoškof.

2.) Jgn. Nedrick, stolni dekan, Ljubljana.

3.) Jož. Erker, stolni kanonik, Ljubljana. 18.3.1924.

4.) Alojzij Stroj, stolni kanonik, Ljubljana.

5.) Dr. Mihael Opeka, stolni kanonik, Ljubljana.

6.) Dr. Tomaž Klinar, stolni kanonik, Ljubljana.

7.) Ivan Lainik, stolni kanonik, Ljubljana.

Slika 1: Seznam članov Unio cleri – prva stran (NŠAL 119, Misijoni, šk. 1).

Pravkar našteto predstavlja vsebino šk. 1 obravnavanega fonda. Ker so bile mnoge od navedenih organizacij do zdaj obravnavane le površinsko, bi podrobnejši pregled in obravnava gotovo odkrila še kaj novega in dodala še kak drobec k že obstoječemu vedenju.

[63] *Zveza otrok za Afriko* ali *Otroška zveza za Afriko* je delovala v okviru *Družbe sv. Petra Klaverja*, prim. Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 203–204.

[64] Verjetno gre za *Marijino družbo za podporo srednjeafriških misijonov*, prim. Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 203.

[65] *Družba Marijinega spočetja za vzhodne dežele*, prim. Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 203–204.

[66] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 205.

Julijana Visočnik

MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA

Gradivo v naslednjih dveh škatlah je bolj povezano s povojnim obdobjem (šk. 2 in 3). Del škatle 3 sicer že predstavljajo pisma misijonarjev, ki bi jih deloma lahko uvrstili v obdobje med obema vojnama. Gre namreč za pisma več misijonarjev: Andrej Majcen (1935–1978, Kitajska, Vietnam, Tajska), Edi Roberts (ok. 1985, Tanzanija), Rafko Roberts (od 1975 naprej, Filipini), Josip Vizjak (do 1970, Indija) in Ivan Selak (1972–1976, Madagaskar), od katerih lahko vsaj prvega postavimo v čas med obema vojnama.

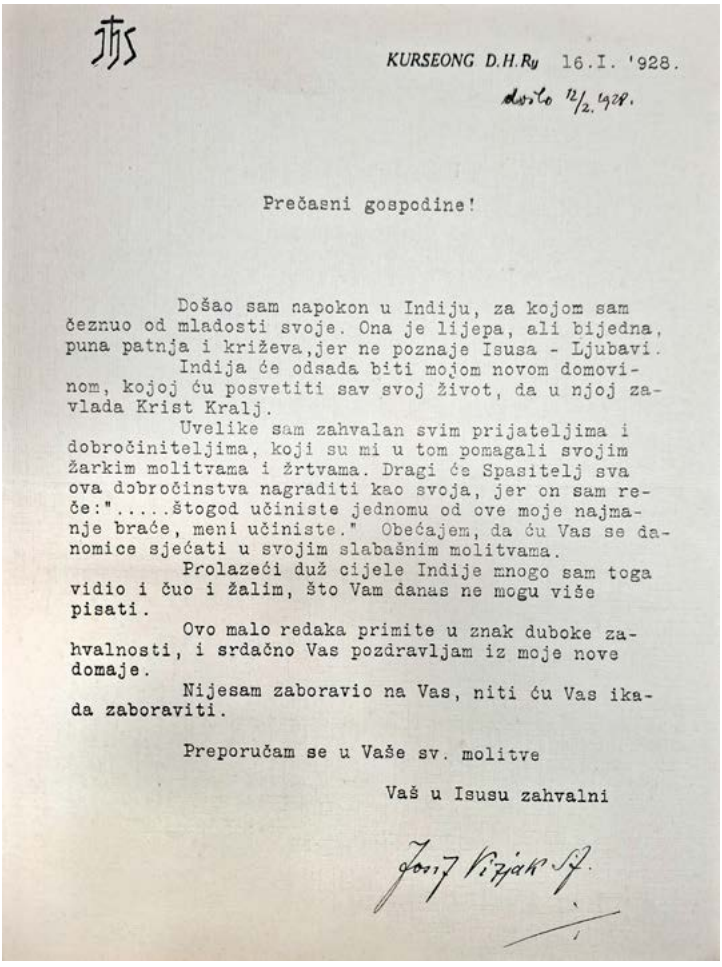

JHS

KURSEONG D.H.Ry 16.I. '928.

došlo 12/2. 1928.

Prečasni gospodine!

Došao sam napokon u Indiju, za kojom sam čeznuo od mladosti svoje. Ona je lijepa, ali bijedna, puna patnja i križeva, jer ne poznaje Isusa - Ljubavi.

Indija će odsada biti mojom novom domovinom, kojoj ću posvetiti sav svoj život, da u njoj zavlada Krist Kralj.

Uvelike sam zahvalan svim prijateljima i dobročiniteljima, koji su mi u tom pomagali svojim žarkim molitvama i žrtvama. Dragi će Spasitelj sva ova dobročinstva nagraditi kao svoja, jer on sam reče:".....štogod učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste." Obećajem, da ću Vas se danomice sjećati u svojim slabašnim molitvama.

Prolazeći duž cijele Indije mnogo sam toga vidio i čuo i žalim, što Vam danas ne mogu više pisati.

Ovo malo redaka primite u znak duboke zahvalnosti, i srdačno Vas pozdravljam iz moje nove domaje.

Nijesam zaboravio na Vas, niti ću Vas ikada zaboraviti.

Preporučam se u Vaše sv. molitve

Vaš u Isusu zahvalni

Josip Vizjak SJ.

Slika 2: Pismo J. Vizjaka iz Indije, 1928 (NŠAL 119, Misijoni, šk. 3).

V naslednji škatli (šk. 4) najdemo še več pisem raznih misijonarjev, ki so vezana na čas med letoma 1980 in 1990. Poleg teh pa so na tem istem mestu še pisma, ki so jih škofje in ravnatelji misijonskih družb v Sloveniji pisali misijonarjem po svetu, datirana v podoben čas kot prva, torej med leti 1979 in 1985.

Slika 3: Misijonarja Jožef Kerec in Andrej Majcen okoli 1940 (NŠAL 107, Zbirka fotografij).

Naslednji sklop je posvečen pripravi biografij misijonarjev; njihova življenja in bivanje v eksotičnih deželah so vedno vzbujala zanimanje, gotovo pa tudi željo po posnemanju. Priprava življenjepisov posameznih misijonarjev, vsaj tistih najbolj znanih, se je tako začela že zelo zgodaj.[67] V obdobju proti koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja pa se je s tem namenom tudi zbiralo in sortiralo gradivo, da bi namreč bilo že na pol pripravljeno za objavo biografij teh neustrašenih mož, ki so se podali daleč od doma v svet, ki je bil tako kulturno kot tudi po naravnih danostih zelo drugačen od rodne grude, velikokrat tudi neprijazen, celo sovražen. Na ta način so se oblikovali sklopi za biografije Jožefa Kereca (1921–1952, Kitajska), Ignacija Knobleharja (1847–1858, Sudan), škofa Janeza Stariho (1869–1909, ZDA) in Jakoba Trobca (1864–1921, ZDA), Franca Pirca – njegove pesmi in pisma (1835–1873, Severna Amerika), Janeza Vrtina (1866–1899, Severna Amerika), Maksa Senico (1874–1887, Čile, Urugvaj) ter Janeza Madona – Serafina

[67] Npr. Friderik Irenej Baraga, ki je s svojim zgledom navdušil Ignacija Knobleharja, da gre po njegovih stopinjah. Prva javna Baragova biografija je bila tako objavljena že leta 1856 v t. i. Wurzbachovem biografskem leksikonu (Konstantin Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich*), ki je izhajal od 1856 do 1891. Sledili so mu številni drugi, prim. France Baraga, *Baragovi biografi in baragoslovci*, Ljubljana 2007, str. 11–12 in passim.

Goriškega (1872–1918, Brazilija).[68] Gotovo ne preseneča, da je največ zbranega gradiva povezanega s svetniškim kandidatom Friderikom Irenejem Barago, za katerega se je že zgodaj začelo zbirati gradivo tudi z namenom odprtja postopka za beatifikacijo. Del tega gradiva je bil oddvojen iz fonda Misijoni ter prestavljen v zbirko Beatifikacije. Gre predvsem za dvoje: biografski podatki o misijonarju Baragi, podpore župljanov iz ljubljanske škofije za njegovo beatifikacijo ter gradivo o njegovem življenju in delu, ki ga je zbral France Baraga.[69]

Slika 4: Misijonar Jakob Trobec (NŠAL 107, Zbirka fotografij).

V ta sklop so dodane še razne pridige v zvezi z misijoni ter tudi osnutki zanje. Presenetljivo velik del Fonda misijoni (kar 7 škatel) predstavljajo predavanja, ki so posredno ali zelo neposredno povezana z misijonskim delom oz. z željo bodoče misijonarje čim bolje pripraviti na izzive, ki jih bodo čakali na novem »delovnem mestu«. Velik del teh predavanj je povezan z akademsko kariero in s pedagoškim delom Lamberta Ehrlicha,[70] o katerem je bilo ob številnih priložno-

[68] Ti osnovni podatki o misijonarjih, za biografije katerih je mogoče najti gradivo v Nadškofijskem arhivu Ljubljana, so iz: Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 290–306, kjer je seznam slovenskih misijonarjev in misijonark.

[69] Škofijski postopek za beatifikacijo misijonarja, škofa Friderika Ireneja Baraga, so vodili v škofiji Marquett, kjer je deloval. Leta 2012 je kardinalska komisija potrdila junaško stopnjo kreposti škofa Baraga. Tako je papež Benedikt XVI. 10. maja 2012 odobril, da škofa Friderika Ireneja Baraga odslej smemo klicati častitljivi Božji služabnik. Za njegovo beatifikacijo je potrebno le še priznanje čudeža na njegovo priprošnjo. Glej: https://www.skofija-novomesto.si/sl/svetniski-kandidati/friderik-irenej-baraga (pridobljeno: 10. 2. 2025).

[70] To gradivo bi prej pričakovali v njegovi zapuščini: NŠAL 484, Zapuščina Lamberta Ehrlicha.

stih napisanega že veliko.[71] Tematika, ki se ji je temeljito posvečal, je bilo namreč primerjalno veroslovje. Iz časa med obema vojnama so se ohranili razni seznami svetovne literature s tega področja, tudi čisto konkretna literatura, izpiski iz nje in razni povzetki. Sledijo Ehrlichova dela prav s tega področja, torej njegovi prispevki za revije *Čas*, *Bogoslovni vestnik* in druge, razni zapiski, študijska skripta ter zapiski predavanj za posamezna področja veroslovja: od osnov etnologije, teodiceje, razvojne teorije, pregled verovanj od prazgodovine do tako rekoč danes: prazgodovina, primitivna ljudstva, totemizem, šamanizem, nomadi …; pregled po ljudstvih od prvih civilizacij naprej: od Sumercev, Perzijcev, preko Grkov in Rimljanov do Keltov, Germanov in Slovanov. In končno še pregled po geografskem principu: posebnosti Severne in Južne Amerike, Avstralije ter končno obstoječa velika verstva sveta: budizem, brahmanizem in islam. Slušatelji so na ta način lahko pridobili res širok spekter znanja, ne samo vpogled v preteklost, temveč zavedanje, da se preteklost in sedanjost še vedno na področju verstev nemalokrat in marsikje stikata ali celo neopazno prehajata druga v drugo. Primerjalnemu veroslovju sledi še misiologija – v dveh škatlah je mogoče najti veliko gradiva za ta predmet od zapiskov za predavanja do samih predavanj, ki so bila v osnovi koncipirana po geografskem principu: misijoni v islamskem svetu, v Bengaliji, Indiji, na Japonskem in Kitajskem, v Afriki itd. Dodane pa so še določene teme, kot npr. Marija in misijoni ter misijonsko šolstvo. Manj obsežno kot prva dva predmeta pa sta zastopani še etika in apologetika z raznimi skriptami in zapiski. V posebni škatli (šk. 13) so zbrana razna predavanja, sestavki in prispevki na temo misijonske tematike (tudi delovanje misijonskih krožkov), ki so nastali tako v prvi polovici 20. stoletja kakor tudi v drugi.

Sledita dve škatli s tiskovinami; v prvi (šk. 14) je predvsem razni tuji misijonski tisk, razvrščen po državah izhajanja tako iz začetka 20. stoletja kot tudi iz druge polovice, druga pa je napolnjena (šk. 15) s slovenskimi tiskovinami na isto temo, z izrezki iz časopisov, ki omenjajo misijonarje in misijone, dodani pa so še razni plakati o misijonski dejavnosti ter že objavljeni statistični pregled slovenskih misijonarjev in misijonark iz leta 1939,[72] grobovi slovenskih misijonarjev v Duluthu[73] v Severni Ameriki ter razni drugi seznami in sestavki. V šk. 16 so bile naknadno dodane obveznice v lasti Družbe za širjenje vere.

[71] Npr. Edo Škulj (ur.), *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Celje 2002; predvsem prispevki: Metod Benedik, Lambert Ehrlich – profesor, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2002, str. 97–111; Ivanka Tadina, Bogata misijonska dejavnost Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2002, str. 179–196 (dalje: Tadina, Bogata misijonska dejavnost Lamberta Ehrlicha); Bogdan Dolenc, Ehrlich – apologet in veroslovec, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Celje 2002, str. 209–220.

[72] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 11.

[73] Načrt je naredil K. Ceglar leta 1990, ko je pokopališče v Duluthu sam obiskal (glej Sl. 5).

Julijana Visočnik

MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA

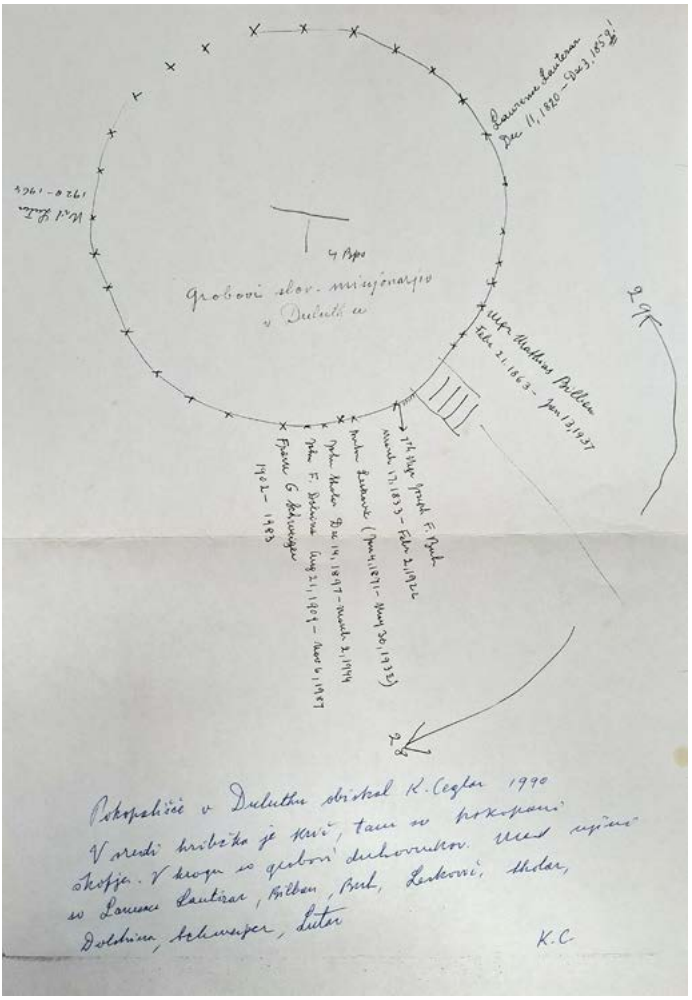

Slika 5: Načrt grobov slovenskih misijonarjev v Duluthu (NŠAL 119, Misijoni. Šk. 15).

Del gradiva, ki sicer sodi v Fond misijoni, zaradi izstopajoče velikosti oz. nestandardnih formatov ni hranjen v škatlah, temveč v predalčnikih, kar velja za dva sklopa materiala. Prvi sklop sestavljajo kaširane fotografije slovenskih misijonarjev in misijonov, v katerih so delovali. Razstavljene so bile na razstavi v Križankah,[74] ki je bila pripravljena ob vseslovenskem misijonskem kongresu leta 1991.[75] Na njih je mogoče prepoznati številne slovenske misijonarje. To so: Jožef Kerec (Kitajska, 1921–1952), Jože Kokalj (Zambija, 1967–1981), Agata Kociper (Brazilija, od 1983 naprej), Jože Kramar (Indija, Tajska, Filipini, Papua-Nova

[74] Zmago Šmitek, *Slovenci v misijonih: misijonska razstava*, Križanke od 20. do 29. septembra 1991, Ljubljana 1991.

[75] Vseslovenski misijonski kongres je potekal med 20. in 29. septembrom po vsej Sloveniji; ob tem je izšel tudi zbornik: *Slovenska cerkev in misijoni: zbornik ob vseslovenskem misijonskem kongresu 1991*, Ljubljana 1991.

Gvineja, 1935–2007), Andrej Majcen (Kitajska, Vietnam, Tajvan, 1935–1976), Janez Mihelčič (Japonska, Rusija, 1968–), Jože Mlinarič (Burundi, Ruanda, od 1971 naprej), Stanko Pavlin (Japonska, Kitajska, Honkong, 1935–2002), Rafael Mrzel (Kitajska, Filipini, 1948–1994), Ernest Saksida (Brazilija, 1935–2013), Ludvik Zabret (Indija, 1947–2010), slovenske misijonarke v Paragvaju, slovenske misijonarje v Bengaliji idr., ki so delovali v različnih obdobjih.

Podobno pa velja tudi za dragocene zemljevide. Nekateri med njimi so bili ročno izdelani, na njih pa je mogoče najti vpise tam delujočih slovenskih misijonarjev: v Siamu, Afriki, Južni Ameriki, Indiji, na Kitajski, Japonski. Dodani so še nemški misijonski zemljevidi, cerkveni zemljevidi in etnografske karte.

3 DRUGI FONDI IN ZBIRKE

Kratkemu pregledu vsebine fonda Misijoni bomo dodali nekaj primerov iz drugih fondov (in zbirk) Nadškofijskega arhiva Ljubljane, ki lahko osvetlijo misijonsko dejavnost še s kakšnega zornega kota, predvsem pa bomo na ta način poskusili opozoriti na naravo arhivov. Arhivi so nedvomno zakladnica številnih podatkov. Hranijo različno dokumentacijo, ki priča o dogajanju na različnih področjih in predstavlja delovanje posameznih institucij. Različne institucije ter različni pravni in fizični subjekti pa so se pogosto ukvarjali z isto tematiko ali bili aktivno vpeti v njeno snovanje. Če sledimo načelu provenience, je v zvezi z neko vsebino vedno treba pogledati več fondov oz. zbirk. Tudi v našem primeru ni nič drugače.

3.2 MUZEJSKA ZBIRKA (NŠAL 114)

Ko govorimo o misijonih, nas verjetno veliko najprej pomisli na našega misijonarja Friderika Ireneja Barago, ki je deloval med severnoameriškimi Indijanci in tam pustil res izjemen pečat.[76] V Muzejsko zbirko[77] našega arhiva je tako našlo pot tudi nekaj predmetov, ki jih je mogoče povezati prav z njim, pri čemer izstopata dve indijanski palici: prva velja za dar Indijancev, med katerimi je deloval, še preden je postal škof. Je nenavadno vijugasta, na spodnjem koncu pa okovana. Velja za historičen predmet. Druga palica pa daje videz indijanskega predmeta in ne videza originala iz Baragovih časov med avtohtonim prebivalstvom Severne Amerike. Gotovo pa tudi tak predmet posredno kaže na veliko zanimanje za njegovo delovanje in na pečat, ki ga je tam pustil.

[76] Kar smo zgoraj že pokazali.
[77] Gl. NŠAL 114, Muzejska zbirka, šk. 23, 24, 25 in 26.

Slika 6: Baragova indijanska palica (NŠAL 114, Muzejska zbirka, šk. 25).

Čas prve polovice 20. stoletja sta v nadškofiji Ljubljana zaznamovala dva zelo dejavna škofa: Anton Bonaventura Jeglič[78] in Gregorij Rožman.[79] Oba sta delovala v zelo težavnem času medvojnega in povojnega obdobja, ko misijoni sicer niso mogli biti v ospredju, kljub temu pa ne gre zanemariti njunih zapuščin tudi v kontekstu misijonov.

[78] France M. Dolinar, *Ljubljanski škofje*, Ljubljana 2007, str. 365–392 (dalje: Dolinar, *Ljubljanski škofje*).
[79] Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 393–418.

3.2 ZAPUŠČINA KNEZOŠKOFA DR. ANTONA BONAVENTURE JEGLIČA (NŠAL 331)

Zapuščina obsega kar 24 škatel gradiva, kar že samo po sebi kaže na neutrudnega in marljivega cerkvenega dostojanstvenika, za katerim je ostalo mnogo dokazov o njegovem delovanju, ki je segalo čez cerkvene meje, saj je pogosto posegalo tudi na kulturno-družbeno področje takratne Ljubljane, škofije in tudi širše. Že samo bežen prelet čez popis njegove zapuščine pritegne pozornost, če se zanimamo za misijonske zadeve v njegovem času. Na tem mestu kot reprezentativne izpostavimo tri drobce.

1. Društveno življenje je bilo v prvi polovici 20. stoletja pestro in zelo dejavno. Nekatera društva je podpiral, pri nekaterih sodeloval, pogosto pa se je v zvezi z njimi tudi tako ali drugače opredeljeval. V njegovi zapuščini so med drugim zbrani dokumenti v zvezi s takratnimi društvi, med katerimi najdemo tudi takšna, ki so povezana z misijoni, npr. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda (šk. 9), kjer je med drugim hranjena pritožba dr. Franca Grivca prav v zvezi s tem društvom in z vzpostavitvijo enotnega sistema misijonov. Na tem istem mestu pa je mogoče prebrati tudi njihov statut iz 1925: *Statuta apostolatus SS: Cyrilli et Methodii*.

2. V škatli 23 so zbrane številne revije, ki so ob različnih priložnostih pisale o škofu Jegliču (npr. *Križ*, *Mladika*, *Bogoljub*, *Vigred* idr.). Med njimi sta hranjeni tudi dve številki revije *Katoliški misijoni* iz let 1930 in 1933.

3. Ko razmišljamo o verskem življenju v prvi tretjini 20. stoletja v Ljubljani in v Cerkvi na Slovenskem, ne smemo in ne moremo zaobiti Jegličevega dnevnika, ki prav tako predstavlja del njegove zapuščine in je hranjen v Nadškofijskem arhivu Ljubljana (šk. 12–16).[80] Ker je bil leta 2015 objavljen v celoti v obliki znanstveno kritične objave, ga na tem mestu zaradi lažje dostopnosti navajamo po tej objavi. V tem monumentalnem delu se najdejo tudi omembe misijonov, misijonarjev, društev, ki so povezana z delovanjem in pospeševanjem misijonske dejavnosti. Vsekakor se pokaže odnos škofa Jegliča do teh dejavnosti, pa tudi pomen, ki jim ga je pripisoval. Naj na tem mestu navedem le nekaj primerov. Ob prebiranju njegovega dnevnika pogosto naletimo na omembe ljudskih misijonov, ki jim je Jeglič pripisoval velik pomen. Morda to sicer niso tiste vrste misijoni, na katere najprej pomislimo, ko je govora o njih; nas pa je prav Jeglič opozoril, da je tudi to eden pomembnih vidikov misijonske dejavnosti, na katero ne smemo pozabiti. Zanimiva pa sta tudi sledeča odlomka: *»V Orientu. – Poročilo se je, da bi vlada podpirala misijone v Orientu: v Mali Aziji in Palestini. Za to se bomo zavzeli. Primerni bi bili frančiškani, ki so tudi Mohamedancem bolj poznani. Škof Mahnič bo o tem govoril z dalmatinskimi frančiškani. Nemški katoličani se že gibljejo, posebno pa tudi protestantje.*«[81] In nekoliko daljši: »*To so razlogi za sinočnji sestanek ljubljanskih*

[80] NŠAL 331, Jegličev dnevnik, šk. 12–šk. 16.

[81] Blaž Otrin in Marija Čipić Rehar (ur.), *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*, Celje 2015, str. 646 (dalje: Otrin in Čipić Rehar, *Jegličev dnevnik*).

duhovnikov. Najprej smo pogledali, kaj se pri nas za misijone dela sedaj. Imamo: 1. zbirke zapovedane iz Rima: za Afriko in festo Epiphaniae [na praznik Gospodovega razglašenja], za varuhe svetega groba in feria sexta Parasceves [na veliki petek]; 2. imamo društva: Sveto Detinstvo, na čelu katehet Čadež, ki želi sodelavcev in naj se praznik 28. decembra bolj slovesno obhaja; Apostolstvo svetega Cirila in Metoda, sedež v Velehradu, ki ga pri nas z uspehom vodi prof. Grivec v zvezi posebno s Hrvati, skrbi za Balkan in podpira posebno domače ondotne duhovne; Peter Claverjeva družba, sedež v Solnogradu, za Slovence sedež v Ljubljani, izvrstno organizirana, deluje tiho in mirno za Afriko; mašna misijonska zveza začela pred par meseci, hitro napreduje, ker se dobro agitira; družba za misijone frančiškanske, ki je pa le malo poznana, jo bom priporočil. Sklenilo se je: 1. jaz bom o misijonskem delu spregovoril v Škofijskem listu na januar in bom društva priporočil; 2. delovnega odseka ni treba, ker ima vsako društvo svoj delovni odbor, ampak društva naj o svojem delovanju poročajo vsako leto ordinariatu; 3. društvo Scherpon se ne vpelje; 4. vpelje se Maria Empfängnis Verein in se za ta misijon pobira vsako leto in festo Immaculatae [na praznik Brezmadežne] ...«,[82] kjer na kratko povzame bistveno dogajanje na tem področju v tistem času.

3.3 Zapuščina škofa Gregorija Rožmana (NŠAL 332)

Rožmanova zapuščina je še precej obsežnejša, kot je tista, ki jo zapustil njegov predhodnik, saj obsega kar 50 škatel. Dostopna je sicer z določenimi omejitvami oz. po predhodni odobritvi škofijskega ordinariata. Misijonska dejavnost ni in ne more biti v ospredju, najti pa je mogoče predvsem gradivo, vezano na zgoraj že omenjena društva, ki so še vedno delovala, npr. Družba za širjenje vere (v šk. 7) ali Misijonska dijaška zveza (v šk. 23).

4 NŠAL 5, ŠK. 131 (MISIJONI)

Fond je nastal iz poslovanja ljubljanske škofijske pisarne. Gradivo je razvrščeno po geslovnem registraturnem načrtu, ki je bil v poslovanje škofijske pisarne uveden leta 1887, za časa škofa Jakoba Missia. Gesla so se z leti po potrebi dodajala. Znotraj posameznih gesel je gradivo razvrščeno kronološko. Fond v glavnem vsebuje gradivo iz let 1887 do 1960, obsega pa skoraj 400 škatel. Vzpostavilo se je posebno geslo: Misijoni (šk. 131), kjer so hranjeni zelo različni dokumenti, ki jih je v glavnem mogoče postaviti v čas med obema vojnama. Ponovno se pojavijo dokumenti, povezani z že znanimi društvi: DŠV in Unio cleri, tudi z ljudskimi misijoni, prošnje za nabirko (za pomoč misijonarju) in podobno.

[82] Otrin in Čipić Rehar, *Jegličev dnevnik*, str. 685–686.

Julijana Visočnik

5 NŠAL 213, APOSTOLSTVO SVETEGA CIRILA IN METODA

NŠAL hrani gradivo nekaterih društev, ki so se ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja aktivno vključevala v življenje Cerkve in družbe. V kontekst misijonov je treba postaviti predvsem Apostolstvo svetega Cirila in Metoda, ki je nasledilo Bratovščino sv. Cirila in Metoda, ki jo je leta 1851 ustanovil Anton Martin Slomšek. Njen namen je bila edinost vzhodnih kristjanov s Katoliško Cerkvijo. Bratovščina se je razširila izven meja Slovenije, leta 1891 pa so jo prenovili in preimenovali v Apostolstvo sv. Cirila in Metoda s sedežem na Velehradu na Češkem. V ljubljanski škofiji je ACM začela delovati leta 1909, ko je pravila za ljubljansko škofijo potrdil škof Jeglič. Gradiva je sicer samo za eno škatlo; seznanimo pa se lahko s člani, njihovimi prispevki in še kakšnimi drobci: tiski, podobicami ipd.

BIBLIOGRAFIJA

Viri

NŠAL, NŠAL 5, šk. 131.
NŠAL, NŠAL 107, Zbirka fotografij.
NŠAL, NŠAL 114, Muzejska zbirka.
NŠAL, NŠAL 119, Misijoni.
NŠAL, NŠAL 331, Zapuščina škofa Antona Bonaventure Jegliča.
NŠAL, NŠAL 332, Zapuščina škofa Gregorija Rožmana.
NŠAL, NŠAL 484, Zapuščina Lamberta Ehrlicha.

LITERATURA

Benedik, Metod. Lambert Ehrlich – profesor, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba, Celje 2002, str. 97–111.
Baraga, France. *Baragovi biografi in baragoslovci*, Družina, Ljubljana 2007.
Dolenc, Bogdan. Ehrlich – apologet in veroslovec, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba, Celje 2002, str. 209–220.
Dolinar, France M. *Ljubljanski škofje*, Družina, Ljubljana 2007.
Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve*, Mohorjeva družba, Celje 1998.
Otrin, Blaž in Čipić Rehar, Marija (ur.). *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2015.
Slovenska cerkev in misijoni: zbornik ob vseslovenskem misijonskem kongresu 1991, Medškofijski misijonski svet, Ljubljana 1991.
Škulj, Edo (ur.). *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Mohorjeva družba, Celje 2002.
Šmitek, Zmago. *Slovenci v misijonih: misijonska razstava*, *Križanke od 20. do 29. septembra 1991*, Ljubljana 1991.
Tadina, Ivanka. Bogata misijonska dejavnost Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Mohorjeva družba, Celje 2002, str. 179–196.

Julijana Visočnik
MISIJONSKA DOKUMENTACIJA V NADŠKOFIJSKEM ARHIVU LJUBLJANA

POVZETEK

Nadškofijski arhiv Ljubljana je eden izmed naslovov, kjer je gradivo, ki je povezano z misijonsko dejavnostjo ljubljanske škofije in tudi Cerkve na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja. Hranjeno arhivsko gradivo sicer presega ta časovni okvir, saj se je ohranilo tudi kaj starejšega kakor tudi tisto iz časa po drugi svetovni vojni. Največ gradiva je zbranega v Fondu misijoni (NŠAL 119), ki obsega 1,6 tm gradiva oz. 16 arhivskih škatel. Omenjeni fond pa s svojo vsebino morda nekoliko preseneča, saj ne gre samo za dokumentacijo, ki bi nastala ob takšni in drugačni misijonski dejavnosti. Kar nekaj škatel so namreč napolnila predavanja, skripta in razni drugi zapiski za predavanja (iz misiologije ali primerjalnega veroslovja, etike in apologetike), ki jih je pred drugo svetovno vojno na Teološki fakulteti imel Lambert Ehrlich. Čeprav se na prvi pogled zdi, da nam o sami misijonski dejavnosti ta del gradiva ne pove ravno veliko, nam pa omogoči vpogled v »orodje«, ki bi ga naj pridobil vsak misijonar, saj bi le »oborožen« s širino, strpnostjo in razgledanostjo lahko bil uspešen pri svojem poklicu in službi.

V nadaljevanju so v prispevku predstavljeni ali pa vsaj omenjeni še nekateri drugi fondi in zbirke, kjer se gotovo še nahajajo podatki o misijonih in misijonarjih. Fond NŠAL 119 je sicer res osnova za preučevanje te tematike v Nadškofijskem arhivu, gotovo pa to ni edini. V Fotografski zbirki je prav gotovo mogoče najti fotografije mnogih misijonark in misijonarjev, tako iz prve polovice 20. stoletja kot tudi iz drugih obdobij. Če govorimo o zbirkah, bi morali opozoriti še na Muzejsko zbirko in Zbirko zemljevidov. Omenimo lahko Fond društev, kjer je Apostolstvo sv. Cirila in Metoda še najbolj povezano z misijonsko dejavnostjo.

Sicer pa sta na obravnavano obdobje v življenju Cerkve na Slovenskem, seveda še posebej v Ljubljani, odločilno vplivala oba škofa, ki sta v tem času zasedala škofovski sedež v Ljubljani, tako Anton Bonaventura Jeglič kakor tudi Gregorij Rožman. Ker sta oba zapustila obsežno zapuščino, bi bilo treba obe natančneje pregledati. Na tem mestu smo opozorili na nekaj mest in drobcev tako v eni kot v drugi knjigi, kjer so omenjeni misijoni v najširšem pomenu besede. Preostane še omemba ene škatle iz fonda ŠAL 5, kjer lahko posamezni konkretni primeri lepo dopolnijo naše vedenje o delovanju cerkvenega kolesja v konteksta misijonov.
Pričujoči prispevek je le skromen poskus opozoriti na gradivo, ki ga hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana, saj to še zdaleč ni bilo v celoti izkoriščeno. Obenem pa je avtorica poskusila izpostaviti naravo arhivskega dela, ki zahteva pregled mnogih fondov in zbirk v želji in z nalogo, da bi bil končni rezultat zbranih podatkov čim bolj popoln. Dokumenti ter s tem podatki se namreč praviloma nahajajo na zelo različnih lokacijah oz. v zelo različnih fondih in zbirkah. V ilustracijo je na tem mestu navedenih nekaj primerov, gotovo pa to ni končna slika. Vsekakor pa je

to čas, ko je časopisje zelo živo in ponuja lep vpogled v dogajanje v tistem času. Arhivske vire je tako nujno primerjati in dopolnjevati tudi s časopisnimi.[83]

Ključne besede: *Nadškofijski arhiv Ljubljana, fond misijoni, prva polovica 20. stoletja, podatkih o misijonih in misijonarjih*

SUMMARY

The Mission Documentation in the Archdiocesan Archive of Ljubljana - the Time Between the two Wars

The Archdiocesan Archive of Ljubljana is one of the places where materials related to the missionary activity of the Ljubljana diocese and the Church in Slovenia in the first half of the 20th century are located. The archival material preserved goes beyond this time frame, as there is also some older material, as well as material from the post-Second World War period. The largest amount of material is in the Missions Fonds (NŠAL 119), which comprises 1.6m of material or 16 archive boxes. The content of these fonds is perhaps a little surprising, since it is not only documentation produced in the context of missionary activity of one kind or another. In fact, several of the boxes were filled with lectures, scripts and other lecture notes (in missiology or comparative religion, ethics and apologetics) given by Lambert Ehrlich at the Faculty of Theology before the Second World War. Although at first glance this part of the material does not seem to tell us much about missionary activity itself, it does give us an insight into the „tools" that every missionary should acquire, since only „armed" with breadth, tolerance and discernment can he be successful in his vocation and ministry.

In the following pages, some other fonds and collections are presented or at least mentioned, where information on missions and missionaries is certainly still to be found. The fonds NŠAL 119 is indeed the basis for the study of this topic in the Archdiocesan Archive, but it is certainly not the only one. In the Photographic Collection, it is certainly possible to find photographs of many missionaries, both from the first half of the 20th century and from other periods. Speaking of collections, we should also mention the Museum Collection and the Map Collection. We could also mention the Fond of Societies, where the Apostleship of Saints Cyril and Methodius is most closely linked to missionary activity.

The two bishops who occupied the episcopal see in Ljubljana at the time, Anton Bonaventura Jeglič and Gregorij Rožman, had a decisive influence on the life of the Church in Slovenia, and especially in Ljubljana. As both left a large legacy, both should be examined in more detail. Here we have drawn attention to a few places and bits and pieces, where the missions are mentioned in the broadest

[83] Glej prispevek M. Šimca v tej monografiji.

sense of the word. It remains to mention one box from the ŠAL 5 fond, where individual concrete examples can nicely complement our knowledge of the workings of the Church wheel in the context of the missions. The present paper is only a modest attempt to draw attention to the material held by the Archdiocesan Archive of Ljubljana, which is far from being fully exploited. At the same time, the author has attempted to highlight the nature of archival work, which requires the examination of many holdings and collections in the desire and with the task of making the final result of the data gathered as complete as possible. The documents, and thus the data, are almost as a rule placed in very different locations or in very different fonds and collections. A few examples are given here for illustrative purposes, but this is certainly not the final picture. However, this is a time when newspapers are very vibrant and offer a good insight into what was happening at the time. It is therefore essential to compare and supplement archival sources with newspaper sources.

Keywords: *Archdiocesan Archive Ljubljana, missions fond, first half of the 20th century, data on missions and missionaries*

MIHA ŠIMAC

O MISIJONIH IN MISIJONARJIH: PABERKI IZ DNEVNIH LISTOV MEDVOJNEGA ČASOPISJA (1918–1941)

UVOD

»Pojdite po vsem svetu in oznanjujte evangelij vsemu stvarstvu« (Mr 16,15) – Jezusovo naročilo, ki skozi vse čase kliče k delovanju na polju širjenja evangelija – misijonsko delovanje torej.[84] Morda je prav zato v slovenskem prostoru, kakor je ugotavljal že Božo Rustja[85] in pred njim dr. Bogdan Kolar v svoji knjigi *Na misijonskih brazdah Cerkve*,[86] bila prisotna ta živa želja, saj se je pojavljala tudi v prvih listih in časopisih, ki so naše prednike seznanjali tudi z delom misijonarjev. Tako je že *Zgodnja Danica* usmerjala veliko pozornost misijonarjem; zlasti še, ko je postal urednik Luka Jeran (1818–1896). Sam je namreč želel postati misijonar, kar pa mu spričo zdravstvenih težav ni bilo dano. Zato pa je to svojo naklonjenost do dela misijonarjev poleg nabirk in drugih akcij za misijonarje izkazal v pisani besedi, s katero je ljudi seznanjal z njihovim delom. Za njim je nalogo širjenja zavesti o misijonih prevzel *Bogoljub*, ki je imel stalno rubriko Slovenski misijonar. V njej so objavljali pisma slovenskih misijonarjev, pa tudi pomembnejše dokumente, povezane z misijonskim delom. Tudi tu niso štedili s prizadevanji za zbiranje sredstev in podporo z molitvijo. Poleg *Bogoljuba* se je v rokah, predvsem mladih, znašel *Misijonski koledarček za mladino*, *Zamorček*, *Odmev iz Afrike*; za nekoliko starejše pa prav gotovo *Salezijanski vestnik, Podobe iz misijonskih dežel, Misijonski koledar* in v 20-tih letih precej pogosto *Katoliški misijoni* (1923–1940). Ne gre spregledati še drugih listov, kot denimo *Bengalski misijonar* (1933–1937), pa tudi Misijonske knjižnice in Indijske knjižnice, ki so ju izdajali jezuiti, ne.[87] Toda, če pri tem govorimo o letnih koledarjih, poročilih in mesečnih revijah, se je samo od sebe postavilo vprašanje: kako pa je o misijonih in misijonarjih poročal dnevni tisk? Pričujoči prispevek ima namen le na kratko orisati poročanje

[84] Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0262 (»Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga«), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

[85] 100 let revije o misijonih: https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/priloga/23364-100-let-revije-o-misijonih (pridobljeno: 4. 10. 2024).

[86] Prim. Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, Celje 1998, str. 9–15.

[87] 100 let revije o misijonih: https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/priloga/23364-100-let-revije-o-misijonih (pridobljeno: 4. 10. 2024).

posameznih vidnejših dnevnih listov, ki so se v času med obema vojnama občasno dotaknili tudi poročil o misijonarjih.

1 IZBRANI DNEVNI LISTI

Čas med obema vojnama je v medijski krajini prinašal vedno nove in nove liste, ki pa so imeli večkrat le kratko življenjsko dobo. V ospredju so ostajali predvsem od leta 1868 izhajajoči ***Slovenski narod***, nekoliko mlajši od 1873 izhajajoči ***Slovenec*** (vključno z ***Ilustriranim Slovencem***), ter od leta 1920 izhajajoč politični dnevnik ***Jutro***, ki je nastal iz nasprotovanj med staroliberalci Ivana Tavčarja in mladoliberalci Gregorja Žerjava. Slednji je postopoma prevzemal primat med liberalnimi listi; poleg redne izdaje je imelo še izdaje za Primorsko in Gorenjsko; od leta 1927 je imel v lasti tudi Mariborski Večernik Jutra. Poleg naštetih in v tem kratkem orisu obravnavnih listov je treba k vplivni trojici najbrž prišteti tudi še ***Slovenski dom***, ki je začel izhajati leta 1935. Tem je v pričujočem prispevku namenjena naša pozornost.

2 ČASOPISNI LISTI IN SPLETNI ISKALNIK ...

Moč sodobnega, digitalnega sveta in vse bolj organizirane digitalizacije časopisja in drugega gradiva je današnjim raziskovalcem že precej olajšala delo. Tako nam danes tudi digitalna knjižnica Slovenije (dlib.si) v spletni verziji že ponuja velik del slovenskega tiska, ki se je izdajal in prihajal med ljudi. Pri tem nam s sodobnimi iskalniki omogoča tudi zanimive možnosti in podaja vsaj okvirne informacije, denimo o številu omemb oz. pojavitev posamezne besede. Toda to je le okvirno! Po eni strani tudi zato, ker se vselej znova dodaja še novo gradivo ter posledično število omemb tako raste, na drugi strani pa je treba opozoriti tudi na previdnost, saj tehniki vendarle ni popolnoma zaupati in marsikatere označbe prav ti iskalniki (še?) ne najdejo ali ne prepoznajo. Vseeno pa je prvi uvid, ki nam ga prinese digitalna knjižnica, precej impresiven – če namreč raziskovalec vpiše besedico **MISIJON** – nam je iskalnik dne 12. oktobra 2024 podal kar **34.807 zadetkov**, zapisanih v slovenskem jeziku. Seveda med te sodijo tako časopisje in članki (29.887), kakor tudi knjige (793), e-knjige (229), visokošolska dela (34), zgodovinsko časopisje (2400) in celo šolska poročila (30) ter koncertni sporedi (1) ali notno gradivo (5). S precej višjimi rezultati je isti iskalnik postregel ob iskani besedi: MISIJONAR. V tem primeru je na omenjeni dan iskalnik ponudil kar 51.304 omemb v slovenskem jeziku; od tega se je 44.735 zadetkov nanašalo na časopisje in članke; 1354 pa na knjige; na e-knjige 439; visokošolska dela 73; zgodovinsko časopisje 2301; poleg tega pa imamo tu med drugim tudi še šolska poročila (27) ali pa koncertne sporede (3) in notno gradivo (1). Ob tem velja opozoriti tudi na to, da besedo *misijon* sodobni iskalnik velikokrat ponudi tudi v

deljeni besedi *de-misijonirati*, torej odstopiti. Takšni so primeri v političnih novicah po svetu, denimo v *Slovenskem narodu* leta 1930, ko nam ponudi prav to.[88] Znova se torej izkaže, da je potrebno biti izjemno pozoren in temeljit, saj statistika vedno ne drži.

Omenjeni ilustrativni podatki pa se precej spremenijo, če se osredotočimo le na dnevno časopisje. Kakor rečeno, se je tu pozornost usmerila v tri oz. štiri pomembnejše med obema vojnama izhajajoče dnevne časopise: *Slovenec*, *Slovenski narod*, *Jutro* in *Slovenski dom*. Dne 12. oktobra 2024 je tako iskalni na dlib.si postregel s podatkom, da se beseda *misijon* v časopisu *Slovenec* (vključno z *Ilustriranim Slovencem*) od same ustanovitve časopisa pojavi 3046, za *Slovenski narod* pa od prvega do zadnjega dne izhajanja občutno manj – **499**. Časopis *Jutro*, ki je začel izhajati v letu 1920, je, če upoštevamo rezultat iskalnika, uporabilo to besedo 147-krat; *Slovenski dom*, ki je prvič prišel iz tiskarne leta 1935, pa je tega dne postregel z rezultatom – 117.

Kakor že omenjeno, nam je ob vpisu besede *misijonar* digitalna knjižnica Slovenije postregla s kar 51.304 zadetki v slovenskem jeziku, a ob pogledu na obravnavano dnevno časopisje so številke znatno manjše. Tako je *Jutro* premoglo 529 zadetkov, *Slovenski dom* 235**,** *Slovenski narod* 990 zapisov, medtem ko – pričakovano – časopis *Slovenec* (vključno z *Ilustriranim Slovencem*) za ves čas izhajanja postreže s 3923 zapisi. Toda vsi ti delni rezultati so le rezultati za čas celotnega izhajanja dnevnih časopisov. Kako pa je dejansko z rezultati za obravnavni čas med obema vojnama? Ilustrativni pregled nam poda naslednjo sliko:

	Slovenec	***Slovenski narod***	***Jutro***	***Slovenski dom***
1918	Misijon: 11 Misijonar: 22	Misijon: 1 Misijonar: 5		
1919	Misijon: 10 Misijonar: 19	Misijon: / Misijonar: /		
1920	Misijon: 14 Misijonar: 13	Misijon: 3 Misijonar: 4	Misijon: / Misijonar: 1	
1921	Misijon: 13 Misijonar: 22	Misijon: 1 Misijonar: 6	Misijon: 3 Misijonar: 8	
1922	Misijon: 33 Misijonar: 31	Misijon: 2 Misijonar: 5	Misijon: 5 Misijonar: 12	
1923	Misijon: 31 Misijonar: 27	Misijon: 1 Misijonar: 5	Misijon: 5 Misijonar: 14	
1924	Misijon: 55 Misijonar: 55	Misijon: 4 Misijonar: 26	Misijon: 18 Misijonar: 21	

[88] Prim. Bolgarski narod obsodil Ljapčev režim, v: *Slovenski narod* (22. 6. 1931), št. 138, str. 1.

	Slovenec	*Slovenski narod*	*Jutro*	*Slovenski dom*
1925	Misijon: 40 Misijonar: 64	Misijon: 1 Misijonar: 13	Misijon: 4 Misijonar: 35	
1926	Misijon: 67 Misijonar: 82	Misijon: / Misijonar: 9	Misijon: 9 Misijonar: 29	
1927	Misijon: 55 Misijonar: 81	Misijon: 1 Misijonar: 11	Misijon: 5 Misijonar: 27	
1928	Misijon: 43 Misijonar: /	Misijon: 1 Misijonar: 13	Misijon: 11 Misijonar: 27	
1929	Misijon: 77 Misijonar: 98	Misijon: 1 Misijonar: 3	Misijon: 11 Misijonar: 15	
1930	Misijon: 78 Misijonar: 132	Misijon: 3 Misijonar: 18	Misijon: 11 Misijonar: 21	
1931	Misijon: 106 Misijonar: 140	Misijon: 5 Misijonar: 15	Misijon: 6 Misijonar: 27	
1932	Misijon: 114 Misijonar: 148	Misijon: 11 Misijonar: 12	Misijon: 7 Misijonar: 18	
1933	Misijon: 105 Misijonar: 141	Misijon: 3 Misijonar: 12	Misijon: 5 Misijonar: 64	
1934	Misijon: 94 Misijonar: 136	Misijon: 3 Misijonar: 11	Misijon: 4 Misijonar: 20	
1935	Misijon: 96 Misijonar: 146	Misijon: / Misijonar: 15	Misijon: 6 Misijonar: 18	Misijon: / Misijonar: /
1936	Misijon: 70 Misijonar: 96	Misijon: / Misijonar: 10	Misijon: 1 Misijonar: 17	Misijon: 12 Misijonar: 42
1937	Misijon: 81 Misijonar: 136	Misijon: 6 Misijonar: 21	Misijon: 8 Misijonar: 22	Misijon: 24 Misijonar: 53
1938	Misijon: 77 Misijonar: 107	Misijon: 3 Misijonar: 15	Misijon: 5 Misijonar: 29	Misijon: 17 Misijonar: 24
1939	Misijon: 63 Misijonar: 85	Misijon: 1 Misijonar: 16	Misijon: 3 Misijonar: 9	Misijon: 11 Misijonar: 16
1940	Misijon: 57 Misijonar: 95	Misijon: 2 Misijonar: 10	Misijon: 7 Misijonar: 14	Misijon: 18 Misijonar: 20
1941	Misijon: 51 Misijonar: 52	Misijon: / Misijonar: 10	Misijon: 1 Misijonar: 16	Misijon: 12 Misijonar: 14

Vir: dlib. si (dostopno: 12. 10. 2024).

Če to tabelo prelijemo v dva ilustrativna grafa, nam prvi pove nekaj več o pogostih pojavih besede *misijonar*.

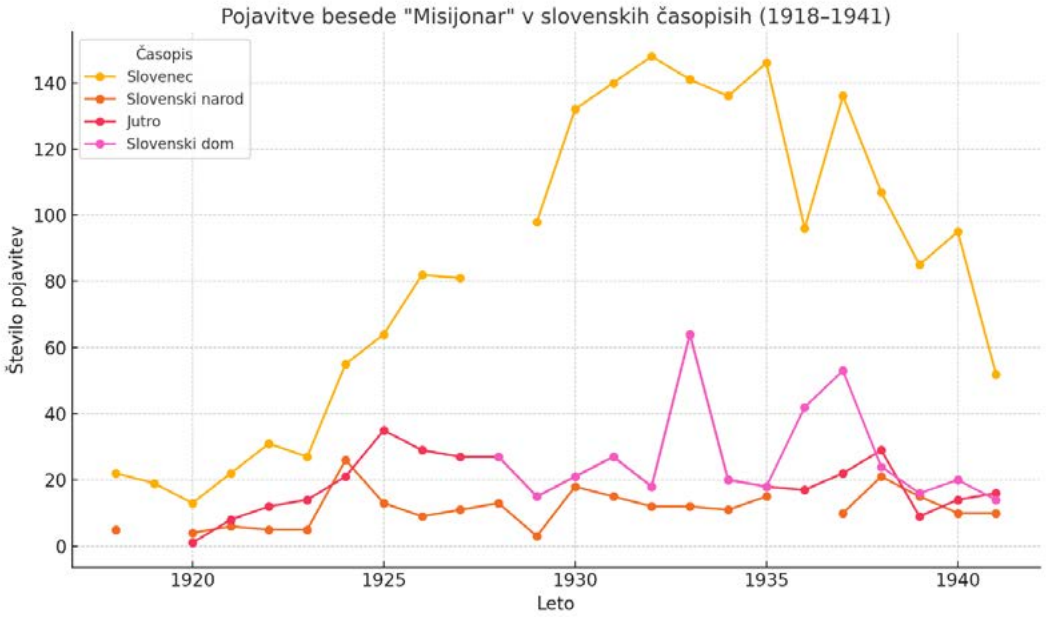

Vir: dlib. si (dostopno: 12. 10. 2024).

Drugi graf pa nam predstavi pogostost pojavitev besede *misijon* v medvojnem dnevnem časopisju.

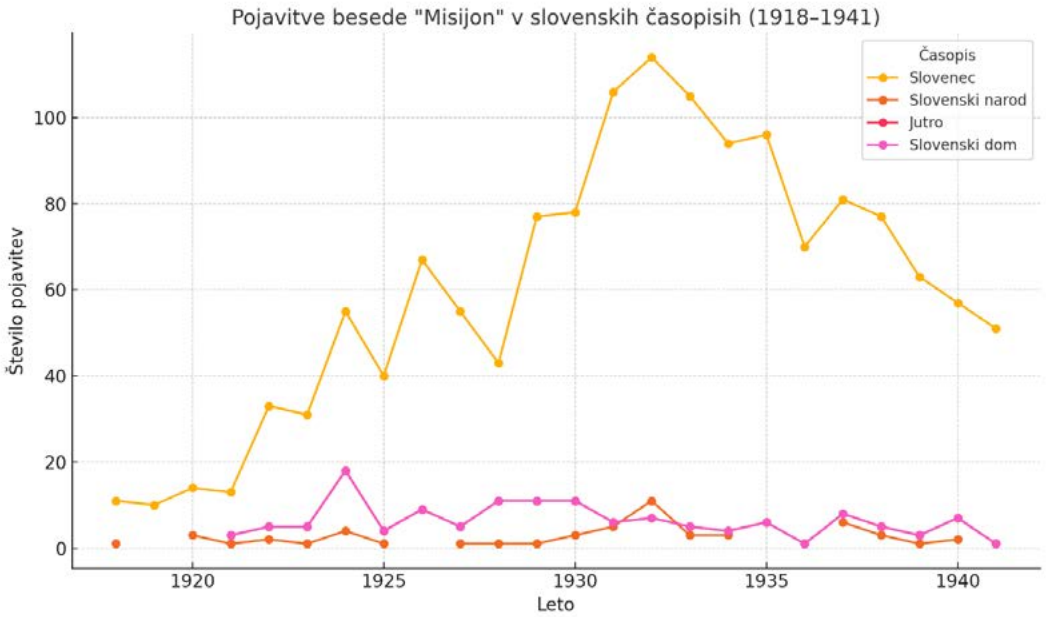

Vir: dlib. si (dostopno: 12. 10. 2024).

	Slovenec	*Slovenski narod*	*Jutro*	*Slovenski dom*
misijon	1441	53	135	94
misijonar	1928	265	604	169

Vir: dlib. si (dostopno: 12. 10. 2024).

Pričakovano je, da pri omembah obeh – *misijon* in *misijonar* – prednjači katoliški *Slovenec*; temu pa presenetljivo sledi – *Jutro* in ne časopis *Slovenski narod*, kakor bi pričakovali. Celo najmlajši dnevni list *Slovenski dom* ima v izbranih medvojnih letih več zapisov o misijonarjih in misijonih kakor pa najstarejši časopis *Slovenski narod*. Pri tem je zanimivo tudi, da le redko beseda *misijonar* sovpada z identičnim številom zadetkov kot beseda *misijon;* navadno pa je izraz *misijonar* precej pogosteje uporabljen kakor beseda *misijon*. O obeh izrazih je treba vnovič opozoriti na že povedane definicije, ki so prevladovale nekoč in jih je tisk zajemal v najširšem pomenu besede – Kristusovi oznanjevalci. Tako ne čudi, da so pod misijonarje (in misijone) v dnevnem tisku pogosto šteli tudi vse tiste, ki so dejansko delovali doma in organizirali ljudske misijone. Nemalokrat pa je časopisje objavljalo tudi različne podlistke avtorjev, ki so bodisi v krajših novelah, romanih bodisi v potopisih spregovorili oz. omenili tudi misijonarje. Tako je denimo leta 1932, ko je v časopisu *Slovenec* največkrat zaslediti izraz misijonar, to povezano z objavljanjem odlomkov potopisa slovitega nemškega naravoslovca in raziskovalca Alexandra von Humboldta (1769–1859).[89]

3 IZ ČASOPISNIH NOTIC ...

Ob povedanem in primerjanju zapisov ter poročil dnevnih listov bi bilo mogoče te orisno strniti v morda nekaj večjih sklopov, ki bi vsaj v grobem povzemali prispevke, posvečene misijonom oz. misijonarjem: a) zgodovina misijonov in naši misijonarji; b) sodobniki – misijonarji in poročila; c) nabirke, nekrologi; č) tisk, Sveti sedež in misijoni; d) misijoni v domačih župnijah; e) na žalost pa sta se izraza *misijon* in *misijonar* včasih (zlasti pred volitvami) zlorabljala tudi v politične namene in obračunavanja. V naslednjih vrsticah se orisno dotaknimo le nekaterih omenjenih sklopov.

4 IZ ZGODOVINE MISIJONOV IN MISIJONARJEV V DNEVNEM TISKU

Dnevni listi so precej pogosto objavljali notice in zapise, povezane z zgodovino in misijonarji iz slovenskih krajev. Tako so v *Ilustriranem Slovencu* 14. novembra 1926 objavili notico in fotografijo zvona v Kartumu. V notici beremo: *»Slovenski*

[89] Prim. Humboldt, Na Orinoku in v pragozdovih Južne Amerike, v: *Slovenec* (26. 3. 1932), št. 71, str. 19.

zvon v srednji Afriki, ki tehta 30 kg, ki so ga l. 1853 vzeli slovenski misijonarji [s] seboj v Afriko in ga je letos zasledil razbitega misijonar Kohnen v Kartumu.«[90] Nemalokrat pa so bili ti zapisi o misijonarjih nekoliko bolj obsežni in objavljeni v posameznih podlistkih. V *Slovencu* so tako spomladi leta 1927 v podlistku objavili dve pismi Knobleharjevega spremljevalca, puškarskega mojstra Jakoba Šešlja (1832–1902). Ta, po rodu koroški Slovenec, ki se je že kot otrok znašel na Kranjskem, se izučil v očetovem poklicu, ob tem pa bil tudi graver in slikar – samouk, se je leta 1853 znašel med spremljevalci misijonarja Ignacija Knobleharja (1819–1858) v Afriko. Svoja doživetja je po vrnitvi iz Afrike opisal in ilustriral v rokopisni knjigi v nemščini. O svojih doživetjih pa je že v času svojega misijonskega delovanja v Afriki seveda pisemsko poročal tudi svojim domačim. Ohranili sta se le dve pismi oz. eno in pol, saj je drugo iz leta 1854 *»pomanjkljivo, ker manjka pol pole, dve strani«*, kakor je zapisal avtor prispevka v časopisu. Prvo Šašljevo pismo je bilo poslano 27. septembra 1853 iz Kaira. V njem je Jakob na kratko opisal bivanje v Aleksandriji, soočenje z vročino, pa tudi s časom, ki ga je namenil slikanju tamkajšnjih veljakov. Vsak dan se je ob tem skušal učiti arabščine in italijanskega jezika. O Aleksandriji sami sicer ni imel najlepšega mnenja: *»Mesto je, kakor sem Vam pisal, veliko, pa zelo zanemarjeno. Ljudje so tu grozno poredni, tako, da se kdo sam izmed nas ni upal iti po nekaterih ulicah zaradi ljudi in hudih psov.«* Prav tako se je pritoževal nad vpitjem nočnih čuvajev in komarji, ki so jih zelo popikali. Omenil je tudi spoznavanje tamkajšnje kulture in islamskih prazničnih dni: *»13., 14. in 15. sept. so imeli mohamedanci velikonočne praznike in so hodili v silno velikih trumah na pokopališče, kjer so cele tri dni peli in molili, kakor pri nas na vseh svetih dan.«* Bil pa je to tudi čas, ko so na tamkajšnji tržnici še prodajali in kupovali tudi sužnje. Šašelj je svoje videnje takole opisal: *»Videl sem tudi, kako so prodajali uboge sužnje obojega spola, pa tudi otroci so bili z njimi, stari po 5–6 let. O strašni ljudje, ki človeka, največji stvar božjo, kakor živino kupujejo in prodajajo. Solze so mi prišle v oči, ko sem jih videl, pa jih nisem mogel dolgo gledati.«*[91] Proti suženjstvu se je goreče bojeval tudi Ignacij Knoblehar in nato dočakal, da so 23. marca 1854 v Kartumu res razglasili prepoved trgovine s sužnji, ki pa je seveda niso vsi spoštovali.[92]

17. septembra je Šašljevo skupino misijonarjev in sodelavcev pot vodila iz Aleksandrije po kanalu do *»pravega Nila, kjer se začne Egipt«.* Jakob Šašelj nato v pismu opiše zgode in nezgode na Nilu in pot do Kaira, kjer so se potem nastanili v frančiškanskem samostanu: *»Tukaj je bil g. Damminger, učitelj, ki je bil prišel z g. Knobleharjem iz Hartuma. Tu se vidi več imenitnih in svetih krajev. Nismo pa*

[90] Slovenski zvon, v: *Ilustrirani Slovenec tedenska priloga »Slovenca«* (14. 11. 1926), št. 261, str. 387.
[91] Dve zanimivi pismi, v: *Slovenec* (11. 3. 1927), št. 57, str. 3–4.
[92] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 81.

utegnili, da bi jih bili šli pogledat.« Šašelj ni vedel, kako dolgo bodo ostali v Kairu, je pa staršem poročal, da se jim tu ni godilo slabo. Posebej je poudaril, da naj ne verjamejo vsem govoricam ljudi, *»ki nič ne vedo in hudo o nas govorijo«.* Ob tem pa je s kančkom ponosa izpostavil še naslednje: *»Mislil sem, da sem najslabši v druži, pa me največ rabijo, moram zmiraj kaj pisati, ali kaj slikati, in tako mi mine čas naglo.«* Pismo je zaključil s prijateljskimi pozdravi vsem domačim, znancem in prijateljem ter s prošnjo, da naj bi se ga duhovnik spominjal pri maši.[93]

Drugo ohranjeno Šašljevo pismo je bilo pisano v Kartumu 10. januarja 1854. Časopis *Slovenec* ga je objavil v podlistku 17. marca 1927. V pismu je Jakob opisal potovanje z dvojambornico *Stella matutina*, ki jo je kupil Ignacij Knoblehar. Potovali so od mesta Berber do Kartuma. Ob tej priložnosti so v mestu Berber izvedeli žalostno vest, da je tam umrl misijonar Matevž Milharčič (1812–1853), ki je deloval na misijonski šoli v Kartumu: *»G. Milharčič je šel z barko in otroci nam nasproti do Berberja. Ker je bil pa že preje vedno bolan, je tukaj, kmalu po prihodu, umrl.«* V prav tistem času pa je za mrzlico umrl tudi misijonar Janez Kocijančič (1826–1853), o čemer je tudi poročal Šašelj: *»Lahko si mislite, dragi stariši, kako se je g. provikar ustrašil teh dveh nesreč in tudi mi vsi ž njim. Drugi dan 18. [decembra] smo šli vsi na grob g. Milharčiča in g. Kol je njegov grob blagoslovil. Leži precej daleč od barke v puščavi. Na grob smo mu postavili precej velik križ iz belih kamnov, pomolili smo na grobu in se vrnili na barko.«* Dne 29. decembra so prispeli v Kartum, kjer so se nastanili v tamkajšnji precej veliki misijonski hiši, zidani iz blata: *»Tu so nas nastanili po dva in dva v vsako sobo, ki pa izgledajo kakor kaki zapori.«* Zato so toliko raje odšli na ogled vrta, za katerega je skrbel laiški sodelavec Čeh Andrej Hruška, poprej vrtnar na dunajskem dvoru. Šašelj je o čudovitem vrtu med drugim zapisal: *»Vse lepo zeleni, cvete in je polno sadja, med tem ko pri Vas vse sneg pokriva. Jemo vsaki dan sveže fige, grozdje, banane, granatna jabolka pa tudi pečenke in dobre salate se nam ne manjka. Marsikdo si bo morda želel, ko bo bral, kako tu dobimo živimo, priti zaradi tega sem, pa kaj kmalu ga bo minilo veselje, ko bo slišal, kako nezdrav je tukajšnji zrak in kako hudo tu kraljuje mrzlica. Človek je tukaj kmalu živ in mrtev.«* Ob tem se je v svojem pismu Šašelj obregnil tudi ob moč tiska in pisanja o Afriki v slovenskih listih: *»Jaz sem, Bog bodi zahvaljen, prav zdrav, nisem pa prav zadovoljen, zato ker veliko ni res, kar so nam v Ljubljani naprej pravili kar je pisala 'Zgodnja Danica' o Afriki. O dobrem je bilo pisano veliko, o slabem pa prav nič.«* Zanimivo pismo, v katerem je opisal tudi namere g. provikarja o potovanju po Belem Nilu (*»beli reki«*), kamor je s seboj vzel še tri gospode, med njimi misijonarja Jožefa Lapa (1819–1855) pa tudi mizarja Wallisa. V Kartumu je prvič po dolgem času Šašelj prejel tudi pisma iz domačih krajev, ki so ga zelo razveselila. Med temi je bilo tudi pismo Luke Jerana, za katerega je

[93] Dve zanimivi pismi, v: *Slovenec* (11. 3. 1927), št. 57, str. 3–4.

že mislil, da je umrl: *»Mislil sem, da je g. Jeran že umrl. 2. januarja pa je pisal meni in g. provikarju, da bo šel iz Kaire v Ljubljano in me prosi, da bi mu večkrat kaj pisal in poslal kake risbe, kar mu bom storil z velikim veseljem in rad.«* Pismo je Jakob Šašelj zaključil z različnimi pozdravi domačim in prijateljem. Prosil jih je: *»Spominjajte se nas, ki smo po puščavi hodili, naše barke po valovih plavale, in po tujih deželah se razlegale naše slovenske pesmi. V sredi ljudi smo sami, mi tujci ne poznamo nikogar.«*[94]

Tudi sicer je bilo v dnevnem časopisju prelitega kar nekaj črnila ob ohranjanju spomina na delovanje misijonarja Ignacija Knobleharja. Več notic o njem je bilo ob 70. obletnici Knobleharjeve smrti leta 1928. Takrat je *Slovenec* opozarjal na novo knjigo, ki je prinašala življenjepisa Friderika I. Barage (1797–1868) in Ignacija Knobleharja z naslovom *Baraga in Knoblehar*, ki jo je izdala »unio Cleri«.[95] V prilogi *Ilustrirani Slovenec* z dne 17. junija 1928 pa so ob tem na kratko objavili tudi upodobitve obeh misijonarjev ter v prispevku pod naslovom *Spomin naših misijonarjev Barage in Knobleharja* na kratko predstavili kraje, kjer sta delovala. Tudi tu so bralce ponovno opozorili na že omenjeno novo knjigo.[96]

Toda za Knobleharjem niso ostali le spomini v pisani obliki, pač pa tudi spominski predmeti, ki jih je prinesel v domovino in podaril muzeju. O teh zakladih muzeja so večkrat, vsaj s kratkimi noticami, poročali slovenski listi. Tako je junija 1930 *Slovenski narod* objavil članek z naslovom *Skozi naš etnografski muzej*. V njem je predstavil tako domače dragocenosti (idrijske čipke, orodja, panjske končnice) kot tudi bolj eksotične razstavne predmete, začenši z egipčansko mumijo. K temu pa je poročevalec omenil tudi Knobleharjevo zbirko, katere del je bil posebej izpostavljen na razstavi. *»Na hodniku je vzbudila mojo pozornost predvsem zbirka predmetov iz zamorskega življenja v Afriki. Prepustil jo je muzeju znani misijonar Knoblehar ali Abuna Soliman – kakor so ga imenovali domačini v Afriki – čigar lesen kip z zamorčkom stoji sredi zbirke. Zanimivo je orožje: loki, strelice, sulice, kopja, sekire, nadalje nakit za moške in ženske, več vrst prsti, ki jim služi za barvanje, mirovne pipe, zapestnice, žlice; koščene, rozene in lesene, kipci iz starih egipčanskih grobov in mumij ter poglavarska žezla, okrašena z ribjimi luskinami. Posebnost so skavri – svetinjice iz mumij.«* Poleg te in t. i. *nove Knobleharjeve zbirke*, ki so jo sestavljale denimo »štiri do pet strunske citre, fino izrezljane posode« ter še nekaj drugega orožja, je pisec ob tem omenil tudi nič manj zanimivo zbirko škofa Barage, ki je marsikatero dragocenost tudi prinesel v domovino: *»Prepustil je muzeju predmete iz indijanskega življenja in iz kitajskega.«*[97]

[94] Dve zanimivi pismi, v: *Slovenec* (17. 3. 1927), št. 62, str. 4–5.
[95] Prim. Slovenska misijonarja Baraga in Knoblehar, v: *Slovenec* (2. 6. 1928), št. 125, str. 4.
[96] Spomin naših misijonarjev Barage in Knobleharja, v: *Ilustrirani Slovenec, tedenska priloga »Slovenca«* (17. 6. 1928), št. 25, str. 198.
[97] Skozi naš etnografski muzej, v: *Slovenski narod* (24. 6. 1930), št. 141, str. 2.

Miha Šimac

O MISIJONIH IN MISIJONARJIH: PABERKI IZ DNEVNIH LISTOV MEDVOJNEGA ČASOPISJA

Ob omembi Knobleharja torej še zdaleč niso pozabili na Barago. Leta 1936 je *Slovenski dom* denimo poročal o njegovih velikih zaslugah ter hkrati zapisal: *»V Ameriki, kakor tudi v stari domovini, se je započela živa akcija, da ga proglasijo za svetnika. Amerikanski Slovenci so mu postavili krasen spomenik v kulturnem vrtu v Chicagu. Slovenija mu pripravlja še lepši spomenik z novim Baragovim semeniščem. […]«*[98] Zanimivo je, da je bilo vprašanje glede svetništva izpostavljeno že skoraj desetletje prej. Ob 130. obletnici rojstva leta 1927 so Frideriku Baragi v *Slovencu* tako posvetili obširen podlistek, v katerem je pisec J. Pavlin na koncu zastavil pomenljivo vprašanje: *»Ali bomo Slovenci kdaj poleg Slomška tudi Baraga častili za svetnika?«*[99] Odgovora pa tudi po stotih letih (še) ne moremo podati, kakor bi si želeli.

Baragovo ime je kdaj pa kdaj v časopisih pristalo tudi v rubriki zanimivosti. Leta 1930 so se v *Jutru* tako posebej spomnili stoletnice prihoda Friderika Barage v Novi svet: *»Letos poteče sto let, odkar je stopil na ameriška tla znani misijonar in poznejši škof Friderik Baraga, rodom iz Male vasi v Sloveniji. Proslavil se je zlasti kot civilizator med Indijanci. Ameriško- jugoslovenska zveza v Evelethu je sklenila, da se bo ta stoletnica na svečan način proslavila v skupnem nastopu Slovencev in Američanov. […]«*[100] V kratki notici je *Jutro* o slovesnosti na oni strani Atlantika dejansko poročalo 30. julija 1930: *»V Lemontu* v državi Illinois, se je dne 6. t. m. vršila proslava slovenskega ameriškega misijonarja škofa Barage. S proslavo je bila združena razstava njegovih spominskih predmetov. Slavnost je privabila mnogo Slovencev iz vseh krajev Amerike.«[101] Nekaj let pozneje, natančneje 1937, pa je *Slovenski narod* objavil prispevek o slovanskih imenih ameriških mest in v notici med drugim kot zanimivost navedel: *»Eno ameriško mesto je dobilo ime po našem misijonarju škofu Baragi, eno pa po slavnem izumitelju Tesli.«*[102] Tudi sicer se pogosteje najde kakšna zgodovinska notica v časopisnih dnevnih listih in zanimivo je, da so denimo *v* liberalnem *Jutru* leta 1937 pod naslovom *Svetovni potnik pred 600 leti* precej podrobno pisali o br. Odoriku (1265–1331),[103] njegovem misijonskem delovanju in poročilih.[104] Tudi to je bil torej način ozaveščanja ljudi o pomembnosti misijonarjev in njihovega dela v zgodovini. Tega so se radi dotaknili tudi ob predstavljanju različnih dežel; tako so denimo leta ob predstavitvi Etiopije oz. Abesinije pisali tudi o zgodovinskem razvoju krščanstva ter delu katoliških misijonarjev v deželi. Pri tem pa niso ostali le v zgodovini, temveč so

98 Misijonar Friderik Baraga, v: *Slovenski dom* (6. 3. 1936), št. 55, str. 3.

99 Misijonar Friderik Baraga, v: *Slovenec* (28. 6. 1927), št. 148, str. 3.

100 Stoletnica prihoda misijonarja Barage v Ameriko, v: *Jutro* (14. 1. 1930), št. 10, str. 4.

101 Naši v Ameriki, v: *Jutro* (30. 7. 1930), št. 174, str. 4.

102 Slovanska imena ameriških mest, v: *Slovenski narod* (9. 1. 1937), št. 6, str. 5.

103 O Odoriku in njegovem potopisu podrobneje glej: Bogdan Kolar, *Mirabilia mundi: potopis brata Odorika iz Furlanije, člana Reda manjših bratov*, Ljubljana 2010.

104 Svetovni potnik pred 600 leti, v: *Jutro* (10. 1. 1937), št. 8, str. 4.

predstavili tudi dejavnosti v letu 1930. Tako so zapisali, da je tedaj *»v Abesiniji delovalo 30 duhovnikov in bratov, drugih 30 pa ob mejah. Tu in tam naletiš na katoliško vasico. Gruče potujočih pastirjev pa je v duhovnem življenju težko voditi, ker morajo s čredami vedno paše menjavati. V Mendidi n. pr. je šola in kapela na grobljah starega mlina. Duhovnik, ki je misijon ustanovil, je pet let živel v vasi preoblečen in spreobrnil vse vaščane. Splošno pa je duhovnikov vse premalo, a mnogo dobrega store vrli katehisti.«*[105]

5 SODOBNIKI – MISIJONARJI (PISMA, PREDAVANJA ...)

Prav ti opisi o sodobnih razmerah v misijonskih deželah so med ljudmi vzbujali še več zanimanja. Posebej še, če so o ljudeh, kulturi, šegah in običajih o tem pričevali tedanji misijonarji, bodisi preko pisem, ki so jih objavljali dnevni listi, bodisi osebno, preko predavanj ob redkih obiskih domovine. Pisma so dnevni listi seveda največkrat povzemali po misijonskih glasilih, občasno pa je vendarle bilo objavljenega kaj izvirnega. Tako je bilo leta 1922 v *Slovencu* objavljeno pismo slovenskega misijonarja Veselka Kovača (1872–1928). V pismu je predvsem predstavil, kako so se v tem času spremenile družbene in politične razmere na Kitajskem. Med drugim je zapisal: *»Evropske države in tudi Japonska so se vsled vojske pogreznile v neizmerne dolgove. Kitajski, ki je bila pred vojsko v primeri z drugimi državami tudi precej zadolžena, svetovna vojska ni naprtila posebnih dolgov. Zato pa ona lahko diha in samozavestno nastopa: ona ni več beračica med kraljicami! Prej prezirani se sedaj vse dobrika in prilizuje ...«* Politične razmere na Kitajskem pa so se hitro spreminjale, o čemer so bralci lahko prebrali v dnevnem tisku. So se pa zaradi političnih dogodkov v slovenskem tisku že zgodaj spraševali o usodi slovenskih misijonarjev na Kitajskem. Tako je *Slovenec* 25. februarja 1927 objavil prispevek izpod peresa lazarista Jožefa Godine (1898–1986), v katerem je ta navajal, kako pomembni so dogodki na Kitajskem *»za nas Slovence«* tudi zaradi tega, *»ker je od njih odvisna usoda ljudi naše krvi«.* Kakor je navedel pisec, so na Kitajskem tedaj delovali *»nam znani trije frančiškani, starosta [Peter] Turk, letos misijonski petindvajsetletnik, apostolski proprefekt Veselko Kovač in ravnatelj semenišča Engelbert Avbelj; vsi v osrednji Kitajski (Hupe in Honan, južno od Hankova). Dalje salezijanec Jožef Kerec, katerega proslavljajo tudi portugalski dnevniki zaradi njegove misijonske podjetnosti v okolici Makaoa. Med slovenskimi misijonarkami imenujemo Ksaverijo M. Pirčevo, izobraženo uršulinko iz škofjeloškega samostana. V svetovskem misijonu (južna Kitajska) je po Kristusovem zgledu postala vsem vse in mnoge pridobila zanj.«* Godina ni vedel, če poleg naštetih tam deluje še kateri Slovenec, je pa zato omenil še delovanje hrvaških misijonarjev.

[105] Katoličani v Abesiniji, v: *Slovenec* (27. 10. 1935), št. 243, str. 11–12.

Toda to so bili izjemno negotovi časi za Kitajsko, ko so si posamezni generali razdelili vplivna območja in kjer sta v ospredje stopala revolucionarna misel in vprašanje politične oblasti, kjer pa so bili pogledi na delovanje misijonarjev precej različni. Godina je o tem zapisal: *»Za usodo naših in vseh drugih misijonarjev bi bilo kaj malo pomembno, kdo vlada na Kitajskem, če bi šlo samo za politično oblast. Toda omenjeni generali in vlada imajo programe, ki so misijonarjem bolj ali manj nenaklonjeni. […] Vsiljuje se nam vprašanje, zakaj je to politično in gospodarsko nasprotje tako zelo naperjeno tudi proti misijonarjem? Zato, ker smatrajo tuje misijonarje za politične eksponente tujih držav.«* Pri tem pisec ni tajil, da so nekateri predstavniki zlasti v zadnjem stoletju ravnali nepravično, ni pa pozabil omeniti tudi tega, da so misijonarji največkrat lahko delovali pod protektoratom tujih sil. Temu ustrezno je bilo tudi nasprotovanje, ki pa ga niso mogli očitati slovenskim ali drugim jugoslovanskim misijonarjem. Godina je svoj obširni prispevek zaključil z besedami: *»Splošno lahko rečemo, da naši misijonarji ne bodo imeli v teh nemirih izjemnega stališča, ampak jih bo zadela skupna usoda; o tej pa danes še ni mogoče nič določenega reči.«*[106]

Nekaj notic o situaciji v tej veliki azijski državi pa so bralci lahko izvedeli tudi iz pisma salezijanca Jožefa Kereca (1892–1974), ki ga je uredništvo *Katoliških misijonov* leta 1927 prepustilo *Slovencu* v objavo. 2. februarja 1927 je tako misijonar Kerec iz Macaua precej obširno pisal o zapletenem položaju na Kitajskem, o vojnem položaju in revolucionarnih silah. Pismo je misijonar zaključil takole: *»O vsem tem naj vsako sodi sam. Mene se vse to ne tiče in nočem izražati nikake sodbe. Nisem politik, glasnik miru sem, miru Kristusa, kralja pravega miru.«*[107] Podobna pisma so občasno objavljali tudi drugi misijonarji. Leta 1932 je tako *Slovenec* 2. marca objavil pismo s Koreje,[108] 8. marca pa pismo iz Mongolije;[109] oba pa je podpisal o. Bonifacij.

O misijonarjih v Aziji in še posebej na Kitajskem so se v *Slovencu* posebej razpisali tudi ob vesoljnem misijonskem prazniku 1927. Ob tej priložnosti so objavili fotografije že omenjenih misijonarjev.[110] V posebnem podlistku pa se je avtor I. Mc. dotaknil tudi še nekaterih drugih; tako je omenil usmiljenko s. Gebhardino Hrastnik (1895–1982) v Šanghaju in delovanje s. Rafaele Vurnik (1898–1983). Omenjeni pa so bili tudi misijonarji, ki so delovali v Afriki; tako denimo p. Jožef Musar (1889–1973), *»ki je prej deloval v Sudanu, zdaj pa zasaja novi vinograd Gospodu v Transvalu* v Južni Afriki. V istem misijonu deluje misijonski *br. Rafael Kolenc. S Luciana Mahar je pa že skoro prava Afričanka, saj že dvajset let pomaga*

[106] Usoda slovenskih misijonarjev na Kitajskem, v: *Slovenec* (25. 2. 1927), št. 45, str. 7.
[107] Kitajsko pismo, v: *Slovenec* (3. 4. 1927), št. 75, str. 3.
[108] Pismo s Koreje, v: *Slovenec* (2. 3. 1932), št. 51, str. 3.
[109] Pismo iz Mongolije, v: *Slovenec* (8. 3. 1932), št. 56, str. 6.
[110] Pojdite in učite vse narode!, v: *Slovenec* (22. 10. 1927), št. 240, str. 3.

pri misijonarjenju v Južni in Vzhodni Afriki.«[111] Avtor podlistka se je dotaknil tudi delovanja misijonarjev tako v Indiji, kjer sta delovala salezijanski brat Martin Berlec (†1930) in Karel Mlekuš (1902–1933), kot tudi v Patagoniji, *»kjer bi se morda sešli z Antonom Jakše in Ludovikom Perniškom«*.[112] Prispevek je zaključil s tem, da bi znane obraze našli tudi v Sveti deželi, kjer je tudi odmevala slovenska beseda.[113]

Prav slovensko besedo je bilo moč najti tako v Latinski Ameriki kakor tudi v ZDA. O delovanju misijonarjev na tem koncu sveta je večkrat poročal tudi dnevni tisk. Pri tem so se denimo v *Slovenskem domu* leta 1937 spomnili na pomembnost misijonarjev v 16. stoletju;[114] *Slovenski narod* pa je leta 1937 v zapisu o Slovencih v ZDA zapisal, da so bili prvi, ki so se ukvarjali tudi z *novinarskim* delom, prav misijonarji.[115] O misijonarjih v ZDA so posamezne notice sicer objavljali v vseh obravnavanih letih medvojnega časa, pa čeprav vemo, da v tem času te niso več sodile pod misijonske dežele. Tako so v *Slovencu* 26. februarja 1927 objavili naslednjo vest: *»V Ameriko sta odpotovala gvardijan tukajšnjega frančiškanskega samostana p. Odilo Hajnšek in p. Jeronim Knoblehar. Zadnji odide za stalno kot župnik v Chicago, p. gvardijan pa na misijonsko delo za daljšo dobo. […]«*[116] Toda tudi o tistih prvih, pravih pionirjih in misijonarjih je občasno poročalo časopisje. Tako so denimo leta 1922 časopisi vsaj s kratkimi noticami poročali o smrti slovitega slovenskega misijonarja Jožefa Frančiška Buha (1833–1922). Tako tudi *Jutro*, ki je o tem objavilo kratko notico 18. februarja 1922: *»V Ameriki je umrl v starosti 89 let znani slovenski misijonar Josip Buh, doma iz Luč*[117] *na Štajerskem. Deloval je dolga leta kot misijonar med Indijanci.«*[118] Ob smrti je bil Josip Buh sicer že vrsto let generalni vikar duluthske škofije.[119] Z njim je v grob legel eden od tistih prvih misijonarjev, ki so krepko poprijeli za misijonski plug v Združenih državah Amerike. So pa zato po misijonskih brazdah v Afriki, Latinski Ameriki in Aziji takrat že orali številni posnemovalci, slovenski misijonarji, ki so se le občasno vračali tudi v domovino. Eden takšnih, ki se je leta 1927 iz Indije vrnil na kratek obisk domačih krajev, je bil jezuit Jožef Vizjak. Svoj obisk je izkoristil tudi zato, da je po vseh večjih mestih v državi širšemu občinstvu lahko predstavil misijonarsko delo in izzive, s katerimi se ob tem misijonarji srečujejo. V ta namen je 4.

111 Prav tam, str. 3–4: Slovenski misijonarji.

112 Obširneje o življenju in delu misijonarja Ludvika Perniška (1891–1953) glej: *Ludvik Pernišek: misijonar med indijanci* (ur. Jože Potrpin), Svibno 2023.

113 Prav tam.

114 Prim. Prvotni naseljenci v Sev. Ameriki, v: *Slovenski dom* (1. 2. 1937), št. 25, str. 4.

115 Prim. Slovenci v Ameriki, v: *Slovenski narod* (23. 6. 1937), št. 141, str. 4.

116 V Ameriko sta odpotovala, v: *Slovenec* (26. 2. 1927), št. 46, str. 5.

117 V resnici je bil rojen v Lučinah.

118 Smrtna kosa, v: *Jutro* (18. 2. 1922), št. 42, s. p.

119 Prim. Msgr. Jos. Buh umrl, v: *Slovenec* (5. 2. 1922), št. 29, str. 3.

decembra predaval tudi v dvorani Narodnega doma v Mariboru,[120] 6. decembra pa v ljubljanski unionski dvorani. Pri tem je uporabil tudi fotografsko gradivo.[121] Podobno je ob obisku domovine leta 1932 svoje delo in delo slovenskih misijonarjev predstavljal tudi misijonar iz Prekmurja, Jožef Kerec. Prvo sveto daritev je misijonar slovesno opravil v Pečarovcih, v cerkvi sv. Sebastjana: *»Ljudstvo je čutilo, da je prva sv. maša g. misijonarja nekaj posebnega in je privrelo skupaj od vseh strani Slovenske Krajine.«* Slovesnosti so se udeležili tudi evangeličani. *»Pri slovesnosti so sodelovali brez razlike vere katoličani in evangeličani. Tudi slednji so zrli na velikega sina Slovenske Krajine s svetim spoštovanjem. Navdušeno so ga pozdravljali kakor katoličani. Saj mu je prvo dobrodošlico v domači vasi izrekel ravno evangeličan.«*[122] To je bil torej čas, da so se lahko ljudje, kakor je zapisal Bogdan Kolar, iz prve roke podrobneje seznanili z misijoni: *»Kerec je s predavanji, pridigami in drugačnimi nastopi obiskal številne župnije, v Prekmurju so ga povabili na vse.«*[123]

6 NABIRKE

Pri vseh tovrstnih dogodkih so se med ljudmi seveda zbirali prostovoljni darovi za potrebe misijonov in misijonarjev. Že ob obisku misijonarja Vizjaka so v časopisju pisali: *»Vstopnina se ne bo pobirala, pač pa se bodo hvaležno sprejemali prostovoljni darovi za potnino odhajajočih dveh misijonarjev, ki stane skoro 30.000 Din, in pa za misijone v Bengaliji sploh.«*[124] Med dobrotniki pa so se takrat znašli tudi umetniki – slikarka Sajevic je takrat za misijon v Bengaliji podarila oltarno sliko, kamor jo je nato ponesel prav Vizjak. V posameznih krajih ali ob različnih priložnostih so za misijonarje pod okriljem različnih društev potekale prireditve, katerih izkupiček je bil načrtno namenjen misijonom. V Mariboru je bila na svečnico 1927 organizirana posebna misijonska prireditev v dvorani gospodarske banke: *»Ker je čisti dobiček namenjen za misijone, se je naj udeleži vsak zaveden katoličan.«*[125]

Tudi ob različnih drugih prazničnih priložnostih in jubilejih so se velikokrat organizirale nabirke za misijone. Tako so ob 25-letnici delovanja dekliške Marijine družbe v Celju v tamkajšnjem narodnem domu organizirali slovesnost in igro *Goslarico naše ljube Gospe*, katere dobiček je tudi šel za misijone.[126] Ko pa se

120 Prim. Misijonsko predavanje, v: *Slovenec* (30. 11. 1927), št. 272, str. 5.
121 Prim. Misijonska prireditev, v: *Slovenec* (6. 12. 1927), št. 276, str. 4.
122 Prva sv. maša misijonarja Kereca v rojstni župniji, v: *Slovenec* (12. 6. 1932), št. 133, str. 3.
123 Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 132.
124 Misijonsko predavanje, v: *Slovenec* (30. 11. 1927), št. 272, str. 5.
125 Misijonska prireditev, v: *Slovenec* (2. 2. 1927), št. 26, str. 5.
126 Prim. Dekliška Marijina družba, v: *Slovenec* (18. 9. 1927), št. 211, str. 5.

omenja nabirke za misijone – te sicer niso bile vselej sprejete dobronamerno. *Jutro* se je avgusta 1937 tako spraševalo, ali je prav, da se zbirajo sredstva za mladega misijonarja, Slovenca, ki odhaja v misijone na Kitajsko, ko pa so doma tudi večje težave in so bile naravne katastrofe tiste, ki so povzročile nemalo škode.[127] Takšna vprašanja so se in se še slišijo ob vsakem času – tudi danes. A ne glede na te pomisleke, so ljudje vseeno zbirali in darovali sredstva.

Poleg organiziranih iger pa je časopisje zlasti leta 1937 vztrajno opozarjalo tudi na misijonsko razstavo, ki so si jo lahko ljudje ogledali v sklopu ljubljanskega velesejma v času od 1. do 12. septembra. *Jutro* je vselej, vsaj z besedo ali dvema, omenilo tudi delo katoliških misijonarjev v Indiji.[128] Toda tudi ob tej priložnosti je prišlo do zbiranja sredstev, da so lahko namenili tri slovenske zvonove za Indijo: *»Naši misijonarji so priredili na jesenskem velesejmu v paviljonu »G« veliko razstavo Indija, ki ima 12 večjih oddelkov in je znamenitost zase. Odposlani bodo v Indijo trije bronasti zvonovi. Namenjeni so za naše misijonsko postajo Regapur (blizu Kalkute), kjer deluje slovenski misijonar o. Stanko Poderžaj.«*[129] Morda se Slovenci sicer niso mogli pohvaliti s kakšnim naslovom »rešitelji misijonov«, kar so leta 1927 podelili ZDA, ko so le njene največje štiri škofije same zbrale več sredstev za zunanje misijone kakor preostali katoliški svet,[130] gotovo pa ni mogoče zanikati solidarnosti in srčnosti, s katero so (in še) darovali za potrebe misijonarjev, med katerimi prav slovenskih še zdaleč ni bilo malo.

7 MISIJONSKA SREČANJA IN MISIJONI DOMA ...

Dnevni tisk je torej poročal o pismih, doživetjih misijonarjev ter o prireditvah doma. Nič manj pogosto pa ni objavljal notic in prispevkov o različnih misijonskih srečanjih, ki so se odvijala po svetu. Leta 1927 je v Poznanju potekal mednarodni misijonski kongres, pri čemer so posebej naglašali, da je kongres tedaj vodil *»lajik«* dr. Dembinski, znani profesor zgodovine. O delovanju jugoslovanskih misijonarjev sta takrat »referirala« g. Hladnik v slovenskem in francoskem jeziku in g. Gradognovič v hrvaškem jeziku.[131] Tri leta pozneje, leta 1930, je VII. mednarodni akademski misijonski kongres v času od 7. do 12. septembra gostila Ljubljana, o čemer je poročal tudi dnevni tisk.[132] Ob tej priložnosti so denimo v *Ilustriranem Slovencu* objavili več fotografij naših misijonarjev s podpisi fotografij

[127] Prim. Času primerno, v: *Jutro* (15. 8. 1937), št. 189, str. 7.
[128] Prim. Velik uspeh velesejma in novinarske razstave, v: *Jutro* (3. 9. 1937), št. 205, str. 5.
[129] Slovenski zvonovi za Indijo, v: *Jutro* (2. 9. 1937), št. 204, str. 4.
[130] Prim. Amerika rešiteljica misijonov, v: *Slovenec* (4. 8. 1927), št. 173, str. 6.
[131] Prim. Mednarodni misijonski kongres v Poznanju, v: *Slovenec* (9. 10. 1927), št. 229, str. 8.
[132] Prim. Otvoritev misijonskega kongresa, v: *Slovenec* (7. 9. 1930), št. 205, str. 3; VII. mednarodni misijonski kongres, v: *Slovenec* (10. 9. 1930), št. 206, str. 4; Mednarodni akademski misijonski kongres – zaključen, v: *Slovenec* (11. 9. 1930), št. 207, str. 3.

v nemškem, slovenskem in francoskem jeziku.[133] Ob omembah mednarodnih srečanj in misijonov na tujem niso manjkale niti notice o misijonih in Svetem sedežu, o čemer je denimo 29. decembra 1937 poročal *Slovenec* in posebej poudaril papežev božični nagovor ter otvoritev muzeja za misijone in narodno znanstvo v Lateranu.[134]

Pri tem širšem pogledu po svetu pa ne gre prezreti še časopisnih notic, povezanimi s sv. misijoni, ki so se odvijali po različnih župnijah širom slovenskega prostora. O tem je dnevni tisk, če že ne s podrobnimi poročili, obveščal javnost vsaj z drobnimi noticami, v kateri fari se odvija sv. misijon in kdo ga vodi. Tako se je denimo od 21. do 28. marca 1926 *»obhajal za veliko župnijo Šmartno ob Paki sveti misijon, katerega je vodil g. frančiškanski gvardijan iz Brežic. Udeležba je bila boljša nego se je pričakovalo,«* je pisal poročevalec.[135] Tovrstni misijoni so potekali skorajda vsako leto po različnih slovenskih župnijah, niso pa jih vselej vsi listi tudi obravnavali in ugodno ocenjevali. Tako naj bi bil leta 1923 – po pisanju dopisnika Jutra – ves misijon v Šmarju pri Grosupljem obarvan politično: *»Glavne kanone so namerjali pridigarji zopet na napredno časopisje, zlasti tudi 'Jutro' in 'Domovino'. Seveda so kot pogoj za izveličanje zahtevali do faranov tudi, da pri nobenih volitvah ne smejo voliti nikogar, ki ga ne priporoča katoliška stranka. […].«* Ob tem so se, po poročanju pisca, misijonarji dotaknili tudi vprašanj splava in rodnosti, kar naj bi neka dama le težko prenesla, pozneje pa naj bi se ji celo omračil um.[136] Tovrstne obtožbe o političnih »zlorabah« misijonov v liberalnih listih niso bile redke, odvisno pač od vsakokratnega postopanja misijonarjev. Zanimivo je namreč opozoriti tudi na primere, ko domači poročevalci, ki so najbrž prav iskali tovrstne pritožbe, do teh niso mogli priti, saj zanje ni bilo povoda. Nekaj takšnega je moč zaslediti iz poročila o misijonu pri sv. Rupertu v Slovenskih goricah: *»Trije so morali priti, da je fara spet čista. Tokrat je bilo vse v redu. Niti po naprednih časopisih se ni udrihalo na način, kakor je sicer navada. Da pa mora misijonar povedati nekaj več, ozir. govoriti bolj jasno kakor navadni duhovnik, pa razumemo. […].«*[137] Pri tem pa so tudi takšnim dogodkom skušali nekateri naprtiti breme krivde za posamezne tragične dogodke. Tako je denimo leta 1941 *Jutro* krivilo prav sv. misijon za to, da je mlada mati, ki je sicer že pred letom dni poskušala narediti samomor, obupala nad življenjem in se vrgla v vodo z mostu pri Krškem.[138] Na to je seveda ostro odzval *Slovenec*, ki je zavračal takšne očitke.[139]

[133] VII. CIAM, v: *Ilustrirani Slovenec* (7. 9. 1930), št. 36, str. 284–285.
[134] Prim. Božični nagovor sv. Očeta, v: *Slovenec* (29. 12. 1927), št. 293, str. 2.
[135] Šmartno ob Paki, v: *Slovenec* (2. 4. 1926), št. 76, str. 5.
[136] Posledica hujskaškega misijona, v: *Jutro* (23. 11. 1922), št. 278, s. p.
[137] Sv. Rupert v Slov. Goricah, v: *Jutro* (13. 2. 1926), št. 36, str. 7.
[138] Prim. Mlada mati je šla v Savo, v: *Jutro* (5. 1. 1941), št. 5, str. 16.
[139] Prim. Videm ob Savi, v: *Slovenec* (12. 1. 1941), št. 9a, str. 8.

A če so se te notice nanašale na misijone po župnijah, se zdi, da ti niso potekali le tam. Časopis *Slovenec* je 1. maja 1927 namreč objavil notico, da je prišlo do sv. misijona tudi v kaznilnici. Ob tem je pisec zapisal: *»Kaj vpliva tak misijon, ve le tisti, ki je videl te skesane ljudi, kako so se radovali, da so mogli zopet opraviti svojo versko dolžnost in kako so delali trdne sklepe, spremeniti svoje življenje.«*[140] Kako trdni so bili ti sklepi, je težko reči in bi nam nemara vsaj delček odgovora podali kakšni drugi spisi; dejstvo pa je, da sta bili besedi *misijon* in *misijonar* v dnevnem tisku torej pogosto povezani s sv. misijoni, ki so potekali v župnijah.

Ob omembi dnevnega tiska pa je potrebno omeniti tudi njegovo vlogo pri obveščanju javnosti o novostih bodisi na knjižnem trgu bodisi novih številk revij, povezanih z misijonskim tiskom. Tudi o tem so poročali dnevni listi. Časopis *Slovenec* je tako ob četrtem letu delovanja *Katoliških misijonov* podal posebno pohvalo. Zapisal je, da so ti *»pripomogli misijonski misli na Slovenskem iz otroške nebogljenosti do polne odraslosti; postali so glasnik slovenskih misijonarjev v tujini, obenem pa vesten poročevalec o vsem delu cerkve v misijonih in za misijone«.*[141]

8 O TUJIH MISIJONARJIH PO SVETU ...

V dnevnih listih so se seveda ozirali tudi še za dogodki po svetu, povezanimi z misijonarji (vseh prepričanj in narodnosti). Tako so leta 1927 v *Slovencu* navedli, da so španskega misijonarja p. Bazdata v Nikaragvi zaprli in izgnali zaradi tega, ker je imel preveč uspeha. Ko je škof protestiral, je dobil odgovor: *»Patra je bilo treba zapreti, ker je versko vnemo netil v taki meri, da je to vodilo k demonstracijam katoliškega verskega duha v navdušenih oblikah. Torej je verska vnema prepovedana.«*[142] Dnevni časopisi pa so poročali tudi o negotovosti in žalostnih vesteh. *Jutro* je denimo poročalo o *»izgonu ameriških in angleških misijonarjev iz Abesinije«,* kjer so jih italijanske oblasti sumile vohunstva.[143] Nič manj ni bilo poročil o težavah misijonarjev na Kitajskem. Maja 1927 so poročali o zažigu ameriških in angleških misijonov.[144] Niso pa umanjkale niti žalostne vesti, npr. o nesreči v kanadskem katoliškem misijonu, kjer je v ognju končala nuna in 12 indijanskih otrok; 46 naj bi jih uspeli rešiti.[145] Leta 1930 je *Slovenski narod* poročal tudi o napadu na dve angleški misijonarki Edith Nettleton in Eleanor J. Harrison. A čeprav so, denimo, 24. julija poročali o njuni izpustitvi *»za visoko*

[140] K poročilu o podpornem društvu za odpuščene kaznjence v Mariboru, v: *Slovenec* (1. 5. 1927), št. 97, str. 6.
[141] Katoliški misijoni 1927–28, v: *Slovenec* (7. 10. 1927), št. 227, str. 5.
[142] Kulturni boj v Nikaragvi, v: *Slovenec* (24. 5. 1927), št. 116, str. 2.
[143] Izgon ameriških in angleških misijonarjev, v: *Jutro* (11. 4. 1937), št. 84, str. 1.
[144] Prim. Šangaj, v: *Slovenec* (29. 5. 1927), št. 130, str. 7.
[145] Prim. New York, v: *Slovenec* (23. 9. 1927), št. 215, str. 6.

vsoto«,[146] do tega ni prišlo. Res pa je, da so ugrabitelji zahtevali odkupnino, po pisanju časopisja pa so to željo po čimprejšnjem plačilu podkrepili še z odrezanim prstom.[147] Žal pa se ni končalo le s tem, o čemer je 4. oktobra 1930 poročal tudi *Slovenec*: *»Cerkveno misijonarsko društvo je prejelo vest, da so kitajski roparji umorili angleški misijonarki miss Edith Nettleten in mis Jane Harrison, ki sta padli v njihove roke že meseca junija. Dasi ni še prišla potrditev te vesti, smatra zunanji urad, da je vest resnična. Obe misijonarki so ujeli roparji v* Čunganu *v pokrajini Fukien. Zahtevali so od angleškega konzula Martina v Fuču ogromno odkupnino. […]«*[148] Tovrstnih časopisnih notic je seveda še več; ob tem pa so občasno – zlasti ob praznikih – misijonsko delo radi predstavljali v številkah. Prav to so storili tudi leta 1937 v *Slovencu.* Navedli so, da je tedaj v misijonih delovalo *»20.000 misijonarjev, med njimi okoli 15.000 z akademsko izobrazbo«*. Pri tem delu jim je pomagalo *»okoli 40.000 misijonskih sester«.* V zapisu so izrazili tudi nemalo ponosa nad prispevkom slovenskih misijonarjev in misijonark. Zapisali so, da jim število delujočih misijonarjev daje neomajno gotovost, da bo »*Cerkev daleč, daleč preživela vse svoje nasprotnike in tudi nad zadnjim pela sočutno libero*«.[149]

NAMESTO SKLEPA

Zaradi obsežnega gradiva predstavljajo te vrstice le bežno, orisno popotovanje preko časopisnih notic. Morda pa je prav, da ga sklenemo prav s tem zadnjim, optimističnim pogledom pisca izpred toliko desetletij. Tudi danes lahko vidimo in beremo o uspešnem delu slovenskih misijonarjev in misijonark; res pa je, da misijonarji svoje torišče delovanja vse bolj prenašajo – tudi v Evropo, torej k nam. A tudi to je v skladu z opisom, ki so ga v časopisju podali o misijonarjih: *»Vsak misijonar je po svojem poklicu vojščak Kristusov. Preizkušnje in pomanjkanje so njegov delež. On ne obupa, ker ve, da, kjer je sila največja, je pomoč božja najbližja.«* Naj te v luči nikoli ne zmanjka vsem, ki se trudijo v Gospodovem vinogradu.

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Časopisni viri

Slovenec, 1918–1941.
Slovenski narod, 1918–1941.
Jutro, 1920–1941.
Slovenski dom, 1935–1941.

[146] Prim. Iz roparskih krempljev rešeni misijonarji, v: *Slovenski narod* (24. 7. 1930), št. 166, str. 1.
[147] Prim. Komunistična ofenziva na Kitajskem, v: *Slovenski narod* (6. 8. 1930), št. 177, str. 1.
[148] Kitajski Roparji ugrabili dve misijonarki [sic], v: *Slovenec* (4. 10. 1930), št. 227, str. 2.
[149] Naš ponos, v: *Slovenec* (23. 10. 1937), št. 241, str. 1.

Spletni vir

100 let revije o misijonih: https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/priloga/23364-100-let-revije-o-misijonih (pridobljeno: 4. 10. 2024).

LITERATURA

Kolar, Bogdan. *Mirabilia mundi: potopis brata Odorika iz Furlanije, člana Reda manjših bratov*, Teološka fakulteta, Ljubljana 2010.

Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve*, Mohorjeva družba, Celje 1998.

Ludvik Pernišek: misijonar med indijanci (ur. Jože Potrpin), Župnijski urad Svibno, Svibno 2023.

POVZETEK

V prvi polovici 20. stoletja je tisk predstavljal glavno informacijsko sredstvo. O vseh najpomembnejših dogodkih doma in na tujem so poročali časopisni dnevni listi. Ob zapisih pogostih političnih premen v medvojnem času, ob omembah različnih novih gibanj pa se je tisk neredko dotaknil tudi tematike, povezane z misijonarji, misijoni in njihovo dejavnostjo. Slovenski tisk pri tem ni bil izjema in neredko so v njem objavili poročila tako iz zgodovinskih drobtinic o delovanju slovenskih misijonarjev, kot denimo Ignacija Knobleharja (1819–1858) ali Friderika Barage (1797–1868) kakor tudi tedanjih sodobnikov, ki so delovali po različnih misijonskih postajah od Azije do Afrike in Latinske Amerike. Tu in tam so dnevni listi objavljali njihova pisma, obvestila o življenjskih in prelomnih dogodkih, pa tudi notic o domačih misijonih, nabirkah in knjižnih novitetah, povezanih z misijonskim delom, v dnevnem tisku ni manjkalo. Pričujoči prispevek skuša ob izbranih listih nekoliko orisati, kako so v tiskanih medijih predstavljali misijonarje, še posebej slovenske misijonarje, in o čem so pravzaprav poročali.

Ključne besede: *slovenski dnevni tisk, misijonarji, misijoni, slovenski misijonarji, medvojni čas*

SUMMARY

On Missions and Missionaries: excerpts from the daily newspapers of the inter-war period (1918–1941)

In the first half of the 20th century, the press was the main means of information. Daily newspapers reported all the most important events at home and abroad. In addition to the frequent accounts of the political changes between the wars, and the mention of various new movements, the press often touched on the subject of missionaries, missions and their activities. The Slovenian press was no exception to this, and it often published reports of historical trivia about the activities of Slovene missionaries such as Ignacij Knoblehar (1819-1858) or

Miha Šimac

O MISIJONIH IN MISIJONARJIH: PABERKI IZ DNEVNIH LISTOV MEDVOJNEGA ČASOPISJA

Friderik Baraga (1797-1868), as well as those of their contemporaries, who worked in various mission stations from Asia to Africa and Latin America. Here and there, the daily newspapers published their letters, notices of life and milestone events, but there was also no shortage of notices of home missions, collections and book news related to missionary work in the daily press. The present paper attempts to outline, in the light of the selected newspapers, how the missionaries, and Slovenian missionaries in particular, were presented in the printed media and what was actually reported.

Keywords: *Slovenian daily press, missionaries, missions, Slovenian missionaries, interwar period*

MARI JOŽE OSREDKAR

MISIJONSKE DRUŽBE V LJUBLJANSKI ŠKOFIJI V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

UVOD

Cerkev se zaveda, da je misijonska dejavnost srčika njenega poslanstva. Koncilski očetje so na zadnjem vesoljnem cerkvenem zboru napisali: *»Potujoča Cerkev je po svoji naravi misijonarska, saj ima po načrtu Boga Očeta svoj izvor v poslanstvu Sina in poslanstvu Svetega Duha.«*[150] Kakor so Jezusovi učenci od binkošti dalje nadaljevali Odrešenikovo poslanstvo in oznanjali veselo oznanilo, tako Cerkev v vseh obdobjih zgodovine pošilja misijonarje na vse konce sveta. Toda misijonarjevo delo »ad gentes« je brez »zaledja« nemočno. Potrebuje molitveno in materialno podporo. V našem prispevku nimamo namena predstavljati zgodovine misijonov, temveč želimo orisati »zaledje« slovenskih misijonarjev v prvi polovici 20. stoletja. Osredotočili se bomo na misijonske družbe, ki so delovale v ljubljanski škofiji v času med obema svetovnima vojnama.

Lazarist g. Lado Lenček je leta 1943 v svojem predavanju *Misijonska propaganda* navedel nosilce misijonske propagande v ljubljanski škofiji: *»Družba za širjenje vere, Sveto Detinstvo, tema se je pridružila v zadnjem času še Družba svetega apostola Petra. Dalje Duhovniška misijonska zveza, Družba sv. Petra Klaverja, uredništvo 'Katoliških misijonov'. Dalje razne redovne družbe, ki pri nas zasledujejo tudi misijonske cilje, zlasti: jezuiti, frančiškani, salezijanci, sinovi misijonarji presvetega Srca in lazaristi. Med verskimi organizacijami so doslej najbolj širile misijonsko misel Marijine kongregacije. V zadnjem času se vsemu temu pridružuje še dijaško misijonsko gibanje, ki vrši misijonsko propagando predvsem med dijaštvom. Upoštevati moramo tudi 'Baragovo zvezo'.«*[151]

Ker je naš namen predstaviti zgolj misijonske družbe, ki so med obema svetovnima vojnama poglabljale misijonsko zavest med verniki ljubljanske škofije, bomo predstavili samo pet naštetih misijonskih družb iz lazaristovega poročila. Najpomembnejši sta Družba za širjenje vere,[152] ki je bila v Ljubljani ustanovljena

[150] Odlok o misijonski dejavnosti, v: *Koncilski odloki*, Ljubljana 1980, str. 451.
[151] Lado Lenček, Misijonska propaganda, v: *Misijonska predavanja,* Ljubljana 1943, str. 123 (dalje: Lenček, Misijonska propaganda).
[152] V nadaljevanju z okrajšavo DŠV.

leta 1924, in Družba svetega detinstva, ki je v škofiji obstajala že v 19. stoletju. Lenček je zapisal, da se je »v zadnjem času« tema dvema družbama pridružila tudi Družba svetega apostola Petra. Tej trditvi nasprotujejo nekateri avtorji iz istega obdobja, ki trdijo, da ta, po katoliškem svetu sicer zelo razširjena družba, v ljubljanski škofiji še ni bila uradno ustanovljena. V nadaljevanju bomo to dilemo razčistili. Zagotovo pa drži, da sta med obema svetovnima vojnama v prejšnjem stoletju v ljubljanski škofiji bili aktivni Duhovniška misijonska zveza,[153] v Ljubljani ustanovljena leta 1924, in Družba sv. Petra Klaverja, delujoča vse od leta 1906. V nadaljevanju bomo najprej spregovorili o družbah, ki so v Ljubljani delovale že pred prvo svetovno vojno; nato pa bomo več pozornosti posvetili dvema, ki sta bili ustanovljeni po njej. Še ena cerkvena ustanova je v obravnavanem obdobju utrjevala misijonsko zavest v ljubljanski škofiji, vendar je ne prištevamo med misijonske družbe. Ta je Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, kjer so delovali kleriki in laiki, ki so molili in zbirali sredstva za oznanjevanje katoliške vere. Ta ustanova je na Slovenskem delovala od škofa Slomška dalje. V 19. stoletju je bil namreč izraz »misijonska dejavnost« razumljen kot odnos katoličanov do nekristjanov kakor tudi kot odnos katoličanov do nekatoliških kristjanov. Leta 1917 pa se je to spremenilo.

Papež Pij IX. je že 6. januarja 1862 videl potrebo, da se delo na področju pravoslavnih kristjanov loči od misijonskega. Zato je ustanovil Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalis, ki pa je še vedno delovala v sklopu Sacra Congregatio de Propaganda Fide. 1. maja 1917 je papež Benedikt XV. ustanovil novo Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali in hkrati iz Propagande izvzel »vse agende Vzhoda«, kot se je izrazil Ehrlich, torej vse, kar zadeva vzhodno pravoslavno krščanstvo, in Propagandi pustil izključno misijonsko poslanstvo med »pogani«! Po ustanovitvi nove rimske kongregacije Pro Ecclesia Orientali, ki jo je 1. maja 1917 z dokumentom motu proprio *Dei Providentis* papež Benedikt XV. ločil od kongregacije Propaganda Fide, pa je prišlo do razlikovanja med delom za edinost kristjanov (razumljeno v smislu, da se morajo pravoslavni in protestantski kristjani podrediti Katoliški Cerkvi) in misijonskim poslanstvom med pogani.

Na sestanku arhidiakonov in dekanov, ki ga je sklical knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič in se je zgodil 5. oktobra 1927, je kot referent nastopil tudi univerzitetni profesor dr. Lambert Ehrlich, da bi stvarno in jedrnato pojasnil misijonsko delovanje na ravni ljubljanske škofije. Profesor apologetike na ljubljanski Teološki fakulteti je na začetku svojega referata poudaril, da je treba »teoretično in praktično« ločiti poslanstvo zgoraj omenjenih ustanov za laike. Zaradi nove kongregacije pro Ecclesia Orientali bo naziv »misijonstvo« veljal izključno

[153] V nadaljevanju z okrajšavo DMZ.

delu za pokristjanjenje poganov.[154] V nadaljevanju je razjasnil, da je v ljubljanski škofiji različno vodstvo teh dveh ustanov in da naj bo tudi različno poslanstvo. Apostolstvo sv. Cirila in Metoda naj se usmeri v delo za edinost kristjanov (da se bodo pravoslavni pridružili Katoliški Cerkvi), DŠV pa naj se usmeri v oznanjevanje Kristusa poganom. Iz tega razloga Apostolstvo sv. Cirila in Metoda v našem prispevku ne prištevamo k misijonskim družbam.

Pri študiju smo uporabili kot zgodovinske vire *Ljubljanski Škofijski List*, ki ga bomo v nadaljevanju okrajševali z *LŠL,* in misijonsko revijo *Katoliški misijoni* (*KM*). Kot dodatna literatura pa so nam služile publikacije: *Misijonska predavanja*, ki jih je izdala Duhovniška misijonska zveza leta 1943; *Na misijonskih brazdah Cerkve*, avtorja Bogdana Kolarja, in publikacijo *Odmevi Afrike*, ki sta jo pripravila Marko Frelih in Anja Koren.

1 MISIJONSKE DRUŽBE, USTANOVLJENE V LJUBLJANSKI ŠKOFIJI PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

Konec 19. stoletja in začetek 20. stoletja so se med ljudstvom, predvsem v mestih, začele širiti ideje sekularizma in liberalizma. Cerkev je uvidela, da sta najprimernejša odgovora sekularizmu poglabljanje vere in krepitev tradicionalnih vrednot. Pri tem prizadevanju so pomembno vlogo odigrale misijonske družbe. Anton Bonaventura Jeglič, ki je vodil ljubljansko škofijo od leta 1898, je bil velik podpornik misijonskega dela, ustanavljanja in delovanja različnih misijonskih družb, ki so bila namenjene zbiranju finančne in druge podpore za misijonske projekte.

Najprej bomo predstavili dve najpomembnejši misijonski družbi, ki so v ljubljanski škofiji delovali že pred prvo svetovno vojno, in razrešili dilemo glede obstoja Družbe svetega apostola Petra za vzgojo duhovnikov.

1.1 DEJANJE SVETEGA DETINSTVA JEZUSOVEGA

Najstarejša misijonska družba v ljubljanski škofiji je bila Dejanje svetega Detinstva Jezusovega (Opus Sancti Infantis Iesu),[155] ki se je kasneje preimenovala v Družbo svetega detinstva oz. je bila znana kot Papeška družba za misijone otrok. Škof Charles de Forbin-Janson iz Nancyja jo je ustanovil leta 1843. Hitro se je razširila v Franciji in nato po celotni Evropi z namenom pomagati otrokom v misijonih, ki so trpeli zaradi lakote, bolezni in pomanjkanja. Družba si je postavila geslo »Otroci pomagajo otrokom«. Na Slovenskem je bila prisotna že za časa

[154] Poročilo o shodu dekanov, dne 5. oktobra 1927, v: *Ljubljanski škofijski list* (*LŠL*) (1927), str. 102.

[155] Janez Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, v: *Misijonska predavanja,* Ljubljana 1943, str. 173 (dalje: Kalan, Slovenska misijonska zgodovina).

škofa bl. Antona Martina Slomška, ki ji je pripisoval veliko pozornost. Tako jo je leta 1861 priporočal v reviji *Drobtinice* v članku *Keršanska Beseda za družbo sv. detinstva Jezusovega*.[156]

V ljubljanski škofiji je bila Družba svetega Detinstva za časa škofa Jegliča dobro sprejeta. Izdajala je *Vestnik*, v katerem je spodbujala, da bi otroci s svojimi darovi pomagali vrstnikom v misijonskih deželah. Od 1907 do 1944 je bil urednik publikacije Anton Čadež, škofijski vodja Družbe svetega Detinstva. Publikacija je nepretrgoma izhajala do konca druge svetovne vojne. *Vestnik* je vseboval letna poročila o dejavnostih društva, spodbujal mladino k podpori misijonom ter ponujal vzgojne vsebine za otroke. Njegov cilj je bil vzgajati otroke v duhu solidarnosti in misijonske zavesti ter jih seznanjati z življenjem otrok v misijonskih deželah. Ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič je v svojem pastirskem pismu, 4. februarja 1924, prosil starše v škofiji, naj vnemajo svoje otroke za misijonsko dejavnost v okviru Družbe Sveto Detinstvo: *»Sveti Oče priporočajo Sveto Detinstvo in Družbo za širjene svete vere. Sveto Detinstvo negujejo gospodje veroučitelji v šolah. Naj otroci zgodaj spoznajo velik dar svete vere, naj se jim zbudi hrepenenje, da bi kaj pripomogli, da bi prejeli sv. krst tudi poganski otroci in bi se tako mogli zveličati. Zato naj molijo in vsako leto kako kronico prispevajo. Starši, podpirajte gospode veroučitelje v tej prevažni zadevi in vnemajte svoje otroke za to delo!«*[157]

1.2 DRUŽBA SVETEGA APOSTOLA PETRA ZA VZGOJO AFRIŠKIH DUHOVNIKOV

Dr. Bogdan Kolar piše o tej družbi, kakor da je na Slovenskem obstajala: *»Od začetka tridesetih let so KM imeli stalno rubriko, v kateri so poročali o razmahu te Družbe na Slovenskem.«*[158] V podporo tej trditvi navaja poročili Lojzeta Turka in Franca Sodje iz KM. Vendar omenjena avtorja ne zapišeta, da bi družba na Slovenskem obstajala. Lojze Turk predstavi začetek družbe in njen razvoj v svetu; nasprotno od Kolarjevih navedkov pa napiše: *»Da pa ne bo ostalo pri samih besedah, zato moramo odstraniti glavni vzrok naše dosedanje zaostalosti, neorganiziranost. Organizirajmo tudi pri nas Družbo sv. apostola Petra za vzgojo domače duhovščine.«*[159] Sodja pa v članku, na katerega se sklicuje Kolar, piše zgolj o zavetnici misijonov, sv. Tereziji. Res je, da zgoraj omenjeni Lado Lenček leta 1943 poroča, da *»se je v zadnjem času misijonskim družbam pridružila tudi Družba svetega apostola Petra za vzgojo afriških duhovnikov«,*[160] toda on ne trdi, da je bila ustanovljena v ljubljanski škofiji. Dr. Peter Kovačič jasno napiše, da v letu

[156] Anton Martin Slomšek, Keršanska Beseda za družbo sv. detinstva Jezusovega, v: *Drobtinice* (1861), str. 36.
[157] Anton Bonaventura Jeglič, Pastirski list, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 23 (dalje: Jeglič, Pastirski list).
[158] Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve,* Celje 1998, str. 201 (dalje: Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*).
[159] Lojze Turk, Družba svetega apostola Petra za vzgojo afriških duhovnikov, v: *KM* (1931/32), str. 154.
[160] Lenček, Misijonska propaganda, str. 123.

1943 še ni začela delovati.[161] Tako tudi dr. Vilko Fajdiga navaja, da Družba svetega apostola Petra za vzgojo domačih duhovnikov v misijonih *»stoji vedno v vseh papeških aktih obenem s DŠV in DSD, zato naj stoji tako tudi v naših škofijah. Ustanovljena mora biti, svoj odbor mora imeti, za svoje cilje se mora truditi in ti cilji so spričo novih misijonskih razmer med najbolj važnimi za pokristjanjanje sveta.«*[162] Iz njegovih besed sklepamo, da ta družba leta 1943 uradno ni bila ustanovljena na Slovenskem. Družba je bila v svetu zelo uspešna pri zbiranju sredstev, saj so v prvih 50-tih letih obstoja, torej do začetka druge svetovne vojne, z njeno pomočjo zgradili v misijonih 35 novih semenišč. Leta 1943 je Družba sv. Petra za vzgojo domače duhovščine v misijonih delovala v 45 državah. Možno je, da so nekateri Slovenci sodelovali z njo, toda na Slovenskem formalno ni bila nikoli ustanovljena.

1.3 DRUŽBA SV. PETRA KLAVERJA

Družba se imenuje po istoimenskem španskem duhovniku iz jezuitskega reda, ki je v 17. stoletju izkusil, v kako grozljivih razmerah živijo afriški sužnji v današnji Kolumbiji. Po svetu, tudi v Sloveniji, so ga poznali kot apostola zamorcev. Živel je med njimi, jim pomagal in jih spreobračal v krščanstvo. Peter Klaver naj bi v Kartageni krstil kar 300.000 afriških sužnjev. Papež Leon XIII. ga je 15. januarja 1888 razglasil za svetnika. Isti dan je grofica Marija Terezija Ledochowska, skupaj s sestro, ustanovila Društvo proti suženjstvu. Društvo se je šest let kasneje preimenovalo v Družbo sv. Petra Klaverja za afriške misijone. *»Njen namen je bilo podpiranje misijonskega dela v Afriki, zbiranje sredstev za odkup sužnjev in organiziranje botrinstva, s katerim so posameznim afriškim otrokom omogočili, da so bili krščeni in da so dobili osnovno versko izobrazbo.«*[163] Leta 1910 je papež Pij X. družbo priključil Kongregaciji za širjenje vere. Glavni sedež je imela v Rimu, po Avstro-Ogrskem pa izpostave. Ko se je škof Anton Bonaventura Jeglič maja 1905 mudil v Rimu, ga je grofica Ledochovska prosila za srečanje. 25. maja tega leta mu je v pogovoru razkrila načrte za ustanovitev izpostave družbe v Ljubljani. Leto kasneje je Klaverjeva družba začela delovati v ljubljanski škofiji; takrat je ustanoviteljica družbe tudi prišla v Ljubljano. Družba sv. Petra Klaverja za afriške misijone je imela prostore na naslovu Pod škofijo 8, nasproti ljubljanske stolnice, tj. današnji Ciril-Metodov trg. Kasneje so se preselili, najprej na Miklošičevo ulico, od 1929 pa je bil njen sedež na Metelkovi ulici 1. V družbi so delale le ženske. Izdajale so revijo *Odmev iz Afrike* in po nemškem zgledu *Zamorčka* v slovenskem

[161] Peter Kovačič, Družba sv. Petra za vzgojo domače duhovščine v misijonskih deželah, v: *Misijonska predavanja,* Ljubljana 1943, str. 86.
[162] Vilko Fajdiga, Ureditev misijonskega dela v škofiji, v: *Misijonska predavanja,* Ljubljana 1943, str. 197.
[163] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve,* str. 203–204.

jeziku za otroke. Predvsem pa so zbirala sredstva za odkup afriških sužnjev in podpirale afriške misijonarje.[164]

2 DRUŽBA ZA ŠIRJENJE VERE IN DUHOVNIŠKA MISIJONSKA ZVEZA

Družba za širjenje vere in Duhovniška misijonska zveza sta bili v ljubljanski škofiji ustanovljeni istočasno. Ker je bila priprava ustanovitve dveh sicer različnih ustanov zelo prepletena, bomo njune zametke predstavili skupaj. Glavno vlogo pri njuni ustanovitvi je imel dr. Lambert Ehrlich, univerzitetni profesor na Teološki fakulteti.

Prelat Janez Kalan je zapisal, da je leto 1917 začetek »nove dobe misijonskega delovanja«.[165] Omenjenega leta so v Ljubljani ustanovili Misijonsko mašno družbo. Leta 1916 je bila namreč v Milanu ustanovljena Misijonska zveza duhovnikov,[166] o kateri se je razvedelo tudi na Slovenskem. Do takrat v ljubljanski škofiji ni bilo nobene mašne družbe, zato so se Slovenci vpisovali v mašne družbe po tujih deželah. V 5. številki *Bogoljuba* iz leta 1917 je bil razglas ustanovitve Mašne družbe in Misijonske zveze. To pa še ni vse! Misijonska zveza si je takoj postavila cilj: ustanovitev zavoda za vzgojo misijonarjev. Od barona Wurzbacha so za 150.000 kron kupili posestvo z zgradbo na Grobljem [v Grobljah].[167] Tega leta je tudi revija *Bogoljub* uvedla rubriko *Slovenski misijonar*.

7. avgusta 1917 je Lambert Ehrlich, ki je takrat z bratom Martinom še poučeval v celovškem bogoslovju, poslal Misijonski zvezi pismo, v katerem predlaga ustanovitev (nove) zveze, ki bi povezovala vse slovenske duhovnike, ki so aktivni na področju misijonske dejavnosti.[168] Lambert in Martin Ehrlich sta 11. novembra 1917 o tej tematiki govorila s škofom Jegličem v Celovcu in mu kasneje napisala dve pismi. Ljubljanskemu škofu sta brata Ehrlich predlagala ustanovitev nove duhovniške misijonske zveze in slovenske podružnice DŠV v Ljubljani, ki bi povezovala Slovence, ne glede na državne meje, in tudi Hrvate ter bi bila povezana oz. podrejena vodstvu DŠV v Lyonu. V prvem pismu, ki nosi datum 30. januar 1918, *»sta predlagala, da bi škof sklical zastopnike iz slovenskih škofij na sestanek, kjer bi obravnavali misijonsko vprašanje ter se dogovorili o reorganizaciji teoloških in pastoralnih glasil, da bi združili izdajateljske moči v eni moderni reviji za vse slovenske duhovnike«.*[169] Jeglič je na pismo odgovoril 9. februarja 1918.

[164] Marko Frelih in Anja Koren, *Odmevi Afrike*, Stična 2016, str. 1–22.
[165] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 171.
[166] Poročilo o sestanku dekanov, dne 4. aprila 1923, v: *LŠL* (1923), str. 77.
[167] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 171.
[168] Franc Mihelčič, *Lambert Ehrlich (1878–1942) – missiologo e pioniere dell'animazione missionaria in Slovenia*, Roma 1989, str. 46 (dalje: Mihelčič, *Lambert Ehrlich*).
[169] Mihelčič, *Lambert Ehrlich*, str. 47.

Strinjal se je, da se skliče misijonsko zborovanje duhovnikov. V drugem pismu, datiranem 27. februarja 1918, pa sta brata Ehrlich napisala škofu Jegliču nekaj pripomb glede zborovanja.[170]

Zborovanje je bilo v ljubljanskem semenišču na velikonočno sredo, 3. aprila 1918. Udeležilo se ga je 30 duhovnikov iz ljubljanske, celovške, tržaške, goriške, zagrebške in križevske škofije in dva škofa. Kalan piše, da je bil eden izmed njiju unijatski škof Njaradi. Iz mariborske škofije je prišel lazarist Tumpej, ki je deloval v Celju.[171] Najprej je govoril dr. Martin Ehrlich. Priporočal je, da se Misijonska zveza preuredi po vzoru lyonske Družbe za širjenje vere. Izrazil je mnenje, da mora ljubljanska Misijonska zveza postati del DŠV iz Lyona, ki je svetovno društvo, ki ga priporoča cerkvena oblast in nudi odpustke. Tako je izrazil idejo, da se na Slovenskem v vseh župnijah ustanovi DŠV. Tudi drugi govorec, Janez Kalan, je govoril o prednostih DŠV. Duhovniki so v debati izpostavili vprašanje, ali naj na Slovenskem obstajata dve ustanovi, Misijonska zveza in DŠV, ali samo ena. Zveza namreč skrbi za vzgojo novih misijonarjev, društvo iz Lyona pa zbira denar, ki ga pošilja v misijone. Urednik *Bogoljuba* se je strinjal, da se ukine Misijonska zveza in da se ustanovi DŠV, vendar pod pogojem, da se v Sloveniji najprej postavi lasten misijonski zavod. Tudi brata Ehrlich sta se strinjala, da se najprej v Sloveniji ustanovi zavod za vzgojo misijonarjev; ko bo to urejeno, pa se bo pošiljalo denar v misijone. Na zborovanju so govorili tudi o razliki med delom za edinost kristjanov in misijonskim delom. Prevladalo je torej mišljenje, da naj najprej obstoječa misijonska združenja okrepijo svojo dejavnost, kasneje pa naj bi ustanovili DŠV. Deset let kasneje revija *KM* poroča, da sta leta 1917: *»Misijonska mašna družba in Misijonska zveza našli med ljudstvom toliko ugodnega odmeva, da je jeseni lahko izšel prvi letnik Misijonskega koledarja 1918. Iz te miselnosti se je razvila ideja slovenskega zavoda za vzgojo domačih misijonarjev, ki se je leta 1920 uresničila z ustanovitvijo Misijonišča v Grobljah pri Domžalah.«*[172] Tam so se namreč 6. septembra 1920 naselili lazaristi z nalogo, da skrbe za misijonišče.[173]

Škof Jeglič je bil naklonjen ideji, da se Misijonska zveza spremeni v podružnico DŠV, kakor so predlagali udeleženci srečanja v ljubljanskem semenišču 3. aprila 1918. Toda politični dogodki, konec prve svetovne vojne in ustanovitev nove države so preprečili takojšnjo izvedbo idej. Prav tako je zamiku realizacije sklepov botrovalo bivanje Lamberta Ehrlicha v Parizu, kjer je imel politično misijo in kjer je tudi izpopolnjeval svoje znanje.[174]

[170] Prav tam, str. 47.
[171] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 171.
[172] Slovensko misijonsko delo, v: *KM* (1927/28), str. 37.
[173] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 171.
[174] Bogdan Kolar, Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Ljubljana, 2009, str. 61.

Papež Benedikt XV. je 30. novembra 1919 objavil apostolsko pismo *Maximum Illud*, ki je preusmerilo katoliško misijonsko delo v bolj evangeljski okvir in ga osvobodilo idej kolonializma in kulturnega imperializma. Ta dokument lahko imenujemo temelj prenove katoliškega misijonskega dela, ki je vplival tudi na *Evangelii Nuntiandi* papeža sv. Pavla VI. in na *Redemptoris Missio* papeža sv. Janeza Pavla II. Benedikt XV. v njem poudarja pomen lokalne duhovščine in spoštovanje lokalnih kultur, predvsem pa spregovori o nujnosti financiranja misijonarjev. Zato poziva katoličane, naj podpirajo misijonske družbe, med katerimi posebej navaja Misijonsko zvezo duhovnikov, ustanovljeno v Milanu. O tem apostolskem pismu so govorili dekani ljubljanske škofije 4. aprila 1923. V njihovem poročilu pogovora, v poglavju *Misijonsko vprašanje,* najdemo zapisano namero škofa Jegliča, da na sestanku jugoslovanskih škofov, avgusta 1923, predlaga ustanovitev osrednje zveze za vso Jugoslavijo, vsak škof pa naj bi ustanovil podzvezo v svoji škofiji.[175] Iz tega zapisa lahko sklepamo, da naj bi Jeglič pozabil na idejo o ustanovitvi Družbe za širjenje vere in da naj bi se bolj nagibal k ideji o ustanovitvi Misijonske zveze duhovnikov. V Ljubljanskem škofijskem listu z dne 24. novembra 1923 pa škof Jeglič poroča o sestanku škofov jugoslovanske kraljevine, ki je bil avgusta 1923 v Zagrebu.[176] Napiše, da so škofje njegovo pobudo pozdravili in sklenili, naj se vpelje po vseh škofijah. Za predsednika jugoslovanske pokrajinske zveze so škofje izvolili Jegliča. Sacra Congregatio de Propaganda Fide je z dekretom z dne 24. oktobra 1924, št. 2754/23, njegovo izvolitev odobrila. V ljubljanski škofiji je Jeglič takoj imenoval voditelja, ki bo duhovnike povabil, naj se včlanijo v zvezo, in sicer msgr. dr. Josipa Ujčiča, profesorja na Teološki fakulteti, za svetovalca pa je imenoval dr. Cirila Potočnika, spirituala v semenišču, in Jerneja Pavlina, profesorja v Zavodu sv. Stanislava. Njihovi pomočniki so postali vsi dekani v škofiji. Kot prispevek za članstvo je škof določil znesek ene mašne intencije. Da pa bo delo uspešno, se je škof odločil, da po vroči želji papeža ustanovi Družbo za širjenje vere.[177] V *LŠL* je nato objavljen *Pravilnik za Unio cleri missionaria pro Jugoslavia*[178] in *Duhovne dobrote za njene člane*,[179] kjer so našteti odpustki in pravice. Preden opišemo dogodke ob ustanovitvi DŠV in MZD v Ljubljani, si DŠV poglejmo v širšem kontekstu.

2.1 ZAČETKI DRUŽBE ZA ŠIRJENJE VERE V FRANCIJI

V času, ko je bil evropski kolonializem na vrhuncu, so evropski vladarji finančno podpirali protestantske in katoliške misijone v tretjem svetu, ker so imeli od

[175] Poročilo o sestanku dekanov, dne 4. aprila 1923, v: *LŠL* (1923), str. 77–78.
[176] Anton Bonaventura Jeglič, Misijonska zveza duhovnikov, v: *LŠL* (1923), št. 7, str. 105 (dalje: Jeglič, Misijonska zveza duhovnikov).
[177] Jeglič, Misijonska zveza duhovnikov, str. 105.
[178] Prav tam, str. 106.
[179] Prav tam, str. 107.

njih velike koristi. Rimska kongregacija Propaganda Fide, ki je bila ustanovljena leta 1622 z namenom širiti katoliško vero v tretjem svetu in sklepati unije v pravoslavnem svetu oz. s pomočjo apostolskih nuncijev, ki so bili v stiku s kongregacijo, voditi in koordinirati delo misijonarjev po svetu,[180] v tem obdobju ni imela finančnih skrbi. Konec 18. stoletja in v začetku 19. stoletja pa se je začel politični položaj v Evropi spreminjati. Od francoske revolucije leta 1789 dalje se je z liberalnim mišljenjem politična naklonjenost Cerkvi spremenila v sovraštvo do Cerkve in državna finančna podpora misijonarjem je popolnoma usahnila. Misijonarji pa so potrebovali tudi materialno podporo. Zato je bila leta 1822 v Lyonu ustanovljena Družba za širjenje vere, ki je bila tekom časa od rimskih papežev obdarovana s posebnimi pravicami in duhovnimi dobrotami,[181] torej odpustki. V brošuri z naslovom *Družba za širjenje vere*, ki jo je leta 1933 izdala misijonska pisarna v Ljubljani, beremo predstavitev začetka družbe: *»Lahko govorimo o dveh predhodnicah, o dveh francoskih ženah v Lyonu na Francoskem: gdč. Pavlina Jaricot*[182] *se je zavzela za misijone v Aziji, gospa Petit pa za misijone v Ameriki. Nobena pa še ni mislila na svetovno misijonsko družbo. Pavlina je bila, kakor prve krščanske device, vneta za dobra dela in se je takoj z vso odločnostjo lotila misijonskega dela. Preproste delavke v tovarni za svilo so se ji prve pridružile in molile za misijone. Pavlina pa je hotela misijonom zagotoviti tudi stalne miloščine. Ko tako snuje načrt za načrtom, kako bi težko stvar najlepše organizirala, ji pa nekega večera pride kakor razsvetljenje od zgoraj, kako bo pobiranje prispevkov izpeljala, da se bo veliko nabralo, člani pa bodo kljub temu to breme le malo čutili. To je tisti slavni nabiralni sistem ali Pavlinin sistem, ki so ga kasneje privzele tudi druge misijonske družbe: člani so razdeljeni v skupine 10, 100, 1000 oseb (desetnije, stotnije, tisočnije), vodniki skupin pa tedensko pobirajo od članov po 5 novčičev. Pavlina je v kratkem pridobila 1000 članov in v 13 mesecih nabrala 2000 frankov, ki jih je oddala azijskim misijonom. [...] Istočasno kakor Pavlina je pa v istem Lyonu med višjimi krogi budila misijonsko zanimanje gospa Petit. [...] Prišla pa je ura, da se obojno delo strne v eno družbo, kakor dva potoka, ki dolgo tečeta vsak zase, pa se nazadnje združita v eno mogočno reko. Toda božja previdnost je nameravala še več: ustanovi naj se ne le družba, ki bo pomagala azijskim in ameriškim misijonom, ampak družba, ki bo svetovna. Dne 3. maja leta 1822, na god Najdenja sv. križa, se je zbralo v Lyonu 12 misijonskih prijateljev, duhovnikov in laikov, kakor 12 apostolov, da se posvetujejo, kako bi najbolje mogli podpirati misijone. [...] V ta namen so sklenili ustanoviti DŠV, ki se postavi pod zavetje velikega misijonarja sv. Frančiška Ksaverija. Stopili so v dogovor tudi s Pavlino Jaricot in od nje prevzeli*

[180] Peter Guilday, The Sacred Congragation de Propaganda Fide (1622–1922), v: *The Catholic Historical Review* (1921), št. 4, str. 478–494.
[181] Glavna pravila pobožne družbe za razširjanje vere, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 88.
[182] Pauline Marie Jaricot (1799–1862), ki jo štejemo za ustanoviteljico DŠV, je bila leta 2022 proglašena za blaženo.

nabiralni način. Nadškof lyonski je družbo odobril, 15. marca 1823 pa ji je sveti oče Pij IX. naklonil veliko odpustkov, ki so jih njegovi nasledniki potem še večali ... Rojstni dan te velike svetovne misijonske družbe pa je 3. maj 1822. V 17 letih se je družba ukoreninila v 12 najmočnejših državah, v nadaljnjih 18 letih pa so jo gojili že vsi peteri deli sveta.«[183]

Papež Pij XI. je v motu propriu *Romanorum pontificum* zapisal: *»Kar pa zadeva posebej gmotna sredstva, ki čeprav pri katoliških misijonih niso glavno, so pa vendar velikega pomena, so jih nekdaj naši predniki kongregaciji obilno dajali. Vrh tega so krščanski vladarji nagnjeni tudi od misli o ne malih vsake vrste koristi, ki so jih upali dobiti za svoje države in ljudstva, z veliko radodarnostjo podpirali misijone. Zdaj pa je, kakor znano, apostolska stolica v povsem drugačnem zunanjem položaju, pa tudi se ne more upati na radodarnost držav za razširjanje svete Cerkve.«*[184] Papež Pij XI. je v že zgoraj omenjenem motu propriu, natančno sto let po ustanovitvi, torej leta 1922, povzdignil DŠV v apostolsko ustanovo. Njen sedež je prestavil v Rim, v palačo Kongregacije za širjenje vere. *»Od nje je sicer ločena, vendar odvisna,«*[185] kakor se je v svojem dokumentu izrazil Pij XI. V istem dokumentu beremo, da so člani DŠV lahko krščanski verniki po vsem svetu, ki so izpolnili vsaj 12 let starosti in prispevajo za misijone vsak teden vsaj dvajseti del italijanske lire ali četrt lire na mesec ali dve liri in 60 centezimov na leto; poleg tega so dolžni vsak dan zmoliti Oče naš in Zdravo Marijo s prošnjo k sv. Frančišku Ksaveriju. Trajni član pa postane nekdo, ki daruje enkrat 200 lir.

2.2 USTANOVITEV DRUŽBE ZA ŠIRJENJE VERE IN MISIJONSKE ZVEZE DUHOVNIKOV V LJUBLJANI

Obe organizaciji sta bili ustanovljeni 7. januarja 1924. V dopoldanskem času je škof Anton Bonaventura Jeglič slovesno ustanovil Misijonsko zvezo duhovnikov (Unio cleri missionalis), v popoldanskem času pa Družbo za širjenje svete vere (Opus a Propaganda fide). Škof je zapisal, da sta k poživitvi misijonskega dela v ljubljanski nadškofiji prispevala dva papeška dokumenta, in sicer *Maximum illud* Benedikta XV. in *Romanorum Pontificum* papeža Pija XI.[186] Prvi je priporočil ustanovitev Duhovniške misijonske zveze, drugi pa nujno naroča ustanovitev Družbe za širjenje vere po škofijah. O ustanovitvi dveh novih misijonskih organizacij v ljubljanski škofiji *Ljubljanski škofijski list* poroča na več mestih.

LŠL za leto 1924, z datumom 21. februar, prinaša *Pastirsko pismo*, ki ga je škof Jeglič namenil vsem vernikom. V njem spregovori o misijonskem delovanju. Vernike naravnost prosi, da se vpišejo v Družbo za širjenje vere. Razloži: *»Nas škofe*

[183] *Družba za širjenje vere*, Ljubljana, 1933, str. 5.
[184] Pij XI., Katoliški misijoni. Motu Proprio papeža Pija XI. z dne 3. maja 1922, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 85 (dalje: Pij XI., Katoliški misijoni).
[185] Pij XI., Katoliški misijoni, str. 88.
[186] Anton Bonaventura Jeglič, Duhovnikom, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 26 (dalje: Jeglič, Duhovnikom).

resno izpodbujajo, naj to družbo (DŠV) v posamezne škofije vpeljemo. Iz tega razloga sem, pokoren sv. Očetu, dne 7. januarja na letošnjem prvem misijonskem tečaju v Ljubljani to družbo za našo škofijo slovesno cerkveno ustanovil. Po pravilih, kakor jih je določil Sveti Oče, sem škofijskim voditeljem imenoval dr. Tomaža Klinarja, kanonika in župnika stolne župnije, kot tajnika sem mu dodelil Antona Anžiča, kateheta v Ljubljani. Za posamezne župnije ostane voditelj župnik, ki si more kaplana določiti za namestnika.«[187]

V nadaljevanju na strani 26 beremo: *»V ponedeljek, 7. januarja, dopoldne sem slovesno ustanovil Duhovniško zvezo duhovnikov (Unio cleri missionalis). Sam sem zvezi pristopil. Škofijskim voditeljem sem imenoval prof. dr. J. Ujčiča, svetovalcem spirituala dr. Cirila Potočnika in prof. Jerneja Pavlina; tajništvo je prevzel dr. C. Potočnik, blagajnikom pa je bil imenovan škofijski kaplan Fr. Mervec. Istega dne popoldan sem ravno tako slovesno ustanovil Družbo za širjenje vere. Škofijskim ravnateljem sem določil dr. Tomaža Klinarja, kanonika in stolnega župnika, tajnikom pa Antona Anžiča, kateheta. V petek 11. januarja sem vse imenovane gospode in prof. Lamberta Ehrlicha, prvega pospeševalca misijonskega dela, povabil na škofijo na posvetovanje, kaj naj storimo, da bosta obe družbi zares uspešno delovali. Posvetovali smo se tudi o razmerju do Apostolstva sv. Cirila in Metoda pod vodstvom profesorja dr. Grivca.«*[188]

V istem *Ljubljanskem škofijskem listu* na strani 33 še enkrat poroča: *»Dne 6. in 7. januarja se je vršil v Ljubljani v Ljudskem domu pod vodstvom uni. prof. Lamberta Ehrlicha prvi misijonski tečaj, ki naj bi v smislu programatične enciklike papeže Benedikta XV. Maximum illud z dne 30 novembra 1919 o katoliških misijonih in na temelju Motu proprio papeža Pija XI. z dne 3. maja 1922 poglobil in organiziral, z ustanovitvijo Unio cleri missionaria in narodnega društva za razširjanje vere, delo v Sloveniji za katoliške misijone.«*[189] Vsekakor je bil začetek njunega delovanja uspešen. Dober mesec po ustanovitvi Misijonske družbe za duhovnike, 8. februarja, je škof poročal, da je že 200 duhovnikov poslalo prispevke.[190] Revija *KM* pa tri leta po ustanovitvi obeh organizacij poroča: *»DŠV je uvedena že v večini slovenskih župnij.«*[191] *»Svojemu naglemu razvoju se ima DŠV zahvaliti predvsem stanovski misijonski organizaciji duhovnikov. Tudi ta mednarodna organizacija je bila ustanovljena v obeh slovenskih škofijah in so včlanjeni v ljubljanski škofiji 703 duhovniki, v mariborski pa 373.«*[192]

[187] Jeglič, Pastirski list, str. 23.
[188] Jeglič, Duhovnikom, str. 26.
[189] Prvi misijonski tečaj v Ljubljani, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 33.
[190] Jeglič, Duhovnikom, str. 27.
[191] Slovensko misijonsko delo, v: *KM* (1927/28), str. 37 (dalje: Slovensko misijonsko delo).
[192] Slovensko misijonsko delo, str. 38.

V skladu z dogovorom na zborovanju, ki je bilo v ljubljanskem semenišču na velikonočno sredo, 3. aprila 1918, je jeseni 1923 začela izhajati revija *Katoliški misijoni*, ki je postala glasilo članom Družbe za širjenje vere v Sloveniji. Leta 1927 je revija imela že 16.000 naročnikov.[193] Revija je obveščala slovensko javnost o dogodkih v misijonskih deželah in je predvsem člane DŠV obveščala, kako se je razdelil njihov darovani denar. Zato lahko rečemo, da je bila Ehrlichova ideja o reviji tesno povezana z ustanovitvijo DŠV, saj se je zavedal, da bo obveščenost vplivala na število članstva in na količino darov za misijone. Darove, ki so jih Slovenci darovali za misijone, je bilo treba evidentirati in razdeliti. Zato je na pobudo Lamberta Ehrlicha leta 1929 v stolnem župnišču v Ljubljani začela delovati Misijonska pisarna. Prav on je delavcem v pisarni dajal smernice in vodil njihovo delo. Ivanka Tadina je zapisala, da se je finančno vzdrževala s pomočjo DŠV in DZD.[194]

Člani DŠV v Sloveniji so imeli tudi člansko izkaznico, ki si jo lahko ogledamo v stiškem Muzeju krščanstva na Slovenskem. Papirnata zgibanka, dimenzij 7 cm x 12 cm, ima štiri strani. Na prvi je podoba Brezmadežne Marije, Kraljice misijonov, pod katero je kratka molitev. Na notranjih straneh je kratki opis DŠV s članskimi pravicami in dolžnostmi. Na hrbtni, četrti strani, najdemo ime in priimek člana, datum vstopa v družbo in podpis duhovnika, ki je člana sprejel. Člani lahko prejmejo 76-krat na leto popolni odpustek (našteti dnevi). Prav tako pa navaja tudi dolžnosti članov: *»1. Vsak dan molijo člani en očenaš in češčenomarijo z dostavkom: Sv. Frančišek Ksaverij, prosi za nas! 2. Vsak mesec darujejo Družbi 1 Din ali vsaj pol Din, torej letno 12 Din ali vsaj 6 Din za potrebe misijonov.«*

SKLEP

Danes slovenski katoličani naberemo več denarja za misijone kot v času med obema vojnama. Pa vendar misijonska zavest ni tako razširjena, kot je bila v tistem času. Morda bi morali razmisliti o možnosti ustanavljanja »novih družb« za misijone. Danes sicer ni največja težava materialna podpora misijonskemu delu, temveč pomanjkanje misijonskih poklicev.

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Družba za širjenje vere, Misijonska pisarna, Ljubljana1933.

Glavna pravila pobožne družbe za razširjanje vere, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 87–89.

Odlok o misijonski dejavnosti, v: *Koncilski odloki*, Nadškofijski ordinariat, Ljubljana 1980, str. 451–495.

[193] Prav tam, str. 37.

[194] Tadina, Bogata misijonska dejavnost Lamberta Ehrlicha, str. 194.

Poročilo o sestanku dekanov, dne 4. aprila 1923, v: *LŠL* (1923), št. 4, str. 74–81.
Poročilo o shodu dekanov, dne 5. oktobra 1927, v: *LŠL* (1927), št. 7, str. 83–106.
Prvi misijonski tečaj v Ljubljani, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 33–34.
Slovensko misijonsko delo, v: *KM* (1927/28), str. 37–38.

LITERATURA

Fajdiga, Vilko. Ureditev misijonskega dela v škofiji, v: *Misijonska predavanja,* Duhovniška misijonska zveza, Ljubljana 1943, str. 192–201.
Frelih, Marko in Koren, Anja. *Odmevi Afrike,* Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2016.
Guilday, Peter. The Sacred Congragation de Propaganda Fide (1622–1922), v: *The Catholic Historical Review* (1921), št. 4, str. 478–494.
Jeglič, Anton Bonaventura. Pastirski list, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 17–24.
Jeglič, Anton Bonaventura. Misijonska zveza duhovnikov, v: *LŠL* (1923), št. 7, str. 105–107.
Jeglič, Anton Bonaventura. Duhovnikom, v: *LŠL* (1924), št. 2, str. 26–29.
Kalan, Janez. Slovenska misijonska zgodovina, v: *Misijonska predavanja,* Duhovniška misijonska zveza, Ljubljana 1943, str. 163–175.
Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve,* Mohorjeva družba, Celje 1998.
Kolar, Bogdan. Delovanje Teološke fakultete med letoma 1919 in 1952, v: *90 let Teološke fakultete v Ljubljani*, Teološka fakulteta UL, Ljubljana 2009.
Lenček, Lado. Misijonska propaganda, v: *Misijonska predavanja,* Duhovniška misijonska zveza, Ljubljana 1943, str. 115–130.
Mihelčič, Franc. *Lambert Ehrlich (1878–1942) – missiologo e pioniere dell'animazione missionaria in Slovenia*, Roma 1989.
Pij XI. Katoliški misijoni. Motu Proprio papeža Pija XI. z dne 3. maja 1922, v: *LŠL* (1923), št. 5, str. 85–89.
Slomšek, Anton Martin. Keršanska Beseda za družbo sv. detinstva Jezusovega, v: *Drobtinice* 1861, str. 35–45.
Sodja, Franc. Mala misijonarka, v: *KM* (1941/42), str. 4–5.
Tadina, Ivanka. Bogata misijonska dejavnost Lamberta Ehrlicha, v: *Ehrlichov simpozij v Rimu*, Mohorjeva družba, Celje, 2002, str. 179–196.
Turk, Lojze. Družba sv. apostola Petra za vzgojo domače duhovščine, v: *KM* (1931/32), str. 130–134, 152–154.

POVZETEK

Na začetku 20. stoletja so v ljubljanski škofiji delovale štiri večje organizacije za podporo misijonski dejavnosti Katoliške Cerkve: Dejanje svetega detinstva Jezusovega, Družba sv. Petra Klaverja za afriške misijone, Misijonska mašna družba in Misijonska zveza. Leta 1917 je Lambert Ehrlich predlagal ustanovitev nove zveze, ki bi povezovala vse slovenske duhovnike. V soglasju s škofom Jegličem sta brata Ehrlich na velikonočno sredo, 3. aprila 1918, organizirala zborovanje duhovnikov v ljubljanskem semenišču, kjer so izpostavili vprašanje, koliko misijonskih organizacij je potrebnih za ljubljansko škofijo. Škof Jeglič je 7. januarja

1924 dopoldne ustanovil Misijonsko zvezo duhovnikov (Unio cleri pro Missionibus), istega dne popoldan pa še Družbo za širjenje vere (Opus a Propaganda fide). Poleg omenjenih družb pa v ljubljanski škofiji v tem obdobju najdemo še Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, kjer so delovali kleriki in laiki, ki so molili in zbirali sredstva za oznanjevanje katoliške vere. S koncem druge svetovne vojne je bilo delovanje omenjenih misijonskih ustanov zaradi družbenih razmer v tedanji Jugoslaviji zelo otežkočeno in včasih tudi onemogočeno.

Ključne besede: *misijonske družbe, ljubljanska škofija, prva polovica 20. stoletja, Lambert Ehrlich*

SUMMARY

The Missionary Societies in the Diocese of Ljubljana in the first half of the 20th Century

At the beginning of the 20th century, there were four large organizations operating in the diocese of Ljubljana to support the missionary activity of the Catholic Church: Opus Sancti Infantis Iesu, The St. Peter Claver Society for African Missions, Missionary Mass Society and Missionary Union. In 1917, Lambert Ehrlich proposed the establishment of a new association that would connect all Slovenian priests. In agreement with Bishop Jeglič, the Ehrlich brothers organized a gathering of priests in the Ljubljana seminary on Easter Wednesday, April 3, 1918, where they raised the question of how many missionary organizations were needed for the Ljubljana diocese. On the morning of January 7, 1924, Bishop Jeglič founded Unio cleri pro Missionibus, the same day in the afternoon he founded Opus a Propaganda fide too. In addition to the mentioned societies, in the diocese of Ljubljana in this period we also find the The Apostleship of Saints Cyril and Methodius, where clerics and laymen worked, who prayed and collected funds for the preaching of the Catholic faith. After the end of the Second World War, the operation of the aforementioned missionary institutions was made very difficult and, in some cases, impossible due to the social conditions in Yugoslavia at the time.

Keywords: *Missionary societies, Ljubljana diocese, first half of the 20th century, Lambert Ehrlich*

NIK TRONTELJ

PRISPEVEK MISIJONIŠČA V GROBLJAH K RAZVOJU MISIJONSKIH DEJAVNOSTI NA SLOVENSKEM

UVOD

Misijonišče v Grobljah, ki je delovalo med leti 1920 in 1941, je sad sistematičnega razvoja misijonskih dejavnosti na Slovenskem v času med in po prvi svetovni vojni[195], zato se njegovo več kot dvajsetletno delovanje vključuje v okvir vsesplošnih prizadevanj za dvig misijonske zavesti. Do prve svetovne vojne pri nas ni bilo vzpostavljene primerne infrastrukture za pripravo kandidatov na misijonsko delo, saj ni bilo nobenega misijonskega zavoda za formacijo misijonarjev.[196] Misijonsko delo med Slovenci ni bilo deležno prave pozornosti, šlo je le za pomoč posameznim misijonarjem.[197] Posamezniki, ki so čutili misijonski klic, so morali odhajati v tujino. Razmere med prvo svetovno vojno so prebudile delo za misijone, saj se je porodila misel, da bi mašne darove za mnoge vojne žrtve namenili podpiranju misijonov, za katere je prihajalo vedno manj pomoči.[198] Do porasta zanimanja za misijonske dejavnosti je prišlo v obdobju med obema vojnama, zlasti po izidu okrožnice *Maximum illud* (1919) papeža Benedikta XV., ki je člane cerkvenih skupnosti spodbudila k podpori misijonskega poslanstva Cerkve.

Leta 1916 je bila za ljubljansko škofijo ustanovljena Misijonska mašna družba, domača organizacija za duhovnike in laike v podporo misijonski dejavnosti. Člani so bili z vpisnino deležni darovanja maš, z mašnimi darovi pa so podpirali misijone. Spomladi 1917 je zveza za potrebe pravne ureditve zbiranja sredstev ustanovila društvo Misijonska zveza.[199] Poleg zbiranja denarnih sredstev za misijonarje sta bila glavna cilja Misijonske zveze ustanoviti misijonski zavod (ali

[195] Misijonske dejavnosti v Cerkvi na Slovenskem med obema vojnama je celovito predstavil dr. Bogdan Kolar. Gl. Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve: oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Celje 1998, str. 241 sl. (dalje: Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*). Gl. tudi Janez Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, v: *Misijonska predavanja*, Ljubljana 1943, str. 171–175 (dalje: Kalan, Slovenska misijonska zgodovina).

[196] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 170.

[197] Lenček, Misijonska propaganda, str. 118.

[198] Ivanka Tadina, Misijonska razsežnost, v: *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju* (ur. M. Benedik, J. Juhant in B. Kolar), Ljubljana 2002, str. 190 (dalje: Tadina, Misijonska razsežnost).

[199] Prav tam.

misijonsko semenišče) za pripravo bodočih misijonarjev in gojenje misijonske zavesti v obliki različnih dejavnosti. Cilja so uresničili z ustanovitvijo misijonišča v Grobljah pri Domžalah.[200] Leta 1924 je bila v ljubljanski in lavantinski škofiji po zaslugi bratov Lamberta in Martina Ehrlicha ustanovljena tudi Družba za širjenje vere[201], mednarodna družba iz Lyona, ki bi pri delu za misijone povezovala vse Slovence, ne glede na državne in škofijske meje. Misijonišče v Grobljah je bilo povezano z obema misijonskima organizacijama: Misijonska zveza je misijonišče ustanovila in podpirala, Družba za širjenje vere, ki je imela ožji delokrog in je bila namenjena predvsem denarni pomoči misijonom,[202] pa je v Grobljah našla tiskarno, založbo in uredništvo svojih publikacij.

Misijonišče v Grobljah je imelo v času med obema svetovnima vojnama središčno vlogo na področju misijonskega življenja na slovenskih tleh. Njegov prispevek k razvoju misijonskih dejavnosti na Slovenskem bomo razdelili na tri področja: izobraževanje (zborovanja, razstave, formacija misijonarjev), tiskarska in založniška dejavnost, druge (posredne) oblike uresničevanja zavodovega misijonskega poslanstva (kultura, pastorala). Nazadnje predstavimo nekaj misijonarjev – gojencev zavoda, ki so misijonskega duha prevedli v konkretno življenje.

Namen prispevka je na podlagi časopisnih objav, strokovne literature in nekaj arhivskih virov predstaviti nekatere vidike iz zgodovine misijonišča v Grobljah. Izbor virov omogoči bolj neposreden vpogled v dejavnosti zavoda iz prve roke in predstavi nove podrobnosti, ki izkazujejo vodilno vlogo omenjene ustanove na področju misijonskih podpornih dejavnosti v domovini.

1 USTANOVITEV IN POMEN MISIJONIŠČA V GROBLJAH

Ustanovitev misijonskega semenišča je bil projekt ljubljanske škofije in naloga njene ustanove Misijonska zveza, ki je že med prvo svetovno vojno zbirala vsoto za misijone in zlasti za ustanovitev misijonske hiše. Ob koncu vojne so od barona Karla Wurzbacha za 150.000 K kupili graščino in posestvo Groblje pri Domžalah. Sprva so mislili, da bi misijonsko ustanovo upravljale sestre usmiljenke, ki so najprej na Homcu, nato pa med letoma 1918 in 1920 v Grobljah pod pokroviteljstvom dobrodelnega društva Dobrodelnost vodile dekliško vojno sirotišnico in šolo ter bi svoji ustanovi zgolj dodale vzgojo misijonark. Obstajale so tudi možnosti za povabilo drugih redov.[203] Misijonska zveza se je za prevzem odgovornega poslanstva nazadnje dogovorila s člani Misijonske družbe lazaristov, ki so bili

[200] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 241.
[201] Gl. Mari Jože Osredkar, Vloga prof. Lamberta Ehrlicha pri ustanovitvi Družbe za širjenje vere na slovenskih tleh, v: *Res novae* 8 (2023), št. 1, str. 7–28.
[202] Misijonska enketa, v: *Slovenec* 46 (1918), št. 77, str. 2.
[203] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 241.

tudi njeni odborniki. Prvi lazaristi, ki so 6. septembra 1920 prišli v Groblje, so bili Alojzij Plantarič, Alojzij Pohar, Martin Ocepek in pet redovnih bratov. Takoj so vzpostavili noviciat in misijonsko semenišče.[204] Obenem so prevzeli obveznost, da bodo opravljali svete maše za Misijonsko mašno družbo. Lazaristi so začeli upravljati cerkev sv. Mohorja in Fortunata, tedanjo podružnico mengeške župnije, od 1924 pa so imeli tudi kapelo sv. Vincencija Pavelskega v misijonišču.

Novoustanovljeno misijonišče je za vzdrževanje zavoda, gospodarskih poslopij, novogradnjo in nakup cerkvene opreme potrebovalo sredstva. Darovanje za misijonišče je bilo možno z neposrednim darom ali včlanitvijo v društvo Misijonske zveze (s sedežem v Grobljah). Njegov član je postal vsak, ki je letno daroval za misijone. Tretja, najboljša možnost za podporo misijonišča, pa je bila včlanitev v Misijonsko mašno družbo, saj so bili člani deležni duhovnih darov v obliki darovanja svetih maš zanje, obenem pa so denarno podpirali misijone.[205] Tudi Misijonska mašna družba je imela po novem sedež v Grobljah. Med posameznimi dobrotniki je bilo misijonišče posebno hvaležno pokojnemu župniku Jakobu Očkerlu iz Sv. Andraža v Slovenskih goricah, ki je vse svoje premoženje zapustil misijonišču.[206]

Viri izpričujejo ambiciozni namen misijonišča ob njegovi ustanovitvi, ki so ga imenovali »prvo slovensko misijonišče«,[207] kar kaže, da je ideja zavoda presegla škofijske meje in imela vsenarodni pomen. Ta veliki, prelomni dogodek v razvoju misijonskega dela, ki so ga »doslej Slovenci popolnoma pogrešali«,[208] je jasno odražal temeljno vizijo ljubljanske škofije in Cerkve na Slovenskem: povečati število misijonarjev z njihovo namensko vzgojo. Kot že omenjeno, so bili do tedaj slovenski misijonarji le posamezni entuziasti, Cerkev v Sloveniji pa ni prebujala in oblikovala misijonskih poklicev. Vodstvo zavoda je imelo dve nalogi: promovirati misijonske dejavnosti in vzgajati misijonarje. Prva naloga se je v zgodovini zavoda obilno uresničila v obliki izdajanja misijonskega tiska in prirejanju misijonskih dogodkov. V zvezi z drugo nalogo je treba pripomniti, da je zavod vzgajal misijonske delavce iz različnih cerkvenih redov in misijonskih družb. Vsak kandidat je imel možnost, da se odloči za Misijonsko družbo lazaristov ali drugo družbo. Zavod je bil odgovoren predvsem za kandidatovo misijonarsko formacijo.[209]

---

[204] Jože Planinšek, *Lazaristi na Slovenskem in jugoslovanska provinca* (diplomsko delo), Ljubljana 1984, str. 37 (dalje: Planinšek, *Lazaristi na Slovenskem*).

[205] Prvo slovensko misijonišče – imamo, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 7–8, str. 128.

[206] Prva obletnica misijonišča v Grobljah, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 11–12, str. 192.

[207] Prvo slovensko misijonišče – imamo, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 7–8, str. 127.

[208] Prav tam.

[209] Prav tam. Pripomniti je treba, da avtorju po dosedanjem pregledu virov in literature ni znan noben primer gojenca misijonišča, ki ne bi pripadal družbi lazaristov. Bilo je le nekaj primerov škofijskih duhovnikov, ki so se odločili za misijonski poklic in nato vstopili v družbo lazaristov.

V prvem letu delovanja misijonišča je bilo v noviciatu že 14 kandidatov, od tega dva duhovnika, šest bogoslovcev in šest redovnih bratov. V začetku študijskega leta 1921/22 so bogoslovci odšli v Ljubljano in tam študirali na Teološki fakulteti.[210] V naslednjih letih je število novincev naraščalo, med prijavljenimi pa so bili tudi že posvečeni škofijski duhovniki, ki so želeli v misijone. V prvem letu delovanja zavoda sta bila to, denimo, dr. Janez Frančišek Gnidovec, nekdanji ravnatelj v Zavodu sv. Stanislava in poznejši škof v Skopju, ki je kot škofijski duhovnik vstopil v Misijonsko družbo, in dr. Franjo (Franc) Knavs, bivši dekan v Šempetru pri Gorici.[211] Misijonišče je dalo v svoji zgodovini tudi več svojih novomašnikov, ki so bili bogoslovci misijonskega semeništča. Avgusta 1933 je škof dr. Gregorij Rožman v cerkvi Srca Jezusovega v Ljubljani v duhovnike posvetil pet bogoslovcev iz Grobelj. To so bili Janez Strašek, Alojzij Trontelj, Maks Rupar, Martin Tkavc in Klemen Mav. Do tedaj je bil to največji sad, ki ga je dalo Misijonski družbi njihovo misijonišče v Grobljah.[212]

Lazaristovski bogoslovci so goreče delovali za širjenje misijonske zavesti. V Ljubljani so že 21. septembra 1919 ustanovili Misijonsko zvezo sv. Vincencija. Bogoslovci Lovro Sedej, Anton Berlec, Martin Ocepek in Franc Šega so pod vodstvom ravnatelja Alojzija Plantariča uvideli svoje poslanstvo misijonskega izobraževanja. Po selitvi v Groblje so se sestajali enkrat na mesec. Ustanovili so literarni odsek za pisanje člankov za misijonsko rubriko pri reviji *Bogoljub* in drugod. Voditelji so jih spodbujali k promociji grobeljskega misijonišča kot središča misijonskih dejavnosti. Člani so prirejali predavanja, zbirali knjige, sodelovali pri misijonski razstavi na Petem katoliškem shodu (1923). Na srečanjih misijonske zveze so se jim pridružili tudi drugi semeniščniki in dijaki, zato je bilo delo zveze posebej pomembno za vzbuditev misijonskega zanimanja med mladimi. V drugem desetletju delovanja misijonske zveze so člani zveze navezali stike z misijonarji v zunanjih misijonih. To delo je najprej opravljal Alojzij Trontelj, nato pa Ladislav Lenček. Leta 1939 so bili člani zveze povezani že z 90 misijonarji. Slovenski javnosti so v člankih predstavljali njihovo delo in opozarjali na potrebe, zbirali denarno pomoč, sistematično zbirali gradivo o naših misijonarjih in prebujali misijonski poklic med dijaki dijaškega doma na Taboru.[213]

Misijonišče v Grobljah je pripravnike na misijonski poklic pripravljalo za t. i. domače misijone in zunanje misijone. Za domači misijon se je štela promocija misijonskega dela v domovini, zunanje misijone pa so imenovali »poganski misijon«. Zunanji misijon je bil pravi misijon. Označeval je tiste oznanjevalce, ki so

[210] Prva obletnica misijonišča v Grobljah, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 11–12, str. 191.
[211] Prvo slovensko misijonišče – imamo, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 7–8, str. 127.
[212] Pet misijonarjev novomašnikov, v: *Slovenec* 61 (1933), št. 183a, str. 4.
[213] Lojze Gajšek, *Slovenska provinca Misijonske družbe s skupnostjo lazaristov na Hrvaškem*, Ljubljana 2009, str. 322–323 (dalje: Gajšek, *Slovenska provinca*).

delovali med »neverniki« z neposrednim (poučevanje, krščevanje) ali posrednim spreobračanjem (dela krščanskega usmiljenja).[214] To pomeni, da je pravi misijon pomenil spreobračanje nekristjanov (pripadnikov prvobitnih verstev, muslimanov, Judov) v Katoliško Cerkev. Med prave misijonarje niso šteli niti tistih, ki so delovali med nekatoliškimi kristjani (pravoslavni in protestanti) ali so živeli v muslimanskem ali judovskem okolju, a so delovali med katoličani (denimo izseljenski duhovniki). V tem smislu so, na primer, ločevali med usmiljenkami, ki so delovale v Turčiji, a ne z namenom spreobračanja muslimanov, in usmiljenkami v Alžiriji, ki so imele namen spreobračanja.[215] Zunanji misijon je bil najvišje uresničenje vseh misijonskih prizadevanj. Zato ne preseneča, da so bile tudi misijonske predstave lazaristov v Grobljah pogosto romantične in nerealne[216], prežete z idejo, da misijon pomeni »razblinjati pogansko temino«[217] in so le misijonarji tisti, ki dajejo, drugi pa samo prejemajo.

Kljub raznovrstnemu delu misijonišča v Grobljah iz njega ni izšlo večje število misijonarjev za zunanje misijone. Lazarist Matija Čontala je ob koncu leta 1927 provinco opozarjal, da je v Grobljah dolžna vzgajati misijonarje za poganske misijone, saj je bil to osnovni namen ustanovitve zavoda. Druge dejavnosti, ki jih vodi zavod, ne zadostujejo.[218] Provinca lazaristov je sicer nekaj svojih članov po letu 1924 pošiljala v pomoč skopsko-prizrenskemu škofu Gnidovcu, vendar do leta 1928 misijonišče ni poslalo nobenega misijonarja v daljne misijone. Do druge svetovne vojne in po njej so se števila nekoliko povečala, ko je v misijone odšlo okrog 15 gojencev in sodelavcev grobeljskega misijonišča.

Misijonišče v Grobljah je bilo v času med obema vojnama najpomembnejše misijonsko središče med Slovenci, ne pa edino. Vsaj omeniti je potrebno tudi Knobleharjev zavod v Dravljah, ki je od leta 1937 vzgajal misijonarje za misijon v Južni Afriki in so ga vodili misijonarji sinovi Srca Jezusovega. Januarja 1941 je bilo v zavodu 33 misijonskih gojencev.[219] Tudi sestre Frančiškanke Marijine misijonarke so imele v Ljubljani svoje misijonišče. Misijonske dejavnosti so spodbujale še sestre iz Klaverjeve družbe na Metelkovi v Ljubljani.

[214] Ladislav Lenček, Slovenski misijonarji in misijonarke (Shematični pregled), v: Priloga *Katoliških misijonov* (september 1939). Navaja Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 9.
[215] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 9.
[216] Prav tam, str. 257.
[217] Nov misijonski zavod v Sloveniji, v: *Ave Maria* 29 (1937), št. 12, str. 32.
[218] Gajšek, *Slovenska provinca*, str. 325.
[219] Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), Spisi, Samostani, šk. 215, Misijonarji Srca Jezusovega, Mašna zveza Odrešenikovo delo, 17. 1. 1941.

2 PRISPEVEK MISIJONIŠČA K RAZVOJU MISIJONSKIH DEJAVNOSTI

Osnovni namen misijonišča je bil gojiti misijonsko kulturo preko izobraževanja, razširjanja literature in drugih dejavnosti.

2.1 IZOBRAŽEVALNI DOGODKI IN MISIJONSKI KONGRES V GROBLJAH LETA 1937

Med izobraževalne dejavnosti zavoda poleg redne formacije misijonskih kandidatov uvrščamo predvsem odmevne dogodke, ki so bili namenjeni približanju misijonskih vsebin širši javnosti. Med temi izstopajo misijonske prireditve: misijonski akademski tečaj, misijonski muzej, misijonski kongres.

Misijonski akademski tečaji so od leta 1924 vsakokrat potekali na različnih lokacijah. Na njih so sodelovali različni predavatelji in seznanjali strokovno javnost z različnimi vidiki misijonskega dogajanja. Pobudnik in idejni vodja tečajev je bil dr. Lambert Ehrlich, ki je v ljubljanski škofiji razvil raznovrstno delo za misijone. Bil je tudi podpornik in sodelavec misijonišča v Grobljah, zato je četrti akademski misijonski tečaj med 27. in 29. junijem 1934 skupaj z Duhovniško misijonsko zvezo (Unio cleri pro missionibus) organiziral v Grobljah.[220] Od 5. in 7. julija 1936 se je tečaja v Grobljah udeležilo 36 bogoslovcev iz Ljubljane. Ehrlich je poudaril, da bo slovenski narod prejel toliko blagoslova, kolikor bo deloval za misijone.[221] Po letu 1935 so v Grobljah postavili stalni misijonski muzej.[222]

Glavni izobraževalno-duhovni dogodek grobeljskega misijonišča je bil organizacija misijonskega kongresa za vso Slovenijo, ki je sklenil misijonski teden. Lazaristi v Grobljah so s široko ponudbo misijonskih vsebin med 13. in 20. junijem 1937 privabili veliko število obiskovalcev. Misijonski teden s kongresom v Grobljah, ki sta ga organizirala Duhovniška misijonska zveza in Družba za širjenje vere, je pripravljalni odbor velikopotezno zasnoval kot do tedaj največjo misijonsko prireditev na Slovenskem.[223] To je bil prvi misijonski dogodek za vso Slovenijo in širšo javnost. Oba škofa, ljubljanski in lavantinski, sta zamisel misijonskega kongresa v Grobljah pozdravila in odobrila.[224] Ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman je aprila 1937 pozval vse duhovnike in vernike ljubljanske škofije, naj se misijonskega tedna v Grobljah udeležijo, saj se je bilo nujno treba navdušiti za misijonsko delo, ki ga je Cerkev tako spodbujala.[225] Celo sestra dr. Mirjam Zalaznik iz reda Blažene Device Marije loretink, misijonarka v Indiji, je v dopisu pozdravila organizacijo misijonskega tedna z željo, da bi se misijonski kongres razvil

[220] Pomembnejši dogodki med svetovnima vojnama, v: *Letno poročilo Katoliške cerkve v Sloveniji 2017*, str. 109.
[221] Tadina, Misijonska razsežnost, str. 196.
[222] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 257.
[223] Misijonski teden v Grobljah, v: *Bogoljub* 35 (1937), št. 6, str. 142.
[224] Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 99a, str. 15.
[225] Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 104a, str. 5.

v »mogočno in plodonosno manifestacijo« in bi pomenil začetek nove misijonske dobe med Slovenci.[226] Obenem je vse udeležence spodbudila k poglobitvi verskega življenja, ki prispeva k uspehu misijonov: *»Vem, Vi se trudite, da bi pomagali misijonom z običajnimi sredstvi. Prav je tako. Za naprej še več storite, ker misijoni so nujno potrebni te Vaše pomoči. A na eno pri tem ne pozabite. Za misijone ne delate samo z milodari in molitvami, ampak tudi s tem, da čim bolj vzorno krščansko živite. Koliko lažje bi bilo nam misijonarjem tu v Indiji na primer, če bi Evropa res krščansko živela! Tako pa nam pogani oponašajo, češ, kaj hodite nas spreobračat, spreobrnite najprej Evropo. Kako žalostno je to za krščanski svet!«*[227]

Obiskovalci misijonskega tedna so si lahko ogledali misijonsko razstavo, misijonski film, se udeležili skioptičnih predavanj s projekcijo fotografij in gledaliških predstav. Udeleženci so prišli z vlakom (polovična cena, od železniške uprave) in avtobusi. Organizatorji so se s prometnim ministrstvom dogovorili za polovično ceno vožnje z vlakom za udeležence misijonskega tedna in kongresa. Tudi avtobusno podjetje Rode je nudilo popust obiskovalcem z vstopnico za misijonski kongres, ki so jo pridobili v svojih župnijskih uradih.

Odprtje misijonskega tedna je bilo v nedeljo, 13. junija. Ob 6. uri zjutraj je bila sveta maša v grobeljski cerkvi, ki jo je daroval voditelj Duhovniške misijonske zveze, dr. Tomaž Klinar. V pridigi je govoril o misijonskem poslanstvu Cerkve in predstavil zgodovino misijonov od ustanovitve Cerkve do sodobnosti.[228] Po sveti maši so odprli misijonsko razstavo v Društvenem domu, ki je bila odprta ves misijonski teden in so jo podaljšali do praznika sv. Petra in Pavla, 29. junija. Samo v misijonskem tednu si jo je ogledalo več kot 10.000 ljudi, od tega okrog 6.000 šolskih otrok pod vodstvom učiteljev.[229] Na razstavi si je bilo možno ogledati ves slovenski misijonski tisk in tuje publikacije. Predstavljeno je bilo delo aktivnih slovenskih misijonarjev, zlasti predmeti z jezuitskega misijona v Indiji in spomini velikega misijonarja Friderika Barage.[230] Razstava je obsegala šest razstavnih prostorov, in sicer: misijon v Afriki, misijon na Kitajskem, misijon v Indiji, domači in tuji misijonski tisk, slovenski misijonarji, Baragova soba.[231] Po odprtju razstave je bila ob 9. uri sveta maša v čast sv. Vincenciju Pavelskemu ob 200. obletnici njegove kanonizacije. Maševal je vizitator lazaristov Lovro Sedej, pridigal pa dr. Anton Zdešar.[232] V nadaljevanju dneva si je bilo možno ogledati misijonsko tiskarno in film *Misijonarjeva oporoka*, ki so ga posneli katoliški misijonarji v Afriki.

[226] Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 120, str. 7.
[227] Prav tam.
[228] Misijonskega tedna v Grobljah lep začetek, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 133a, str. 4.
[229] Misijonska razstava v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 139a, str. 4.
[230] Misijonski teden v Grobljah, v: *Bogoljub* 35 (1937), št. 6, str. 141.
[231] Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 115a, str. 6.
[232] Misijonskega tedna v Grobljah lep začetek, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 133a, str. 4.

Ponudba je bila na voljo ves teden. Na predvečer kongresa, v soboto, 19. junija, ob pol deveti uri zvečer, je bila na prostem še premierna uprizoritev predstave *Naša apostola.* Predstavila je misijonarja Baraga in Knobleharja.

Vrhunec celotnega tedna je bil misijonski kongres v nedeljo, 20. junija. Ob 9. uri je bil sprejem škofov, ob 10. uri pa sveta maša na prostem z ljudskim petjem ob spremljavi godbe. Mašo je vodil dr. Anton Bonaventura Jeglič, ki je zadnjič pred smrtjo javno vodil slovesno bogoslužje. Pridigal je beograjski nadškof dr. Josip Ujčić. Po slovesni maši je bil ob 11. uri misijonski posvet z govori, kjer so posebej obravnavali Baragovo beatifikacijo ob 100. obletnici njegove vrnitve v domovino. Nastopili so: minister dr. Miha Krek z govorom *Pomen misijonstva za človeštvo in državo*, predavanje mariborskega škofijskega arhivarja Jakoba Richterja je imelo naslov *Družba za širjenje vere in njena ustanoviteljica*, novomeški prošt Karel Čerin pa je pripravil razmislek na temo *Veliki škof Baraga nas kliče na misijonsko delo*.[233] Ob 13. uri je bil koncert godbe, ob 14. uri péte litanije s slovesno zaobljubo Kristusu za slovensko misijonsko delo, nato pa je sledila gledališka igra *Naša apostola*. Predstavo si je ogledalo okrog 8.000 gledalcev.[234] Program se je zaključil ob 17. uri.

2.2 TISKARSKA IN ZALOŽNIŠKA DEJAVNOST

Misijonska tiskarna v Grobljah, ki so jo lazaristi ustanovili leta 1929, sodi med manjše založbe, ki so jih v tridesetih letih ustanavljali predvsem redovniki. Poleg lazaristov so imeli svoje tiskarne, kjer so izdajali različne publikacije, tudi salezijanci na Rakovniku, frančiškani na Rocnu pod Šmarno goro, cistercijani v Stični, jezuiti v Ljubljani.[235] Vendar tiskarna v Grobljah predstavlja najpomembnejše priporočilo za slovensko misijonsko literaturo v času med obema vojnama. Lazaristi, ki so od Misijonske zveze prevzeli nalogo organiziranja misijonišča, so leta 1919 v Ljubljani prevzeli tudi izdajanje *Marijinega misijonskega koledarja* (od 1924 dalje *Misijonski koledar*), letno revijo škofijske Misijonske mašne družbe.[236] Koledar, ki so ga lazaristi tiskali tudi pozneje v Grobljah, je bralce s prispevki in bogatimi fotografijami seznanjal z misijoni po svetu. Naklada se je pod vodstvom lazaristov potrojila, saj je bilo za leto 1918 tiskano 10.000 izvodov, za naslednje leto pa 30.000.[237]

[233] Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 126a, str. 4.

[234] Misijonska razstava v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 139a, str. 4. Možno je, da je podatek o številu gledalcev pretiran, saj se je po navedbi Ladislava Lenčka misijonskega kongresa udeležilo 6.000 ljudi, gl. Ladislav Lenček, Kratek oris sodobnega slovenskega misijonskega življenja, v: *Slovenska Cerkev in misijoni*, Ljubljana 1991, str. 41.

[235] Marijan Smolik, Kulturne pobude, revijalna in založniška dejavnost pri katoličanih 1890–1941, v: *Cerkev, kultura in politika 1890–1941* (ur. F. M. Dolinar, J. Mahnič in P. Vodopivec), Ljubljana 1993, str. 278–279.

[236] Zmago Šmitek, Slovenci v misijonih, v: *Slovenska cerkev in misijoni*, Ljubljana 1991, str. 32.

[237] Tadina, Misijonska razsežnost, str. 192.

Lazaristi so začeli leta 1923 v Ljubljani na pobudo Petega slovenskega katoliškega shoda izdajati glasilo *Katoliški misijoni*, mesečnik Družbe za širjenje vere, ki je izhajal kot glasilo papeških misijonskih družb v Sloveniji, v popolnem soglasju s škofijskim misijonskim vodstvom. Lazaristi so *Katoliške misijone* v dogovoru z vrhovnim predstojništvom Misijonske družbe v Parizu tudi urednikovali. Prvi urednik je bil Andrej Tumpej, leta 1926 ga je nasledil Jožef Godina.[238] Sledila sta Jožef Gracar (1936) in Ladislav Lenček (1939). Tudi ta list, s prilogo *Tuji svet*, je prinašal poročila o življenju Cerkve v nekrščanskih deželah in obveščal o delovanju slovenskih misijonarjev po svetu. Po preselitvi tiskarne in bogate knjižnice v Groblje leta 1929, kjer so zgradili novo veliko pritlično poslopje, so tja prenesli tudi uredništvo in upravo *Katoliških misijonov*, ki so v Grobljah izhajali do prihoda Nemcev (1941). Po koncu delovanja misijonske tiskarne v Grobljah je izdajanje *Katoliških misijonov* prevzela Družba za širjenje vere.[239] Veliko misijonske literature so od leta 1924 izdali v zbirki *Misijonska knjižnica*. Leta 1932 so lazaristi pridobili posebno dovoljenje za tiskanje po naročilu zunanjih strank. Od tedaj so dobivali veliko naročil, saj je bil tisk v Grobljah kakovosten in cenovno ugoden.[240] V Grobljah so tedaj poleg obsežnega misijonskega gradiva, periodike in knjig različnih avtorjev, duhovnikov in učiteljev o misijonih in tudi drugih verskih tematikah (splošnim verskim vprašanjem so bile od 1931 namenjene knjige v seriji *Ročna knjižica*) začeli tiskati tudi za družbene organizacije, na primer društvena glasila in propagandni material.

Pregled raznovrstnega tiska po letu 1929: Misijonska tiskarna v Grobljah je leta 1930 izdajala *Naš list*, glasilo Katoliške akcije za kamniško okrožje; leta 1931 je začela izdajati fantovski list *Kres*; tiskarna je na pobudo Prosvetne zveze v Ljubljani novembra 1932 prevzela izdajanje del v zbirki *Ljudske igre* (uredniki prof. Niko Kuret, France Lazar in dr. Jože Pogačnik); od 1938 so tiskali mesečnik *Božji vrelci*, ki je bil glasilo za liturgično obnovo in apostolat katoliške akcije; leta 1938 so začeli tiskati tudi mesečnik *Nova zapoved*, glasilo ljubljanske in mariborske karitativne zveze; med leti 1939 in 1941 so tiskali lokalno glasilo za kamniški okraj *Pod Grintovci*.

2.3 DRUGE DEJAVNOSTI

V Grobljah so vodili tudi različne dejavnosti, ki niso bile neposredno misijonske, vendar so prispevale k utrjevanju misijonišča kot verskega in misijonskega

[238] NŠAL, Spisi, Misijoni 1875–1960, šk. 131, Tumpej prvi urednik Katoliških misijonov, 24. 9. 1923; v isti škatli tudi: Godina novi urednik Katoliških misijonov, 18. 8. 1926.

[239] »Katoliški misijoni« so izšli, v: *Slovenec* 69 (1941), št. 172a, str. 4.

[240] Planinšek, *Lazaristi na Slovenskem*, str. 38. Morda je bila odločitev za sodelovanje z zunanjimi naročniki povezana z odvzemom državne koncesije tiskarni Misijonske družbe v Grobljah, ki jo je na predlog bana Dravske banovine januarja 1932 odvzel minister za trgovino. Gl. Koncesijo so izgubili, v: *Domoljub* 45 (1932), št. 4, str. 49.

središča. Avgusta 1927 je bil, denimo, dobro obiskani evharistični shod Apostolstva mož in mladeničev z bogoslužjem in govori za krepitev verske zavesti.[241] Lazaristi so že kmalu po prihodu v Groblje ustanovili Misijonsko prosvetno društvo, ki je imelo svoje prostore sprva v graščini, leta 1932 pa so sezidali velik društveni dom. Društvo je organiziralo različne predstave in prireditve ter s prisluženim denarjem podpiralo misijone. Leta 1931 je bil v Grobljah domoljubni tabor, 1940 socialni tečaj, lazaristi pa so po različnih krajih vodili ljudske misijone. Karitativni značaj misijonskega središča se je pokazal tudi v zbiranju sredstev za trpeče Ukrajince pod stalinizmom.[242]

3 POMEMBNI POSAMEZNIKI, POVEZANI Z MISIJONIŠČEM V GROBLJAH

Zgodovina ustanov je povezana s posamezniki. Nekaj osebnosti iz Grobelj smo že omenili. Posebej pa je treba izpostaviti zaslužne posameznike za začetek delovanja ustanove in njene misijonarje, ki so odšli v zunanje misijone med nekristjane.

Zasluga za ustanovitev misijonišča v Grobljah gre predvsem homškemu župniku Antonu Mrkunu (1876–1961), neutrudnemu organizatorju, ustanovitelju društva Dobrodelnost (1916) in Misijonske mašne družbe (1916) ter soustanovitelju Misijonske zveze (1918), ki je vodil nakup graščine Groblje.[243] Skupaj s prelatom Janezom Kalanom (1868–1945) velja za glavnega posameznika, ki je leta 1920 ustanovil slovensko misijonišče v Grobljah.[244] Med soustanovitelje misijonišča lahko štejemo tudi dr. Lamberta Ehrlicha (1878–1942), ki je s posebno ljubeznijo sodeloval pri njegovem ustanavljanju in delovanju.[245] Mrkun je leta 1937 misijonarjem podaril svojo hišo in vrt tudi za Knobleharjev zavod v Dravljah.

V kronološkem redu predstavljamo misijonsko delovanje grobeljskih lazaristov, duhovnikov in bratov, ki so odšli na misijon v nekrščanske dežele. Med njimi so gojenci misijonišča in sodelavci, ki so v Grobljah vsaj nekaj časa delovali.

Prvi gojenec misijonišča v Grobljah, ki je odšel v misijon, je bil duhovnik Alojzij Mlakar (1900–1994). 28. oktobra 1928 je preko Pariza odpotoval na Kitajsko in do jeseni 1930 deloval v Tientsinu (Tjandžinu) na severu države. Vrnil se je zaradi bolezni in nezmožnosti prilagoditve novemu okolju.[246]

[241] Lepa verska manifestacija v Grobljah, v: *Slovenec* 55 (1927), št. 177, str. 4.
[242] Ukrajina joka, v: *Zvon s hriba* 14 (2022), št. 25, str. 6.
[243] S. v. »Anton Mrkun«, v: *Slovenska biografija*. https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi378147/ (pridobljeno: 17. 12. 2024).
[244] Slovensko misijonstvo, v: *Slovenec* 58 (1930), št. 199, str. 12.
[245] Požrtvovalen delavec v misijonstvu, v: *Slovenec* 70 (1942), št. 121a, str. 3.
[246] Lojze Gajšek, *Vredni spomina: rajni sobratje Slovenske province MD*, Ljubljana 2009, str. 150 (dalje: Gajšek, *Vredni spomina*).

Drugi gojenec, redovni brat Jožef Obreza (1889–1932), je iz Grobelj novembra 1929 odpotoval v Pariz, od tam pa pomladi 1930 na Madagaskar. Bil je prvi slovenski misijonar, ki je stopil na malgaška tla. Bival je na misijonski postojanki Toliara.[247] Na misijonu je deloval kot mizar in graditelj misijonskih poslopij. Junija 1932 je umrl zaradi tifusa.[248]

Brat Marcel Kerševan (1907–1994), ki je v Grobljah po opravljenem noviciatu delal v tiskarni, je 9. septembra 1933 odpotoval v Pariz in Belgijo, kjer je prestopil v tamkajšnjo provinco Misijonske družbe, da je lahko začel misijonariti v Afriki.[249] Na misijonsko delo v Kongo je prišel 17. decembra 1933 in tam ostal do oktobra 1991. V skoraj šestdesetletnem bivanju v Kongu je deloval predvsem kot zidar. Opravil je veliko gradenj cerkva, misijonskih hiš, šol in bolnišnic. Svoje znanje je prenašal na mlade domačine.[250] S Kerševanom je leta 1933 v Kongo odšel tudi brat Anton Kramberger (noviciat v Grobljah leta 1924), ki je kmalu samovoljno zapustil misijon in bil odslovljen iz Misijonske družbe.[251]

Duhovnik Franc Jereb (1906–1996) je julija 1934 po noviciatu v misijonišču in študiju teologije na Teološki fakulteti odpotoval v Pariz,[252] od tam pa na Kitajsko, od koder ga je po devetnajstih letih septembra 1953 pregnala komunistična revolucija. V tem času je deloval v različnih krajih kot kaplan, župnik, katehet na dekliški gimnaziji, vodja katoliških mladinskih organizacij.[253] Bil je tudi generalni vikar za misijon, ki so ga vodili slovenski lazaristi. Po letu 1945 so namreč želeli slovenski lazaristi na Kitajskem osnovati slovensko misijonsko področje.[254] Leta 1934 je šel na Kitajsko tudi duhovnik Alojzij Rupar, Jerebov sošolec. Po izgonu misijonarjev s Kitajske je zapustil Misijonsko družbo in postal škofijski duhovnik v ZDA.[255]

Lazaristi iz Grobelj so še naprej hodili na misijon na Kitajsko, kar je spodbujal generalni predstojnik. Duhovnik Drago Pokorn (1910–2001), ki je v Misijonsko družbo vstopil leta 1929 v Grobljah, je julija 1937 prišel v Pariz, na Kitajsko pa novembra istega leta.[256] Tam se je kot drugi misijonarji najprej učil kitajskega jezika, nato pa deloval na misijonski župniji in poučeval latinščino in matematiko

[247] Z misijonskega polja, v: *Bogoljub* 30 (1932), št. 10, str. 335–336.
[248] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 371.
[249] Ob smrti misijonskega brata Marcela Kerševana C. M., v: *Katoliški glas* 46 (1994), št. 24, str. 2.
[250] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 352–353.
[251] Prav tam, str. 326.
[252] Nov slovenski misijonar na Kitajsko, v: *Slovenec* 62 (1934), št. 161a, str. 3.
[253] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 86–87.
[254] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 137.
[255] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 193.
[256] Odhod slovenskega misijonarja na Kitajsko, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 163a, str. 3.

v malem semenišču v Pekingu. Julija 1951 je bil izgnan, zato se je vrnil v Evropo. Leta 1952 je šel znova v misijone, tokrat v Čile, kjer je deloval do 1957.[257]

Leta 1939 je šel na Kitajsko še en gojenec grobeljskega misijonišča, duhovnik Jože Časl (1908–2009). 15. oktobra 1939 je prispel v Tjandžin. Pozneje je deloval v Pekingu. Leta 1949 je bil zaradi revolucije premeščen v ameriški misijon na jugu Kitajske, leta 1950 pa je moral zapustiti državo.[258]

V nadaljevanju so navedeni misijonarji, ki so bili v času med obema vojnama povezani z misijoniščem v Grobljah, a so se na misijon odpravili po razpustitvi zavoda.

Redovni brat Karel Kerševan (1902–1995), rodni brat Marcela Kerševana, ki je v noviciat v Grobljah vstopil leta 1929 in se v Grobljah izuril za izvrstnega strojnega in stavnega tiskarskega delavca, se je bratu Marcelu v Kongu pridružil maja 1947. Z nekaj prekinitvami zaradi zdravljenja je v Kongu deloval do leta 1970.[259] Njegovo delovno področje sta bili elektrika in mehanika. Popravljal je tudi motorna vozila, radijske sprejemnike, ure in druge naprave.[260]

Duhovnik Andrej Prebil (1911–1993), prav tako gojenec v Grobljah, je leta 1947 poletel na Kitajsko, od koder ga je komunistični režim Maa Cetunga po štirih letih pregnal.[261] Skupaj z Dragom Pokornom sta leta 1952 odpotovala v Čile. V Čilu je prvič deloval do leta 1959, ko je bil v mestu Valparaíso, nato pa ponovno od leta 1976 do smrti. Tam je deloval med Indijanci Aravkanci v vasi Perquenco, pozneje v provincialni hiši lazaristov v Santiagu.[262]

Tudi brat Ciril Verdnik (1908–1965), pek in zakristan v Grobljah, je leta 1948 odpotoval na Kitajsko in tam ostal do oktobra 1953.[263]

Duhovnik Martin Ocepek (1891–1984), ki je v Grobljah deloval med letoma 1920 in 1940 in velja za enega od stebrov zavoda, je 25. junija 1946 odpotoval v Tunizijo, kamor ga je povabil škof v Tunisu Charles-Albert Gounot. Tam je ostal do leta 1962. Opravljal je delo škofijskega tajnika. Od leta 1949 je v kraju Sidi Dhrif vodil dom duhovnih vaj, ki je bil nekoč letna rezidenca kardinala, misijonarja Charlesa Lavigerieja.[264]

Med misijonarje lahko uvrstimo še dr. Franja Knavsa (1871–1946), poleg Gnidovca prvega kandidata za noviciat v Grobljah, ki je v letih 1925–1931 in

[257] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 179.
[258] Prav tam, str. 433.
[259] Prav tam, str. 349.
[260] Zdravko Pogorelc, Umrl je misijonski brat Karel Kerševan, v: *Katoliški glas* 47 (1995), št. 34, str. 2.
[261] Jože Šömen, Misijonarji Andrej Prebil, Janez Kopač in Marcel Kerševan, v: *Misijonska obzorja* 8 (1994), št. 5, str. 16.
[262] Gajšek, *Vredni spomina*, str. 184–186.
[263] Prav tam, str. 398.
[264] Prav tam, str. 163.

1935–1938 deloval v Gnidovčevi škofiji v Skopju. Tam je bil goreč misijonar med Laramani, »dvoverski« krščansko-muslimanski albanski verski skupnosti.[265]

SKLEP

Lahko ugotovimo, da je misijonišče v Grobljah močno vplivalo k razvoju misijonskih dejavnosti na Slovenskem. Poleg organizacije izobraževalnih in duhovnih dogodkov ter tiskanja publikacij, ki sta bili kot podporni dejavnosti temeljni za seznanjanje našega prostora s pomenom misijonstva, je misijonišče vzgojilo in v tujino pošiljalo tudi svoje misijonarje. Kljub temu se je treba zavedati, da zaslug grobeljskega misijonišča za razvoj slovenske misijonske dejavnosti ni možno izmeriti, četudi naštevamo njegove dosežke. Resda so ti neposredni rezultati živosti misijonišča, vendar je bil njegov vpliv še večji in daljnosežnejši, saj je iz Grobelj izhajalo največ tega, kar je bilo pomembnega in relevantnega na misijonskem polju. Gotovo so dejavnosti misijonišča vsaj posredno vplivale na velik porast misijonskih poklicev na Slovenskem po prvi svetovni vojni, saj se je njihovo število od konca prve svetovne vojne, ko je na Kitajskem delovala peščica slovenskih frančiškanov[266], do leta 1939 povečalo na 93 misijonarjev in misijonark.[267]

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Arhivski viri

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL, Spisi, Misijoni 1875–1960, šk. 131, Tumpej prvi urednik Katoliških misijonov, 24. 9. 1923.

NŠAL, Spisi, Misijoni 1875–1960, šk. 131, Godina novi urednik Katoliških misijonov, 18. 8. 1926.

NŠAL, Spisi, Samostani, šk. 215, Misijonarji Srca Jezusovega, Mašna zveza Odrešenikovo delo, 17. 1. 1941.

Časopisni viri

Ave Maria

Nov misijonski zavod v Sloveniji, v: *Ave Maria* 29 (1937), št. 12, str. 32–33.

Bogoljub

Prvo slovensko misijonišče – imamo, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 7–8, str. 127–128.

Prva obletnica misijonišča v Grobljah, v: *Bogoljub* 19 (1921), št. 11–12, str. 191–192.

Z misijonskega polja, v: *Bogoljub* 30 (1932), št. 10, str. 335–336.

[265] Zlatomašnik dr. Franc Knavs CM, v: *Slovenec* 72 (1944), št. 161, str. 3.

[266] Kalan, Slovenska misijonska zgodovina, str. 170–171.

[267] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 10.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Bogoljub* 35 (1937), št. 6, str. 141–142.

Domoljub

Koncesijo so izgubili, v: *Domoljub* 45 (1932), št. 4, str. 49.

Katoliški glas

Ob smrti misijonskega brata Marcela Kerševana C. M., v: *Katoliški glas* 46 (1994), št. 24, str. 2.

Pogorelc, Zdravko, Umrl je misijonski brat Karel Kerševan, v: *Katoliški glas* 47 (1995), št. 34, str. 2.

Katoliški misijoni

Lenček, Ladislav, Slovenski misijonarji in misijonarke (Shematični pregled), v: Priloga *Katoliških misijonov* (september 1939).

Misijonska obzorja

Šömen, Jože, Misijonarji Andrej Prebil, Janez Kopač in Marcel Kerševan, v: *Misijonska obzorja* 8 (1994), št. 5, str. 16–18.

Slovenec

Misijonska enketa, v: *Slovenec* 46 (1918), št. 77, str. 2.

Lepa verska manifestacija v Grobljah, v: *Slovenec* 55 (1927), št. 177, str. 4.

Slovensko misijonstvo, v: *Slovenec* 58 (1930), št. 199, str. 12.

Pet misijonarjev novomašnikov, v: *Slovenec* 61 (1933), št. 183a, str. 4.

Nov slovenski misijonar na Kitajsko, v: *Slovenec* 62 (1934), št. 161a, str. 3.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 99a, str. 15.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 104a, str. 5.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 115a, str. 6.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 120, str. 7.

Misijonski teden v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 126a, str. 4.

Misijonskega tedna v Grobljah lep začetek, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 133a, str. 4.

Misijonska razstava v Grobljah, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 139a, str. 4.

Odhod slovenskega misijonarja na Kitajsko, v: *Slovenec* 65 (1937), št. 163a, str. 3.

»Katoliški misijoni« so izšli, v: *Slovenec* 69 (1941), št. 172a, str. 4.

Požrtvovalen delavec v misijonstvu, v: *Slovenec* 70 (1942), št. 121a, str. 3.

Zlatomašnik dr. Franc Knavs CM, v: *Slovenec* 72 (1944), št. 161, str. 3.

Zvon s hriba

Ukrajina joka, v: *Zvon s hriba* 14 (2022), št. 25, str. 6–7.

Spletni viri

Pomembnejši dogodki med svetovnima vojnama, v*: Letno poročilo Katoliške cerkve v Sloveniji 2017*, str. 108–109. https://katoliska-cerkev.si/letno-porocilo-katoliske-cerkve-v-sloveniji-2017 (pridobljeno: 17. 12. 2024).

Slovenska biografija, s. v. »Anton Mrkun«, v: *Slovenska biografija*. https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi378147/ (pridobljeno: 17. 12. 2024).

LITERATURA

Gajšek, Lojze. *Slovenska provinca Misijonske družbe s skupnostjo lazaristov na Hrvaškem*, Misijonska družba – Slovenska provinca, Ljubljana 2009.

Gajšek, Lojze. *Vredni spomina: rajni sobratje Slovenske province MD*, Misijonska družba – Slovenska provinca, Ljubljana 2009.

Kalan, Janez. Slovenska misijonska zgodovina, v: *Misijonska predavanja*, Duhovniška misijonska zveza, Ljubljana 1943, str. 163–175.

Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve: oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Mohorjeva družba, Celje 1998.

Lenček, Ladislav. Misijonska propaganda, v: *Misijonska predavanja*, Duhovniška misijonska zveza, Ljubljana 1943, str. 115–130.

Lenček, Ladislav. Kratek oris sodobnega slovenskega misijonskega življenja, v: *Slovenska cerkev in misijoni*, Medškofijski misijonski svet, Ljubljana 1991, str. 38–48.

Osredkar, Mari Jože. Vloga prof. Lamberta Ehrlicha pri ustanovitvi Družbe za širjenje vere na slovenskih tleh, v: *Res novae* 8 (2023), št. 1, str. 7–28.

Planinšek, Jože. *Lazaristi na Slovenskem in jugoslovanska provinca* (diplomsko delo), Teološka fakulteta, Ljubljana 1984.

Smolik, Marijan. Kulturne pobude, revijalna in založniška dejavnost pri katoličanih 1890–1941, v: *Cerkev, kultura in politika 1890–1941* (ur. France M. Dolinar, Jožа Mahnič in Peter Vodopivec), Slovenska matica, Ljubljana 1993, str. 272–281.

Šmitek, Zmago. Slovenci v misijonih, v: *Slovenska cerkev in misijoni*, Medškofijski misijonski svet, Ljubljana 1991, str. 13–37.

Tadina, Ivanka. Misijonska razsežnost, v: *Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju* (ur. Metod Benedik, Janez Juhant in Bogdan Kolar), Družina, Ljubljana 2002, str. 187–201.

POVZETEK

Delovanje misijonišča v Grobljah pri Domžalah sodi v čas med svetovnima vojnama, ki je obdobje največjega razmaha misijonske dejavnosti na Slovenskem. Ustanova, ki so jo v dogovoru z ljubljansko škofijo vodili lazaristi, je imela zaradi svojih raznovrstnih dejavnosti in vzgoje misijonskega naraščaja središčno vlogo na področju promocije misijonskega življenja na slovenskih tleh. Prispevek misijonišča k razvoju misijonskega dela v prispevku ovrednotimo z vidika temeljnih področij njegovega delovanja: izobraževanje (kongresi, razstave, formacija misijonskih delavcev), založniška in tiskarska dejavnost ter druge oblike uresničevanja zavodovega misijonskega poslanstva (kultura, karitativnost, pastorala). Nazadnje predstavimo nekaj misijonarjev – gojencev zavoda, ki so misijonskega duha prevedli v konkretno življenje. Vsebina članka je podprta z navedbami časopisnih objav, strokovne literature in arhivskega gradiva, ki omogočijo bolj neposredni vpogled v obravnavane tematike.

Ključne besede: *misijoni, Groblje, misijonišče, lazaristi, misijonarji*

SUMMARY

The Contribution of the Groblje Mission Centre to the Development of Missionary Activities in Slovenia

The mission centre in Groblje near Domžale dates back to the interwar period, which was the period of the greatest expansion of missionary activity in Slovenia. The institution, which was run by the Congregation of the Mission in agreement with the diocese of Ljubljana, played a central role in the promotion of missionary life on Slovenian soil, thanks to its diverse activities and the education of its missionary offspring. In this paper, the contribution of the mission centre in Groblje to the development of missionary work is evaluated in terms of the main areas of its activity: education (congresses, exhibitions, formation of missionaries), publishing and printing activities, and other forms of the missionary work of the institute (culture, charity, pastoral work). Finally, we present some of the missionaries - students of the mission centre who have translated the missionary spirit into concrete life. The content of the article is supported by quotations from newspaper publications, professional literature and archival material, all of which give a more direct insight into the topics discussed.

Keywords: *Missions, Groblje, Mission centre, Lazarists, Missionaries*

IRENA AVSENIK NABERGOJ

VLOGA ŽENSK V JEZUSOVEM POSLANSTVU IN V MISIJONU PRVOTNE CERKVE

UVOD

Koncept misijona ima korenine v *Svetem pismu*, kjer se pojem poslanstva razvija v dveh glavnih kontekstih: v Stari in Novi zavezi.[268] V Stari zavezi Bog pošilja angele in preroke, da posredujejo njegovo voljo ljudem. Stara zaveza na številnih mestih (npr. 5 Mz 7,6–8; 5 Mz 14,2; 2 Mz 19,5–6; Iz 49,6 idr.) poudarja, da je Bog izbral Izrael kot svoje posebno ljudstvo, da bi postalo »luč narodom« in prineslo odrešenje vsem koncem sveta. Izrael ni bil izvoljen zaradi posebnih zaslug, temveč zaradi suverene volje Boga (5 Mz 9,4–6), da po enem človeku in njegovem potomstvu začne uresničevati svoj načrt odrešenja za ves svet. Bog je z Abrahamom sklenil zavezo, ki je vključevala obljubo velikega naroda in obljubo, da bodo po njegovem potomstvu blagoslovljeni vsi narodi na zemlji (1 Mz 12,3; 1 Mz 22,18). To kaže na univerzalen Božji namen. Abraham in njegovi potomci so bili izbrani, da bi postali orodje Božjega delovanja med vsemi narodi (1 Mz 18,18).[269]

V Novi zavezi se poslanstvo ne nanaša več le na Izraelove sinove, temveč na vse narode in vse, ki verujejo v Boga. Teološka osnova tega poslanstva bistveno pridobi z razodetjem, da je Bog Oče poslal svojega Sina, Jezusa Kristusa, da bi odrešil človeštvo. To razodetje je temelj krščanskega razumevanja poslanstva in oznanjevanja vere. Po Jezusovem vstajenju in vnebohodu pa Oče in Sin pošljeta Svetega Duha, da bi vodil in krepil vernike pri njihovem poslanstvu (Jn 14,16–17; 14,26; 15,26; 16,7–15). Na tej teološki osnovi, ki poudarja sodelovanje med tremi Božjimi osebami, temelji poslanstvo apostolov, ki ga najjasneje pojasni Jezusovo naročilo po vstajenju, naj v njegovem imenu oznanjajo evangelij vsem narodom (Mt 28,19–20).[270] Med apostoli je bil eden največjih misijonarjev sveti Pavel, ki

[268] Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0262 (»Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga«) in raziskovalnega projekta J6-50212 (»Moč čustev in status ženskih likov v različnih literarnih žanrih Stare zaveze«), ki ju sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

[269] Obenem Stara zaveza večkrat poudarja, da izvolitev ni brezpogojna. Ko Izrael ne izpolnjuje Božjih zapovedi, lahko nastopijo posledice, kot so izgnanstvo ali porazi (npr. Jeremija, Ezekiel).

[270] Andreas J. Köstenberger, *The Missions of Jesus and the Disciples according to the Fourth Gospel*, Grand Rapids 1998, str. 97–111; Craig Ott in Stephen J. Strauss, *Encountering Theology of Mission: Biblical Foundations, Historical Developments, and Contemporary Issues*, Grand Rapids, 2010, str. xiv; Ciril Sorč, Cerkev v svoji trinitarični, perihoretični in evharistični razsežnosti, v: *Bogoslovni vestnik* 66 (2006), št. 1, str. 151–168.

je prejel posebno nalogo oznanjevanja vere med pogani in postal »apostol poganov« (Rim 11,13; Gal 2,7–8). Ko je med Judi naletel na nasprotovanje, je večkrat poudaril, da so tudi preroki v Stari zavezi doživljali odpor s strani »izvoljenega ljudstva« (Apd 13,46–47; Iz 6,9–10).

Pavel je na podlagi Stare zaveze trdil, da Božje razodetje ni omejeno le na Izrael, temveč je namenjeno vsem narodom (Iz 49,6; Rim 10,12–13). Verjel je, da so nekateri Ne-Judje (pogani) bolj odprti za evangelij, saj so mnogi Judje nasprotovali njegovemu oznanjevanju Jezusa kot Mesija in se držali svojih tradicionalnih verskih prepričanj (Rim 9,30–33; Apd 13,45–46). Zato je s še večjo vnemo oznanjal Božje sporočilo med pogani. Njegova pisma, predvsem Pismo Rimljanom, jasno prikazujejo njegovo ključno vlogo pri širjenju krščanstva med Nejudi, zaradi česar ga imajo številni upravičeno za enega največjih misijonarjev vseh časov (Rim 1,5; Rim 15,16–20). Apostol Pavel je evangeliziral večji del Male Azije, grških mest in tudi Rim.[271]

Zgodovinsko in teološko razumevanje misijona, ki se začne z Božjo zavezo z Abrahamom (1 Mz 12,3) in se nadaljuje skozi Staro in Novo zavezo, je v novem veku dobilo uradno ime, a njegove korenine segajo globoko v svetopisemsko razodetje, ki poudarja univerzalnost odrešenja za vse narode. Čeprav beseda misijon v času Jezusa še ni obstajala, je bila ideja poslanstva že trdno zasidrana v svetopisemskem sporočilu. V Stari zavezi se pojem poslanstva najbolj vidno uporablja v besedilih, ki poročajo o tem, kako Bog pošilja angele in preroke, da širijo glas o njegovih slavnih odrešenjskih delih (npr. Iz 6,8, Jer 1,4–10), v Novi zavezi pa Bog Oče pošilja Sina in Svetega Duha (npr. Mt 28,19–20, Jn 20,21–22). Na tej čisto teološki osnovi sloni poslanstvo apostolov (prim. Jn 17).[272] Biblična hermenevtika misijona nas prek izjemnega bogastva besedil, ki govorijo o poslanstvu angelov in prerokov v Stari zavezi, vodi do izhodiščnega dojemanja misijona v Novi zavezi, ki na več mestih izpostavi odnose med tremi Božjimi osebami.

Vpogled v misijonsko poslanstvo Cerkve pa ne more biti popoln brez upoštevanja vloge žensk, ki jih Nova zaveza pogosto omenja v kontekstu njihovega misijonskega delovanja. Te so v zgodovini Cerkve pogosto igrale ključno vlogo pri odločanju o veri in zaupanju v Božjo previdnost. Primeri teh žensk iz Nove zaveze, kot so Marija, Marija Magdalena, Dorka, Fojba, Priska in Lidija, dajejo ključen vpogled v razvoj specifičnih vlog ženskih misijonark skozi celotno zgodovino Cerkve. Vsaka izmed njih je na svoj način prispevala k širjenju evangelija v času Jezusovega življenja in v času razmaha prvotne Cerkve po njegovem vstajenju.

[271] Irena Avsenik Nabergoj v članku »Od poetizacije poslanstva v Stari zavezi do polnosti misijona v Novi zavezi« analizira teološko in literarno povezanost med pojmi izvolitve, poslanstva in misijona v Stari in Novi zavezi, s poudarkom na razodetju Božjega načrta odrešenja ter vlogo apostola Pavla v širjenju evangelija med narodi. Gl. Irena Avsenik Nabergoj, Od poetizacije poslanstva v Stari zavezi do polnosti misijona v Novi zavezi, v: *Bogoslovni vestnik* 78 (2018), št. 3, str. 679–694.

[272] Köstenberger, *The Missions of Jesus and the Disciples*, str. 97–111; Ott in Strauss, *Encountering Theology of Mission*, str. xiv.

Primeri misijonark iz Nove zaveze nam najbolj zanesljivo pomagajo razumeti razvoj specifičnih vlog ženskih misijonark skozi vso zgodovino Cerkve.[273]

1 VLOGA ŽENSK PRI ŠIRJENJU KRŠČANSKE VERE PO PRIČEVANJU EVANGELIJEV

Učlovečenje Božjega Sina je osrednji dogodek v zgodovini odrešenja, saj v središče časa in večnosti stopi sam Božji Sin, ki s svojo navzočnostjo oznanja in uvaja Novo zavezo. V tem velikem načrtu odrešenja pa osrednje mesto med ženskami zavzema Marija, ki je izbrana za Božjo Mater. Njena privolitev v Božji načrt ni le simbol pokorščine in zaupanja, ampak tudi začetek njene misijonarske vloge, ki se razprostira skozi celotno zgodovino krščanstva.

1.1 MARIJA: BOŽJA MATI, KI UTELEŠA POPOLNO MISIJONARSKO DRŽO

Marija ni zgolj Jezusova mati, ampak tudi njegova prva učiteljica in učenka, ki s svojo odprtostjo in zvestobo Božji besedi uteleša popolno misijonarsko držo. Njena vloga presega meje biološkega materinstva in se razodeva v nenehni prisotnosti ob Sinu – od trenutka oznanjenja do križa in naprej v zgodovino Cerkve. Prav njen zgled poslušnosti in sprejetja Božje volje postavlja temeljni vzor ne le misijonarjem, ampak vsakemu verniku, ki je poklican, da živi in širi evangelij.

Z izbranostjo za Božjo Mater je Marija postavljena v središče Božjega kraljestva, ki »ni od tega sveta«. Njena misijonarska drža se kaže v njenem brezpogojnem »da« Božjemu načrtu, v njeni ponižnosti, a hkrati tudi neustrašnosti, s katero hodi ob Jezusu na njegovi poti do križa in vstajenja. Marijino življenje je pričevanje, da resnična zvestoba Božjemu klicu pomeni ne le pokorščine, ampak tudi dejavno sodelovanje v Božjem načrtu odrešenja – z vsemi posledicami, ki jih takšna odločitev prinaša.

Dogodek Jezusovega darovanja v templju vsebuje globok teološki pomen in odmeva v osebah, ki so bile na poseben način povezane s templjem. Pravičnemu in bogaboječemu Simeonu je bilo od Svetega Duha razodeto, »da ne bo videl smrti, dokler ne bo videl »Gospodovega Maziljenca« (Lk 2,26). Ko sta Jožef in Marija z detetom Jezusom prišla v tempelj, da bi zanj opravili vse po običaju postave, je Simeon v njem prepoznal Božjega maziljenca. Vzel ga je v naročje, slavil Boga in izrekel besede: *»Zdaj odpuščaš, Gospodar, svojega služabnika po svoji besedi v miru, kajti moje oči so videle tvoje zveličanje, ki si ga pripravil pred obličjem vseh ljudstev: luč v razodetje poganom in slavo Izraela, tvojega ljudstva«* (Lk 2,29–32).

[273] Sorč, Cerkev v svoji trinitarični, perihoretični in evharistični razsežnosti, str. 151–168. Gl. Leanne M. Dzubinski in Anneke H. Stasson, *Women in the Mission of the Church: Their Opportunities and Obstacles throughout Christian History*, Grand Rapids 2021; Charles Caldwell Ryrie, *The Place of Women in the Church*, New York 1958.

V tem izjemnem trenutku vidimo ne le Simeonovo preroško vlogo, temveč tudi Marijino tiho, a globoko misijonarsko razsežnost. Marija je tista, ki v tempelj prinaša Sina – dar, ki presega vse običajne daritve. Simeon njeno poslanstvo osvetli z besedami: *»Glej, ta je postavljen v padec in vstajenje mnogih v Izraelu in v znamenje, ki se mu nasprotuje – pa tudi tvojo lastno dušo bo presunil meč –, da se razodenejo misli mnogih src«* (Lk 2, 34–35). Simeonove besede »ta je postavljen v padec in vstajenje mnogih v Izraelu« poudarjajo, da Jezusova navzočnost prinaša preizkušnjo za srca ljudi – nekateri ga bodo zavrnili, drugi sprejeli. Marija je v tem procesu udeležena na poseben način, saj skozi svoje materinstvo postane tesno povezana z Jezusovim trpljenjem, žrtvovanjem in zmago. S simbolnimi besedami »tvojo lastno dušo bo presunil meč« Simeon napoveduje Marijino bolečino ob Jezusovem trpljenju in smrti na križu; z besedami »da se razodenejo misli mnogih src« pa poudarja, da Jezusovo poslanstvo razkriva notranjo resnico in namen ljudi. Marija kot tista, ki Jezusa prinaša v svet, ima pri tem poslanstvu ključno vlogo. Kot »Božja Mati« je prva, ki sprejme in živi Božji načrt, hkrati pa je udeležena v vseh ključnih trenutkih Jezusove poti odrešenja.

Ta čudovita hvalnica, t. i. *Simeonova hvalnica* ali *Nunc dimittis* (Lk 2,29–32; po latinskem začetku besedila »Zdaj odpuščaš«), je pomemben most med Staro zavezo, ki na več mestih napoveduje prihod odrešenja za vsa ljudstva, in Novo zavezo, ki še veliko bolj kakor Stara zaveza, Jezusovo poslanstvo in s tem poslanstvo Cerkve, posredovanja odrešenja vsem ljudstvom, postavlja v samo središče celotnega Jezusovega nauka. Marija je poklicana, da veruje v smiselnost »znamenja, ki se mu nasprotuje«. Ta napoved pa se od začetka misijona prvobitne Cerkve vse do danes uresničuje tudi v poslanstvu vseh misijonarjev in misijonark. Joseph Fitzmyer takole razlaga kritični vidik Marijinega poslanstva: *»Spoznala bo, kakšna razdvojenost lahko nastopi v družini zaradi vloge, ki jo bo imel njen sin, saj njen odnos do njega ne bo zgolj materinski, ampak bo presegal družinske vezi, kot je odnos zvestega.«*[274]

1.2 PREROKINJA ANA: GLASNICA ODREŠENJA V TEMPLJU IN IDEAL POPOLNE PREDANOSTI BOGU

Med predstavniki Izraela, ki sprejemajo prihod Odrešenika, evangelist Luka posebej izpostavi »prerokinjo Ano«, Fanuélovo hčer iz Aserjevega rodu: *»Tam je bila tudi prerokinja Ana, Fanuélova hči iz Aserjevega rodu. Bila je že zelo v letih. Po svojem devištvu je sedem let preživela z možem, nato pa je kot vdova dočakala štiriinosemdeset let. Templja ni zapuščala, ampak je noč in dan s posti in molitvami služila Bogu. Prav tisto uro je stopila tja in slavila Boga ter o njem pripovedovala vsem, ki so pričakovali odrešenje Jeruzalemu«* (Lk 2,36–38).

[274] Joseph Fitzmyer, *The Gospel according to Luke (I–IX): Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible; 28), Garden City 1981, str. 423.

Ana, opisana kot vdova in prerokinja, predstavlja ideal popolne predanosti Bogu. Njeno življenje v templju, kjer »je noč in dan s posti in molitvami služila Bogu«, je izraz njene globoke pobožnosti in postavlja temelje za razumevanje duhovne misijonarske službe, ki presega fizično delovanje in temelji na posvetitvi življenja Božjemu delu.

Vloga Ane v zgodovini odrešenja je še posebej vidna v njeni sposobnosti prepoznati Jezusa kot Odrešenika, in to deliti z drugimi. Ko vidi Jezusa, stopi tja, slavi Boga in »pripoveduje o njem vsem, ki so pričakovali odrešenje Jeruzalemu«. S tem postane prva oznanjevalka, ki opozarja na prihod Mesije. Ana je simbol stare in nove zaveze obenem. Kot pripadnica izvoljenega ljudstva, ki dolgo čaka na odrešenje, hkrati s prepoznavanjem Jezusa kot Mesija stopa v novo obdobje odrešenja.

Povezava med nastopom pobožnega Simeona in pobožne Ane v prepoznavanju globljega pomena Jezusovega poslanstva v zgodovini odrešenja je pomenljiva. Fitzmyer ugotavlja: *»O Jezusovi veličini ne spregovori le ostareli in častitljivi Simeon, ampak tudi ostarela vdova, prerokinja Ana. Na delu je stopenjski paralelizem, ki vključuje moškega in žensko. Vendar pa Ana ni zadolžena, da bi izrekla kakršen koli stavek; njena vloga oznanjevalke je, da širi glas o tem otroku, ki ga je prepoznal Simeon.«*[275] Fitzmyerjev poudarek na »stopenjskem paralelizmu« pokaže, da se v Božjem razodetju vloga moških in žensk medsebojno dopolnjuje. Čeprav Ana ni izrekla preroških besed kot Simeon, njena naloga ni bila manj pomembna. Kot oznanjevalka je imela ključno vlogo pri širjenju novice o prihodu Odrešenika. Njeno oznanjevanje s pričevanjem in širjenjem glasu med tistimi, ki so pričakovali odrešenje, kaže, da lahko ženske dejavno sodelujejo v poslanstvu Cerkve, tudi ko gre za subtilnejše ali manj formalne načine oznanjevanja.

1.3 MARIJA MAGDALENA IN DRUGE ŽENE KOT PRVE PRIČE PRAZNEGA GROBA TER OZNANJEVALKE TEGA SPOROČILA APOSTOLOM

Po vstajenju je Jezus svojo zmago nad smrtjo razodel najprej ženskam, s čimer je poudaril njihovo pomembno vlogo v Božjem odrešenjskem načrtu. Marija Magdalena in druge žene so bile prve priče praznega groba, kar potrjujejo evangelisti Matej (Mt 28,1–10), Marko (Mr 16,1–11) in Luka (Lk 24,1–10). Njim je bilo najprej zaupano oznanilo o vstajenju, ko so angelove besede prerezale njihovo začudenje: »Kaj iščete živega med mrtvimi?« (Lk 24,5). Njihova naloga je bila jasna – predati to sporočilo ključnega pomena apostolom, kar jih postavlja v osrednjo vlogo prvih oznanjevalk.

Po vstajenju se Jezus prikaže enajstim apostolom v Galileji in jim izreče, kar danes poznamo kot »veliko poslanstvo« ali misijonsko naročilo: *»Dana mi je vsa*

[275] Joseph Fitzmyer, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, str. 23.

oblast v nebesih in na zemlji. Pojdite torej in naredite vse narode za moje učence: krščujte jih v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha in učite jih izpolnjevati vse, kar koli sem vam zapovedal! In glejte: jaz sem z vami vse dni do konca sveta« (Mt 28,18–20). Ženske so kot prve oznanjevalke pripravile pot, medtem ko so apostoli prejeli nalogo, da to oznanilo širijo med narodi. Ta povezava med vlogama žensk in moških jasno kaže, da v Božjem načrtu odrešenja oba spola igrata ključni in enakovredno pomembni vlogi. Tako moški kot ženske so od samega začetka neločljivo vključeni v uresničevanje Božjega odrešenjskega načrta.

1.4 JEZUSOVA MATI MARIJA IN DRUGE ŽENE PO JEZUSOVEM VNEBOHODU: VZTRAJNOST V MOLITVI IN ŠIRJENJU JEZUSOVEGA NAUKA

Po tem srečanju z apostoli v Galileji sledi Jezusov vnebohod, opisan v Evangeliju po Marku (Mr 16,19–20), Evangeliju po Luku (Lk 24,50–53) in Apostolskih delih (Apd 1,6–11). Jezus se pred očmi svojih učencev dvigne v nebo, pri tem pa obljubi prihod Svetega Duha, ki jih bo vodil in okrepil za njihovo misijonsko delo. Po vnebohodu se apostoli vrnejo v Jeruzalem, kjer se zberejo skupaj z drugimi učenci, vključno z ženskami. Apostolska dela (Apd 1,14) posebej poudarjajo, da so apostoli *»enodušno vztrajali v molitvi z ženami in z Jezusovo materjo Marijo […]«*. Ta podatek je velikega pomena, saj kaže na enakopravno vlogo žensk v molitvenem življenju in v začetkih misijonskega delovanja Cerkve.

Ključna je navzočnost Marije, ki s svojo ponižnostjo in zgledom vere utrjuje temelje nove skupnosti. Marija, kot Jezusova mati, simbolizira most med Jezusovim zemeljskim življenjem in začetkom delovanja Cerkve ter združuje zemeljsko in nebeško razsežnost cerkvenega poslanstva. Njena stalna prisotnost med apostoli po Jezusovem vnebohodu (Apd 1,6–11) potrjuje njen pomen kot duhovne voditeljice in njeno pomembno mesto pri vzpostavitvi in rasti krščanske skupnosti. Marija je v Jezusovem življenju igrala dvojno, a prepleteno vlogo – bila je njegova prva učiteljica, ki ga je kot mati vodila v spoznavanju vere in poslušnosti Bogu, ter prva učenka, ki je v polnosti sprejela njegovo poslanstvo. Njena materinska naloga ni bila omejena le na telesno skrb za otroka, ampak je bila globoko duhovna – učila ga je ljubezni do Boga, ponižnosti in predanosti. Ko je Jezus odrasel in začel javno učiti, se je njen odnos do njega preoblikoval: Marija je postala tista, ki posluša in sledi Božji besedi, ki jo je Jezus oznanjal.

Ko neka žena iz množice povzdigne glas in vzklikne: *»Blagor telesu, ki te je nosilo, in prsim, ki so te dojile!«* (Lk 11,27), izrazi tradicionalno razumevanje materinstva kot največjega blagoslova in ponosa ženske. Ta vzklik odseva starozavezno miselnost, ki jo najdemo tudi v knjigi Pregovorov: *»Kdor ima modrega otroka, ga bo vesel. Naj se veselita tvoj oče in tvoja mati, naj se raduje tvoja porodnica«* (Prg 23,23–25). Takšno razmišljanje povzdiguje vrednost matere skozi dosežke in modrost njenih otrok. Jezus pa v svojem odgovoru usmeri pozornost na globlji

vidik blagoslova: *»Še bolj blagor tistim, ki Božjo besedo poslušajo in jo ohranijo«* (Lk 11,28). S tem premakne poudarek od telesne vloge materinstva k duhovni zavezanosti Božji volji. Pravi blagoslov ni le v telesni povezanosti z Jezusom, ampak v tem, da človek sliši in živi Božjo besedo.

Marijina veličina ne izhaja le iz dejstva, da je bila Jezusova mati, ampak predvsem iz tega, da je bila poslušna Bogu in da je njegova beseda oblikovala njeno življenje. Že ob angelovem oznanjenju je rekla: *»Glej, dekla sem Gospodova, zgôdi se mi po tvoji besedi!«* (Lk 1,38). Poslušnost Božji besedi je temeljni pogoj za hojo za Kristusom in predstavlja ključno vrednoto vsakega vernika, še posebej tistih, ki so poklicani k posebnim misijonskim nalogam. Ta poslušnost ni zgolj zunanje izpolnjevanje Božjih zapovedi, temveč globoko notranje sprejemanje in življenjsko uresničevanje Božje volje. Jezus je to resničnost najvidneje doživljal ob svoji materi Mariji, ki je že od oznanjenja naprej z brezpogojnim »da« sprejela Božji načrt za svoje življenje.

Marija je v svoji hoji za Kristusom pokazala izjemno globino vere in zaupanja. Njena zvestoba je presegla celo tisto, kar so doživeli Jezusovi učenci, saj je prestajala najhujše preizkušnje vere, še posebej ob križu. Kot mati je bila priča trpljenju svojega sina, a je v svoji nepredstavljivi bolečini ostala zvesta Bogu, trdno verujoča v njegovo odrešenjsko delovanje. Njena pot pa se tam ni končala. Marija je doživela nepopisno veselje ob Jezusovem vstajenju, ki je potrdilo zmago življenja nad smrtjo. Ta dogodek je bil zanjo potrditev Božjega načrta, ki ga je od začetka nosila v svojem srcu. Poleg tega je doživela prihod Svetega Duha na binkoštni dan, ko je skupaj z apostoli in drugimi učenci v molitvi pričakala ta izjemni trenutek. Sveti Duh je okrepil njeno vlogo kot duhovne matere in voditeljice prve Cerkve, v kateri je bila ne le priča, temveč tudi zgled zvestobe in poslušnosti.

2 JEZUSOV USMILJENI ODNOS DO GREŠNIC: ODPUŠČANJE IN VKLJUČEVANJE V SKUPNOST

Z Jezusovim življenjem pa je povezanih še nekaj drugih žensk, ki s svojim delovanjem in držo ponujajo globoka sporočila za krščansko življenje. Ena pomenljivih epizod se pojavi v Lukovem evangeliju, v katerem nastopa »žena, ki je bila v mestu grešnica«: *»Nekdo izmed farizejev ga je prosil, naj je z njim. Ko je stopil v farizejevo hišo, je sedel za mizo. In glej, ko je neka žena, ki je bila v mestu grešnica, izvedela, da je v farizejevi hiši pri mizi, je prinesla alabastrno posodo dišavnega olja in vsa objokana od zadaj stopila k njegovim nogam ter mu jih začela močiti s solzami. Brisala mu je noge z lasmi svoje glave, jih poljubljala in mazilila z dišavnim oljem«* (Lk 7,36–38).

Farizej, ki je Jezusa povabil, v mislih obsoja Jezusa, ker je sprejel žensko grešnico. Jezus pa ga presune s svojimi besedami in mu pove svoje stališče: *»Odpuščeni*

so njeni mnogi grehi, ker je mnogo ljubila« (Lk 7,47). Jezusov pouk farizeju ima univerzalno vrednost. Poudarja, da odrešenje in odpuščanje nista rezervirana za brezhibne, temveč za tiste, ki se iskreno kesajo in v veri sprejemajo Božjo ljubezen. To sporočilo je še posebej pomembno za vse oznanjevalce evangelija, saj opozarja na nujnost sprejemanja in usmiljenja do vseh, ne glede na njihov družbeni ali moralni status. Fitzmyer ugotavlja: *»Smisel celotnega Lukovega odlomka ni težaven. Kesanje, odpuščanje grehov in odrešenje so prišli do ene od preziranih oseb Izraela; to je pokazala z dejanjem prijaznosti, ki kaže bolj osnovno ljubezen in vero, ljubezen, izkazano Jezusu, in vero v Boga samega.«*[276] V Lukovem evangeliju beremo pomenljivo informacijo: *»Potem je hodil od mesta do mesta in od vasi do vasi, oznanjal in razglašal evangelij o Božjem kraljestvu. Z njim so bili dvanajsteri in nekaj žena, ki jih je ozdravil zlih duhov in bolezni: Marija, ki se imenuje Magdalena, iz katere je odšlo sedem hudih duhov, Ivana, žena Herodovega oskrbnika Huzaja, Suzana in veliko drugih, ki so jim stregle iz svojega premoženja«* (Lk 8,1–3).

Ta odlomek je pomenljiv, saj razkriva Jezusov radikalno drugačen odnos do žensk v primerjavi z družbenimi normami tistega časa oz. s pogledom, ki ga predstavlja talmud. Talmud, kot na primer v *Pirqe 'Abot* (Izreki očetov) 1,5, ženskam pripisuje obrobno vlogo in jih obravnava kot morebitno oviro za duhovno življenje moških: *»Jose Johananov sin, mož iz Jeruzalema, pravi: Tvoja hiša naj bo na stežaj odprta in reveži naj bodo tvoji hišni prijatelji. Ne kramljaj preveč z žensko; niti z lastno ženo, pravijo, koliko manj šele z ženo drugega. Zato so rekli modri: Kdor preveč kramlja z žensko, si nakopava zlo, zanemarja besede Postave in na koncu podeduje pogubljenje.«*[277]

To stališče izraža globoko nezaupanje do žensk in jih postavlja v položaj, v katerem so lahko zgolj spremljevalke in neenakovredne sogovornice v duhovnem življenju. V judovski kulturi prvega stoletja so imele ženske obrobno vlogo v javnem življenju, njihova vključenost v poučevanje in versko delo pa je bila omejena. Odlomek Lk 8,1–3 pokaže, da je Jezus te ženske ozdravil zlih duhov in bolezni ter s tem obnovil njihovo telesno-duhovno celovitost in jih vključil v skupnost kot enakovredne sodelavke v oznanjevanju Božjega kraljestva.

Jezus se v celoti oddaljuje od teh omejitev in ženskam daje popolnoma novo vrednost. Medtem ko talmudska tradicija opozarja na nevarnost tesnih stikov z ženskami, Jezus ne le, da z njimi svobodno komunicira, temveč jih vključuje v svoje poslanstvo in jih obravnava kot enakovredne sodelavke. V evangelijih beremo, da jih je Jezus poučeval na enak način kot moške, brez razlikovanja glede na spol. Od njih pa je pričakoval enako zavzetost in vero. Joseph Fitzmyer ta kontrast pojasnjuje: *»Njegovo zdravljenje žensk, njegova povezanost z njimi in njihovo*

[276] Fitzmyer, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, str. 686.
[277] Janez Zupet (prev.), *Izreki očetov: Talmudski traktat Pirke Abot*, Ljubljana 2002, str. 2.

vključevanje med svoje privržence ga jasno ločuje od idej, kot jih izražajo Janez 4,27 ali pravi rabinski spisi (npr. *Pirqe 'Abot* 1,5).«[278]

2.1 SAMARIJANKA PRI VODNJAKU: MISIJONARKA MED SVOJIM LJUDSTVOM

Jezusov radikalno vključujoč pristop do žensk se izjemno jasno razkriva v njegovi interakciji s Samarijanko pri vodnjaku (Jn 4,27). V času, ko so družbene norme zavračale pogovore z ženskami, še posebej z ženskami Samarijankami, Jezus te ovire popolnoma prezre. S Samarijanko poglobljeno razpravlja o »živi vodi« in Božjem načrtu odrešenja, kar kaže na njegovo popolno zaupanje v njene intelektualne in duhovne sposobnosti. Njegovi učenci so »se čudili, da je govoril z žensko« (Jn 4,27). Ta dogodek odseva Jezusovo odločitev, da preoblikuje tedanje družbene norme in ženskam omogoči enakovreden dostop do resnic njegovega nauka.

2.2 MARTA IN MARIJA IZ BETANIJE: GOSTOLJUBNOST IN BREZPOGOJNA PREDANOST GOSPODU

Podobno globok in osebno povezan odnos je Jezus gojil z Marijo, drugo sestro, in Marto. Ti dve sestri nista bili zgolj njegovi učenki, temveč tudi dragi prijateljici. Ko Marta Jezusa tako kot Peter prizna za Mesija, reče z odločnostjo in vero: *»Trdno verujem, da si ti Mesija, Božji Sin, ki prihaja na svet«* (Jn 11,27). To priznanje odseva globino njene vere, ki jo Jezus sprejme z enakim spoštovanjem, kot bi ga izrazil do katerega koli moškega učenca.

Marija, druga sestra, se pri Jezusovem obisku usede k njegovim nogam, da bi poslušala njegov nauk. To dejanje, ki je v tistem času veljalo neprimerno za žensko, Jezus povzdigne kot izraz duhovne vneme. S tem dejanjem deluje kot učitelj, ki je žensko sprejel za učenko.[279] Še več, Marija svojo ljubezen in predanost Jezusu pokaže z dejanjem, ki presega običajna pričakovanja: mazili njegove noge z dragocenim oljem in jih briše s svojimi lasmi. Čeprav so jo učenci zaradi tega dejanja grajali, Jezus njeno dejanje braní in povzdigne: *»Kjer koli po svetu se bo oznanjal ta evangelij, bo povedano tudi to, kar je ona storila, njej v spomin«* (Mt 26,13). To izjemno dejanje Jezus označi kot zgled vere in ljubezni (Mt 26,6–13; Mr 14,3–9; Jn 12,1–8).

[278] Fitzmyer, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, str. 696.
[279] Ben Witherington, *Women and the Genesis of Christianity*, Cambridge 1990, str. 100.

Irena Avsenik Nabergoj

3 ŽENSKE, SOČUTNE SPREMLJEVALKE JEZUSOVEGA TRPLJENJA IN SMRTI NA KRIŽU

Ženske so zelo pomembno vlogo odigrale tudi kot spremljevalke Jezusovega križevega pota in smrti na križu. Evangelij po Mateju izpostavlja njihovo prisotnost ob tem pretresljivem dogodku: *»Bilo pa je tam veliko žena, ki so gledale od daleč. Od Galileje sem so hodile za Jezusom in mu stregle. Med njimi so bile Marija Magdalena in Marija, mati Jakobova in Jožefova, ter mati Zebedejevih sinov«* (Mt 27,55–56). Te ženske niso bile le pasivne opazovalke, temveč predane spremljevalke, ki so Jezusa podpirale v njegovem delovanju in ostale z njim tudi v trenutkih največjega trpljenja. Pri poročilu o Jezusovem pogrebu, ki ga je izvedel Jožef iz Arimateje, Matejev evangelij znova poudari njihovo navzočnost: *»Bili pa sta tam Marija Magdalena in ona druga Marija in sta sedeli nasproti grobu«* (Mt 27,61). Njuna zvestoba in vztrajnost kažeta na njuno globoko predanost ter vero v Jezusa tudi v najtemnejših trenutkih. Evangelij po Janezu pa ponuja še bolj pomenljivo podobo, saj poudarja navzočnost Jezusove matere Marije in drugih žensk, ki so stale neposredno poleg križa. Njihova navzočnost izraža neomajno zvestobo in pogum, ki ju lahko primerjamo le z globoko ljubeznijo in vero, ki so jo gojile do Jezusa: *»Poleg Jezusovega križa pa so stale njegova mati in sestra njegove matere, Marija Klopajeva in Marija Magdalena. Ko je Jezus videl mater in zraven stoječega učenca, katerega je ljubil, je rekle materi: 'Žena, glej, tvoj sin!' Potem je rekel učencu: 'Glej, tvoja mati!' In od tiste ure jo je učenec vzel k sebi«* (Jn 19,25–27).

Ta prizor iz Janezovega evangelija (Jn 19,25–27) je eden najbolj ganljivih trenutkov Jezusovega trpljenja, saj vključuje globoko simbolično sporočilo. Ko Jezus zaupa svojo mater učencu, ki ga je ljubil, z besedami: »Žena, glej, tvoj sin!« in »Glej, tvoja mati!«, to dejanje presega zgolj družinsko skrb. Evangelist poudari, da je učenec od tiste ure dalje Marijo vzel k sebi, kar ima širši pomen v zgodovini interpretacije. Večina razlagalcev je soglasnih, da Jezusovo dejanje ni bilo namenjeno le zagotavljanju varstva za Marijo kot njegovo mater, temveč nosi globoko teološko sporočilo. Marija je na tem mestu prepoznana kot mati vseh vernikov in kot simbol Cerkve, ki skrbi za svoje otroke. Raymond Brown to povzame z naslednjo mislijo: *»Ta podoba prehaja v podobo Cerkve, ki rojeva otroke po Jezusovem vzoru, in v odnos ljubeče skrbi, ki mora otroke povezovati z njihovo materjo.«*[280] S tem je Marijina vloga razširjena in postavljena v osrčje duhovne družine, ki jo ustvarja Cerkev. Jezusovo dejanje izraža univerzalno poslanstvo ljubezni in skrbi, ki presega zgolj fizične družinske vezi.

[280] Raymond E. Brown, *The Gospel according to John (xiii–xxi): Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible; 29A), Garden City 1982, str. 926.

3.1 MARIJA MAGDALENA, MARIJA JAKOBOVA, SALOMA IN DRUGE: PRIČE JEZUSOVEGA VSTAJENJA

Ženske so bile tudi prve priče Jezusovega vstajenja. V evangeliju po Mateju beremo, da sta po soboti, ko se je svital prvi dan tedna, *»prišli Marija Magdalena in druga Marija pogledat grob«* (Mt 28,1). V evangeliju po Luku beremo: *»Ko je minila sobota, so Marija Magdalena, Marija Jakobova in Saloma kupile dišav, da bi ga šle mazilit. Prvi dan tedna so šle h grobu navsezgodaj, ko je sonce vzšlo«* (Mr 16,1–2). V evangeliju po Luku je poročilo spet nekoliko drugačno: *»Žene, ki so prišle z Jezusom iz Galileje, so šle za Jožefom. Ogledale so si grob in kako je bilo položeno njegovo telo. Ko so se vrnile, so pripravile dišave in miro. V soboto pa so po zapovedi počivale. Prvi dan tedna so šle navsezgodaj h grobu. S seboj so nesle dišave, ki so jih pripravile. Kamen so našle odvaljen od groba in stopile so noter, a telesa Gospoda Jezusa niso našle. […] Vrnile so se od groba in vse to sporočile enajsterim in vsem drugim. Bile pa so: Marija Magdalena, Ivana, Marija Jakobova in z njimi še druge, ki so to pripovedovale apostolom«* (Lk 23,55–24,3). V različici Janezovega evangelija je omenjena samo Marija Magdalena: *»Prvi dan tedna je prišla Marija Magdalena navsezgodaj, ko je bila še tema, h grobu in je videla, da je kamen odvaljen od groba. Tedaj je stekla in prišla k Simonu Petru in k drugemu učencu, ki ga je imel Jezus rad, in jima rekla: »Gospoda so vzeli iz groba in ne vemo, kam so ga položili«* (Jn 20,1–2).

Vsi evangeliji poudarjajo, da so ženske imele izjemno pomembno vlogo kot prve priče Jezusovega vstajenja. V družbenem kontekstu tistega časa, v katerem pričevanje žensk ni bilo pravno priznano, Jezusova odločitev, da prav one postanejo priče tega prelomnega dogodka, poudarja Božji načrt, ki presega človeške norme in pričakovanja. S tem Bog pokaže, da v Božjem kraljestvu veljajo drugačna merila. Po njih so tisti, ki zvesto sledijo Kristusu, poklicani v osrčje odrešenjskega dogajanja, ne glede na njihov družbeni položaj ali spol. Dejavna vloga žensk pri ustanovitvi Božjega kraljestva, ki se začne z Jezusovim življenjem, smrtjo in vstajenjem, nadaljuje pa se v prvotni Cerkvi, kaže na to, da so bile nepogrešljiv del razvoja krščanske skupnosti.[281]

4 MISIJONSKA VLOGA ŽENSK V APOSTOLSKIH DELIH IN V PAVLOVIH PISMIH

Po Jezusovem vnebohodu (Mr 16,19–20; Lk 24,50–53; Apd 1,6–11) so se apostoli z Oljske gore vrnili v Jeruzalem. Vsi so *»enodušno vztrajali v molitvi z ženami in z Jezusovo materjo Marijo in z njegovimi brati«* (Apd 1,14). Ko se je Jezus

[281] O vlogi in pomenu žensk v Jezusovem življenju gl. tudi Ben Witherington, *Women in the ministry of Jesus : a study of Jesus' attitudes to women and their roles as reflected in his earthly life*, New York 1994.

prikazal enajstim apostolom v Galileji, jim je izrekel slovito naročilo misijonskega poslanstva: *»Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji. Pojdite torej in naredite vse narode za moje učence: krščujte jih v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha in učite jih izpolnjevati vse, kar koli sem vam zapovedal! In glejte: jaz sem z vami vse dni do konca sveta«* (Mt 28,18–20).

Apostolska dela so naravni in nadnaravni rezultat Jezusovega naročila apostolom, ki so po srečanju z vstalim Kristusom postali resnični misijonarji med Judi in pogani (Mt 28,18–20). Jezus jim je naročil, naj gredo v svet in oznanjujejo evangelij, kar so apostoli sprejeli kot svoje poslanstvo. V misijonski dejavnosti apostolov pa so pomembno vlogo imele tudi ženske, o čemer pričajo Apostolska dela na več mestih. Ženske, kot so omenjene v Apostolskih delih in drugih spisih, niso bile zgolj opazovalke. Bile so aktivne članice skupnosti, ki so prispevale k njenemu razvoju s pomočjo molitve, gostoljubja in misijonskega dela. Njihova enakopravnost v molitveni skupnosti, ki jo poudarja Apd 1,14, je bila v tedanji družbi prelomna. O njihovi vlogi pri širjenju evangelija pa pričajo tudi poznejša poročila Apostolskih del in Pavlovih pisem, v katerih so pogosto omenjene kot nepogrešljive podpornice in sodelavke pri širjenju vere.

4.1 SOČUTNA DORKA (TABITA): PRIČEVALKA USMILJENJA IN MISIJONSKE DRŽE V JOPI

Dorka, znana tudi kot Tabita, je ena od izjemnih mladenk, opisanih v Apostolskih delih, ter ponazarja dragoceno vlogo žensk v zgodnjih krščanskih skupnostih. Njena zgodba (Apd 9,36–42) razkriva njeno predanost in usmiljenje, pa tudi vpliv, ki ga je imela na skupnost okoli sebe. Dorka je bila znana kot učenka, *»polna dobrih del in usmiljenja, ki ga je izkazovala«* (Apd 9,36). Skrbela je za vdove in potrebne ter zanje šivala obleke. Apostolska dela jo opisujejo kot ljubljeno v krščanski skupnosti v Jopi. Njeno življenje in delo sta bila tako vplivna, da je skupnost ob njeni smrti občutila veliko izgubo. Izraz obupa, ko so ob tem dogodku poslali po Petra v bližnje mesto, kaže na to, kako pomembna je bila za tamkajšnjo krščansko skupnost. Ko je Peter prispel, so ga vdove, ki jih je Dorka podpirala, ganjeno prosile za pomoč in mu pokazale oblačila, ki jih je izdelala. Peter, ki je vse poslal iz sobe, je pokleknil in molil, nato pa s polno vero v Božjo moč izrekel: »Tabita, vstani!« S čudežem dekličinega vstajenja, ki je sledil Petrovemu posredovanju, je Bog pokazal svojo moč in potrdil pomembnost Dorkinega življenja in dela. Svetopisemsko besedilo se glasi: *»V Jopi je živela učenka, ki ji je bilo ime Tabita, kar v prevodu pomeni Dorka; bila je polna dobrih del in usmiljenja, ki ga je izkazovala. V tistih dneh pa je zbolela in umrla. Umili so jo in položili v zgornjo sobo. Ker pa je bila Lida blizu Jope in so učenci slišali, da je tam Peter, so poslali k njemu dva moža s prošnjo: 'Brez odlašanja pridi k nam!' Peter je vstal in šel z njima. Ko je prispel tja, so ga peljali v zgornjo sobo. Obstopile so ga vdove, ki so jokale*

in mu kazale halje in obleke, ki jih je bila naredila Dorka, ko je bila še med njimi. Peter je vse poslal ven, pokleknil in molil. Nato se je obrnil k truplu in rekle: 'Tabita, vstani!' Odprla je oči, in ko je zagledala Petra, je sedla. Dal ji je roko in ji pomagal vstati. Nato je poklical svete in vdove in jim jo pokazal živo. Razvedelo se je po vsej Jopi in mnogo jih je začelo verovati v Gospoda« (Apd 9,36–42).

Čeprav se je vdovstvo v zgodnjem modernem zahodnem svetu povezovalo z revščino in odvisnostjo, to ni nujno veljalo za Dorko. *Sveto pismo* opisuje različne vdove, tako revne kot bogate, močne in odvisne. Po rimskem pravu v tem obdobju je ženska po smrti očeta postala pravno neodvisna in je po navadi skupaj s svojimi sorojenci podedovala enak delež njegovega premoženja. To premoženje je nadzorovala sama, tudi če je bila poročena. Če je umrl njen mož, je prav tako dobila nazaj svojo doto, ki jo je med zakonsko zvezo nadzoroval in po možnosti upravljal ali vlagal njen mož. Tako je lahko ženska po smrti moža dejansko postala bogatejša. Če je bila Dorka bogata dobrotnica po vzoru Marije Magdalene, potem je kljub temu skromno sama sešila oblačila, namesto da bi jih preprosto kupila.

4.2 GOSTOLJUBNA MARIJA, MATI JANEZA MARKA: DUHOVNO ZATOČIŠČE ZA MOLITEV IN MISIJONSKO PODPORO

Poleg Dorke se v Apd (12,1–19) pojavi še ena pomembna ženska figura, Marija, mati Janeza, imenovanega Marko. Ko je bil Peter po čudežni osvoboditvi iz ječe na poti, je najprej obiskal Marijino hišo, kjer so se zbrali verniki v molitvi. Ko je potrkal na vrata, je služkinja Roda prepoznala njegov glas in od veselja hitela oznanit zbranemu občestvu, da je Peter pri vratih. Ta dogodek znova pokaže, kako so bile ženske središče molitvenega in misijonskega življenja Cerkve. V Apd 12,12–17 o tem dogodku beremo: *»Ko se je zavedal, je stopil do hiše Marije, matere Janeza, imenovanega Marko, kjer je bilo veliko zbranih in so molili. Potrkal je na hišna vrata in služkinja z imenom Roda je šla poslušat, kdo trka. Prepoznala je Petrov glas in od veselja ni odprla vrat, ampak je stekla noter in sporočila, da je Peter pred vrati. Rekli so ji: 'Blede se ti!' Ona pa je zatrjevala, da je res. Tedaj so govorili: 'Njegov angel je.' Peter pa je še kar naprej trkal. Ko so odprli, so ga zagledali in osupnili. Z roko jim je dal znamenje, naj bodo tiho, in razložil jim je, kako ga je Gospod izpeljal iz ječe.«*

Marijina hiša je opisana kot zbirališče skupnosti vernikov, kar kaže na status Marije kot voditeljice skupnosti in na pomembnost njenega doma kot kraja duhovnega zatočišča. Vloga Marije kot gostiteljice molitvenega srečanja potrjuje, da so ženske v zgodnji Cerkvi pogosto delovale kot gostiteljice in podpornice hišnih Cerkva. Takšne ženske, kot je Marija, niso bile le pasivne opazovalke, temveč so aktivno prispevale k organizaciji in rasti krščanskih skupnosti. Dejstvo, da je Peter najprej obiskal njen dom po svoji osvoboditvi, poudarja pomen njenega

doma kot osrednjega kraja za molitev in podporo apostolom. Marija iz Jeruzalema je bila mati Janeza, ki je imel tudi ime Marko, po mnenju številnih razlagalcev pozneje evangelist. Njena dejavnost odraža vpliv žensk pri spodbujanju mlajših generacij za misijonsko delo.

4.3 RODA, NAVDUŠENA SLUŽABNICA: PRVA OZNANJEVALKA PETROVE OSVOBODITVE

Ključni lik v pripovedi pa je Roda, služkinja v Marijini hiši. Njeno prepoznanje Petrovega glasu in njeno navdušenje, ko teče nazaj, da to oznani zbrani skupnosti, kažeta na iskreno in spontano vero. Čeprav drugi dvomijo o njenih besedah, Roda ostane trdna v svojem pričevanju. Z likom Rode pripoved poudarja, kako Bog pogosto izbere tiste, ki jih družba morda ne bi štela za pomembne, da razodene svoje načrte. Kot služkinja je na obrobju hierarhičnega sistema družbe, a kljub temu prav ona zbranim posreduje pomembno sporočilo o Petrovem čudežnem odrešenju.

4.4 LIDIJA, TRGOVKA S ŠKRLATNIMI OBLAČILI IZ TIATIRE: PRVA SPREOBRNJENA KRISTJANKA V EVROPI

Po prvih dramatičnih dogodkih preganjanja kristjanov s strani judovskih oblasti, ki so močno zaznamovali zgodnje obdobje krščanstva, se je Božji poseg manifestiral tudi v spreobrnitvi **Savla**, neizprosnega preganjalca kristjanov (Apd 9,1–30). Savel, pozneje znan kot apostol **Pavel**, je po srečanju z vstalim Kristusom na poti v Damask doživel globoko duhovno preobrazbo in postal eden največjih oznanjevalcev evangelija. Njegova misijonska vnema je bila izjemna, saj je neutrudno oznanjal Božjo milost tako med Judi kot med pogani. Apostolska dela in Pavlova pisma bogato pričajo o njegovem delovanju in širjenju krščanskega nauka (Rim 1,5; 1 Kor 9,16).

Med značilnostmi Pavlovega misijonskega pristopa je bila njegova odprtost do ženskih sodelavk, kar je bilo v tistem času zelo napredno. V svojih pismih pogosto omenja sodelovanje žensk, ki so imele pomembno vlogo pri širjenju evangelija in podpori Cerkvi. Na več mestih v svojih pismih omenja sodelavke, kot sta Fojba, diakonisa v Kenhrejah (Rim 16,1–2), in Priska (ali Priskila) skupaj z njenim možem Akvilo (Apd 18,2–3).

Ena izmed žensk, ki jih omenja Pavel, je bila **Lidija,** trgovka s škrlatnimi oblačili, ki je živela v Filipih. V Apostolskih delih 16,11–15 beremo o njenem srečanju s Pavlom, ko je prisluhnila njegovemu oznanilu in takoj odprla svoje srce Božji besedi. Bila je krščena in gostoljubno je povabila Pavla in njegove sodelavce v svoj dom, s čimer je izkazala svojo vero in podporo misijonskemu delu. V Apd 16,11–15 o tem beremo: *»Odpluli smo iz Troade in po najkrajši poti prišli na Samotrako, naslednjega dne v Neapolo, od tam pa v Filipe; to je mesto v prvem*

okrožju Makedonije in rimska kolonija. V tem mestu smo ostali nekaj dni. Na sobotni dan smo šli skozi mestna vrata ob reki, ker smo domnevali, da je tam prostor za molitev. Sedli smo in se pogovarjali z ženskami, ki so se tam zbrale. Poslušala nas je tudi neka ženska, Lidija po imenu, trgovka s škrlatnimi oblačili iz mesta Tiatire. Bila je bogaboječa in Gospod je odprl njeno srce, da je prisluhnila Pavlovemu govorjenju. Ko je bila krščena ona in vsa njena hiša, nas je povabila z besedami: 'Če ste prepričani, da verujem v Gospoda, stopite v mojo hišo in ostanite tu.' In primorala nas je.«

Lidija, trgovka z vijoličasto barvo, je bila prva spreobrnjenka v Evropi. Gostila je apostola Pavla ter njegovo spremstvo v svojem domu. Njena vloga pri ustanovitvi krščanske skupnosti v Filipih kaže, da so bile ženske pomembne za razvoj in rast prvih Cerkva.

Pavlovo srečanje z Lidijo in drugimi ženskami v Filipih (Apd 16,11–15) poudarja pomembno vlogo žensk kot podpornic in graditeljic zgodnje Cerkve. Ta odlomek ni zgolj opis Pavlovega misijonskega potovanja, temveč razkriva, kako je krščanska skupnost nastajala v prostoru, kjer so ženske pogosto igrale ključno vlogo v duhovnem in materialnem življenju Cerkve. Lidijina zgodba odraža širši vzorec žensk v zgodnjem krščanstvu – bogatih, vplivnih in duhovno zavzetih posameznic, ki so z gostoljubnostjo, materialno podporo in vodenjem hišnih Cerkva omogočile širjenje evangelija. Podobno je Marijin dom v Jeruzalemu služil kot zbirališče za vernike in molitveno središče, kar poudarja vlogo žensk kot gostiteljic hišnih Cerkva.

V svojem delu *Crispina and Her Sisters: Women and Authority in Early Christianity* (2017) Christine Schenk poudarja, da Sveto pismo ponuja prepričljive dokaze o neodvisnosti žensk, kot so **Lidija**, trgovka z vijoličasto barvo (Apd 16,14–40), **Marija** v Jeruzalemu (Apd 12,12–17) in **Nimfa** iz Laodiceje (Kol 4,15). Te ženske so bile voditeljice svojih gospodinjstev, neodvisne od moških sorodnikov, in so imele pomembno vlogo v zgodnji Cerkvi. Iz teh podatkov lahko sklepamo, da je bilo v zgodnjem krščanstvu morda več bogatih žensk kot moških, ki so podpirali širjenje evangelija.[282]

4. 5 NIMFA IZ LAODIKEJE: GOSTOLJUBNA VODITELJICA HIŠNE CERKVE

Nimfa iz Laodikeje, omenjena v *Pismu Kološanom*, je gostila Cerkev v svojem domu. V *Pismu Kološanom* Pavel apostolom naroča: *»Pozdravite brate v Laodikeji ter Nimfo in Cerkev v njeni hiši«* (Kol 4,15). To jasno nakazuje, da je bila Nimfa pomembna voditeljica skupnosti, ki je svoje premoženje uporabljala za podporo krščanskega občestva in širjenje evangelija. Podobno kot ženske, ki so spremljale

[282] Christine Schenk, *Crispina and Her Sisters: Women and Authority in Early Christianity*, Minneapolis 2017, str. 19.

Jezusa in ga podpirale s svojim premoženjem (Lk 8,3), je tudi Nimfa prispevala k razvoju krščanske skupnosti.

4.6 PRISKILA IN AKVILA: ZVESTA ZAKONCA IN PREDANA SODELAVCA APOSTOLA PAVLA PRI ŠIRJENJU EVANGELIJA

Po misijonskem obisku Korinta se je Pavel poslovil od bratov in odplul proti Siriji. Z njim sta bila tudi zakonca **Priskila in Akvila** (Apd 18,18), ki ju je Pavel pogosto omenjal kot zvesta sodelavca v Gospodu (Apd 18,18; Rim 16,3–4). Zakonski par Priska (različica Priskila) in Akvila je judovskega rodu in se omenja tudi v Apd 18,2, 26, 1 Kor 16,19 in 2 Tim 4,19. V Apd 18,1–4 beremo o njunem začetnem srečanju s Pavlom: *»Nato je Pavel zapustil Atene in šel v Korint. Tam je našel Juda, ki mu je bilo ime Akvila in je bil po rodu iz Ponta. Ta je s svojo ženo Priskilo pred kratkim prišel iz Italije, ker je cesar Klavdij ukazal, da morajo vsi Judje zapustiti Rim. Pavel ju je obiskal, in ker je znal isto obrt, je ostal pri njiju in se zaposlil. Po poklicu sta bila namreč izdelovalca šotorov. Vse sobote pa je razpravljal v shodnici in prepričeval Jude in Grke.«*

Priskila je v Pavlovih pismih večkrat omenjena celo pred njenim možem, kar je za tiste čase izjemno redko in nakazuje njen veliki ugled ter vpliv znotraj krščanske skupnosti (Apd 18,26; 1 Kor 16,19). Ta redkost priča o tem, da je bila Priskila verjetno pomembna učiteljica vere in voditeljica, ki je aktivno prispevala k širjenju evangelija. Njun dom je pogosto služil kot prostor za zbiranje vernikov, kar potrjuje, da sta bila ključna podpornika hišnih Cerkva. Pavel poudarja njuno izjemno predanost: *»Za moje življenje sta tvegala glavo. Hvaležen sem jima ne samo jaz, ampak tudi vse Cerkve med pogani«* (Rim 16,3–4).

Zgodba Priskile in Akvile ni osamljen primer. Pavel v svojih pismih večkrat izpostavlja pomembno vlogo žensk, ki so s svojim premoženjem, gostoljubnostjo in vodenjem podpirale misijonsko delo Cerkve. V *Pismu Kološanom* naroča: *»Pozdravite brate v Laodikeji ter Nimfo in Cerkev v njeni hiši«* (Kol 4,15). Nimfa je bila verjetno voditeljica Cerkve v svojem domu, kar pomeni, da je svoje materialne vire in prostor namenila za skupnostno življenje in širjenje evangelija. Podobno omenja Pavlov evangelist Luka, da so nekatere žene, kot je Fojba, »stregle s svojim premoženjem« (prim. Lk 8,3).

4.7 JUNIJA, TRIFAJNA, TRIFOZA, EVODIJA, SINTIHA, FOJBA IN DRUGE ZVESTE SODELAVKE IN PODPORNICE APOSTOLA PAVLA V NJEGOVEM MISIJONSKEM DELOVANJU

Pavel v zadnjem poglavju *Pisma Rimljanom* v priporočilih in pozdravih pomenljivo pričuje za vlogo žensk v okviru njegovega misijona: *»Priporočam vam našo sestro Fojbo, ki je diakonisa v Cerkvi v Kenhrejah, da jo sprejmete v Gospodu, kakor se spodobi svetim, in ji pomagate v vsem, kar bi potrebovala od vas, kajti tudi*

ona je bila v pomoč mnogim in tudi meni. Pozdravite Prisko in Akvila, moja sodelavca v Jezusu Kristusu, ki sta za moje življenje tvegala glavo. Hvaležen sem jima ne samo jaz, ampak tudi vse Cerkve med pogani. Pozdravite tudi Cerkev, ki se zbira v njuni hiši. Pozdravite mojega dragega Epajneta, prvega, ki ga je dala Azija Kristusu. Pozdravite Marijo, ki se je zelo trudila za vas. Pozdravite Andronika in Junijo, moja rojaka in sojetnika, odlična apostola, ki sta bila že pred mano v Kristusu. […] Pozdravite Trifajno in Trifozo, ki se trudita v Gospodu. Pozdravite drago Persido, ki se je veliko trudila v Gospodu« (Rim 16,1–7, 12).

Seznam žensk v Rim 16,1–12 kaže na izjemno pomembno vlogo žensk v zgodnji Cerkvi kot misijonark, evangelistk in učiteljic. Pavel v Rim 16,7 izpostavi Andronika in Junijo ter ju pozdravi kot »odlična apostola« (apostolos). Ta izraz, ki ga Pavel pogosto uporablja za potujoče oznanjevalce evangelija (prim. 2 Kor 11,4–6; 12,1–12), nakazuje, da sta bila Andronik in Junija ne le znana, temveč tudi visoko spoštovana v krščanski skupnosti zaradi svojega oznanjevalnega dela.

V *Pismu Filipljanom* Pavel navaja dve ženski kot ožji Pavlovi sodelavki v obliki opomina in priporočila: *»Opominjam Evodijo in opominjam tudi Sintiho, naj isto mislita v Gospodu. Pa tudi tebe, zvesti sodelavec, prosim, da jima pomagaš, saj sta se z menoj bojevali za evangelij, s Klemenom in z drugimi mojimi sodelavci, katerih imena so v knjigi življenja«* (4,2–3).

5 SKRB ZA VDOVE: KLJUČNA VLOGA CERKVE V SOČUTNEM SLUŽENJU SKUPNOSTI

V Apostolskih delih 6 je izpostavljen »problem vdov« in v zvezi s tem odločitev apostolov, da za dobrodelne naloge Cerkve izberejo diakone, ker je primarna naloga apostolov, da oznanjajo evangelij. V Apd 6,1 beremo: *»V tistih dneh, ko je število učencev naraščalo, so helenisti začeli godrnjati čez Hebrejce, češ da so njihove vdove zapostavljene pri vsakodnevni oskrbi.«* Problem vdov so apostoli in učenci morali ustrezno reševati. V *Prvem pismu Timoteju* imamo navodilo o skrbi za vdove, ki so res vdove: *»Ta, ki je res vdova in zapuščena, upa v Boga in vztraja v prošnjah in molitvah noč in dan«* (1 Tim 5,5). Pomenljivo je navodilo: *»Med vdove naj bo sprejeta taka, ki ni mlajša od šestdesetih let in je bila žena enega moža, taka, ki jo priporočajo dobra dela, če je vzgojila otroke, če je bila gostoljubna, če je svetim umivala noge, če je stiskanim pomagala, če se je zavzela za vsako dobro delo. […] Če ima kaka verna ženska vdove, naj jim pomaga in naj ne bo obremenjena Cerkev, da bo pomagala tem, ki so res vdove«* (1 Tim 5,9–10, 16).

SKLEP

Članek osvetljuje izjemno vlogo žensk v misijonskem poslanstvu od zgodnje Cerkve do sodobnega časa ter ponuja svež pogled na razumevanje misijona kot celostnega izraza vere. V prvem stoletju je bila vloga žensk v Palestini večinoma omejena na družino, kjer so imele pravice in dolžnosti, povezane z zakonskimi in dednimi vprašanji ter domačimi odgovornostmi. Pravna ureditev je bila izrazito pristranska v korist moških, saj so imele ženske omejen vpliv na dedovanje in zakonske odločitve, a so vendarle ohranile določene pravice, kot je pravica do premoženja in vzdrževanja. Kljub omejitvam so ženske v judovski kulturi uživale duhovno vrednost in vpliv, njihova prisotnost v domu pa je pogosto simbolizirala blagoslov in duhovno moč. V judovskem verskem življenju so imele pomembno vlogo predvsem v domačem okolju, v katerem so bile odgovorne za številne verske obveznosti, kot so molitve, prižiganje sveč in priprava darov. Njihova udeležba v sinagogah in templju je bila omejena zaradi pravil o ritualni čistosti ter zaradi družbenih norm, ki so jih izključevale iz nekaterih obrednih funkcij, kot je branje Tore. Kljub omejitvam so bile nekatere ženske izobražene v judovski postavi in so celo sodelovale v razpravah o verskih vprašanjih. Kljub splošno negativnemu odnosu do žensk v judovstvu Jezusovo ravnanje nakazuje odstopanje od tega, saj je izkazoval spoštovanje do žensk in širil njihovo vlogo v družbi. Njegovo učenje je zagovarjalo nedotakljivost, svetost in trajnost zakonske zveze. S tem je ženskam zagotovil večjo stabilnost v zakonu ter zaščito pred moško samovoljo, obenem pa reformiral družinsko strukturo tako, da je poudaril pravičnost in enakopravnost. Jezusovo učenje (Mt 19,10–12) poudarja radikalno izbiro med zakonsko zvezo in celibatom, pri čemer oboje vidi kot enakovredno služenje Bogu. Celibat je predstavljen kot svobodno izbrana odpoved poroki zaradi predanosti kraljestvu, kar je bila za takratno judovsko družbo nova in nenavadna ideja. Jezus s tem poudarja, da obe poti – življenje v zakonski zvezi ali celibat – izražata poslušnost Bogu in nista hierarhično ovrednoteni, temveč sta v celoti odvisni od posameznikovega poklica in Božjega daru.

Ženske so bile že od začetkov krščanstva ključne pri širjenju evangelija, gradnji krščanskih skupnosti in oblikovanju teoloških temeljev. Njihova dejavnost ni bila omejena na podporne naloge, temveč so bile tudi voditeljice, učiteljice in misijonarke, katerih prispevek je bil nepogrešljiv za rast Cerkve.

V zgodnjem krščanstvu so ženske, kot so Marija Magdalena, Lidija, Priska in Junija, prevzele voditeljske vloge, vodile hišne cerkve in bile aktivne pri oznanjevanju evangelija. Lidija je s svojo gostoljubnostjo in premoženjem omogočila Pavlovo delo v Evropi, Priska je skupaj z možem Akvilom poučevala in krepila vero v prvih skupnostih, Junija in Andronik pa sta bila celo imenovana za apostola, kar priča o enakovrednosti žensk pri uresničevanju Jezusovega poslanstva. Poleg teh

je Dorka s svojimi dejanji usmiljenja pokazala, da misijonsko delo vključuje skrb za ranljive in konkretno pomoč skupnosti.

V srednjem veku so ženske še naprej igrale pomembno vlogo, predvsem v okviru redovnih skupnosti. Redovnice so bile pionirke na področju izobraževanja, zdravstva in socialnega dela, medtem ko so mistikinje s svojim duhovnim vpogledom in preroškimi deli vplivale na teološko in pastoralno misel. Po reformaciji so ženske v protestantskih in katoliških skupnostih še bolj aktivno sodelovale pri misijonskem delu, v 19. in 20. stoletju pa so postale pionirke na področju globalnega širjenja evangelija, še posebej v Afriki, Aziji in Latinski Ameriki.

V prispevku so uporabljene metode biblične hermenevtike, zgodovinsko-analitičnega pristopa in primerjalne teologije za interpretacijo ključnih bibličnih besedil, kar omogoča poglobljeno razumevanje ženskih misijonskih vlog. Pri analizi so posamezni zgodovinski viri uporabljeni ciljno in specifično: Apostolska dela služijo za identifikacijo konkretnih primerov misijonark, kot so Dorka, Priskila in Lidija, medtem ko Pavlova pisma osvetljujejo teološki status žensk v misijonskem delu ter njihovo vključenost v širjenje krščanske skupnosti. Podporo analizi nudijo dela priznanih avtorjev in avtoric, ki omogočajo poglobljen vpogled v zgodovinsko in teološko razumevanje ženskih misijonskih vlog ter osvetlitev ključnih vidikov njihovega delovanja v zgodnjem krščanstvu. Analiza pokaže, da so ženske kljub kulturnim in družbenim omejitvam svojega časa uspešno presegale ovire in postajale nepogrešljive graditeljice krščanskih skupnosti. Njihovo delo, pogosto spregledano v zgodovinskih zapisih, razkriva njihovo ključno vlogo pri širjenju evangelija v zgodnjih krščanskih obdobjih in pozneje.

Članek poudarja, da misijonska dejavnost ni zgolj širjenje nauka, temveč celosten izraz ljubezni do Boga in bližnjega, ki vključuje gostoljubnost, služenje, solidarnost in gradnjo skupnosti. Današnji misijonarji – tako moški kot ženske – lahko črpajo navdih iz zgledov prvih misijonark, katerih življenje potrjuje, da misijon pomeni služenje z odprtostjo, pogumom in predanostjo. Sodobni misijon ni omejen na geografske meje ali specifične skupine, temveč odseva univerzalno poslanstvo Cerkve, ki v svojem bistvu uteleša darovanjsko ljubezen.

Ženske so s svojo neomajno vero, predanostjo in vizijo postavile temelje, na katerih je Cerkev zgradila svoje globalno poslanstvo. Njihova dejanja pričujejo, da misijon presega delitve med spoloma ali statusi in vključuje vsakogar, ki zvesto odgovarja na Božji klic. Današnji misijonarji – moški in ženske – lahko v zgledih prvih misijonark najdejo navdih za odločno in predano služenje Božjemu kraljestvu, ki presega geografske in kulturne meje. Ta univerzalnost, ki jo je udejanjal že Jezus, ostaja ključno vodilo za misijonsko dejavnost Cerkve v vseh časih. S tem članek izpostavlja ne samo zgodovinsko, temveč tudi trajno aktualnost ženskega prispevka k poslanstvu, ki je srce krščanske vere in ljubezni.

BIBLIOGRAFIJA

Literatura

Avsenik Nabergoj, Irena. Od poetizacije poslanstva v Stari zavezi do polnosti misijona v Novi zavezi, v: *Bogoslovni vestnik* 78 (2018), št. 3, str. 679–694.

Brown, Raymond E. *The Gospel according to John (xiii–xxi): Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible; 29A), Doublesay, Garden City 1982.

Dzubinski, Leanne M. in Anneke H. Stasson. *Women in the Mission of the Church: Their Opportunities and Obstacles throughout Chjristian History*, Baker Academic, Grand Rapids 2021.

Fitzmyer, Joseph. *The Gospel according to Luke (I–IX): Introduction, Translation, and Notes* (The Anchor Bible; 28), Doubleday, Garden City 1981.

Köstenberger, Andreas J. *The Missions of Jesus and the Disciples according to the Fourth Gospel*, Eerdmans, Grand Rapids 1998.

Ott, Craig in Stephen J. Strauss. *Encountering Theology of Mission: Biblical Foundations, Historical Developments, and Contemporary Issues*, Baker Academic, Grand Rapids 2010.

Ryrie, Charles Caldwell. *The Place of Women in the Church*, Macmillan, New York 1958.

Schenk, Christine. *Crispina and Her Sisters: Women and Authority in Early Christianity*, Fortress Press, Minneapolis 2017.

Sorč, Ciril. Cerkev v svoji trinitarični, perihoretični in evharistični razsežnosti, v: *Bogoslovni vestnik* 66 (2006), št. 1, str. 151–168.

Witherington, Ben. *Women in the Earliest Churches*, Cambridge University Press, Cambridge 1988.

Witherington, Ben, *Women and the Genesis of Christianity*, Cambridge University Press, Cambridge 1990.

Witherington, Ben. *Women in the ministry of Jesus: a study of Jesus' attitudes to women and their roles as reflected in his earthly life.* 1. izd., 2. ponatis, Cambridge University Press, New York 1994.

Zupet, Janez (prev.). *Izreki očetov: Talmudski traktat Pirke Abot*, Kud Logos, Ljubljana 2002.

POVZETEK

Raziskovanje *Svetega pisma* in zgodnjega krščanstva razkriva presenetljivo vlogo žensk pri širjenju nove vere v območju antičnega Sredozemlja, ki je zajemalo Judejo, Malo Azijo, Grčijo, Rim in Severno Afriko. Kljub tradicionalnim družbenim omejitvam so bile ženske ključne za oblikovanje in širjenje zgodnjekrščanskih skupnosti, pri čemer so pogosto delovale kot prve misijonarke. Evangeliji že v svojih pripovedih izpostavljajo ženske kot prve priče Jezusovega vstajenja in nosilke njegovega sporočila – vloga, ki jo lahko interpretiramo kot misijonarsko v svoji srži.

Že v Stari zavezi so ženske, kot so Sara, Debora, Abigajla, Estera in Judita, s svojo modrostjo in odločnostjo oblikovale zgodovino Izraela ter sodelovale pri razodetju Božjega načrta. Ruta, Moabka, ki s svojo zvestobo postane prednica

kralja Davida, simbolizira univerzalnost Božjega misijona, namenjenega vsem narodom. Nova zaveza pa poglablja misijonsko vlogo žensk. Marija Magdalena je prva oznanila Kristusovo vstajenje, medtem ko so ženske, kot so Fojba, Priska in Dorka, delovale kot diakonise, učiteljice in služabnice skupnosti, s čimer so dejavno sodelovale pri gradnji in širjenju Cerkve. Marija, Jezusova mati, kot utelešenje popolne predanosti Božjemu klicu zaseda edinstveno mesto – spremljala je Jezusa vse do vstajenja in nato materinsko skrb razširila na rastočo Cerkev. Zgodovinski zapisi o zgodnji Cerkvi poudarjajo organizirane skupine žensk, kot so vdove, device in diakonise, ki so dejavno sodelovale pri pastoralnem delu, socialni oskrbi in poučevanju. Njihove dejavnosti niso bile le podporne narave; predstavljale so vitalen del širjenja krščanske doktrine v času, ko je bilo evangeljsko sporočilo še ranljivo in odvisno od osebne zavezanosti posameznikov.

Kljub temu pa je vloga teh žensk v zgodovinopisju pogosto potisnjena na obrobje. Družbene strukture so dolga stoletja podcenjevale njihov prispevek k širjenju krščanske vere, čeprav so prav ženske pogosto premoščale kulturne in institucionalne ovire ter ustvarjale temelje za rast cerkvene skupnosti. Predstavitev vloge žensk v besedilih Nove zaveze ni le zgodovinska refleksija, temveč ključen korak k razumevanju bistva krščanske misijonarske dejavnosti, ki je bila od vsega začetka univerzalna, vključujoča. Ženske so v tem procesu simbolizirale in udejanjale srž misijonskega duha – pričevanje vere z življenjem, ljubeznijo in dejavno skrbjo za skupnost. Ta misijonska dejavnost ni pomenila zgolj oznanjevanja, kot ga razumemo danes, temveč celostno uresničevanje evangeljskih vrednot prek služenja in sodelovanja. Osrednjo vlogo žensk v *Svetem pismu* ima Marija, ki je izvoljena za Božjo Mater. S svojo vero in predanostjo je spremljala Jezusa vse do njegovega vstajenja, nato pa svojo duhovno materinsko vlogo uresničevala v življenju Cerkve, ki je rasla in se oblikovala pod navdihom Svetega Duha. Marijino edinstveno materinsko poslanstvo ter različne vloge drugih žensk v Novi zavezi osvetljujejo ključne vidike tipološkega odnosa med obljubo Stare zaveze in njeno izpolnitvijo v Novi zavezi, na poti do polnosti Božjega misijona. Ta članek se osredotoča na pomen žensk v misijonarskih dejavnostih zgodnje Cerkve, njihovo sposobnost preoblikovanja družbenih omejitev v strateške prednosti ter njihov trajni vpliv na zgodovino krščanstva.

Ključne besede: *Ženske v zgodnjem krščanstvu; misijonarska dejavnost; Nova zaveza; vloga žensk v Cerkvi; evangeljske vrednote*

SUMMARY

The Role of Women in the Mission of Jesus and the Mission of the Early Church

Research on the Bible and early Christianity reveals the surprising role of women in the spread of the new religion in the ancient Mediterranean region, which included Judea, Asia Minor, Greece, Rome and North Africa. Despite traditional social constraints, women were key to the formation and spread of early Christian communities, often acting as the first missionaries. Already in their narratives, the Gospels highlight women as the first witnesses of Jesus' resurrection and bearers of his message - a role that can be interpreted as missionary at its heart.

Already in the Old Testament, women such as Sarah, Deborah, Abigail, Esther and Judith shaped the history of Israel with their wisdom and determination and participated in the revelation of God's plan. Ruth, the Moabitess, who through her faithfulness becomes the ancestress of King David, symbolises the universality of God's mission to all peoples. And the New Testament deepens the missionary role of women. Mary Magdalene was the first to proclaim the Resurrection of Christ, while women such as Phoebe, Prisca and Dorcas acted as deaconesses, teachers and servants of the community, actively participating in the building up and spreading of the Church. Mary, the mother of Jesus, as the embodiment of total devotion to God's call, occupies a unique place - she accompanied Jesus to the Resurrection and then extended her maternal care to the growing Church. Historical records of the early Church highlight organised groups of women, such as widows, virgins and deaconesses, who were actively involved in pastoral work, social care and teaching. Their activities were not only supportive; they were a vital part of the spread of Christian doctrine at a time when the Gospel message was still vulnerable and dependent on the personal commitment of individuals.

Nevertheless, the role of these women is often marginalised in historiography. For centuries, social structures have underestimated their contribution to the spread of the Christian faith, even though it was often women who bridged cultural and institutional barriers and created the foundations for the growth of the church community. The presentation of the role of women in the New Testament texts is not only a historical reflection, but a crucial step towards understanding the essence of Christian missionary activity, which from the beginning was universal, inclusive. In this process, women have symbolised and embodied the heart of the missionary spirit - the witness of faith through life, love and active care for the community. This missionary activity did not mean mere preaching as we understand it today, but the integral realisation of Gospel values through service and participation. Women's central role in the Bible is embodied by Mary, who was chosen to be the Mother of God. She accompanied Jesus with her faith

and devotion until his resurrection, and then exercised her spiritual maternal role in the life of the Church, which grew and was formed under the inspiration of the Holy Spirit. Mary's unique maternal mission and the various roles of other women in the New Testament highlight key aspects of the typological relationship between the promise of the Old Testament and its fulfilment in the New Testament, on the way to the fullness of God's mission. This article focuses on the importance of women in the missionary activities of the early Church, their ability to transform social constraints into strategic advantages, and their lasting impact on the history of Christianity.

Keywords: *Women in early Christianity, missionary activity, New Testament, role of women in the Church, Gospel values*

LUKA KOKALJ

JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI

1 ZAČETKI BENGALSKEGA MISIJONA

Slika 1: V Bengalijo sta se leta 1925 prva odpravila p. Pavao Mesarić in bogoslovec Antun Vizjak; *Glasnik presvetega Srca Jezusovega* 25 (februar 1926), št. 2.

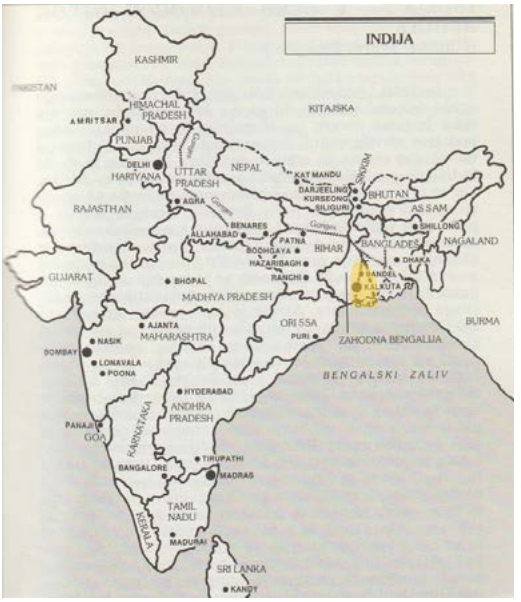

Slika 2: Zemljevid Indije. Z rumeno je avtor članka označil območje 24. Parganas – zahodni del Gangesove delte; Jože Kokalj, *Pogovori ob Gangesu*, Ljubljana 1989.

Luka Kokalj

JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI

Jugoslovanski misijonarji, ki so se po prvi svetovni vojni začeli spraševati, kje bi opravljali svojo misijonsko dejavnost,[283] so v Bengalijo prišli predvsem zaradi premajhnega števila belgijskih jezuitov, ki niso mogli delovati na oddaljenih misijonskih postojankah v delti reke Ganges.[284] Pomoč pri misijonskem delovanju v Bengaliji je prvi ponudil takratni provincial jugoslovanske jezuitske province, p. Anton Prešeren, ki se je leta 1924 s pismom najprej obrnil na vrhovnega jezuitskega provinciala, p. Vladimirja Ledóchowskega, nato pa še na provinciala belgijske jezuitske province, p. Léopolda Willaerta, od katerega je 7. julija 1924 prejel naslednji odgovor: *»Z veseljem sem prejel sporočilo o pomoči, ki nam jo bo v bodoče nudila predraga jugoslovanska provinca v neizmernem, pa plodovitem polju bengalskega misijona. Dobrodošli ste nam v najvišji meri in v bratski ljubezni bomo tam skupaj delali, trpeli in se veselili nad rešenimi dušami. […] Kasneje pa, ko boste imeli zadostno število delavcev v Indiji, ne bo nobene težave, celo z največjim veseljem Vam bomo odstopili del misijona.«*[285] Pritrdilnega odgovora na ponujeno pomoč so se razveselili tako jugoslovanski jezuiti kot tudi sami belgijski misijonarji, v imenu katerih je njihov redovni predstojnik p. Maurice Veys zapisal: *»[…] veselim se, da je Vaša pokrajina pripravljena, da nam pomaga pri delu, ki ga tu opravljamo v večjo čast božjo in v zveličanje duš.«* V drugem pismu pa p. Veys zapiše: *»Neprestano hvalim Boga, da je dal predstojniku to srečno misel, da nam pošlje v pomoč jugoslovansko provinco.«*[286] Vesel je bil tudi kalkutski nadškof msgr. Ferdinand Perier, ki je jugoslovanskim misijonarjem kot območje delovanja dodelil področje 24. Parganasa. To je bilo področje južno od Kalkute, v zahodnem delu Gangesove delte, kjer so belgijski misijonarji začeli delovati leta 1867, vendar so ga bili zaradi pomanjkanja misijonarjev kasneje prisiljeni zanemariti.[287]

Prva jugoslovanska misijonarja, ki sta se leta 1925 odpravila v Bengalijo, sta bila Hrvata p. Pavao Mesarić in bogoslovec Antun Vizjak, sicer sin slovenskih staršev.[288] O njunem odhodu je februarja 1926 poročal *Glasnik presvetega srca Jezusovega*: *»Prva dva jezuitska misijonarja iz Jugoslavije, o. Pavel Mesarić in mag. Anton Vizjak, sta odpotovala 4. decembra preko Marseille-a v Indijo in sta praznovala božične praznike že na otoku Ceylonu. Odtod se podasta v Kalkuto, glavno mesto Indije, kjer nista več daleč od svojega bodočega delokroga, misijonske pokrajine Bengalije.«*[289] Vizjak, ki je odšel kot bogoslovec, je bil v mašnika skupaj z ostalimi

[283] Jože Kokalj, *Pogovori ob Gangesu*, Ljubljana 1989, str. 23 (dalje: Kokalj, *Pogovori*).

[284] Ana Jelnikar in Helena Motoh, *Potovanje v Indijo: misijonarska potopisa, konteksti in analize*, Koper 2021, str. 61 (dalje: Jelnikar in Motoh, *Potovanje*).

[285] Stanko Poderžaj, *Pod Himalajo*: *ob ustanavljanju jugoslovanske misijonske pokrajine Družbe Jezusove v Bengaliji*, Ljubljana 1929, str. 19 (dalje: Poderžaj, *Pod Himalajo*).

[286] Poderžaj, *Pod Himalajo*, str. 20–21.

[287] Kokalj, *Pogovori*, str. 23–24.

[288] Poderžaj, *Pod Himalajo*, str. 86.

[289] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 25 (1926), št. 2, str. 37.

štirinajstimi novomašniki posvečen 21. novembra 1928 v Kurseongu ob vznožju Himalaje, kjer se je nahajalo jezuitsko bogoslovje, v katerem se je na misijonsko delovanje pripravljala večina jugoslovanskih misijonarjev.[290] Po treh letih misijonskega dela je tako zbolel, da je 3. aprila 1932 moral zapustiti Bengalijo in se vrniti v domovino.[291] Leta 1927 sta za njima v Bengalijo odšla laični brat Mihael Schmidt in Josip Vizjak, brat Antuna Vizjaka, leto kasneje pa še dve misijonarki, makedonska Albanka Gonxha Bojaxhiu (bodoča sv. Mati Terezija) in Slovenka, Barbara (Magdalena) Kajnč.[292] Konec novembra 1929 so se v Bengalijo odpravili trije slovenski misijonarji: Stanko Poderžaj, Janez Udovč in France Drobnič. Od domovine so se poslovili v nedeljo, 17. novembra 1929, ko je bila ob šesti uri zvečer v ljubljanski cerkvi sv. Jožefa slovesnost, med katero je knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič bodoče misijonarje blagoslovil in vsakemu podelil misijonski križ.[293] France Drobnič je v misijone sicer hotel oditi že leta 1927, vendar takrat ni dobil potnega lista, ker še ni odslužil obveznega vojaškega roka.[294]

2 MISIJONSKE POSTAJE

Ob začetku jugoslovanskega misijona so bile v Bengaliji tri misijonske postaje, izmed katerih je uspevala edino postaja v kraju Morapai, kjer je že pred prihodom jugoslovanskih misijonarjev z delovanjem začel belgijski jezuit p. Ruwet, ki tako navaja razloge za uspeh: *»Ko sem prišel v Morapai, sem našel misijon v prežalostnem stanju, da sem skoraj obupal. A odkar so začeli mali misijonarji in misijonarke v Jugoslaviji moliti za spreobrnjenje Bengalije, se začenja za bengalski misijon novo življenje. Od tedaj me spremlja poseben božji blagoslov.«*[295] Območje 24. Parganasa, kjer so delovali jugoslovanski misijonarji, je bilo razdeljeno na štiri misijonska okrožja: Basanti, Raghabpur, Morapai in Khari. Jugoslovanski misijonarji so najprej dobili predstojniško mesto v Basantiju, nato v Raghabpurju in nazadnje v Morapaiu.[296]

[290] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 28 (1929), št. 3, str. 80–81.
[291] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 3 (1935), št. 12, str. 46.
[292] Jelnikar in Motoh, *Potovanje*, str. 65.
[293] *Slovenski list* 2 (1929), št. 48, str. 3.
[294] Miha Žužek, *Misijonar pod Himalajo: brat France Drobnič DJ*, Koper 1985, str. 18.
[295] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 29 (1930), št. 4, str. 111.
[296] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 3, str. 9.

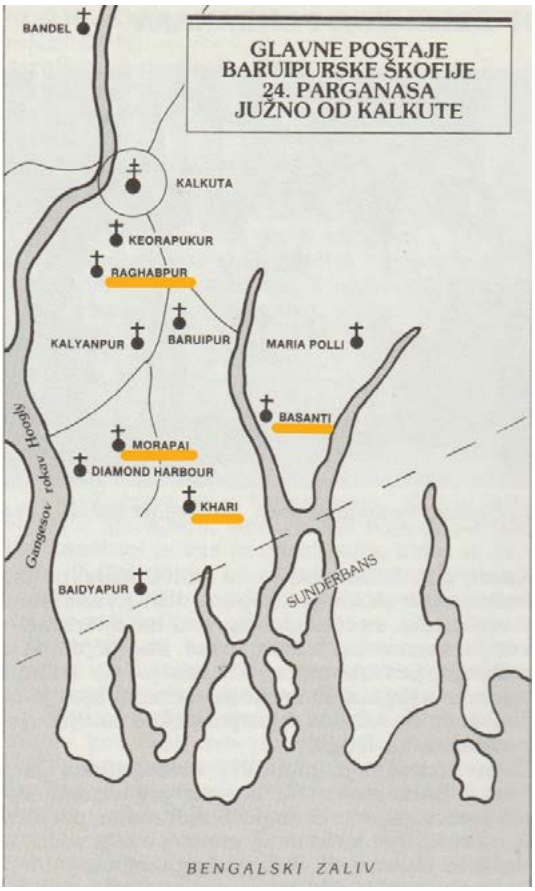

Slika 3: Glavne misijonske postojanke bengalskega misijona (avtor je označil tiste, na katerih so bili pretežno slovenski misijonarji); Jože Kokalj, *Pogovori ob Gangesu*, Ljubljana 1989.

2.1 BASANTI [BOŠONTI]

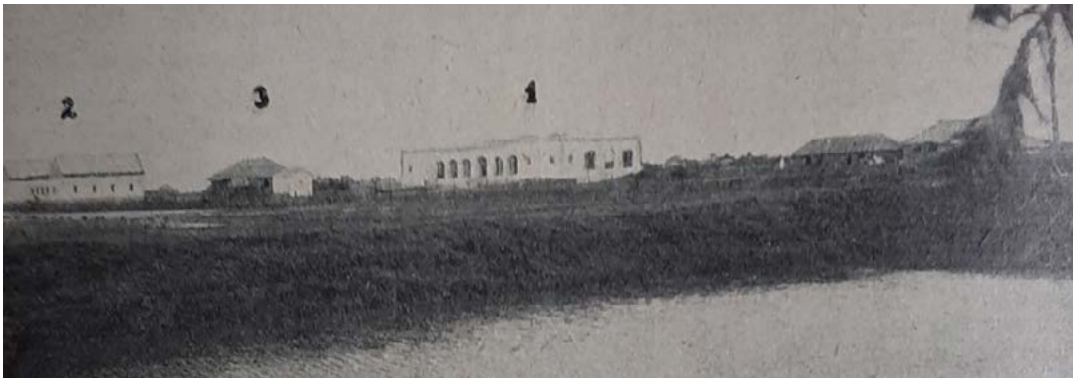

Slika 4: Nova misijonska postaja Basanti z novo hišo, šolo in gospodarskimi poslopji; *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 31 (december 1932), št. 12.

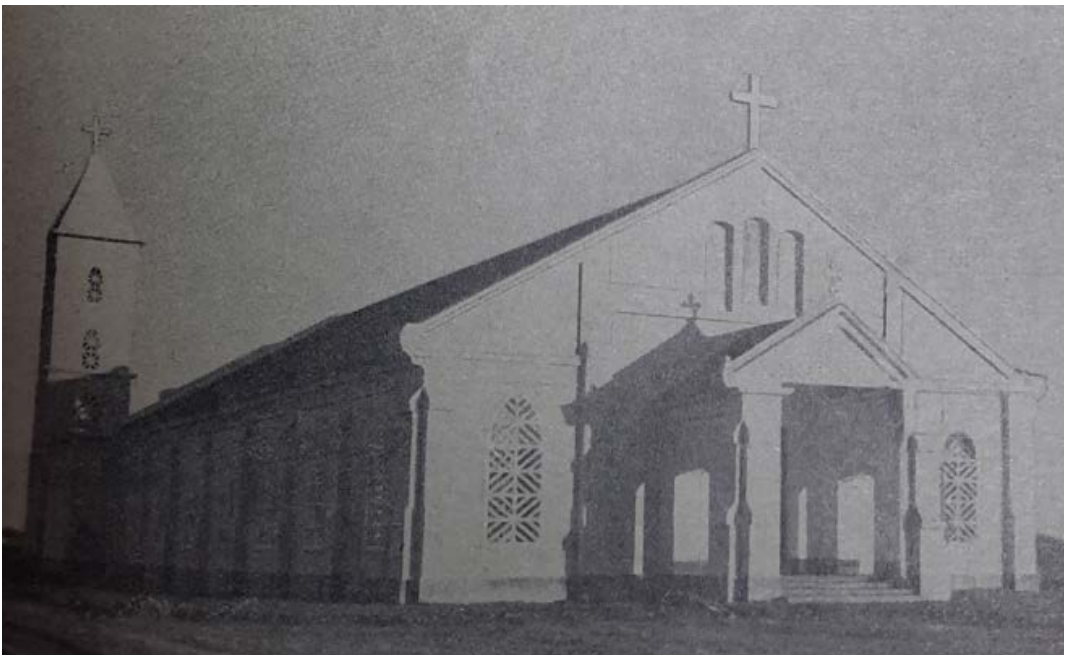

Slika 5: Nova cerkev sv. Terezije v Basantiju; *Bengalski misijonar*, priloga *Glasnika presvetega srca Jezusovega* 8 (december 1940), št. 12.

Trem bengalskim misijonskim postajam se je kmalu pridružila še četrta, saj sta p. Mesarić in p. Vizjak dobila nalogo, da v kraju Basanti ustanovita novo. Tam so postajo ustanovili že belgijski jezuiti, vendar so jo morali zaradi pomanjkanja misijonarjev zapustiti, tako da je tamkajšnje prebivalce le enkrat na leto obiskal duhovnik iz Morapaia. Na novo je bila ustanovljena 30. marca 1930 s slovesno sv. mašo, ki jo je v tamkajšnji kapelici vodil p. Mesarić, ki je kapelico hkrati tudi posvetil sv. Tereziji Deteta Jezusa in blagoslovil njeno sliko, ki so jo misijonarji kot dar dobili iz Jugoslavije. Po slovesnostih je p. Vizjak Basanti za nekaj časa zapustil, tako da je p. Mesarić sam začel delovanje na novem misijonskem področju.[297] Vendar sta kmalu dobila novo pomoč, saj sta 24. novembra, en dan po novi maši Josipa Vizjaka, iz Kurseonga v Basanti odpotovala skupaj z laičnim bratom Francetom Drobničem, ki takole opisuje stanje na novi jugoslovanski misijonski postaji: *»Pri spreobračanju imamo velike nade in lepe uspehe, nepričakovana spreobrnjenja, a velika težava je v tem, ker en misijonar ne more biti povsod; sela so majhna in raztresena in nekatera oddaljena po več dni. Spreobrne se v eni vasi navadno najprej ena ali dve rodbini; ko bi mogel misijonar pri njih dalje delati, bi hitro spreobrnil vso vas. Tako pa moremo k njim le enkrat na mesec in ne moremo vsem pomagati. Ni dovolj, da ti napol divji ljudje samo žele postati katoličani;*

[297] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 29 (1930), št. 7, str. 202–205.

treba jih je dolgo časa poučevati, in tega en sam misijonar ne more izvrševati. Zato predajamo pouk katehistom, ki jih pa tudi nimamo dovolj, ker jih je treba plačati, denarja pa nimamo.«[298]

O uspehih jugoslovanskih misijonarjev so poročali tudi v tujini. Belgijsko misijonsko glasilo *Revue Missionaire* navaja, da je bilo do avgusta 1930 na postojankah Morapai in Basanti štiristo spreobrnjenj, v Basantiju pa so se v katoliško vero spreobrnili tudi skoraj vsi protestanti, tako da je moral protestantski pastor postojanko zapustiti.[299]

V Basantiju so prvi trije jugoslovanski misijonarji živeli zelo skromno, hkrati pa so se s prošnjami stalno obračali na ljudi v domovini, da bi jim poslali sredstva za gradnjo nove misijonske postaje, ki so jo začeli graditi leta 1931. Imeli pa so tudi lokalne dobrotnike, med njimi inženirja iz Kalkute, ki jim je pošiljal hrano in vodo, saj so se mu misijonarji smilili bolj kot vsi berači v Kalkuti. Kot piše p. Antun Vizjak pa jim poleg pomanjkanja denarja niso bile naklonjene tudi terenske razmere: *»Nimate pojma, kaj se pravi, zidati in graditi tu v Bengaliji. Stroški so naravnost strašni. Samo temelji naše nove misijonske postaje nas stanejo do zdaj četrt milijona dinarjev. Za temelje smo morali kopati 4 m globoko, ker so tla močvirnata. Poleg tega pa moramo celo zemljišče dvigniti za poldrug meter, drugače bomo v deževni dobi pod vodo. To nas bo spet stalo drag denar.«*[300]

Temeljni kamen nove misijonske postaje je p. Mesarić blagoslovil 8. decembra 1931, od takrat pa je delo hitro napredovalo. Pri gradnji je sodelovalo dvanajst zidarjev in do šestnajst pomočnikov, ves gradbeni material pa so morali s čolnom pripeljati iz Kalkute.[301] Do maja 1932 sta bili zgrajeni tako misijonska postaja sv. Terezije Deteta Jezusa kot tudi šola sv. Frančiška Ksaverija, gradnja nove cerkve pa je zaradi pomanjkanja sredstev prišla na vrsto kasneje.[302]

21. novembra 1932 je v Kurseongu novo mašo obhajal p. Stanko Podržaj, 8. decembra pa se je iz Ljubljane v Indijo odpravil misijonar Viktor Sedej, ki je bil za božič že v Basantiju.[303] Od konca junija 1931 do konca junija 1932 je bilo v Basantiju 854 krščenih, 217 katehumenov in 14 katehetov, v obdobju od konca junija 1932 do začetka julija 1933 pa 986 krščenih, 238 katehumenov in 15 katehetov. Kot piše p. Podržaj, so te številke zadovoljive, vendar pa bi bile lahko veliko večje, če bi imeli več misijonarjev in več denarne pomoči.[304]

[298] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 30 (1931), št. 4, str. 113–114.
[299] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 30 (1931), št. 6, str. 179.
[300] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 30 (1931), št. 7, str. 207.
[301] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 31 (1932), št. 3, str. 89.
[302] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 31 (1932), št. 7, str. 201–202.
[303] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 1 (1933), št. 2, str. 7–8.
[304] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 1 (1933), št. 4, str. 15 in *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 1 (1933), št. 11, str. 41.

Luka Kokalj

JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI

V začetku leta 1934 so misijonarji v Basantiju dobili novo motorno ladjico, ki so jo poimenovali »Mala Cvetka«. Potrebovali so jo predvsem v deževni dobi, ko reka Ganges tako naraste, da brez motornega čolna ni mogoče priti nikamor, še posebej, ko piha močan veter.[305]

11. marca 1934 je kalkutski nadškof Ferdinand Perier v Basantiju podelil zakrament sv. birme 67 birmancem, v istem letu pa so v okolici Basantija misijonarji odprli osem vaških šol, kjer so poučevali kateheti sami in v katerih je bilo v prvem letu skupaj 120 otrok. Ker so se odprle šole v okoliških vaseh, se je zmanjšal vpis v osrednjo šolo v Basantiju, ki je konec leta 1934 dobila status javne šole, s čimer se ji je povečal ugled. Začela je dobivati denarno podporo vlade, hkrati pa so lahko učenci nadaljevali šolanje na ostalih od države priznanih šolah. Jugoslovanski misijonarji so se zavedali pomembnosti misijonskih šol, saj so jih imeli za hrbtenico njihovega misijonskega dela. Zavedali so se, da bodo otroci, ki so zdaj v šoli, v prihodnosti kot družinski očetje odločali o življenju svojih družin, tako da se za uspeh krščanskega misijona v Bengaliji ni treba bati, če jim bo šola vcepila krščansko prepričanje.[306]

Prav tako pa so v začetku leta 1934 v Basantiju začeli graditi tudi krščansko gostišče oz. hišo, kjer bodo lahko obiskovalci prespali. Na osrednji misijonski postaji so imeli misijonarji veliko obiskov, k sv. mašam in zakramentom so ljudje prišli tudi od daleč, sploh pa je bilo polno ljudi ob večjih praznikih. Vsi ti ljudje morajo tudi nekje spati in jesti, zato so se misijonarji odločili za gradnjo za to primernega poslopja, da jim ne bo treba ljudi odsloviti in pošiljati po okoliških vaseh.[307]

22. maja 1934 so v Basanti prišle prve štiri misijonarke, med njimi Slovenka s. Cirila Doktorič in Hrvatica s. Silvina Mužić, ki so začele voditi šolo za dekleta.[308] 16. marca 1935 je v Basantiju izbruhnil požar, ki je uničil lekarno, hišo za vdove, shrambo, kokošnjak ter kuhinjo za otroke, aprila pa je misijonsko postajo dosegla tudi epidemija kolere.[309] Leta 1936 so bile v Basantiju misijonska postaja sv. Male Terezije, misijonska šola sv. Frančiška Ksaverija, dekliška šola z več kot sto deklicami in misijonska postaja misijonark, šola za katehumene in kongregacije – Marijina kongregacija za fante, kongregacija sv. Jožefa za može in kongregacija sv. Ane za žene, v gradnji pa sta bila katehetska šola sv. Janeza Marije Vianneya ter katoliško gostišče.

[305] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 2 (1934), št. 4, str. 15.
[306] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 2 (1934), št. 5, str. 20 in *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 2 (1934), št. 11, str. 43.
[307] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 2 (1934), št. 6, str. 21.
[308] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 2 (1934), št. 11, str. 44.
[309] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 3 (1935), št. 7, str. 26–27.

Luka Kokalj

JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI

Na celotnem območju 24. Parganasa, kjer so delovali jugoslovanski misijonarji, je bilo tri milijone ljudi, od tega 6200 katoličanov.[310] 12. februarja 1936 so bili v Šentvidu nad Ljubljano uliti trije zvonovi, ki so bili konec marca poslani v Basanti. Veliki zvon sv. Frančiška Ksaverija, težak 235 kg, je imel napis: »Dar slovenskega naroda misijonarjem v Basantiju ob 10-letnici odhoda v Indijo.« Srednji zvon sv. Male Terezije, težak 175 kg, je imel napis: »Pozdrav Slovencev svojim bratom in sestram v Kristusu«. Mali zvon Antona Martina Slomška, težak 115 kg, pa je imel napis: »V molitvi združeni prosimo Boga za rast katoliške vere in poveličanje svojega služabnika.« Poleg teh treh zvonov so v Basanti poslali še šolski zvonec, težak 12 kg.[311] Zvonovi so v Canning, zadnjo železniško postajo na poti iz Kalkute do Basantija, prispeli 20. maja, dan pred praznikom Gospodovega vnebohoda. Na praznični dan, 21. maja, so jih pripeljali do misijonske postaje in jih blagoslovili, opoldne pa so se prvič oglasili.[312]

Februarja 1938 je bil p. Mesarić poslan v Satkiro, ki leži 75 km vzhodno od Kalkute, da tam ustanovi novo misijonsko postajo, vodstvo basantskega misijonskega okraja pa je prevzel p. Josip Vizjak.[313] 16. februarja 1939 so v Basantiju začeli z gradnjo cerkve sv. Male Terezije. Ljudje so delali noč in dan, podnevi so delali tisto, za kar so bili plačani, ponoči pa brezplačno pomagali pri gradnji cerkve.[314] Cerkev je dolga 46 m, široka 20 m pred prezbiterijem in 15 m v glavni ladji, visoka je 9 m, zvonik pa 22 m. Stroški za cerkev so znašali okrog 475.000 dinarjev.[315] 10. oktobra 1940 jo je posvetil kalkutski nadškof Ferdinand Perier.[316]

P. Mesarić je po dobrem letu delovanja v Satkiri odšel v Evropo in leta 1940 zaprosil za prestop h kartuzijanom. Kot kartuzijan je bil najprej v Angliji, nato pa v Franciji, kjer je leta 1953 postal prior kartuzijanskega samostana v Mougèresu in tam 23. marca 1968 tudi umrl.[317]

[310] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 1, str. 1–4.
[311] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 4, str. 14.
[312] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 8, str. 29–30.
[313] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 5, str. 20.
[314] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 7 (1939), št. 7, str. 25.
[315] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 8 (1940), št. 8, str. 30–31.
[316] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 9 (1941), št. 3, str. 9.
[317] Kokalj, *Pogovori*, str. 295.

2.2 RAGHABPUR

Slika 6: Cerkev v Raghabpurju; *Bengalski misijonar*, priloga *Glasnika srca Jezusovega* 5 (avgust 1937), št. 8.

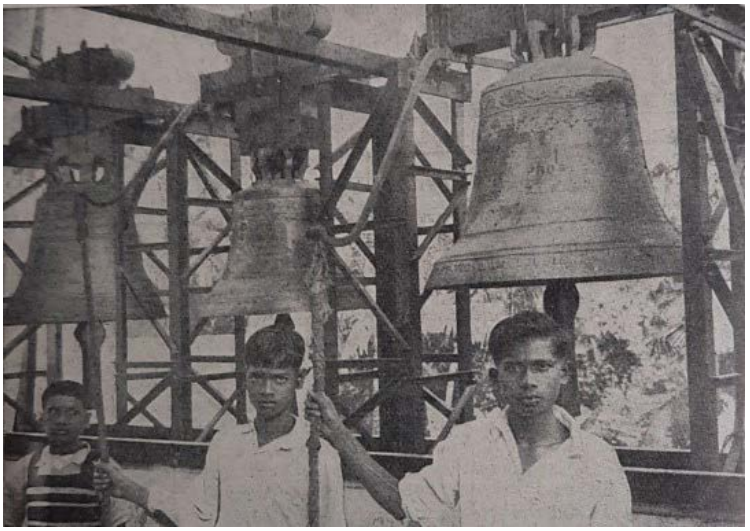

Slika 7: Leta 1937 so slovenski dobrotniki poslali v Raghabpur tri zvonove; *Bengalski misijonar*, priloga *Glasnika srca Jezusovega* 8 (september 1940), št. 9.

Luka Kokalj

JUGOSLOVANSKI MISIJON V BENGALIJI

Decembra 1935 je bil izdan odlok, da se jugoslovanskim misijonarjem dodeli predstojništvo nad novo misijonsko postajo v kraju Raghabpur v bližini Kalkute, kamor je kot prvi jugoslovanski misijonar odšel Stanko Poderžaj.[318] Območje nove misijonske postaje ni bilo preveč obsežno in je štelo okrog 2000 katoličanov, misijonsko delo pa sta oteževala bližina velemesta Kalkute ter številčna prisotnost protestantov.[319] Misijonski postaji Basanti in Khari sta se konec 19. stoletja opustili, v Raghabpurju pa so bili misijonarji, predvsem belgijski, stalno prisotni vse od ustanovitve leta 1877, zato je bila tam že pred koncem 19. stoletja zgrajena cerkev, šola za dečke, šola za dekleta in samostan domačih misijonark Hčera sv. Ane.[320] Vendar je bil kljub temu kraj ob prevzemu jugoslovanskih misijonarjev v slabem stanju, kakor poroča p. Poderžaj: *»Naša druga misijonska postaja Raghabpur je v težavnem položaju. Nima izučenih katehistov. Nima učiteljev. Za spopolnitev teh vrzeli pa ni sredstev. Okrožje polno odpadnikov. Dežela posejana s protestantskimi zavodi in cerkvami. Ljudstvo vdano pijači in slabemu življenju. […] Novega duha bo treba in novega ognja. Mnogo stroškov, pa še več molitev in žrtev. […] Stavbe smo prevzeli v razpadajočem stanju. Šola ne odgovarja kričečim potrebam. Podeželske kapelice so nekatere potrebne obnove. Postaja domačih misijonark zahteva velikih izdatkov, ki jim misijonar ni kos. […] Reforma katoliškega življa v Raghabpurju je najnujnejša potreba. Izvedli jo bomo polagoma. Z izpraševanjem katekizma po hišah, z rednim obiskovanjem spreobrnjencev, z bolj veličastno službo božjo, s posvečevanjem nedelje, z uvedbo Marijinih družb in socialnih ustanov, s pospeševanjem nižjega in višjega šolstva.«*[321] V začetku leta 1937 je p. Poderžaju v Raghabpur za nekaj časa odšel pomagat p. Viktor Sedej.[322]

Leta 1937 so iz Slovenije ponovno poslali v Indijo tri zvonove, tokrat za misijonsko postajo v Raghabpurju. Največji zvon, težak 235 kg, je bil posvečen sv. Jožefu. Na njem sta bila napisa: »Sveti Jožef – prosi za nas!« ter »Dar slovenskih dobrotnikov svojim bratom in sestram v Raghabpurju«. Drugi zvon, težak 175 kg, je bil dar slovenskih bogoslovcev in posvečen sv. Frančišku Ksaveriju. Na njem sta bila napisa: »Sv. Frančišek Ksaverij – prosi pri Bogu za nas« ter »Poj Bogu v čast, budi duše iz smrtnega spanja, spremljaj jih v božje kraljestvo! Slovenski bogoslovci«. Tretji zvon, težak 115 kg, je kupil neimenovani slovenski duhovnik. Posvečen je Frideriku Baragi in nosi napis: »V molitvi združeni prosimo Boga za

[318] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4, (1936), št. 6, str. 21.
[319] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 3, str. 9.
[320] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 4, str. 14.
[321] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 9, str. 33.
[322] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 5 (1937), št. 3, str. 10.

rast katoliške vere in poveličanje svojega služabnika«.[323] Zvonovi so v Raghabpur prispeli dva dni pred božičem leta 1937, blagoslovili pa so jih 27. marca 1938.[324]

Med 1. julijem 1936 in 1. julijem 1937 je število katoličanov v Raghabpurju naraslo za 365 vernikov, skupno jih je bilo 2.258. Šol je v tamkajšnjem misijonskem okrožju trinajst; enajst ljudskih, ena srednja in ena industrijska. V šolo je hodilo 558 otrok, od tega jih 270 ni bilo katoličanov. Spovedi je bilo 13.682, obhajil pa 26.010.[325] V obdobju med 1. julijem 1937 in 1. julijem 1938 je bilo 226 krščenih in 196 katehumenov, 14.595 spovedi in 32.703 obhajil. V celotnem okrožju je pomagalo štirinajst katehetov in pet misijonark ter sedemnajst učiteljev. Šol je bilo enajst, obiskovalo jih je 524 otrok.[326]

2.3 MORAPAI

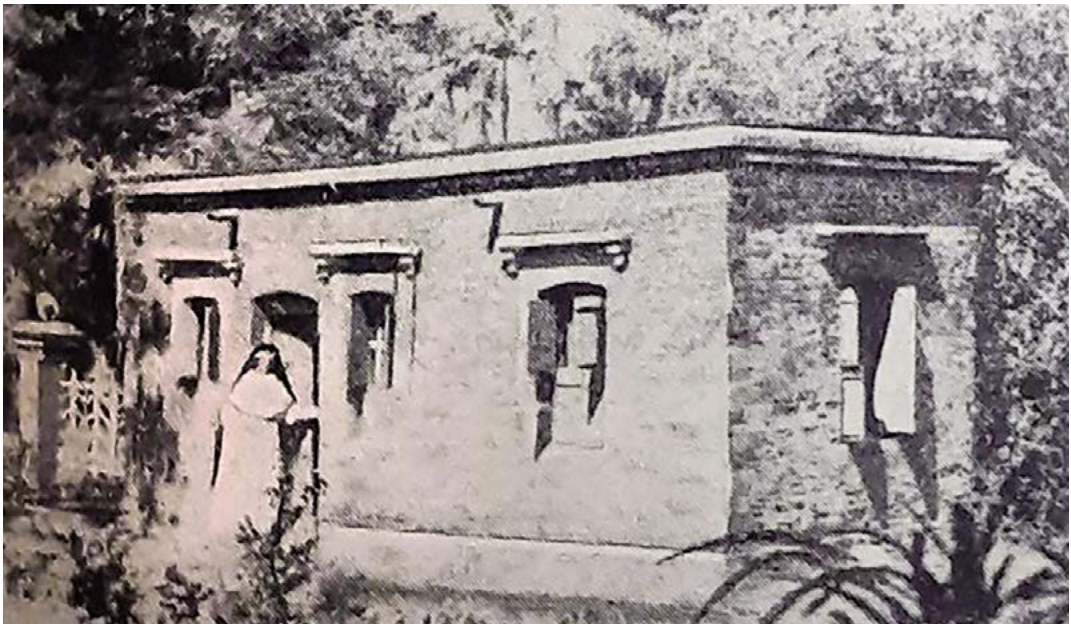

Slika 8: »Zdravstveni dom« s. Magdalene Kajnč; *Bengalski misijonar; priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 6 (marec 1939), št. 3.

[323] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 5 (1937), št. 9, str. 33.
[324] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 7, str. 25.
[325] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 5 (1937), št. 12, str. 48.
[326] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 11, str. 42.

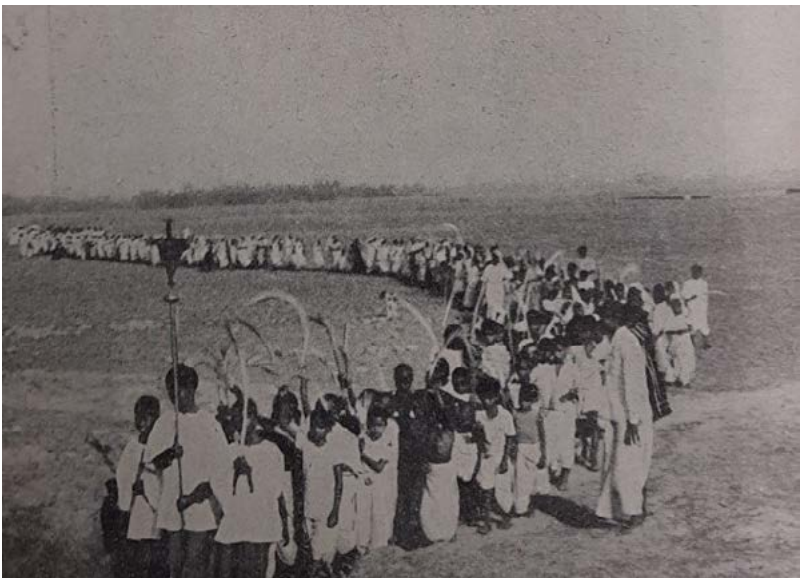

Slika 9: Procesija na cvetno nedeljo; *Bengalski misijonar; priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 7 (avgust 1938), št. 8.

16. oktobra 1929 je na misijonsko postajo v Morapai odšel p. Antun Vizjak, ki v svojih pismih takole opiše stanje ob prihodu: *»Postaja je v sredini vasi, katero obdaja sedem velikih lokev (mlak). Podnebje je zato zelo nezdravo in voda skoro neužitna. Talne vode ali studencev nimamo, vodo za pitje in kuho zajemamo v treh lokvah, v katerih se nihče ne sme kopati ne perila prati. Kljub temu je neužitna, četudi jo prekuhavamo, ker je umazana in diši po gnilobi, ribah in polžih. Ker je pa vročina strašna, jo je pač treba piti. […] Za vzdrževanje te postaje treba mesečno najmanj 25.000 dinarjev, ker je tako obširna in še čisto neobdelana in zapuščena. Obiskal sem že več vasi in šol in kapelic po tem misijonu. Da, mnogo bi se dalo storiti za sv. vero, če bi imel več gmotnih sredstev. Tako je pa delo zelo naporno, da je že mnogo misijonarjev zapustilo ta misijon, ker je pretežaven in izsesa misijonarju telesne in duševne sile do onemoglosti. Upam, da bom vztrajal ter storil čim več za uboge pogane.«*[327] P. Vizjak je v Morapaiu ostal, vse dokler ni bil naslednje leto skupaj s p. Mesarićem premeščen v Basanti.

Postajo v Morapaiu sta nato vodila dva belgijska jezuita, p. Commerford in p. Moyersoen. Tam pa je delovala tudi Slovenka, loretinka s. Magdalena Kajnč. Leta 1936 je v Morapai za nekaj časa pred odhodom v Kurseong prišel tudi nov jugoslovanski misijonar v Indiji, Lojze Demšar.[328] Decembra 1937 se je jugoslovanskim misijonarjem dodelilo predstojništvo nad novo misijonsko postajo v okrožju

[327] *Glasnik presvetega srca Jezusovega* 29 (1930), št. 2, str. 54.
[328] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 4 (1936), št. 7, str. 25.

Morapai, ki leži južno od Kalkute in je v tistem času štelo 2390 katoličanov. Prvi jugoslovanski predstojnik je postal p. Viktor Sedej, pomagal pa mu je tudi mag. Janez Ehrlich.[329]

Novo misijonsko okrožje je v dolžino in širino merilo okrog 40 km, na severu je mejilo na raghabpursko, na vzhodu na basantsko, na jugovzhodu in jugu pa na kharijsko okrožje. Ob nastopu predstojništva jugoslovanskih misijonarjev je imelo osemindvajset šol, od katerih se je samo ena štela za višjo, ostale pa so bile nižje šole. Bilo je štirinajst popolnoma katoliških nižjih šol, pet nižjih šol, v katerih so katoliki samo učitelji, in osem hindujskih šol.[330]

Na misijonski postaji v Morapaiu se je nahajala tudi majhna zdravstvena ambulanta, v kateri je ljudi sprejemala s. Magdalena Kajnč. Samo leta 1937 se je pri njej zdravilo 43.672 ljudi; po končanem delu v ambulanti pa je odšla s. Magdalena še do bolnikov po vaseh. Veliko jih je pred smrtjo tudi krstila. Leta 1937 je krstila 63 bolnikov.[331] Pravili so ji Ma, kar pomeni mati. Govorili so, da je čudodelna zdravnica, nekateri pa so bili prepričani, da je Dhatri – ljubeče božanstvo. Nekateri hindujci so govorili, da so postali katoličani prav zaradi nje.[332] Bolniki – večinoma hindujci, pa tudi muslimani in kristjani – so k njej prihajali tudi iz krajev, oddaljenih do štirideset kilometrov. Zdravila jih je s svojim znanjem in zdravili, hkrati pa tudi z zaupanjem v Kristusovo dobroto in usmiljenje. Skoraj vsi bolniki so pred odhodom iz ambulante poljubili njen križ in se poklonili sliki Srca Jezusovega.[333] Na misijonski postaji je bil tudi samostan sester loretink, kjer je bila zdravstvena ambulanta, noviciat za bengalske sestre, dekliška šola, sirotišnica, dom za vdove in tkalnica. Poleg tega so sestre tudi poučevale po vaseh ter pripravljale otroke in ženske na prejem zakramentov.[334]

2.4 SATKIRA

P. Pavao Mesarić je bil konec februarja 1938 poslan, da v Satkiri ustanovi novo misijonsko postajo, vodstvo misijonskega okrožja Basanti pa je namesto njega prevzel p. Josip Vizjak.[335] Satkirsko okrožje je bilo vzhodno od Kalkute, merilo je 100 km od severa proti jugu ter 50 km od zahoda proti vzhodu.[336] Predstojniki so p. Mesarića premestili iz Basantija, ker je izgubil sodni spor proti tamkajšnjim veleposestnikom, ki so ga po krivem obtoževali, da ščuva ljudi k uporu in jim

[329] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 3, str. 9.
[330] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 7, str. 26.
[331] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 8, str. 31.
[332] Kokalj, *Pogovori*, str. 48.
[333] Vinko Zaletel, *Po Indiji sem ter tja*, Celovec 1965, str. 160.
[334] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 8 (1940), št. 7, str. 25.
[335] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 5, str. 20.
[336] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 6, str. 22.

brani plačevati davke. Zaradi teh obtožb je moral plačati 500 rupij kazni, zato je bil premeščen, da ne bi prišlo do novih obtožb in novih denarnih kazni.[337]

Po prihodu na novo misijonsko okrožje, kjer še ni bilo nobenih katoličanov, je zapisal: *»Za sedaj je najbolj nujno, da postavim kapelice po vseh večjih vaseh, da se bodo v njih zbirali novospreobrnjenci k molitvi in krščanskemu nauku, mladina pa med tednom v šolah. Pa tudi sam ne morem živeti brez kapelic. Brez kapelic ne morem brati sv. maše, se nimam kam zateči podnevi pred silno vročino in ponoči, da se odpočijem od dnevnega truda. Seveda bodo te kapelice nekaj čisto preprostega: iz bambusa, blata in slame. […] Ako bi mi ne bilo mogoče postaviti kapelic ter nastaviti katehistov, bi bil ves trud brezuspešen. Ti dve reči sta tako neobhodno potrebni, da brez njih ne moremo govoriti o napredku misijona.«*[338] V začetku leta 1940 se je p. Mesarić odpravil v Rim in na obisk v Jugoslavijo, vendar se nato zaradi vojnih razmer ni mogel vrniti nazaj v Satkiro, ki je tako ostala brez jugoslovanskega misijonarja.[339]

3 PROMOCIJA BENGALSKEGA MISIJONA V DOMOVINI

Slika 10: Promocijska razglednica s portreti prvih jugoslovanskih misijonarjev v Bengaliji; last nečakinje br. Franceta Drobniča, Nuše Brodnik.

[337] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 8, str. 29.
[338] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 6 (1938), št. 9, str. 33–34.
[339] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 8 (1940), št. 5, str. 17 in *Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega* 8 (1940), št. 6, str. 23.

Slika 11: Fotografija katoliške bengalske družine; last nečakinje br. Franceta Drobniča, Nuše Brodnik.

V času med obema svetovnima vojnama je bilo na Slovenskem informiranje o misijonskih dejavnostih dobro organizirano. Za to sta zaslužni predvsem dve večji središči. Prvo je bilo v Grobljah pri Domžalah, kjer so lazaristi ustanovili svojo tiskarno, vodili misijonske krožke in organizirali prireditve, drugo pa pri cerkvi sv. Jožefa na Zrinjskega cesti 9 v Ljubljani, kjer so publikacije izdajali jezuiti.[340]

V Grobljah je na misijonsko nedeljo leta 1923 kot mesečnik začela izhajati revija *Katoliški misijoni*. Pri njenem ustvarjanju so sodelovali številni misijonarji, pri čemer eden izmed medvojnih urednikov, lazarist Ladislav Lenček, opozarja, da *»nikakor ne smemo misliti, da je bilo sodelovanje slovenskih misijonarjev in misijonark samo v preprostih pismih: pisali in pošiljali v objavo so tudi kar pol-znanstvene razprave o misijonskih deželah, ljudstvih ter njih zgodovini, posebno misijonski«.*[341] Že od samih začetkov je za enega strokovno najbolj podkovanih poročevalcev veljal Stanko Poderžaj, osrednje mesto med poročevalkami pa je dobila Miriam Zalaznik, *»prva slovenska misijonarka z doktorskim naslovom […], ki je bila poslej ena najinteligentnejših dopisnic«.*[342] Revija *Katoliški misijoni* naj bi najvišje število naročnikov dosegla tik pred izbruhom druge svetovne vojne,

[340] Kokalj, *Pogovori*, str. 122.
[341] Jelnikar in Motoh, *Potovanje*, str. 38–39.
[342] Prav tam, str. 39.

ko jih je bilo okrog 12.000. Vojna je komunikacijo med misijonarji in domovino zelo otežila, zato je tudi število naročnikov upadlo za približno tri četrtine in tudi v obdobju po koncu vojne ni preseglo števila 4.000.[343] Že med drugo svetovno vojno se je uredništvo revije preselilo najprej v Rim, nato pa v Argentino, kjer je izhajala vse do leta 1987, ko jo je nasledila revija *Misijonska obzorja*, ki izhaja še danes. V okviru tiskarne lazaristov pa je v medvojnem obdobju izhajal tudi *Misijonski koledar*.[344]

V Ljubljani so jezuiti izdajali knjižno zbirko *Indijska knjižica*, v okviru katere je izšlo 22 številk, najpomembnejši pa je bil mesečnik *Bengalski misijonar*, ki je izhajal od leta 1933 do leta 1941. Pred letom 1933 je o misijonarskih dejavnostih poročal *Glasnik presvetega srca Jezusovega*. *Bengalski misijonar* je poleg poročanja o življenju in delu misijonarjev v Bengaliji tudi spodbujal mladino k opravljanju duhovniške in misijonarske službe, prikazoval gmotne potrebe misijonarjev in organiziral materialno pomoč ter vabil vernike, da misijonarje spodbujajo z duhovno pomočjo.[345]

Poleg misijonskih publikacij so na misijone opozarjala tudi številna predavanja in proslave, še posebej ob odhodih misijonarjev ali ob njihovih obiskih. V letih 1933 in 1937 sta bili na ljubljanskem velesejmu veliki misijonski razstavi, leta 1935 pa so jezuiti ob cerkvi sv. Jožefa odprli tudi Indijski misijonski muzej.[346] Na otvoritveni slovesnosti, ki je potekala 12. junija 1935, sta bila prisotna tako ljubljanski knezoškof dr. Gregorij Rožman, ki je muzej blagoslovil, kot tudi misijonar p. Antun Vizjak. Vse predmete, hranjene v muzejski zbirki, so v desetih letih, kolikor je do tedaj trajal bengalski misijon, v domovino poslali jugoslovanski misijonarji.[347] Med razstavljenimi predmeti so bili indijski barvni lesorezi, preproge, narejene iz vlaken kokosove palme, gong, predmeti iz Tibeta (okrašene vaze, sklede, škatlice in nožnice s tibetanskimi bojnimi noži), predmeti iz Nepala in Kašmirja (slamniki, pahljače, črne namizne posode), zemljevidi, slike jugoslovanskih misijonarjev in različnih indijskih božanstev,[348] kipci hindujskih bogov, dišeče kadilne palčke, molitveni mlinčki in ostali predmeti, ki se uporabljajo pri hindujskih obredih, različne vrste nakita, slike bengalskega živalskega in rastlinskega sveta, kuhinjsko in kmetijsko orodje, bambusovi peharji, palmovi listi, sariji – indijska ženska oblačila,[349] različne vrste kač, hroščev, metuljev, žuželk, kobilic in gosenic, kože divjih mačk, leoparda in šakala ter dve leopardovi lobanji.[350]

[343] Prav tam, str. 40.
[344] Jelnikar in Motoh, *Potovanje*, str. 38.
[345] Kokalj, *Pogovori*, str. 123.
[346] Prav tam, str. 124.
[347] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 3 (1935), št. 8–9, str. 31–32.
[348] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 3 (1935), št. 10, str. 40.
[349] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 3 (1935), št. 11, str. 44.
[350] *Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega* 3 (1935), št. 12, str. 48.

ZAKLJUČEK

Bengalski misijonar je med drugo svetovno vojno večinoma poročal o težavah, lakoti in naravnih nesrečah v Bengaliji ter prepričeval bralce, naj misijonarjem namenijo svojo denarno podporo. Začela se je poudarjati slovenska ali hrvaška identiteta posameznih misijonarjev in misijonark, kar je tudi posledica neuspešnega poskusa izgradnje enotne jugoslovanske identitete. Z izbruhom druge svetovne vojne se je končalo izhajanje *Bengalskega misijonarja*, ki je bil za slovenske bralce več kot desetletje najpomembnejši vir novic iz Indije.[351] Po koncu vojne je jugoslovanskim misijonarjem vstop v Bengalijo najprej preprečila nova komunistična Jugoslavija od leta 1945, ki je misijonarjem zaprla meje za odhod, hkrati pa zelo otežila novonastala indijska država, ki je po razglasitvi samostojnosti leta 1947 uveljavila stroge pogoje za priseljevanje tujcev. Tako so bili slovenski jezuiti prisiljeni načrt lastnega misijona zastaviti kje drugje, in sicer v Zambiji,[352] vendar šele sredi šestdesetih let, ko so se meje Jugoslavije nekoliko odprle. Redki slovenski misijonarji so se iz Bengalije vrnili domov, večinoma pa so, kljub zaostrenim razmeram, ostali v Bengaliji, nadaljevali svoje delo in tam tudi umrli. V Indiji so umrli naslednji slovenski misijonarji: br. France Drobnič (22. oktobra 1963), p. Stanko Poderžaj (23. aprila 1976), p. Janez Ehrlich (19. januarja 1978), br. Janez Udovč (19. avgusta 1978) in p. Jože Cukale (21. oktobra 1999).

Ključne ugotovitve članka so naslednje: 1. med slovenskimi jezuiti je bila prisotna močna želja po odhodu v misijone; 2. pot v bengalski misijon je utrl p. dr. Anton Prešeren, prvi provincial jugoslovanske jezuitske province, ki je nastala po koncu prve svetovne vojne; 3. jugoslovanski misijon je bil del belgijskega misijona, pri čemer jim je belgijska jezuitska provinca dajala veliko mero samostojnosti; 4. v Bengalijo je odšlo 38 jugoslovanskih misijonarjev in misijonark; 5. prvi trije slovenski misijonarji so odšli v Bengalijo leta 1929, kot zadnji slovenski misijonar pa je v Bengaliji umrl p. Cukale leta 1999; 6. jugoslovanski misijon je v Bengaliji cvetel od leta 1925, ko sta tja kot prva odšla p. Pavao Mesarić in bogoslovec Antun Vizjak, pa do indijske osamosvojitve leta 1947; 7. misijonarji so v času bengalskega misijona ohranjali močno vez z domovino preko misijonskih krožkov, razstav, publikacij in obiskov ter med Slovenci močno spodbudili in razvili misijonsko zavest.

[351] Helena Motoh, »Our Bengal Mission«: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal, v: *Dve domovini* 29 (2019), št. 50, str. 49.

[352] Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve: oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Celje 1998, str. 155.

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Tiskani viri

Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 1 (januar 1933), št. 1.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 1 (februar 1933), št. 2.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 1 (april 1933), št. 4.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 1 (november 1933), št. 11.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 2 (april 1934), št. 4.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 2 (maj 1934), št. 5.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 2 (junij 1934), št. 6.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 2 (november 1934), št. 11.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 3 (julij 1935), št. 7.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega 3 (avgust–september 1935), št. 8–9.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega 3 (oktober 1935), št. 10.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika presvetega srca Jezusovega 3 (november 1935), št. 11.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 3 (december 1935), št. 12.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (januar 1936), št. 1.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (marec 1936), št. 3.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (april 1936), št. 4.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (junij 1936), št. 6.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (julij 1936), št. 7.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (avgust 1936), št. 8.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 4 (september 1936), št. 9.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 5 (marec 1937), št. 3.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 5 (september 1937), št. 9.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 5 (december 1937), št. 12.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (marec 1938), št. 3.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (maj 1938), št. 5.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (junij 1938), št. 6.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (julij 1938), št. 7.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (avgust 1938), št. 8.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (september 1938), št. 9.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 6 (november 1938), št. 11.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 7 (julij 1939), št. 7.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 8 (maj 1940), št. 5.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 8 (junij 1940), št. 6.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 8 (julij 1940), št. 7.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 8 (avgust 1940), št. 8.
Bengalski misijonar: priloga Glasnika srca Jezusovega 9 (marec 1941), št. 3.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 25 (februar 1926), št. 2.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 26 (december 1927), št. 12.

Glasnik presvetega srca Jezusovega 28 (marec 1929), št. 3.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 29 (februar 1930), št. 2.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 29 (april 1930), št. 4.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 29 (julij 1930), št. 7.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 30 (april 1931), št. 4.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 30 (junij 1931), št. 6.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 30 (julij 1931), št. 7.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 31 (marec 1932), št. 3.
Glasnik presvetega srca Jezusovega 31 (julij 1932), št. 7.
Slovenec 60, (4. december 1932), št. 278.
Slovenski list 2 (18. november 1929), št. 48.

LITERATURA

Jelnikar, Ana in Motoh, Helena. *Potovanje v Indijo: misijonarska potopisa, konteksti in analize*, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Annales ZRS, Koper 2021.

Kokalj, Jože. *Pogovori ob Gangesu*, Župnijski urad Dravlje, Ljubljana 1989.

Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve: oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Mohorjeva družba, Celje 1998.

Motoh, Helena. »Our Bengal Mission«: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal, v: *Dve domovini* 29 (2019), št. 50, str. 33–52.

Poderžaj, Stanko. *Pod Himalajo: ob ustanavljanju jugoslovanske misijonske pokrajine Družbe Jezusove v Bengaliji,* Glasnik presvetega Srca Jezusovega, Ljubljana 1929.

Šmitek, Zmago. Krščanstvo v Indiji in nekatere slovenske izkušnje, v: *Časopis za kritiko znanosti* 36 (2008), št. 234, str. 160–168.

Zaletel, Vinko. *Po Indiji sem ter tja*, Družba sv. Mohorja, Celovec 1965.

Žužek, Miha. *Misijonar pod Himalajo: brat France Drobnič DJ*, Ognjišče, Koper 1985.

POVZETEK

Jugoslovanski misijon na območju Bengalije je bil aktiven od leta 1925 do konca druge svetovne vojne leta 1945, dokončno pa se je reorganiziral z osamosvojitvijo Indije leta 1947. Začel se je na pobudo provinciala jugoslovanske jezuitske province, p. dr. Antona Prešerna, ki je ponudil pomoč tamkajšnjim belgijskim jezuitom. Jugoslovanski misijonarji in misijonarke so bili pri svojem delu v veliki meri samostojni, saj so delovali na svojih misijonskih postojankah. Med njimi so bile glavne: Basanti, Raghabpur, Morapai in Satkira. Jugoslovanski misijonarji in misijonarke so se na misijonsko delo temeljito pripravljali v Dardžilingu ob Himalaji. Po določenem času priprav so bili poslani na posamezne misijonske postojanke, od koder so se zaradi težkih klimatskih razmer ob Gangesovi delti občasno vračali nazaj v ugodnejše podnebje pod Himalajo. V času razcveta misijona so ohranjali tesne vezi z domovino, iz katere je do njih prihajala tudi velika podpora v obliki materialnih darov, molitev pa tudi novih misijonarjev. Misijonsko delo je z nastankom komunistične Jugoslavije leta 1945 zastalo, kar zadeva

stik z domovino, zato novih misijonarjev iz Slovenije ni bilo več, nanj pa je z neodvisno indijsko državo leta 1947 močno vplivala tudi reorganizacija misijona. V Indiji so vedno bolj začele nastajati indijske jezuitske province, v katere so se omenjeni misijonarji vključili, kar pa že presega obdobje te raziskave. Pretežni del slovenskih misijonarjev je svoje delo v prilagoditvi na nove okoliščine kljub temu nadaljeval in v Bengaliji tudi umrl.

Ključne besede: *Bengalija, jezuiti, misijon, jugoslovanska provinca, slovenska podpora*

SUMMARY

The Yugoslav Mission in Bengal

The Yugoslav Mission in Bengal was active from 1925 until the end of the Second World War in 1945, and was finally reorganised with the independence of India in 1947. It was started on the initiative of the Provincial of the Yugoslav Jesuit Province, Fr Dr Anton Prešeren, who offered to help the local Belgian Jesuits. The Yugoslav missionaries were largely independent in their work, working from their own mission stations. The main ones were Basanti, Raghabpur, Morapai and Satkira. The Yugoslav missionaries were thoroughly prepared for their missionary work in Darjeeling near the Himalayas. After a period of preparation, they were sent to individual mission stations, from where they would occasionally return to the more favourable climate of the Himalayas due to the harsh climatic conditions along the Ganges delta. During the heyday of the mission, they maintained close ties with their homeland, from which they also received great support in the form of material gifts, prayers and new missionaries. With the establishment of communist Yugoslavia in 1945, mission work came to a standstill in terms of contact with the homeland, and there were no new missionaries from Slovenia, but the reorganisation of the mission with the independent state of India in 1947 had a major impact on it. Indian Jesuit provinces were increasingly being established in India, in which the missionaries mentioned above were involved, but this is beyond the scope of this research. Most of the Slovene missionaries continued their work in adaptation to the new circumstances and died in Bengal.

Keywords: *Bengal, Jesuits, mission, Yugoslav province, Slovenian support*

HELENA MOTOH IN NATAŠA VAMPELJ SUHADOLNIK

KITAJSKI MISIJON SKOZI PRIZMO MISIJONARSKIH ZBIRK[353]

UVOD

V skoraj treh stoletjih, odkar je – izmučen od dolge poti in morske bolezni – v Peking prispel pomembni misijonar iz slovenskega prostora,[354] jezuit Avguštin Hallerstein (1703–1774) iz Mengša, je njegovemu zgledu sledila cela vrsta misijonark in misijonarjev. Še posebej je bila misijonska dejavnost na Kitajskem živahna v prvi polovici 20. stoletja, ko je na Kitajskem delovalo več kot petdeset slovenskih pripadnikov različnih redov.[355]

Zgodovino slovenskih misijonarjev na Kitajskem je preučevalo že več avtorjev. Med njimi velja omeniti Zmaga Šmitka, ki je potovanja in bivanja misijonarjev v Vzhodni Aziji vključil v svoja pregledna dela o slovenskih stikih z neevropskim svetom.[356] O tej tematiki je podrobneje pisal Bogdan Kolar v monografiji *Na misijonskih brazdah Cerkve*,[357] misijonarju Jožefu Kerécu (1892–1992) sta monografijo posvetila Franc Halás in Tone Ciglár,[358] povzetek zgodovine slovenskih misijonarjev na Kitajskem pa je v delo o slovenskih srečevanjih s Kitajsko vključil tudi Ralf Čeplak Mencin.[359] O dejavnosti misijonarjev na Kitajskem je v njihovem času izčrpno poročalo tudi časopisje, še posebej misijonski tisk. Njihovo misijonsko delo in vidiki kitajske družbe pa so se odražali tudi skozi posamezne

---

[353] Prispevek je nastal v okviru projektov J6-60114 (Med misijo(nom) in muzejem – misijonarske zbirke v Sloveniji in njihov pomen danes) in J6-3133 (Osiroteli predmeti: obravnava vzhodnoazijskih predmetov izven organiziranih zbirateljskih praks v slovenskem prostoru) ter programskih skupin P6-0243 (Vzhodnoazijski jeziki in kulture) in P6-0279 (Mejna področja: območja kulturnega in družbenega sobivanja v dobi tveganja in ranljivosti), ki jih iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

[354] Pri nekaterih avtorjih je mogoče zaslediti spekulacije o tem, da naj bi bil slovenskega rodu (oziroma jezika) že Odorik iz Pordenona (1286–1331), frančiškanski misijonar, ki je v Azijo potoval v začetku 14. stoletja. Za več podatkov o tej debati prim. Zmago Šmitek, *Klic daljnih svetov: Slovenci in neevropske kulture*, Ljubljana 1986, str. 98 (dalje: Šmitek, *Klic daljnih svetov*) in Ralf Čeplak Mencin, *V deželi nebesnega zmaja: 350 let stikov s Kitajsko*, Ljubljana 2012, str. 40–41 (dalje: Čeplak Mencin, *V deželi nebesnega zmaja*). Na Kitajsko je bil pred Hallersteinom napoten tudi jezuit Bernard Distel (1623–1660), ki pa je žal kmalu po prihodu na kitajska tla leta 1660 umrl. Nekaj let je na jugu Kitajske deloval tudi jezuit Janez Krstnik Mesar (1673–1723), ki je bolj znan po svojem misijonarskem delu na območju Vietnama. Leta 1718 je v Macao prispel tudi Baltazar Miller (1682–1741), ki je do leta 1727 deloval v Kantonu (danes Guangzhou). Za več o slovenskih misijonarjih v Aziji gl. Šmitek, *Klic daljnih svetov*, str. 98–109.

[355] Za podatke iz evidence slovenskih misijonarjev se najlepše zahvaljujeva ge. Saši Sever Žuntar iz Misijonskega središča.

[356] Gl. Šmitek, *Klic daljnih svetov*; isti, *Srečevanja z drugačnostjo*, Radovljica 1995.

[357] Gl. Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve. Oris zgodovine slovenskega misijonstva,* Celje 1998.

[358] Gl. Franc Halás in Tone Ciglár, *Jožef Keréc: slovenski misijonar na Kitajskem*, Ljubljana-Rakovnik 1992.

[359] Čeplak Mencin, *V deželi nebesnega zmaja*, str. 40–83.

predmete in zbirke, ki so jih pošiljali ali prinašali domov. Pričujoči prispevek je posvečen vidiku te tematike, o katerem je bilo doslej opravljenih malo raziskav in ki je v veliki meri še neznana slovenski javnosti. Želiva predvsem pojasniti, na kakšen način je bila misijonarska aktivnost reprezentirana v domačem okolju misijonarjev skozi predmete, ki so jih pošiljali ali prinašali v domovino. V mednarodnem kontekstu je tematiki misijonarskih zbirk posvečeno več pozornosti šele v zadnjih dveh desetletjih, pred tem pa kljub priljubljenosti te prakse med krščanskimi misijonarji po vsem svetu zgodovina misijonarskih zbirk ni bila zelo podrobno raziskana. Eno najobsežnejših raziskav je opravila Erin Hasinoff,[360] ki je analizirala ameriške evangeličanske misijonarske razstave z začetka 20. stoletja. Podoben primer – anglikansko misijonsko razstavo leta 1909 v Londonu – je s poudarkom na kitajskem delu razstave analiziral Eric Reinders.[361] Pri Chrisu Wingfieldu zasledimo enega od prvih poskusov teoretskega umeščanja misijonarskih muzejev in zbirk v kontekst problematike mesta religije v muzejski sferi nasploh.[362] Prav tako so bile v zadnjih dveh desetletjih opravljene študije o posameznih misijonskih zbirkah in/ali razstavah,[363] posamezne katoliške misijonske zbirke pa so še posebej analizirali npr. Loder-Neuhold,[364] Lord[365] ter Baptista in Voita.[366] Canizzo[367] umešča zbiranje materialnih predmetov v kontekst misijonarskega poslanstva, pri čemer je za slovenski prostor še posebej pomembno vlogo odigrala Vatikanska misijonska razstava leta 1925.[368] Pomembno izhodišče za razmerje med misijonskim delovanjem in posvetnimi muzejskimi

[360] Gl. Erin L. Hasinoff, *Faith in Objects: American Missionary Expositions in the Early Twentieth Century*, New York 2011.

[361] Gl. Eric Reinders, *Borrowed Gods and Foreign Bodies: Christian Missionaries Imagine Chinese Religion*, University of California Press 2004.

[362] Gl. Chris Wingfield, Missionary Museums, v: *Religion in Museums: Global and Multidisciplinary Perspectives* (G. Buggeln, C. Paine in B. Plate ur.), London/NY 2017, str. 231–238.

[363] Gl. Peter Vousden, London Missionaries and the Great Exhibition of 1851, v: *BYU Studies Quarterly* (2005), vol. 44, no. 3, str. 123–135; Miel Groten, Difference Between the Self and the Heathen. European Imperial Culture in Dutch Missionary Exhibitions, 1909–1957, v: *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 47/3 (2019), 490–513; Chris Wingfield, Scarcely more than a Christian trophy case? The global collections of the London Missionary Society Museum" (1814–1910), v: *Journal of the History of Collections* (2017), vol. 29, iss. 1, str. 109–128; Rosemary Seton, Reconstructing the museum of the London Miss. Soc., v: *Material Religion* (2012), št. 8:1, str. 98–102; Luis Ángel Sánchez Gómez, Martirologio, etnología y espectáculo: la Exposición Misional Española de Barcelona (1929–1930), v: *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* LXI (2006), št. 1, str. 63–102; Anna Schmid ur., *Mission possible?*, Basel 2015; Ilaria Gasparotto, Missionary Ethnography. A 'Universal Exhibition' in Turin, 1858, v: *Contemporanea* 20/3 (2017), str. 379–411.

[364] Gl. Rebecca Loder-Neuhold, The 'Missions-ethnographic Museum' of St Gabriel as an example for European Mission Museums, v: *Anthropos* 114/2 (2019), str. 187–202.

[365] Gl. France Lord, 9. The Silent Eloquence of Things: The Missionary Collections and Exhibitions of the Society of Jesus in Quebec, 1843–1946, v: *Canadian Missionaries, Indigenous Peoples. Representing Religion at Home and Abroad* (Alvyin Austin in Jamie Scott, ur.), Toronto 2004, str. 205–234.

[366] Gl. Jean Baptista in Tony Boita, Patrimônios indígenas nos 80 anos do Museu das Missões: etno-história e etnomuseologia aplicada à imaginária missional, v: *Boletim do Museu Paraense Emilio Goeldi: Ciencias Humanas*14 (2019), št. 1, str. 189–205.

[367] Gl. Jeanne Canizzo, Gathering souls and objects: Missionary collections, v: *Colonialism and the object: empire, material culture, and the museum, Routledge* (Tim Barringer in Tom Flynn, ur.), London/NY 1998, str. 153–166.

[368] Gl. Gloria Bell, Competing Sovereignties: Indigeneity and the Visual Culture of Catholic Colonization at the 1925 Pontifical Missionary Exhibition, v: *Journal of Global Catholicism* (2019), vol. 3, iss. 2, article 3, str. 18–61.

inštitucijami v Avstro-Ogrski, kar srečamo tudi pri slovenskih misijonarjih, sta študiji Jensz[369] in Plankensteiner.[370] Zbirke predmetov, ki so jih v slovenski prostor prinašali oz. pošiljali misijonarji, so manj raziskane, izjema so študije Baragove ameriške zbirke,[371] Knobleharjeve zbirke predmetov iz Sudana,[372] Turkove zbirke v Slovenskem etnografskem muzeju in študija na temo potujočih misijonskih razstav.[373]

V nadaljevanju bova zato poskušali tematizirati prav vprašanje, kako so bili misijonarji, ki so izhajali iz slovenskega prostora in delovali na Kitajskem v času zgodnjega 20. stoletja, v domovini prisotni prek zbranih predmetov in kako so ti predmeti za njihove rojake reprezentirali oddaljeno in neznano kitajsko kulturo. V prvem delu bova predstavili zgodovinski in geografski okvir, v katerem so delovali slovenski misijonarji na Kitajskem. V drugem delu bova tematiko umestili v širši kontekst misijonskih zbirk v Sloveniji in začetkom njihovega razstavljanja. V tretjem delu bova predstavili delovanje in materialno zapuščino dveh ključnih frančiškanskih misijonarjev, Petra Baptista Turka in Engelharda Avblja. Četrti del pa bo posvečen salezijanskim misijonarjem, njihovemu delovanju in zbirki, ki jo hrani salezijanska ustanova na Rakovniku.

1 SLOVENSKI MISIJONARJI NA KITAJSKEM V ZGODNJEM 20. STOLETJU

Po jezuitih Hallersteinu, Distelu in Mesarju, ki sodijo v obdobje prvega razcveta misijonarske dejavnosti na Kitajskem, v katerem je še posebej pomembno vlogo igral pekinški misijon po razpustitvi jezuitskega reda leta 1773, več kot stoletje na Kitajskem ne srečamo nobenega slovenskega misijonarja. Tudi sicer se je misijonarska dejavnost v veliki meri obnovila šele v času po opijskih vojnah, ko so mirovni sporazumi Kitajsko prisilili, da je postopno dovolila misijonarsko aktivnost po vsej državi. Obdobje po opijskih vojnah je zaznamoval tudi vstop ženskih redov na Kitajsko ter postopna razdelitev provinc med najpomembnejše misijonske redove in družbe. Razmere in načini misijonarskega delovanja v

[369] Gl. Felicity Jensz, Collecting cultures: Institutional motivations for nineteenth-century ethnographical collections formed by Moravian missionaries, v: *Journal of the History of Collections* (2012), vol. 24, iss. 1, str. 63–76.

[370] Gl. Barbara Plankensteiner, Endstation Museum: Österreichische Afrikareisende sammeln Ethnographica, v: *K. u. k. kolonial – Habsburgermonarchie und europäische Herrschaft in Afrika* (W. Sauer ur.), Wien 2002.

[371] Gl. France Golob, *Misijonarji, darovalci indijanskih predmetov*, Ljubljana 1997; Christian Feest, Native North American Ethnography in European Collections, v: *Journal of the History of Collections* vol. 32/3 (2020), str. 467–479; Marko Frelih, *Spomin velikih jezer: Ob 180. obletnici prihoda misijonarja Friderika Ireneja Baraga v Ameriko*, Stična 2010.

[372] Gl. Marko Frelih, *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov*, Ljubljana 2009.

[373] Gl. Helena Motoh, Azija med tigri in maliki: misijonske razstave v Sloveniji v prvi polovici 20. stoletja, v: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60 (2020), št. 1, str. 34–41.

tem obdobju so bili precej drugačni kot tisti, v katerih so delovali Hallerstein in njegovi sodobniki. Ustanavljanje protestantskih misijonarskih družb,[374] povečevanje tujih jurisdikcij v obliki koncesij in nestabilna politična situacija sklepnega obdobja dinastije Qing s številnimi socialnimi nemiri in upori[375] so določali pogoje, v katerih so delovali slovenski misijonarji. Za razliko od misijonarjev Hallersteinove generacije, ki so v veliki večini delovali dobesedno na kitajskem dvoru, docela integrirani v življenje takratne politične in kulturne elite, so katoliška misijonarska središča poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja večinoma nastajala daleč stran od političnega centra države v Pekingu, pogosto v slabo dostopnih, revnih in manj razvitih predelih Kitajske. Padec zadnje cesarske dinastije Qing leta 1912 politično nestabilnost le še poveča, saj kratkemu poskusu ustanovitve republike sledi obdobje fragmentacije države na interesne cone lokalnih mogotcev,[376] ki traja vse do konca dvajsetih let 20. stoletja.

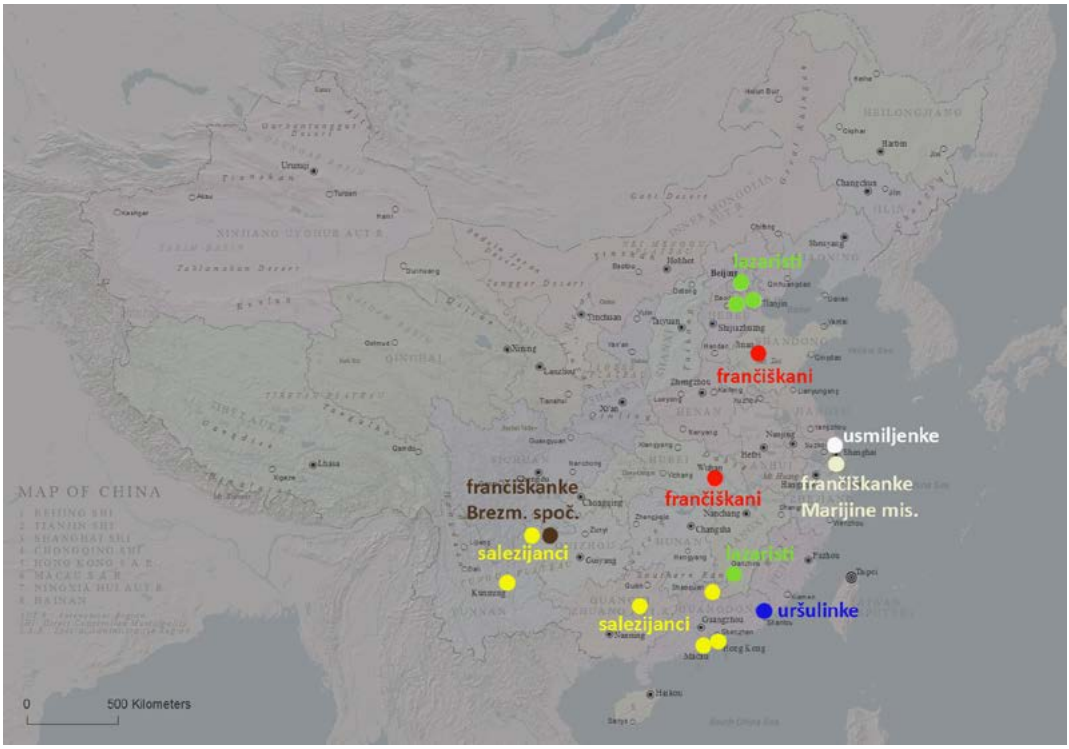

Slika 1: Lokacije slovenskih misijonarjev v zgodnjem 20. stoletju (avtorica Helena Motoh).

374 Kenneth Scott Latourette, *A history of Christian missions in China*, London 1929, str. 209–227.

375 Gl. Immanuel C. Y. Hsu, Late Ch'ing foreign relations, 1866–1905, v: *The Cambridge History of China: Late Ch`ing, 1800–1911* (John K. Fairbank in Liu Kwang-ching ur.), zvezek II, drugi del, Cambridge 2008, str. 70–141. Gl. tudi Nataša Vampelj Suhadolnik, Vzhodna Azija in stiki s slovenskimi deželami na pragu 20. stoletja, v: *Podobe iz daljnih dežel: stare vzhodnoazijske razglednice v slovenskih javnih zbirkah* (Shigemori Bučar Chikako in Maja Veselič ur.), Ljubljana 2021, str. 15–32.

376 Prim. Mitja Saje, *Zgodovina Kitajske*, Ljubljana 2016.

Helena Motoh in Nataša Vampelj Suhadolnik

KITAJSKI MISIJON SKOZI PRIZMO MISIJONARSKIH ZBIRK

Slovenske misijonarke in misijonarji so v tem obdobju na Kitajsko prihajali v okviru večjega števila različnih redov (slika 1). Frančiškani so bili na Kitajskem že od druge polovice 19. stoletja naprej stalno prisotni v provincah Shandong, Shanxi, Shaanxi, Hubei in Hunan.[377] Ko so slovenski misijonarji ponovno začeli odhajati na Kitajsko po boksarski vstaji ob prelomu stoletja, sta tja prva leta 1901 odpotovala prav frančiškana Peter Baptist Turk in Veselko (Laetus) Kovač, sledili pa so jima še številni drugi. Delovala sta v porečju reke Yangzi v provinci Hubei (Turk) in v provincah Shandong in Hunan (Kovač). Lazaristi, ki so po razpustitvi jezuitskega reda prevzeli delo v kitajskih provincah, kjer so bili ti prej prisotni, so imeli v začetku 20. stoletja še vedno najpomembnejšo vlogo pri misijonarski dejavnosti v cesarski prestolnici Peking ter v provincah Zhili (od leta 1928 preimenovana v provinco Hebei), Jiangxi in Zhejiang.[378] Prvi slovenski lazarist, ki je želel odpotovati na Kitajsko, je bil že Leopold Perme leta 1911, a je na poti umrl.[379] Prek misijonišča v Grobljah se je kot naslednji lazarist na Kitajsko napotil Alojzij Mlakar leta 1928, v tridesetih in štiridesetih letih pa mu je nato sledilo še več misijonarjev lazaristov, ki so prav tako delovali v Pekingu in v provincah Hebei in Jiangxi.

Po boksarski vstaji so začele na Kitajsko prihajati tudi številne nove misijonske družbe in redovi.[380] Med njimi so za zgodovino slovenskih misijonarjev pomembni predvsem salezijanci, ki pridejo na Kitajsko že leta 1902 in večinoma delujejo na jugu države, v okolici pristaniških mest Makao in Hongkong, pa tudi v provincah Yunnan in Guangxi. Iz naših krajev na Kitajsko prvi odpotuje Jožef Keréc, ki mu sledijo še drugi, pri delu v provinci Yunnan pa se jim poleg Andreja Majcna na Kerécevo prošnjo od leta 1936 postopoma pridružijo tudi frančiškanke brezmadežnega spočetja. Poleg omenjenih so bile v tem obdobju na Kitajskem prisotne tudi slovenske frančiškanke Marijine misijonarke, uršulinke in usmiljenke.[381] Po koncu druge svetovne vojne in ustanovitvi Ljudske republike Kitajske dejavnost misijonskih središč na kitajski celini zamre, nekateri misijonarji nadaljujejo delo na otoku Tajvan, v Hongkongu, Vietnamu ali drugih misijonih zunaj Evrope, več pa se jih vrne na evropsko celino.

377 Latourette, *A history of Christian missions in China*, str. 319.
378 Prav tam, str. 321.
379 Čeplak Mencin, *V deželi nebesnega zmaja*, str. 77.
380 Latourette, *A history of Christian missions in China*, str. 538–542.
381 Vir podatkov o slovenskih misijonarjih: evidenca Misijonskega središča, gl. opombo zgoraj. Gl. tudi Kolar, Bogdan, *Na misijonskih brazdah Cerkve. Oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Celje 1998, str. 127–153.

2 VLOGA MISIJONARSKIH ZBIRK V SLOVENSKEM PROSTORU

Prve obsežnejše zbirke iz neevropskih misijonov v slovenski prostor pridejo že v 19. stoletju, Baragova zbirka severnoameriških predmetov je prvič postavljena na ogled leta 1837, leta 1850 pa v Ljubljano prispe še zbirka predmetov iz Sudana, ki jo je zbral misijonar Ignacij Knoblehar. Vzhodnoazijski predmeti nasploh so tedaj – z izjemo porcelanskih izdelkov – v slovenskem prostoru še redki.[382] Prvo sistematično zbirko predmetov iz Kitajske, o kateri bo več govora kasneje, je v Deželni muzej Rudolfinum tik pred prvo svetovno vojno poslal Peter Baptist Turk. Misijonarski muzeji, stalne zbirke predmetov iz misijonov, ki so bile razstavljene v okviru misijonskih organizacij in redov, pa so začeli v Sloveniji nastajati v dvajsetih letih 20. stoletja; še pred tem pa nastajajo začasne misijonarske razstave – ločnica med enimi in drugimi je včasih zelo nejasna. Prvi zabeleženi manjši misijonski muzej je bil pod imenom »Slovenski misijonski muzej« (slika 2) organiziran v prostorih misijonske knjižnice v poslopju lazaristov na naslovu Tabor 12, sledila pa sta mu še muzej Klaverjeve družbe in jezuitski Indijski muzej.[383] Klaverjeva družba je muzej predmetov iz afriških misijonov odprla leta 1929, ko so se preselili v stavbo v neposredni bližini cerkve Srca Jezusovega na Taboru.[384] Leta 1935 je sledilo odprtje jezuitskega misijonskega muzeja pri cerkvi sv. Jožefa na Poljanah, kjer so bili javnosti predstavljeni predmeti iz bengalskega misijona.[385] O zbirki Slovenskega misijonskega muzeja je po začetnem navdušenju sredi dvajsetih let v dokumentih mogoče zaslediti le malo novic. Mogoče je sklepati, da so predmete iz te zbirke uporabljali za namene številnih misijonarskih razstav, ki so v tridesetih letih potekale v organizaciji Družbe za širjenje vere. Najverjetneje pa so ti predmeti, obogateni še s številnimi vmesnimi pridobitvami, predstavljali tudi jedro misijonarske razstave, s katero se je ponašalo misijonišče v Grobljah ob misijonskem kongresu, ki je tam potekal leta 1937.

[382] Gl. Tina Berdajs, Zbirateljstvo vzhodnoazijske keramike na Slovenskem v 19. stoletju, v: *Ars & humanitas: revija za umetnost in humanistiko* 14 (2020), št. 2, str. 29–43. Gl. tudi Vampelj Suhadolnik, Nataša, Between ethnology and cultural history: where to place East Asian objects in Slovenian museums?, v: *Asian studies* (2021), vol. 9 (25), iss. 3, str. 85–116.

[383] Po še nepotrjenih informacijah naj bi stalne misijonske zbirke v predvojnem obdobju imeli tudi nekateri drugi redovi, a raziskava le-teh še poteka.

[384] Klaverjeva družba ni bila redovna skupnost. Kot laiška družba si je prizadevala pomagati misijonarjem in misijonskim ustanovam v Afriki. Družbo, ki je bila ustanovljena leta 1888, so vodile izključno ženske; izpostave pa je imela po vsem avstro-ogrskem cesarstvu in v bližnjih regijah. V Ljubljani je Klaverjeva družba začela delovati leta 1906. Danes zbirko misijonskega muzeja Klaverjeve družbe hrani Slovenski etnografski muzej. Prim. Marko Frelih in Anja Koren, *Odmevi Afrike,* Stična 2016, str. 5–16.

[385] Tudi to zbirko danes hrani Slovenski etnografski muzej. Gl. Helena Motoh, Our Bengal mission: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal, v: *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 50 (2019), str. 33–52, in Kanika Gupta, Indijska zbirka tiskov iz zgodnjega 20. stoletja v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, v: *Etnolog* 32 (2022), str. 129–146.

Slika 2: Slovenski misijonski muzej, 1927 (vir: Katoliški misijoni, 1926/27, št. 10, str. 159).

Razstave predmetov iz misijonov so se pojavile pred muzeji in bile bistveno pogostejše. Po doslej znanih podatkih je bila zabeležena misijonarska razstava organizirana leta 1923 v Deželnem muzeju ob V. katoliškem shodu v Ljubljani,[386] po zapisih in slabo razločnih fotografijah pa je mogoče sklepati, da je večino te razstave predstavljala prav Turkova zbirka, ki je tedaj že bila v muzeju. Misijonarskih razstav je bilo v dvajsetih in tridesetih letih še več, med temi sta bili za predstavitev kitajskih predmetov predvsem pomembni misijonski razstavi v okviru Ljubljanskega velesejma v letih 1930 in 1933 (slika 3). Na prvi so bili v okviru misijonske razstave predstavljeni tudi predmeti iz (ne-misijonske) zasebne zbirke nekdanjega avstro-ogrskega mornariškega častnika Ivana Skuška ml., na drugi pa so osrednje mesto predstavljali predmeti, ki sta jih prispevala misijonarja Jožef Keréc in Engelhard Avbelj, ter predmeti iz osebne zbirke Lamberta Ehrlicha. Takratno časopisje omenja, da naj bi kitajski del misijonske razstave obsegal pohištvo, pahljače, barvne dežnike in tiskovine v kitajskem jeziku, jedilne paličice in kitajska obredna glasbila.[387] Ti predmeti so bili – najverjetneje v podobnem obsegu istega leta – razstavljeni tudi na kitajski razstavi v Beli dvorani Hotela Union, ki so jo organizirali lazaristi, pri kateri pa je osebno sodeloval tudi Jožef Keréc, ki je tedaj obiskal Slovenijo.[388] Poročila o razstavi v Hotelu

[386] Misijonska razstava, v: *Katoliški misijoni* 1 (1923/24), št. 1, str. 11–13.
[387] Gl. Misijonska etnografska razstava na velesejmu, v: *Slovenec* (2. 9. 1933), str. 4.
[388] Motoh, Azija med tigri in maliki: Misijonske razstave v Sloveniji v prvi polovici 20. stoletja, v: *Glasnik SED* 60 (2020), št. 1, str. 34–40.

Union med kitajskimi predmeti omenjajo budistične kipce, druge kitajske lesene kipce in tiske z gledališko in mitološko motiviko, primere kitajskih pokrival in oblačil, kitajski denar, kitajske knjige in slikarstvo ter celo, da naj bi na razstavi občasno predvajali kitajsko glasbo.[389] Poleg razstav na uradnih prizoriščih pa so pomembno vlogo predvsem v obdobju med obema vojnama igrale tudi začasne in potujoče razstave predmetov iz misijonov, ki so bile predvsem v tridesetih letih sorazmerno pogoste in izjemno priljubljene in odmevne.

Slika 3: Misijonska razstava na ljubljanskem velesejmu, 1933 (vir: Katoliški misijoni, 11 (1933/34), oktober, str. 17).

3 FRANČIŠKANI NA KITAJSKEM: PETER BAPTIST TURK IN ENGELHARD AVBELJ

Peter Baptist Turk se je rodil kot Martin Turk oktobra 1874 v župniji (Dolenjske) Toplice. Pri 21 letih se je pridružil frančiškanskemu redu, leto noviciata je preživel na Trsatu pri Reki in bil posvečen leta 1896. V tretjem letu študija bogoslovja v Ljubljani se je ob srečanju z misijonarskim škofom iz Hubeija Vincenzom Epifaniom Carlassarejem, ki je tedaj obiskal Ljubljano, navdušil za misijonarsko

[389] Gl. Kitajska misijonska razstava, v: *Slovenec* (4. 1. 1933), str. 3; Helena Motoh, Our Bengal mission: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal, v: *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 50 (2019), str. 33–52.

delo.[390] Že decembra 1901 je odpotoval na Kitajsko z Urbanom Želetom in mesec dni kasneje prispel na Kitajsko. Turk je bil imenovan v vikariat Vzhodni Hubei, kjer so bila ključna središča Wuchang, Hankou in Hanyang, ki danes vsa skupaj tvorijo trimestje Wuhan.[391] Nekaj mesecev kasneje je nadaljeval svoje delo na misijonski postaji Qizhou na severnem bregu Dolge reke, nato pa se je v naslednjih mesecih večkrat selil in obiskoval misijonske postaje vzhodno in jugovzhodno od mesta Hankou.[392] Nikoli se ni vrnil v Slovenijo. Leta 1944 je umrl v mestu Hankou, kjer je tudi pokopan. Turkovo misijonarsko delo na Kitajskem je tako zgodovinsko kot geografsko sovpadalo z nekaterimi najburnejšimi epizodami sodobne kitajske zgodovine. Osebno je bil priča revolucionarnemu gibanju med vstajo v Wuchangu, bitkam severnega pohoda, spopadom med guomindangom (nacionalističnim gibanjem) in komunističnimi enotami. Jeseni 1931 ga je ena od bojujočih se frakcij celo ugrabila in zanj (uspešno) zahtevala odkupnino.[393] Turbulentni časi, v katerih je živel, pa tudi dejstvo, da se ni vrnil v domovino in da je umrl v zadnjem letu druge svetovne vojne, prispevajo k dejstvu, da njegova osebna zapuščina žal ni ohranjena. O njegovem življenju pa priča bogata zapuščina pisem in spisov, ki jih je pošiljal v domovino in ki so jih redno objavljali slovenski katoliški časopisi. Večina njegovih prispevkov je bila objavljena v reviji *Cvetje z vrtov sv. Frančiška*, frančiškanski reviji, ki je izhaja med letoma 1890 in 1944. Prve objave Turkovih pisem zasledimo v *Cvetju* leta 1906. V prvem desetletju so bila bolj pogosta in izčrpna, nato pa v burnem obdobju prve svetovne vojne in povojnega obdobja (ki je na Kitajskem sovpadalo s časom tik po padcu dinastije Qing) korespondenca zamre in se nato ponovno obnovi v poznih dvajsetih in zgodnjih tridesetih letih, a tedaj večinoma le še v obliki letnih poročil o stanju misijona in drugih dejavnostih.

V zadnjih letih pred prvo svetovno vojno se začne Turk dopisovati tudi z direktorjem Deželnega muzeja v Ljubljani Josipom Mantuanijem. Na podlagi te korespondence (v letih 1912 in 1913), ki je delno ohranjena,[394] lahko rekonstruiramo tudi proces, ki je privedel do oblikovanja t. i. Turkove zbirke. Turk se je naklonjeno odzval na prošnjo Mantuanija, da bi muzeju, ki dotlej ni imel sistematične kitajske zbirke, priskrbel nabor kitajskih predmetov. V naslednjih letih je muzeju tudi res poslal večje število predmetov. Obsežna zbirka, ki jo zdaj hrani Slovenski etnografski muzej, je izvorno štela okrog 120 predmetov, od katerih jih je danes

390 Angelik, 60 letni jubilej našega kitajskega misijonarja p. Petra Baptista Turka, v: *Cvetje z vrtov sv. Frančiška* (1934), str. 306–307.
391 Prav tam.
392 Gl. Helena Motoh, Missionaries as Museum Suppliers: Peter Baptist Turk (OFM) and His Colelctions in the Rudolfinum Museum in Ljubljana, v: *East Asian Art in the Wake of the Vienna World's Fair of 1873* (Lukas Nickel in Nataša Vampelj Suhadolnik ur.), Ljubljana 2024, str. 179–200.
393 P. Baptist Turk, apostolski misijonar na Kitajskem, v: *Cvetje z vrtov sv. Frančiška* (1932), št. 1, str. 15–16.
394 Gl. Motoh, Missionaries as Museum Suppliers, str. 179–200.

ohranjenih približno 100.[395] Nabor predmetov, ki je predstavljal svojevrsten kompromis med željami muzejskega direktorja in Turkovo lastno iniciativo, obsega tako religijske predmete – številne budistične in daoistične kipce, kot druge predmete, povezane s kitajskimi religijskimi praksami: kadilo, kadilnike, reliefne plošče z blagoslovi božanstev in obredni papirni denar (sliki 4 in 5).

Slika 4: Bronast kipec bodhisattve Guanyin (foto: SEM).

Slika 5: Lesena ploščica, ki je zagotavljala zaščito božanstva bogastva, Zhao Gongminga (foto: SEM).

Poleg tega pa je v zbirki tudi večje število predmetov etnografskega značaja, posod in pribora (kitajskih paličic), grelnikov za roke in noge, pahljač, tekstilnih izdelkov, tobačnih pip in torbic za tobak. Med najbolj nenavadne predmete sodita dva slavnostna baldahina *wan min san*, ki naj bi ju muzeju podaril Turkov pomočnik v misijonu, kitajski konvertit Andrej Šu. V Turkovi zbirki je nenazadnje tudi predmet, ki je izjemno tipičen za podobne misijonarske zbirke tistega časa, pokrivalo *jijin* (slika 6). Vezena štirikotna kapa z dolgima trakovoma, ki so jo za bogoslužje v kitajskem kontekstu uvedli jezuiti in predstavlja nekakšen spoj kitajskih uradniških praks s krščansko motiviko, je bila razširjena tudi pri drugih redovih misijonarjev na Kitajskem. S tovrstnim pokrivalom vidimo tudi salezijanskega misijonarja Keréca, ko je deloval v Kunmingu v provinci Yunnan (slika 7).

[395] Približno štetje je posledica nejasne inventarizacije posameznih predmetov kot individualnih ali v kompletih ter nejasne provenience pri nekaterih od njih.

Slika 6: Pokrivalo kitajskih krščanskih duhovnikov, jijin (foto: SEM).

Slika 7: Jožef Keréc s pokrivalom jijin. Kunming, Kitajska (vir: Halás in Ciglár: Jožef Kerec, str. 240, slika 2).

Ali je bilo pokrivalo, ki ga je Turk poslal Deželnemu muzeju, njegov osebni predmet, žal ne vemo. Mogoče pa je sklepati, da je bilo prav takšno pokrivalo, ki je ohranjeno v zapuščini Engelharda Avblja in je v Ljubljano prišlo z ostalimi osebnimi predmeti po njegovi smrti leta 1928, tudi res v osebni rabi misijonarja. Avbelj je za Turkom odšel v misijon v Hankou leta 1910. V Wuchangu je deloval kot učitelj, nato kot ravnatelj in tudi generalni prokurator in tam slabi dve desetletji kasneje tudi umrl. Njegova zbirka, ki jo danes hrani frančiškanski samostan v Ljubljani, je bistveno manjša, vsebuje pa nekaj zanimivih predmetov. Poleg že omenjenega pokrivala *jijin* med njimi najdemo tudi dva ornamentirana kadilnika, šop kitajskih kovancev, svilene ženske čeveljce in več katoliških tiskov v kitajskem jeziku, ki jih je najverjetneje uporabljal pri vsakodnevni misijonarski dejavnosti.

4 SALEZIJANCI NA KITAJSKEM: JOŽEF KERÉC IN ANDREJ MAJCEN

Po frančiškanih so v začetku 20. stoletja na Kitajsko prišli tudi salezijanski misijonarji, ki so delovali predvsem na jugovzhodu in jugozahodu Kitajske, po drugi svetovni vojni pa tudi v Pekingu. S svojim delom so leta 1906 najprej začeli v Macau,[396] ki je kot portugalska kolonija postal ključna izhodiščna točka za katoliške misijonarje. Že po štirih letih so zaradi portugalske revolucije morali začasno zapustiti Macao, nato pa so prevzeli misijonsko področje Heungshan oz.

[396] Gl. Carlo Socol The birth of the China province and the expansion of the Salesian work in East Asia (1926–1927), v: *The beginnings of the Salesian presence in East Asia* (Nestor C. Impelido ur.), zv. 1, Hong Kong 2006, str. 48; glej tudi Carlo Socol, Don Bosco's missionary call and China, v: *Richerche storiche salesiane* 25 (2006), št. 2, str. 290.

Xiangshan (danes Zhongshan) v zaledju Macaa. Misijonske dejavnosti v Macau so obnovili leta 1912, leta 1917 pa pod svoje okrilje dobili tudi Shiuchow (danes Shaoguan) na severu province Guangdong, kjer so leta 1920 ustanovili vikariat pod vodstvom apostolskega vikarja Alojzija Versiglia. V 20. letih prejšnjega stoletja so razširili svoje delovanje tudi v Shanghai (1924), kjer so delovali predvsem italijanski salezijanci, in v Hong Kong (1927).[397] S prihodom Jožefa Keréca in nekaj mesecev kasneje Andreja Majcna pa se je njihovo delovanje od leta 1935 dalje usmerilo tudi v ruralno in v tistem času precej odročno provinco Yunnan na jugozahodu Kitajske.

Jožef Keréc (1892–1974) iz Prosečke vasi na Goričkem, na Kitajskem znan kot Ji Lizhi (紀勵志), je na Kitajsko odpotoval že julija 1921.[398] Za kitajski misijon ga je navdušil Ferdo Herman, vojni ujetnik, ki se je iz Kitajske prek Mandžurije vrnil domov.[399] V skladu s splošno prevladujočim načelom misijonarskega dela se je takoj začel učiti kitajščine in temu poleg študija in drugega dela posvečal kar dve uri na dan. Prva leta je deloval v Macau, kjer je tudi dokončal bogoslužje, v letih med 1923 in 1928 pa je kot potujoči misijonar odhajal v bližnje in bolj oddaljene kraje v notranjosti Kitajske, kot sta Taomun (Doumen) in Šeki (Shiqi), kar pričajo tudi njegova pisma, objavljena v *Katoliških misijonih* in *Salezijanskem vestniku.*[400] V tem zgodnejšem obdobju svojega misijonarskega dela je svoj pečat pustil tudi v Hongkongu, kjer je vodil zavod sv. Alojzija in gradil cerkev sv. Antona Padovanskega na željo škofa Valtorta (slika 8).[401] Tu naj bi tudi napisal knjižico pravil za bratovščino sv. Jožefa. Po mnenju Zmaga Šmitka naj bi bila to prva knjižica v kitajskem jeziku, ki jo je napisal Slovenec.[402]

[397] Prav tam.
[398] Halás in Ciglár, *Slovenski misijonar na Kitajskem*, str. 57.
[399] Prav tam, str. 53.
[400] Gl. prav tam, str. 29–133.
[401] Prav tam, 139. Gl. Tudi Kolar *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 131.
[402] Šmitek, *Klic daljnih svetov*, str. 108.

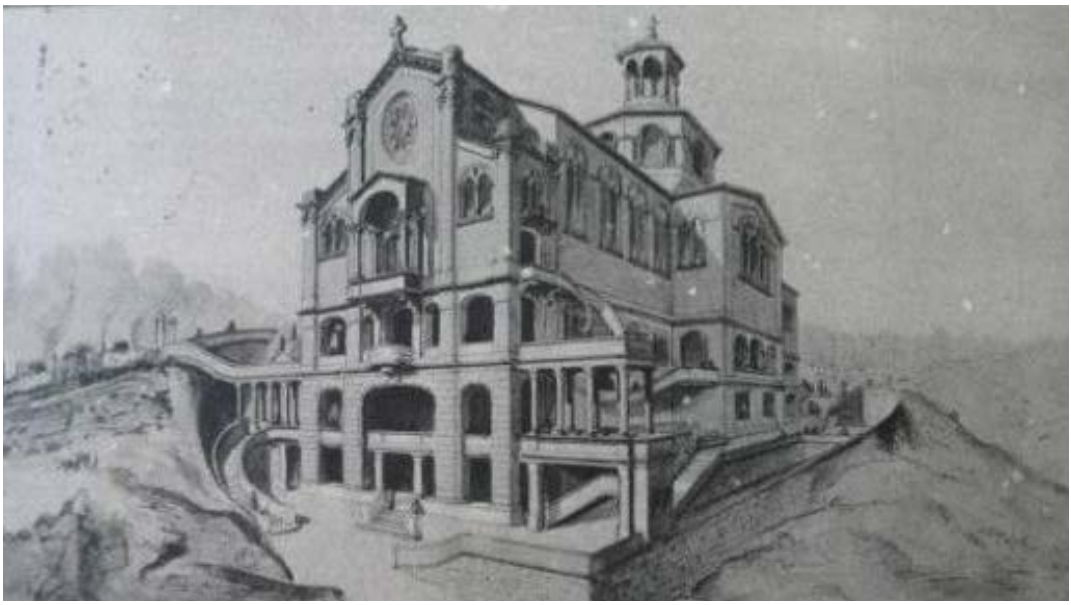

Slika 8: Arhitekturni osnutek cerkve sv. Antona v Hongkongu (vir: Gwulo, Old Hong Kong, https://gwulo.com/media/13895).

Po več kot desetletnem delu na Kitajskem se je leta 1932 vrnil domov, kjer je po različnih krajih v Sloveniji predstavljal delo na Kitajskem. Tako je poskušal pridobiti podporo za gradnjo omenjene cerkve in misijonarsko delo. Ko se je vračal leta 1933, je skupaj z njim potovalo še 17 novih salezijanskih misijonarjev[403] in kar 23 zabojev, ki so tehtali 5000 kg.[404] Po povratku je bil iz Hongkonga, kjer je bil primoran gradnjo cerkve prepustiti nasledniku, premeščen v Shaoguan. Tu je vodil zavod sv. Janeza Boska z več šolami in obrtniškimi delavnicami.[405]

Široko zastavljeno misijonarsko delo je nadaljeval na drugem koncu Kitajske, ko je leta 1935 odšel v skoraj na 2000 metrih nadmorske višine ležeči Kunming v provinci Yunnan na jugozahodu Kitajske (slika 9). S tem je postal začetnik salezijanskega misijonarskega dela tudi v tem delu Kitajske. K svojemu delu je privabil sestre frančiškanke Brezmadežne (še posebej iz Slovenske Bistrice). Pridružila sta se mu tudi salezijanca Andrej Majcen (leta 1935) in Štefan Meolic (na Kitajskem 1931–1935) ter laični misijonar in zdravnik Janez Janeš (leta 1948), ki je po izgonu nadaljeval svoje delo na Tajvanu. Tudi tu je začel intenzivno delo gradnje šole in vzpostavitve izobraževalne infrastrukture. Že po dveh letih je bil imenovan za svetovalca provincialne vlade za obrtne šole in industrijo,[406] leta 1939 pa je postal apostolski administrator škofije Zhaotong (severno od mesta

[403] Od teh je bil 11 določenih za Kitajsko.
[404] Gl. Halás in Ciglár, *Slovenski misijonar na Kitajskem*, str. 154–155.
[405] Prav tam, str. 166.
[406] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 132.

Kunming).[407] Tu je zgradil semenišče, bolnišnico, cerkev in naselje za gobavce, pri čemer je dosegel, da so skrb za njih prevzeli redovniki kamilijanci.[408]

Slika 9: Jožef Keréc na ulici v Kunmingu (vir: Halás in Ciglár: Jožef Kerec, str. 242, slika 3).

Keréc se je poleg različnih misijonarskih dejavnosti na Kitajskem odlikoval predvsem kot samouki arhitekt. Eden izmed večjih projektov je bila gradnja Šole modrosti, ki je bila prva železobetonska večnadstropna zgradba v Kunminug,[409] kar je poleg izrisa načrta zahtevalo dodatne spretnosti pri pridobivanju materiala. Pri tem projektu je sodeloval tudi Andrej Majcen (1904–1999; kitajsko ime Ma Yicheng 馬義誠), ki je z dvomesečnim postankom v Hongkongu ter nato čez Vietnam v Kunming prispel decembra 1935. Majcen je po Kerécovi premestitvi v Zhaotong nadaljeval z ambiciozno zasnovanim delom in prevzel vodstvo zavoda.[410] S tehnično izobrazbo, znanjem matematike in fizike ter z izkušnjami vodenja obrtnih šol na Rakovniku je veliko energije posvečal ravno obrtniškim spretnostim in pripravi različnih poklicnih programov. Ustanovil je splošno srednjo šolo in oblikoval kar tri poklicne programe za čevljarje, tiskarje in krojače, po vojni pa je k temu dodal še program za mehanike.[411] Pri tem mu je verjetno

[407] Prav tam, str. 133.
[408] Prav tam.
[409] Halás in Ciglár, *Slovenski misijonar na Kitajskem*, str. 203.
[410] Gl. Tone Ciglar, *Andrej Majcen – vietnamski don Bosko: ob biseromašnem jubileju 1933–1993*, Ljubljana 1993, str. 57.
[411] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 135.

vsaj pri čevljarstvu pomagal Štefan Meolic iz Prekmurja, ki je postal mojster v čevljarski šoli. Med vojno se je skupaj z drugimi lotil še nove zgradbe, ki so jo poimenovali Don Boskov dom.[412]

V 30. in 40. letih prejšnjega stoletja so Kitajsko poleg japonskih napadov v času druge svetovne vojne pestili tudi notranji nemiri ter nesoglasja med nacionalističnim (*guomindang*) in komunističnim gibanjem. Še pred tem so po padcu cesarske oblasti leta 1912 na Kitajskem gospodarili posameznih vojaški mogotci, njihovo vojskovanje za oblast na posameznih območjih in novačenje revnega prebivalstva za lastne zasluge pa je še poglobilo krizo in revščino med prebivalstvom. V takih razmerah je Keréc misijonaril po različnih krajih v zaledju Macaa že v svojem prvem obdobju. V svojih pismih tako večkrat omenja oborožene »razbojnike« in strah pred njimi.[413] Strahu pred spopadi in padanja japonskih bomb ter »vsakdanjega dirkanja med riževa polja« pa se spominja tudi Majcen v intervjuju ob biseromašnem jubileju leta 1993.[414] Sam je sicer ob bombardiranju ostal doma in z odpiranjem oken in vrat poskrbel, »da jih zračni pritisk ni zdrobil in vrgel s tečajev«,[415] nato pa se skril v zaklonišče pod betonskimi stopnicami. Američani so namreč nedaleč od Kunminga zgradili letalsko bazo za polete proti Japonski, zato so Kunming in okolico večkrat napadala japonska letala.[416]

Po vojni in političnih napetostih je Šola modrosti lahko delovala še naprej, Majcen pa je za dobro leto postal celo uradni učitelj ruščine v Maovi državni šoli. Ruščine sicer ni obvladal, je pa znal brati cirilico.[417] Po sodnih procesih proti tujcem in duhovnikom je bil leta 1951 izgnan. Preko Hongkonga se je zatekel v Macao, nato pa odšel v Vietnam kot prvi salezijanski misijonar, kjer je z dveletno prekinitvijo in selitvijo v Hongkong med letoma 1954–1956 (ravnatelj enega največjih zavodov) deloval vse do leta 1976. Sprva je svoje misijonsko delo opravljal v Hanoju, po ločitvi Vietnama na sever in jug pa je po povratku iz Hongkonga s svojim delom nadaljeval v Saigonu v Južnem Vietnamu. Po izgonu iz Vietnama leta 1976 je nato še tri leta deloval v Tajvanu (Tainan). Leta 1979 pa se je vrnil v Jugoslavijo, kjer je vse do smrti leta 1999 živel in delal na Rakovniku v Ljubljani.[418]

Podobna usoda je doletela tudi Keréca, le da je ta na Kitajskem ostal leto več kot Majcen. Sprva se je zatekel v Hongkong, nato pa prek Rima odšel v Francijo, kjer je kot župnijski upravitelj deloval vse do leta 1960. Po vrnitvi v Jugoslavijo

[412] Ciglar, *Andrej Majcen*, str. 58.
[413] Gl. na primer Halás in Ciglár, *Slovenski misijonar na Kitajskem*, str. 82.
[414] Gl. Ciglar, *Andrej Majcen*, str. 57.
[415] Prav tam.
[416] Prav tam, str. 50–51.
[417] Prav tam, str. 61–62.
[418] Gl. Tone Ciglar, *Pričevalec dobrote: Andrej Majcen, misijonar na Kitajskem in v Vietnamu*, Ljubljana 2007, str. 24–31.

je sprva deloval v več salezijanskih zavodih, nato pa živel v Veržeju, kjer je tudi pokopan.[419]

Tako Keréc kot Majcen sta v času misijonarskega dela na Kitajskem ostala ves čas v tesnem stiku s Slovenijo in redno objavljala novice v slovenskem cerkvenem tisku, predvsem v *Katoliških misijonih* in *Salezijanskem vestniku*, pa tudi v posameznih lokalnih časnikih – kot so prekmurski *Marijin list*, *Novine* in *Koledar Srca Jezusovega*. Objavila sta številne prispevke in pisma, v katerih nista le delila svojih izkušenj pri številnih aktivnostih, temveč bralce seznanjala tudi o družbeno-politični situaciji na Kitajskem, religijskih in drugih lokalno obarvanih običajih, vsakdanjem življenju ter drugih novosti s Kitajske. Keréc je med obiskom Slovenije v letih 1932 in 1933 izvedel tudi številna predavanja. S tovrstnimi predavanji in objavami, ki so jih objavljali tudi drugi popotniki na Kitajsko, je tudi količina in verodostojnost podatkov o Kitajski postajala vedno večja in bolj zanesljiva. V teh prvih bolj direktnih povezavah med slovenskim etničnim prostorom in Kitajsko v obliki zapisov s strani očividcev pa so se med slovenskim prebivalstvom na novo oblikovale tudi podobe in ideje o kitajski družbi. Te so postajale vedno bolj odrezave in tehtne v primerjavi s preteklimi bolj romantičnimi podobami, ki so bile še posledica *chinoiserie* in drugih fantastičnih podob Kitajske.[420]

Če so bili jezuitski misijonarji v 17. in 18. stoletju pripravljeni tolerirati kitajske obrede, do neke mere združljive s katoliškimi običaji, pa so kasnejši misijonarji poznega 19. stoletja in začetka 20. stoletja vztrajali pri bolj strogem spoštovanju katoliških dogem. Ti so sicer ravno tako izhajali iz spoštovanja do lokalnih religijskih običajev, čeravno je čutiti zven kritičnosti v njihovih pismih. Ljudem so se približali preko jezika[421]. Tako so spoznavali njihovo religijsko in duhovno izročilo. Temu so posvečali veliko pozornosti tudi v objavah. Keréc je tako kot frančiškan Peter Baptist Turk zapustil poročila o kitajskem verstvu, pogrebnem obredju in čaščenju prednikov. Pri tem pa sta oba poudarjala množico božanstev v kitajski veri. *»Mislim, da ni dežele, kjer bi se bogovi tako množili, kakor se množijo na daljnem Kitajskem. Vsaka hiša, vsako stanovanje, vsaka bajta je pravzaprav tempelj, v katerem praznoverni domačini pobožno častijo svoje rajnke, katerih imena hranijo na tako zvani deščici ‹lin-paj', t. j. bivališče duha«,* je zapisal Keréc v svojem članku »Kitajski bogovi« v *Misijonskem koledarju* iz leta 1927.[422] Nadaljuje še bolj opisno, ko natančno predstavi duhovno tablico prednikov, pojasni proces oživitve kipa božanstva in njegovega duha. Kipcu, kot piše Keréc, s posameznimi

[419] Gl. Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 134.

[420] Gl. tudi Nataša Vampelj Suhadolnik, Zbirateljska kultura in vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji, v: *Procesi in odnosi v Vzhodni Aziji: zbornik EARL* (Andrej Bekeš, Jana Rošker in Zlatko Šabič ur.), Ljubljana 2019, str. 107–108.

[421] Tako Keréc kot Majcen sta govorila kitajsko in kantonsko, Majcen pa se je naučil tudi vietnamščine.

[422] Jožef Keréc, Kitajski bogovi, v: *Misijonski koledar 1927*, str. 61–65.

obredi odprejo oči in druge čute, predvsem pa votel prsni del zapolnijo z manjšimi predmeti – svilenimi raznobarvnimi trakovi, ki simbolizirajo notranje organe, travo, ki se spremeni v črevesje, fižoloma, ki omogočata daljnosežni vid, ter drugimi predmeti, ki kipu pomagajo na svojih potovanjih.[423] Gre za starejšo prakso, s katero so oživili kip, da bo božanstvo prisotno. Poleg že omenjenega, so dodajali tudi druge predmete, kot so bronasta ogledala, pepel, rokopise, dišeči les, sutre, semena, medicinske sestavine, biserovino, papirnati denar, talismane in vrsto drugih stvari. Kipci imajo tako večkrat na zadnji strani odprtino, v katero so shranili vse te raznolike predmete.[424] Te odprtine lahko vidimo tudi pri nekaterih kipcih, ki jih je v začetku 20. stoletja takratnemu deželnemu muzeju pošiljal Turk (slika 10).

Slika 10: Odprtina na zadnji strani pri budističnem kipcu v Turkovi zbirki v SEM (foto: SEM).

Kipce raznolikih kitajskih božanstev sta poleg Turka zbirala tudi Keréc in Majcen. Poleg kipcev in drugih religijskih predmetov sta zbirala tudi stvari vsakdanje rabe, posamezne kose kitajskih oblačil, majhna ženska obuvala, šatulje, porcelanaste posodice, kitajske igre, kot na primer *majiang*, in drugo. V prej omenjenem Slovenskem misijonarskem muzeju so bili poleg kitajskih kipcev med

[423] Prav tam.

[424] Več o tem gl. James Robson, The Buddhist Image Inside-Out: On the Placing of Objects Inside Statues in East Asia, v: *Buddhism Across Asia: Networks of Material, Intellectual and Cultural Exchange* (Sen Tansen ur.), Singapore 2014, str. 291–308.

drugim tako razstavljeni tudi plašč in klobuk iz ličja, pipa za kajenje opija, ženska obuvala, slike, dežnik in porcelanasti vazi, ki jih je v Slovenijo poslal Keréc.[425] Nekaj njune zapuščine danes hrani tudi salezijanski muzej na Rakovniku (slika 11).

Slika 11: Razstava predmetov na Rakovniku v Ljubljani, 2013 (foto: Nataša Vampelj Suhadolnik).

Posebej zanimivi sta iz Majcnove zbirke prefinjeno izdelani koncentrični krogli, rezbarjeni iz enega kosa slonovine in sestavljeni iz več koncentričnih plasti z različnimi premeri, ki se prosto gibljejo v notranjosti. Večina teh slonokoščenih krogel ima približno dvajset plasti, nekatere pa kar do trideset, ki so jih mojstrsko izrezljali z najrazličnejšo motiviko. Glede na trenuten popis vzhodnoazijskih predmetov v Sloveniji[426] sta ti dve koncentrični krogli edini primerek tega zbirateljstva v Sloveniji, zaradi česar je njuna vrednost še toliko večja.

V primerjavi s kitajskimi predmeti, ki so jih v Slovenijo prinašali pomorščaki ali individualni popotniki, zbirke misijonarjev odražajo drugačen nabor

[425] Šmitek, *Klic daljnih svetov*, 241.

[426] V okviru projektne skupine VAZ (Vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji) v zadnjih sedmih letih poteka popis, identifikacija in analiza vzhodnoazijskih predmetov, ki jih hranijo različne slovenske institucije. Več o tem gl. spletno bazo VAZ: https://vazcollections.si/.

predmetov. Če so bili pomorščaki vezani predvsem na obalna področja in s tem omejeni na sicer številne trgovinice s spominki, se pri naboru »misijonarskih« predmetov zrcali njihovo poglobljeno zanimanje za lokalno duhovno dediščino. Takšne narave so tudi njihove zbirke, ki poleg budističnih, daoističnih in drugih religijskih kipcev iz lesa, porcelana in brona, vsebujejo tudi posamezne religijske pripomočke, kot so obredni bobni, mlini za molitve ali obredni papirni denar za zažiganje. Nabor njihovih predmetov je zanimiv tudi zaradi lokalne obarvanosti, saj so predmete zbirali v različnih provincah, predvsem pa bode v oči stik z domačini in s tem želja po predstavitvi vsakdanjega življenja. V ta namen so zbirali in pošiljali tudi vse tisto, kar človek potrebuje za vsakdanje življenje.

BIBLIOGRAFIJA

Baptista, Jean in Boita, Tony. Patrimônios indígenas nos 80 anos do Museu das Missões: etno-história e etnomuseologia aplicada à imaginária missional, v: *Boletim do Museu Paraense Emilio Goeldi: Ciencias Humanas*14 (2019), št. 1, str. 189–205.

Bell, Gloria. Competing Sovereignties: Indigeneity and the Visual Culture of Catholic Colonization at the 1925 Pontifical Missionary Exhibition, v: *Journal of Global Catholicism* (2019), vol. 3, iss. 2, article 3, str. 18–61.

Canizzo, Jeanne. Gathering souls and objects: Missionary collections, v: *Colonialism and the object: empire, material culture, and the museum, Routledge* (Tim Barringer in Tom Flynn, ur.), Routledge, London/NY 1998, str. 153–166.

Ciglar, Tone. *Andrej Majcen – vietnamski don Bosko: ob biseromašnem jubileju 1933–1993*, Katehetski center – Knjižice, Ljubljana 1993.

Ciglar, Tone. *Pričevalec dobrote: Andrej Majcen, misijonar na Kitajskem in v Vietnamu*, Salve, Ljubljana 2007.

Čeplak Mencin, Ralf. *V deželi nebesnega zmaja: 350 let stikov s Kitajsko*, Založba CF, Ljubljana 2012.

Feest, Christian. Native North American Ethnography in European Collections, v: *Journal of the History of Collections* vol. 32/3 (2020), str. 467–479.

Frelih, Marko. *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov*, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 2009.

Frelih, Marko. *Spomin velikih jezer: Ob 180. obletnici prihoda misijonarja Friderika Irenej a Baraga v Ameriko*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2010.

Frelih, Marko in Koren, Anja. *Odmevi Afrike,* Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2016.

Gasparotto, Ilaria. Missionary Ethnography. A 'Universal Exhibition' in Turin, 1858, v: *Contemporanea* 20/3 (2017), str. 379–411.

Golob, France. *Misijonarji, darovalci indijanskih predmetov*, Slovenski etnografski muzej, Ljubljana 1997.

Groten, Miel. Difference Between the Self and the Heathen. European Imperial Culture in Dutch Missionary Exhibitions, 1909–1957, v: *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 47/3 (2019), str. 490–513.

Halás, Franc in Ciglár, Tone. *Jožef Keréc: slovenski misijonar na Kitajskem*, Ljubljana-Rakovnik 1992.

Hasinoff, L. Erin. *Faith in Objects: American Missionary Expositions in the Early Twentieth Century*, Springer, New York 2011.

Jensz, Felicity. Collecting cultures: Institutional motivations for nineteenth-century ethnographical collections formed by Moravian missionaries, v: *Journal of the History of Collections* (2012), vol. 24, iss. 1, str. 63–76.

Keréc, Jožef. Kitajski bogovi, v: *Misijonski koledar 1927*, Misijonišče pri Domžalah, str. 61–65.

Kitajska misijonska razstava, v: *Slovenec* (4. 1. 1933), str. 3.

Ko, Dorothy. Footbinding in the museum, v: *Interventions* 5/3 (2003), str. 426–439.

Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve. Oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Mohorjeva družba, Celje 1998.

Kolar, Bogdan. Misijonske dejavnosti – v službi evangelizacije in vzgoje za vrednote, v: *Bogoslovni vestnik* 82 (2022), št. 4, str. 891–904.

Latourette, Kenneth Scott. *A history of Christian missions in China*, Society for Promoting Christian Knowledge, London 1929.

Loder-Neuhold, Rebecca. The 'Missions-ethnographic Museum' of St Gabriel as an example for European Mission Museums, v: *Anthropos* 114/2 (2019), str. 187–202.

Lord, France. 9. The Silent Eloquence of Things: The Missionary Collections and Exhibitions of the Society of Jesus in Quebec, 1843–1946, v: *Canadian Missionaries, Indigenous Peoples. Representing Religion at Home and Abroad* (Alvyin Austin in Jamie Scott, ur.), Univ. of Toronto Press, Toronto 2004, str. 205–234.

Misijonska etnografska razstava na velesejmu, v: *Slovenec* (2. 9. 1933), str. 4.

Motoh, Helena. Our Bengal mission: negotiation of national and transnational agendas by interwar Yugoslav missionaries in Bengal, v: *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 50 (2019), str. 33–52.

Motoh, Helena. Azija med tigri in maliki: misijonske razstave v Sloveniji v prvi polovici 20. stoletja, v: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60 (2020), št. 1, str. 34–41.

Helena Motoh. Missionaries as Museum Suppliers: Peter Baptist Turk (OFM) and His Colelctions in the Rudolfinum Museum in Ljubljana, v: *East Asian Art in the Wake of the Vienna World's Fair of 1873* (Lukas Nickel in Nataša Vampelj Suhadolnik ur.), Ljubljana 2024, str. 179–200.

P. Angelik. 60 letni jubilej našega kitajskega misijonarja p. Petra Baptista Turka«, *Cvetje z vrtov sv. Frančiška*, oktober 1934, str. 306–308.

P. Baptist Turk, apostolski misijonar na Kitajskem, v: *Cvetje z vrtov sv. Frančiška* (1932), št. 1, str. 15–17.

Plankensteiner, Barbara. Endstation Museum: Österreichische Afrikareisende sammeln Ethnographica, v: *K. u. k. kolonial – Habsburgermonarchie und europäische Herrschaft in Afrika* (W. Sauer ur.), Böhlau Verlag, Wien 2002.

Reinders, Eric. Borrowed Gods and Foreign Bodies: Christian Missionaries Imagine Chinese Religion, University of California Press 2004.

Robson, James. The Buddhist Image Inside-Out: On the Placing of Objects Inside Statues in East Asia, v: *Buddhism Across Asia: Networks of Material, Intellectual and Cultural*

Exchange (Sen Tansen ur.), Institute of Southeast Asian Studies, Manohar, Singapore 2014, str. 291–308.

Sánchez Gómez, Luis Ángel. Martirologio, etnología y espectáculo: la Exposición Misional Española de Barcelona (1929–1930), v: *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* LXI (2006), št. 1, str. 63–102.

Sánchez Gómez, Luis Ángel. Imperialismo, fe y espectáculo: la participación de las iglesias cristianas en las exposiciones coloniales y universales del siglo XIX, v: *Hispania* 71 (2011), str. 153–180.

Schmid, Anna ur. *Mission possible?*, Christoph Merian Verlag, Basel 2015.

Seton, Rosemary. Reconstructing the museum of the London Miss. Soc., v: *Material Religion* (2012), št. 8:1, str. 98–102.

Socol, Carlo. Don Bosco's missionary call and China, v: *Richerche storiche salesiane* 25 (2006), št. 2, str. 215–294.

Socol, Carlo. The birth of the China province and the expansion of the Salesian work in East Asia (1926–1927), v: *The beginnings of the Salesian presence in East Asia* (Nestor C. Impelido ur.), zv. 1, Hong Kong 2006, str. 47–61.

Šmitek, Zmago. *Klic daljnih svetov: Slovenci in neevropske kulture*, Založba Borec, Ljubljana 1986.

Šmitek, Zmago. *Srečevanja z drugačnostjo*, Didakta, Radovljica 1995.

Vampelj Suhadolnik, Nataša. Between ethnology and cultural history: where to place East Asian objects in Slovenian museums?, v: *Asian studies* (2012), vol. 9 (25), iss. 3, str. 85–116.

Vampelj Suhadolnik, Nataša. Zbirateljska kultura in vzhodnoazijske zbirke v Sloveniji, v: *Procesi in odnosi v Vzhodni Aziji: zbornik EARL* (Andrej Bekeš, Jana Rošker in Zlatko Šabič ur.), Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2019, str. 93–137.

Vousden, Peter. J. London Missionaries and the Great Exhibition of 1851, v: *BYU Studies Quarterly* (2005), vol. 44, no. 3, str. 123–135.

Wingfield, Chris. Missionary Museums, v: *Religion in Museums: Global and Multidisciplinary Perspectives* (G. Buggeln, C. Paine in B. Plate ur.), Bloomsbury, London/NY 2017, str. 231–238.

Wingfield, Chris. Scarcely more than a Christian trophy case? The global collections of the London Missionary Society Museum (1814–1910), v: *Journal of the History of Collections* (2017), vol. 29, iss. 1, str. 109–128.

POVZETEK

Prispevek obravnava slovenske misijonarje na Kitajskem v času zgodnjega 20. stoletja in pri tem poskuša tematizirati vprašanje, kako so bili ti misijonarji doma prisotni prek zbranih predmetov ter kako so ti predmeti za njihove rojake reprezentirali oddaljeno in neznano kitajsko kulturo. V prvem delu predstaviva zgodovinski in geografski okvir, v katerem so delovali slovenski misijonarji na Kitajskem. Sledi predstavitev širšega konteksta misijonskih zbirk v Sloveniji in začetka njihovega razstavljanja. V tretjem delu sta predstavljena delovanje in materialna zapuščina dveh ključnih frančiškanskih misijonarjev, Petra Baptista

Turka in Engelharda Avblja. Četrti del pa je posvečen salezijanskim misijonarjem, njihovem delovanju na Kitajskem in zbirki, ki jo hrani salezijanska ustanova na Rakovniku.

Ključne besede: *misijonarji na Kitajskem, misijonarske zbirke v Sloveniji, Peter Baptist Turk, Engelhard Avbelj, Jožef Keréc, Andrej Majcen*

SUMMARY

The Chinese Mission through the prism of missionary collections

The article deals with Slovenian missionaries in China in the early 20th century. It attempts to thematize the question of how these missionaries were present at home through the objects they collected, and how these objects represented a distant and unknown Chinese culture for their compatriots. In the first part, we present the historical and geographical framework in which Slovenian missionaries worked in China. This is followed by a presentation of the broader context of missionary collections in Slovenia and the beginning of their exhibition. In the third part, the work and material legacy of two key Franciscan missionaries, Peter Baptist Turk and Engelhard Avblj, are presented. The fourth part is dedicated to Salesian missionaries, their work in China, and the collection kept by the Salesian institution in Rakovnik.

Keywords: *Missionaries in China, Missionary collections in Slovenia, Peter Baptist Turk, Engelhard Avbelj, Jožef Keréc, Andrej Majcen*

BOGDAN KOLAR

SLOVENSKI MISIJONARJI IN MISIJONARKE V JUŽNI AMERIKI V DVEH DESETLETJIH PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO

UVOD

Za veliko večino južnoameriških držav je bilo 19. stoletje prelomno v njihovem zgodovinskem razvoju. To je bil čas oddaljevanja od kolonialnih središč, oblikovanja samostojnih držav in političnih struktur, to je ustvarjanja sistemov, od katerih je vsak oblikoval svojo izvirno obliko odnosov do verskih skupnosti in mesta religije v tem sistemu. Izpod brazilske in španske oblasti, kjer je bila Cerkev pomembna struktura in tesno povezana z oblastjo, so se osamosvojile in oblikovale lastne politične tvorbe in ureditve. Kot nosilci cerkvenih služb so tujci postali nezaželeni v novih okoliščinah. Zato so mnogi zapustili svoja mesta in velik del cerkvenih skupnosti je ostal brez voditeljev. Le malo nosilcev cerkvenih služb je izhajalo iz vrst prvotnega prebivalstva. Pokazale so se vse negativne posledice nezaupanja, ki so ga do tedaj imeli do domačinov tuji voditelji Cerkve. Šlo je za sadove temeljne drže, ki se je v prehodnih časih odražala kot superioren odnos do prvotnega prebivalstva in negativnega vrednotenja njihovih sposobnosti za dojemanje tako metafizičnih realnosti kot več razsežnosti disciplinske ureditve Cerkve.

Od začetka 19. stoletja dalje lahko v velikem delu Južne in Srednje Amerike ponovno govorimo o misijonskem delu in o prvotni evangelizaciji.[427] Stare strukture in cerkvena organizacija so propadle, treba je bilo začeti znova. Le počasi in postopoma so začele nastajati domače cerkvene ustanove z domačimi voditelji, ki pa so takoj na začetku uvideli, da krajevne Cerkve ne bodo mogle delovati brez pomoči osrednjega vodstva Cerkve in misijonskih ustanov, ki so prav v 19. stoletju po krajšem obdobju soočenja z revolucionarnimi gibanji (med njimi ima osrednje mesto francoska revolucija s svojimi zahtevami) doživele pravi razcvet. Prav iz Francije so začele prihajati pobude za nov pogled na misijonsko delo in za

[427] Prim. poglavje Južna in Srednja Amerika, Bogdan Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve. Oris zgodovine slovenskega misijonstva,* Celje 1998, str. 102–126.

odnose evropskega krščanstva do krščanskih skupnosti v preostalih delih sveta. V istem okolju so začele nastajati nove redovne skupnosti, ki so imele misijonsko poslanstvo kot temeljno, in cerkvena združenja, ki so prevzela podpiranje misijonskih dejavnosti kot osnovno mesto v Cerkvi. V istem času so bile v Rimu na novo organizirane osrednje cerkvene ustanove, ki so postale animatorke misijonskih dejavnosti, laična združenja, ki so se oblikovala s podporo Rima, pa so omogočala materialna sredstva za vzdrževanje novih ustanov. Kot ugotavlja Josef Metzler, se je iz francoskega kulturnega okolja razširil nov val misijonskega zanimanja, ki ni imel enakega v celotni zgodovini misijonov.[428] Iz Francije se je nato misijonska vnema širila v druge dežele.

Le tako je mogoče razumeti, da je po letu 1875 sv. Janez Bosko (1815–1888) razvil pravo mrežo misijonskih ustanov v vseh deželah Južne Amerike in izoblikoval tudi lastni zelo izvirni pogled na misijonsko delo nasploh.[429] Tja so odhajali pravi misijonarji, ki so opravljali izvirno misijonsko delo. Škofje, ki so delovali v tamkajšnjem okolju, so prosili za misijonarje. Začele so nastajati misijonske postaje in s širitvijo delovanja tudi misijonska cerkvena organizacija – od apostolskih vikariatov in prefektur do pravih misijonskih škofij. Z razmahom dela je bilo treba dajati pobude za nove strukture in hkrati predlagati ljudi, ki bi bili sposobni prevzemati nove naloge. Šlo je za proces ponovnega oblikovanja cerkvene organizacije, ki pa je morala najprej vzpostaviti odnos do na novo izoblikovanega političnega sistema.

1 KAPUCINI

Med prvimi slovenskimi misijonarji, ki so delovali v Južni Ameriki, je bil član kapucinske skupnosti Janez Madon (o. Serafin Goriški) (1829–1918), ki je po enoletni predhodni pripravi leta 1872 odšel v Brazilijo. Tam je decembra 1918 tudi sklenil svojo življenjsko pot, in sicer po 46 letih delovanja.[430] Misijonaril je predvsem v pokrajini Minas Gerais, ob porečju reke Itambakuri, kjer je postavil temelje istoimenskemu mestu. V mestu je ustanovil dekliški zavod in šolo, šolo za dečke, kmetijsko šolo. Bil je predstojnik kapucinskih skupnosti v Rio de Janeiru. Ker je bil misijonar med različnimi indijanskimi plemeni, se je priučil več njihovih jezikov. Deloval je tudi med priseljenci. Izkazal se je kot voditelj, branitelj in zagovornik Indijancev. *»Zato se je neustrašeno zavzemal za varstvo pravičnih in preziranih Indijancev, ki so za mnoge Brazilce bili 'zveri, ne pa umska bitja',«* je o njem zapisal Ludovik Ceglar, avtor prve monografije o tem misijonarju.[431] Zaradi

[428] Prim. Josef Metzler, *La Santa Sede e le missioni. La politica missionaria della Chiesa nei secoli XIX e XX*, Milano 2002, str. 23.
[429] Prim. Don Bosco in misijonstvo, v: *SV* 21 (1925), št. 3, maj–junij, str. 43–44.
[430] Prim. *PSBL*, zv. 2, str. 321 in tam navedena literatura.
[431] Ludovik Ceglar, *Apostolski misijonar oče Serafin Goriški,* Gorica 1982, str. 387.

svojega zavzemanja za najbolj zapostavljene Indijance je večkrat naletel na veliko nasprotovanje in onemogočanje širjenja razgledanosti med njimi. Znašel se je v raznih nevarnostih, večkrat živel v velikem pomanjkanju, bil deležen preganjanj in raznih sumničenj. Vendar je s svojim delom pustil med ljudmi trajno sled. To so mu pokazali tudi tako, da so po njem poimenovali kraj Frei Serafim ne daleč od Itambakurija; postavili so mu spomenik, po njem so imenovali trge in ulice. Še danes se ga spominjajo z velikim spoštovanjem. Žal je bil slovenski prostor z njegovim življenjem in delovanjem pozno seznanjen. Veliko zaslugo za njegovo predstavitev pa ima biograf Ludovik Ceglar, ki je leta 1982 pri Goriški Mohorjevi družbi objavil o njem zajetno monografijo.[432]

1871 je odšel v Rim na pripravo za misijonsko delo kapucin iz Škofje Loke, p. Maksimilijan Senica (Maksimilijan Celjski ali Celejski) (1831–1896), najprej član frančiškanske in nato kapucinske skupnosti. V Rimu je bival skupaj s p. Serafinom, ki ga je pospremil na ladjo, ko je leta 1872 odšel na pot. P. Maksimilijan Celejski je deloval na ozemlju Čila in Urugvaja v letih od 1874 do 1887.[433] Sprva je bil določen za kapucinski misijon v Braziliji, a je nato odšel v Čile. Že v času priprave na misijonsko delo v Rimu je na Slovensko pošiljal poročila o delovanju misijonarjev njegove redovne skupnosti v Južni Ameriki. Zaradi bolj ugodnih podnebnih razmer je namesto v Brazilijo leta 1874 odšel v Čile. Imel se je za prvega slovenskega frančiškana, ki je stopil na čilska tla.[434] Deloval je v kraju Valdivia na jugu Čila, kjer je srečeval domačine in prve nemške priseljence. Konec leta 1885 je prevzel vodstvo misijonske postaje Dallipulli pri Unionu. Občasno je kot misijonar odhajal v Urugvaj. Z daljšimi poročili o razmerah v državah, kjer je bil, in o delu med prvotnimi prebivalci se je oglašal v *Zgodnji Danici*. Aprila 1887 se je vrnil v Evropo. Zadnja leta življenja je deloval v Pazinu, na Trsatu in nato v Brežicah, kjer je bil v letih 1894–1895 predstojnik frančiškanskega samostana; tam je tudi umrl 27. junija 1896.[435]

2 SALEZIJANCI

V zadnji četrtini 19. stoletja so v Južno Ameriko v okviru vsakoletnih misijonskih odprav začeli odhajati slovenski salezijanci in kasneje še salezijanke. Bili so vključeni v široke večnarodne skupnosti, v katerih je sprva kot komunikacijsko

[432] Prim. Ceglar, *Apostolski misijonar oče Serafin Goriški*. Ocena dela v: *Voce Isontina*, 30. oktober 1982; *Katoliški glas*, 18. 11. 1982. Napoved monografije v: *Koledar Goriške Mohorjeve družbe* 1977 (L. Ceglar), str. 75–77.

[433] Prim. Ludovik Ceglar, Misijonar Maksimilijan Senica, v: *AMK* 1981, str. 97–100 (dalje: Ceglar, Misijonar Maksimilijan Senica); Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 103–104.

[434] Prim. *Koledar Družbe sv. Mohorja 1964*, Celovec 1963, str. 116. Maksimilijan Senica je k frančiškanom stopil leta 1848. Da bi lahko deloval v kapucinskih misijonih v Čilu, je 1866 prestopil h kapucinom. 1887 se je vrnil domov in spet vstopil v frančiškansko skupnost. Več: Ceglar, Misijonar Maksimilijan Senica.

[435] Prim. *S patri smo si bili dobri. Tri stoletja brežiških frančiškanov* (ur. Jože Škofljanec), Brežice 2013, str. 482.

sredstvo obveljala italijanščina in nato postopoma španščina oz. portugalščina. Na svoje delo v novem okolju so se pripravljali v zavodih, in to predvsem v italijanski pokrajini Piemont. Zavodi so bili ustanovljeni prav z namenom, da kandidate za misijonsko delo pripravijo na nove naloge in jim dajo vsaj temeljne informacije o novem okolju, cerkvenih razmerah in jih uvedejo v znanje uradnega jezika, španščine ali portugalščine. Na pot so nato odhajali kot člani večjih misijonskih odprav, potem ko so s slovesnim cerkvenim obredom prejeli misijonski križ. S takšnim načinom pošiljanja novih misijonarjev je začel sv. Janez Bosko leta 1875. Tako so nadaljevali njegovi nasledniki v vodstvu salezijanske skupnosti vse do današnjega dne. Šlo je za široko zastavljeno akcijo, ki je bila odmev na misijonski poklic redovnega ustanovitelja in hkrati odgovor na misijonsko gibanje v celotni Cerkvi.

Navodila, ki so jih dobili mladi salezijanci, ki so odhajali na pot uresničevanja svojega poklica, so bila zelo jasna. Z njimi so bili seznanjeni vsi, ki so se odločili za takšno poklicno pot. *»Svet vas bo vedno sprejel z veseljem, dokler bo naše prizadevanje usmerjeno k prvotnim prebivalcem in najrevnejši mladini, ki so največja nevarnost za družbo. Za nas je to prava blaginja, ki nam je nihče ne bo zavidal ali nas je oropal.«*[436] Drug podoben spomin ali praktično navodilo se je nanašalo še na bolj konkretne skupine ljudi, med katerimi naj bi delovali: *»Skrbite zlasti za bolnike, otroke, stare in reveže, in pridobili si boste Božji blagoslov in naklonjenost ljudi.«*[437] Od vsega začetka bivanja v salezijanskih ustanovah so bili prepričani, da je prihodnost družbe in Cerkve odvisna od mladih. Zato delo misijonarjev ni bilo omejeno zgolj na seznanjanje z evangelijem v najožjem pomenu besede, temveč je obsegalo celovit pristop, ki je obsegal skrb za vse plati njihovega življenja. Šlo je za upoštevanje veliko več in bolj razširjenih potreb: to je na osebni ravni, kot je bilo vprašanje preživetja, posredovanje kulturnih dobrin, zagotavljanje poklicnega usposabljanja, posredovanje moralnih vrednot in vere, ki jih je bilo treba ohraniti. Velikokrat je šlo najprej za posredovanje socialnih vsebin, to je preprečevanje brezposelnosti, zavzemanje proti izkoriščanju delavcev, razvoj osebnih sposobnosti, uporabo in zlorabo prostega časa in drugo.

Pred prvo svetovno vojno je v Južno Ameriko odšlo 8 mladih slovenskih salezijancev; odšli so v različne dežele, v skladu z načrti osrednjega vodstva skupnosti in ob upoštevanju želja, ki so jih izrazili v prošnji, da bi svoje življenje nadaljevali v misijonih.

Prvi slovenski salezijanec, ki je šel v misijone v Južno Ameriko, je bil bogoslovec Jožef Leben (leta 1900 je odšel v Venezuelo). Do odprtja prve salezijanske ustanove na Slovenskem, na Rakovniku novembra 1901, je v ameriške misijone

[436] Francesco Motto, Memorie dal 1841 al 1884-5-6 pel sac. Gio. Bosco a' suoi figliuoli Salesiani, v: *RSS* 4 (1885) 1, str. 127.
[437] Jesus Borrego, Recuerdos de San Juan Bosco a los primeros misioneros, v: *RSS* 3 (1984) 1, str. 207.

odšel še bogoslovec Anton Lončar (1901 je odšel v Ekvador; tam je deloval med Indijanci plemena Kivari); bil je prvi slovenski salezijanski misijonar, ki je umrl v misijonih. Med obema vojnama je šlo kot del večjih skupin v južnoameriške misijone 34 slovenskih salezijancev, od tega samo 6 duhovnikov in 5 bratov ter kar 23 mladih študentov, ki so v novem okolju sklenili srednješolski študij, opravili vzgojno prakso, nadaljevali študij teologije ter v krajih delovanja prejeli duhovniško posvečenje.

Posebna okoliščina za razmah salezijanskega misijonskega delovanja je bilo leto 1925, ko je družba novembra istega leta praznovala 50. obletnico odhoda v misijone prve skupine misijonarjev. Nove možnosti sprejemanja kandidatov za misijonsko delo so pokazale pobude osrednjega vodstva, zlasti vrhovnega predstojnika bl. Filipa Rinaldija (1856–1931, vrhovni predstojnik od 1922). Kot del praznovanja jubileja so bile pripravljene različne prireditve v vseh okoljih, kjer so salezijanci delovali, tudi v Ljubljani.[438] V misijone je bila iz Turina poslana večja skupina novih misijonarjev, bilo jih je kar 180, med njimi je bilo šest Slovencev; od teh sta bila dva poslana v Južno Ameriko (Ludvik Pernišek, Anton Jakša). Takrat je bilo v raznih delih sveta 1314 salezijancev in članic skupnosti Hčera Marije Pomočnice, ki so imeli salezijansko misijonsko poslanstvo; ti so delovali v 1077 misijonskih ustanovah.[439]

Kot dva posebna načina obeleženja jubileja velja navesti ustanovitev več misijonskih zavodov (osrednji med temi je postavil zavod Janeza Cagliera v kraju Ivrea), ki so imeli namen pripravljati mlade kandidate za misijone. V Severni Italiji je zaživelo pet takšnih zavodov, eden v Španiji in eden na Irskem. Sprejemali so misijonske kandidate v starosti od 14. do 25. leta, ki so imeli zaključeno vsaj osnovno šolo. Kdor je imel težave pri učenju, je lahko postal misijonski brat. Oskrba v zavodih je bila zastonj, kajti kandidati so morali prispevati le stroške za pot od doma do zavoda, za obleko in za šolske knjige.[440] Povabilo v zavode s predstavitvami pogojev so objavili različni cerkveni listi po svetu. Na Slovenskem sta to storila *Salezijanski vestnik* in *Marijin list,* ki ga je za Slovensko Krajino izdajal Jožef Klekl st.

Na Slovenskem je ta akcija odmevala zlasti med Prekmurci, kjer so se kandidati krajši čas pred odhodom v Italijo pripravljali v zavodu »Martinišče« v Murski Soboti. V letu 1925 je v italijanske misijonske zavode iz Prekmurja odšla prva skupina kandidatov – bilo jih je 9. Imenovali so jih »mali misijonarčki«.[441] V naslednjih letih so sledile nove in nove skupine; vsega skupaj jih je v šestih letih odšlo v različne zavode več kot 70. Pri tem sta imela za organiziranje misijonskih

[438] Prim. Salezijanska misijonska prireditev v Ljubljani, v: *SV* 21 (1925), št. 3, maj–junij, str. 60.
[439] Prim. Jubilej salezijanskih misijonov, v: *ML* 22 (1926), št. 1, januar, str. 16.
[440] Prim. Šola za misijonare, v: *ML* 22 (1926), št. 4, april, 2. stran platnic; Za misijonske poklice, *SV* 21 (1925), št. 3, maj–junij, str. 48.
[441] Prim. »Mali misijonarčki«, v: *ML* 22 (1926), št. 8, avgust, str. 16.

dejavnosti in podpiranje misijonov največje zasluge prekmurski narodni voditelj Jožef Klekl st. (1874–1948) in ravnatelj salezijanskega zavoda »Martinišče« Jožef Radoha (1887–1955).[442]

Zaradi različnih razlogov vsi niso mogli oditi v misijone. Marsikomu je pot preprečila dolžnost, da so morali najprej odslužiti obvezno vojaško službo v Jugoslaviji in da so šele nato lahko zaprosili za potni list. Kakšen med njimi je zbolel, nekateri so se iz italijanskih zavodov vrnili domov ali pa so prestopili v druge redovne skupnosti ali med škofijske bogoslovce. Gledano v luči sadov različnih misijonskih pobud, ki so se širile v Prekmurju v predhodnih letih, so zgovorni podatki za leto 1940, zadnje leto pred izbruhom druge svetovne vojne, v katerem je bilo cerkveno življenje organizirano še v normalnih pogojih. Iz Prekmurja je bilo takrat 12 salezijanskih novomašnikov (7 jih je bilo doma, 5 v tujini), po raznih delih sveta (od teh jih je bilo največ v državah Južne Amerike) in doma pa je bilo še 17 študentov, ki so se pripravljali na duhovniško posvečenje. Skupaj z drugimi 3 novomašniki istega leta iz Prekmurja, ki so bili posvečeni kot člani drugih cerkvenih ustanov, so vsi izšli iz vrst mladeničev, ki so odšli v salezijanske misijonske zavode v Italiji po prizadevanjih ravnatelja Jožefa Radohe.[443]

Dobršen del slovenskih salezijancev v Južni Ameriki je deloval med prvotnimi prebivalci posameznih držav, bodisi v njihovem izvirnem okolju ali pa med njihovimi otroki, ki so bili sprejeti v vzgojne zavode. Med plemenom Namuncurà v Argentini je delal Ludvik Pernišek. Aktivni so bili še med drugimi indijanskimi plemeni, npr. Bororos v Braziliji, Kivari v Ekvadorju.

Med potomci slavnih Inkov v Peruju je v desetletju pred drugo svetovno vojno deloval in se pripravljal na duhovništvo salezijanec Ladislav Milharčič (1909–1936), ki je v Rimu doktoriral iz filozofije. Leta 1927 je odšel v misijonski zavod Penango, leta 1932 pa v Južno Ameriko, kjer se je uvajal v misijonsko delo. Ko je 24. februarja 1936 iz valov Tihega oceana reševal gojence, ki so jih odnesli veliki valovi, je na koncu omagal. Dogodek je v javnosti požel veliko pozornosti. V znak priznanja mu je vlada postavila spomenik.[444]

3 SALEZIJANKE – FMA

Pod vplivom don Boska je misijonsko razsežnost v sestrsko ustanovo vključila sv. Marija Dominika Mazzarello (1837–1881), soustanoviteljica skupnosti Hčera Marije Pomočnice (začetek družbe sega v leto 1872). Misijonska zavest je bila tesno integrirana v vse stopnje redovniškega oblikovanja, kar se je pokazalo tudi

[442] Prim. Ivan Škafar, Slovenska krajina i misijoni, v: *Kalendar Srca Jezušovoga* (1936), str. 37–38.
[443] Prim. Od kod toliko novomašnikov, v: *Novine* (18. 8. 1940), št. 33, str. 2.
[444] Kolar, *Na misijonskih brazdah Cerkve*, str. 125–126.

v tem, da je v prvih generacijah sester dobršen del med njimi želel oditi v misijone. Misijonska zgodovina sester skupnosti Hčera Marije Pomočnice se začne v letu 1877, to je dve leti za salezijanci in samo pet let potem, ko je bila skupnost ustanovljena. Takrat se je 17 salezijancem pridružilo 6 sester; svoje moči so zastavile v Urugvaju. Z leti so postale del vsakoletne misijonske skupine, ki je iz Piemonta odhajala po svetu. Tudi za sestre je bila navadna pot, da so bile del večje skupine, ki je bila poslana v določeno okolje, kjer je skupnost že bila in kjer je že do tedaj potekalo vzgojno-izobraževalno in misijonsko delo. Ni šlo torej za samostojno sprejemanje oblik poslanstva (kar so imele možnost nekatere druge sestrske skupnosti), temveč so sledile odločitvam njihovih osrednjih vodstev in po usklajevanju z voditelji krajevnih Cerkva. Sestrske ustanove so bile povezane s salezijanskimi. V mnogih okoljih so dejavnosti razvijale skupaj z moško vejo skupnosti.

Ko govorimo o slovenskih sestrah v Južni Ameriki, ni vedno lahko jasno ločiti, ali so sestre delovale res v popolnoma misijonskih razmerah ali pa so se vključile v že obstoječe ustanove, ki so bile namenjene domačemu prebivalstvu – to je v šolah in drugih vzgojno-izobraževalnih ter v zdravstvenih ustanovah. Velikokrat je šlo za prepletanje dejavnosti in njihovega poslanstva – deloma so delovale v že ustaljenih ustanovah, kjer so bili v večini kristjani, deloma v pravih misijonskih razmerah. Posamezne sestre so imele misijonske naloge v ožjem pomenu besede, druge so takšne naloge opravljale le občasno. Kot temeljno dejstvo velja poudariti, da v času, ko so v misijone v Južno Ameriko odšle prve slovenske članice skupnosti FMA, ta skupnost na Slovenskem še ni imela svoje ustanove (prva je začela delovati v letu 1936). Slovenke so bile v tem času v italijanskih ustanovah, nekatere drugje.

Prva članica FMA slovenskega rodu, ki je delovala v Južni Ameriki, je bila s. Ivana Perovšek. Z misijonskim križem je odpotovala kot članica misijonske odprave leta 1923.[445] 12. septembra istega leta je prispela v Punta Arenas v Patagoniji (Čile) in se začela postopoma uvajati v tamkajšnje razmere. Druga postaja je bil kraj Puerto Desado v Čilu, ki je bil pravi misijonski kraj. 33 let je preživela v Rio Gallegos, Santa Crux v Argentini. Delovala je v različnih ustanovah, ki so jih vodile sestre. Bila je del ekipe, ki je prevzemala različne oblike poslanstva. Ves čas se je srečevala z veliko revščino v družinah, kajti dodeljena je bila ustanovam, kjer so se zbirali otroci in mladi iz zapuščenih okolij (zlasti Puerto Deseado, Rio Gallegos). Čeprav je delovala v že ustaljenih ustanovah, je imela možnost, da je

[445] S. Ivana Perovšek, sestra salezijanskega duhovnika Ivana Perovška, se je rodila 13. maja 1889 v župniji Sv. Gregor nad Sodražico, 23. septembra 1916 je v Mogliano Veneto (Italija) izpovedala prve zaobljube v skupnosti Hčera Marije Pomočnice; umrla je 11. marca 1978 v Argentini. Prim. *Letopis 2000*, str. 298, 1078; M. Derlink, Odsev barvnega okna, v: *DB* (januar 2018), str. 29; Misijonarke družbe Hčera Marije Pomočnice, v: *MB* (1983), št. 4/60, str. 18–22.

delala tudi med prvotnimi prebivalci in v oblikah prvotnega misijonskega dela. Med sestrami je ves čas veljala za pravo misijonarko.

V Braziliji je v tem času delovala Marjeta Ščančar[446], v Ekvadorju pa Veronika Bakan.[447] Obe sta bili iz Prekmurja in v prvi generaciji salezijanskih sester iz slovenskega prostora. Marjeta Ščančar je odšla v misijone v Brazilijo leta 1933 skupaj z drugimi 12 sestrami. Delovala je v različnih dekliških ustanovah, kjer so indijanska dekleta uvajali v poklice in družinsko življenje. Socialno je delovala med zanemarjenimi indijanskimi družinami. Kraji njenega delovanja so bili: Groduor, Campo Grande, Cuiaba in Rondonopolis v deželi Mato Grosso.

Septembra 1934 se je s. Ščančarjevi pridružila še s. Julijana Špur, Ljutomerčanka.[448] Ker je imela učiteljsko izobrazbo, je delovala v izobraževalnih ustanovah in zbirala pomoč za socialno ogrožene otroke. Glavne postaje njene misijonske poti so bila mesta Sao Paulo, Anapolis, Campos, Brasilia in Uberlandija, svojo pot pa je končala v kraju Silvania.

S. Veronika Bakan, doma iz Dokležovja, je bila med svojimi rojaki znana kot prva misijonarka iz Prekmurja nasploh.[449] V Ekvador je odšla novembra 1929 kot del velike misijonske odprave tistega leta, ki je misijonski križ dobila v cerkvi Marije Pomočnice v Turinu 6. oktobra 1929; v odpravi je bilo 173 salezijancev in 103 sestre FMA. Večji del življenja je delovala v zavodih, kjer je bila učiteljica v osnovnih šolah, bolničarka in štiri desetletja predstojnica več ustanov, kjer so sprejemali tudi otroke iz indijanskih družin in organizirali socialno delo med njimi.[450] Štiri desetletja pa je bila med indijanskim plemenom Kivari na ozemlju Gualaquizo. Druga kraja njenega delovanja sta bila še: Macas in Sucua. O svojem delu je občasno poročala v *Marijinem listu*.

V Venezueli je bila misijonarka s. Angela Medvešek, ki je na misijonsko pot stopila po triletnem čakanju avgusta 1934 in tam ostala dvanajst let (v Italijo se je vrnila oktobra 1946).[451] Bila je med prvimi sestrami FMA v Venezueli, saj je ta skupnost svojo prvo ustanovo odprla le šest let pred tem. Delala je v kraju Merida, kjer so sestre imele izobraževalno ustanovo za dekleta, predvsem iz vrst prvotnih indijanskih prebivalcev. Neugodno podnebje in drugi pogoji so kmalu

[446] S. Marjeta Ščančar (15. maj 1909, Beltinci – 23. avgust 2001, Tres Lagoas, Brazilija) je članica skupnosti Hčera Marije Pomočnice postala 5. avgusta 1932 v Casanovi (Italija), večne zaobljube je izpovedala 5. avgusta 1938 v Campo Grande, Brazilija. *Letopis 2000*, str. 525.

[447] S. Veronika Bakan (29. oktober 1905, Dokležovje – 29. maj 2002, Sucua, Ekvador) je članica Družbe Hčera Marije Pomočnice postala dne 5. avgusta 1929, večne zaobljube je izpovedala 5. avgusta 1935 v Cuenci, Ekvador. *Letopis 2000*, str. 549.

[448] S. Julijana Špur (19. junij 1907, Ljutomer – 28. september 1986, Silvania, Brazilija) je v skupnost sester FMA vstopila 5. avgusta 1930 v Nizza Monferrato, ko je naredila prve zaobljube. *Letopis 2000*, str. 1078; M. Derlink, Šepet spodbudnih besed, v: *DB* (oktober 2018), str. 32–33.

[449] Prim. Novica iz Prekmurja v: *Novine* (17. 11. 1929), št. 46, str. 2.

[450] Prim. *ML* (1935), str. 255; *ML* (1936), str. 101; *SV* 74 (2002), št. 4, str. 28.

[451] S. Angela Medvešek (10. februar 1905, Gorica – 9. julij 1970, Genova) je v skupnost FMA vstopila 6. avgusta 1931 v Casanovi, večne zaobljube je naredila 5. avgusta 1937 v kraju Los Teques, Venezuela. *Letopis 2000*, str. 1078. Prim. M. Derlink, Imela je žareč nasmeh in prijazne besede, v: *DB* (april 2023), str. 26–27.

povzročili, da je zbolela. Zaradi tega se je morala vrniti v Italijo, kjer pa je domače okolje in podnebni pogoji niso pomagali, da bi se pozdravila in vrnila v Venezuelo, kar je bila njena prvotna želja.

V istem letu 1934 je v misijone odšla še salezijanka s. Kristina Knez, ki je delovala v državah Kostarika, San Salvador in Honduras.[452] Deset let je delovala v San Salvadorju na podeželju med najbolj zapostavljenimi Indijanci, nato v ustanovah, kjer so vzgajali indijanske otroke. Tu je bila vzgojiteljica otrok in katehistinja. Zadnji del življenja je bila v Hondurasu, v kraju San Pedro, kjer je opravljala razne službe po vzgojnih zavodih.

4 ŠOLSKE SESTRE

Prekmurski list *Novine*, ki so pobliže spremljale dogajanje na Štajerskem in v Prekmurju, so v številki, ki je izšla za božič 1934, zapisale: *»Te dni so se poslavlale od č. šolskih sester v Maribori štiri mlade sestre, katere so odpotovale v Južno Ameriko v San Lorenzo v Argentini. Sestre bodo prišle v postojanko, ležečo v popolni divjini. Od svoje domovine so se poslovile za vedno, ker se nobena od njih ne vrne več domov.«*[453] V delo za ohranjanje vere, narodne in kulturne pripadnosti so se vključile šolske sestre, ki so odgovorile na povabilo duhovnikov in drugih, ki so videli potrebo po šolah in drugih izobraževalnih ustanovah, zlasti med slovenskimi in hrvaškimi priseljenci v Južni Ameriki. Vsaj nekatere sestrske skupnosti so bile bolj vpete v misijonske razmere in so imele opravek s prvotnimi prebivalci. Njihovo delovanje v Južni Ameriki je bilo v začetkih povezano predvsem s potrebami slovenskih in hrvaških izseljencev, v nadaljevanju so se odprle potrebe in možnosti delovanja med prvotnimi prebivalci. Največ izseljencev, ki so se za odhod iz Jugoslavije in njenih delov, ki si jih je po prvi svetovni vojni priključila Italija, je odšlo v Argentino, Brazilijo, Čile in Urugvaj. Da so lahko pomagale izseljencem, so se morale povezati s krajevnimi cerkvenimi ustanovami, kar jim je pomagalo, da so premagale največje materialne težave. Velika ovira za bolj uspešno zastavljeno delo je bilo pomanjkanje duhovnikov in velike razdalje med izseljenskimi skupinami.[454]

Pobudniki za prihod sester so bili izseljenski duhovniki, med temi je bil prvi hrvaški frančiškan p. Leonard Rusković, na čigar prošnjo, da bi prevzele delo med rojaki, so odgovorile štiri sestrske redovne skupnosti, med temi usmiljenke

[452] S. Kristina Knez (13. junij 1908, Boštanj – 13. oktober 2005, Honduras) je članica skupnosti postala 6. avgusta 1932 v misijonski skupnosti sester FMA Casanova v Italiji. Kot misijonarka je delovala v Hondurasu do smrti. Prim. *Ognjišče* (1986), št. 10, oktober, str. 35; *SV* 79 (2006), št. 1, str. 27; Misijonarke družbe Hčera Marije Pomočnice, v: *MB* (1983), št. 4/60, str. 18–22.

[453] Žrtev ljubezni do bližnjega, v: *Novine* (23. 12. 1934), št. 51, str. 2.

[454] Prim. Smiljana Kodrič in Natalija Palac, *Šolske sestre svetega Frančiška Kristusa Kralja*, Ljubljana 1986, str. 56 (dalje: Kodrič in Palac, *Šolske sestre*).

in mariborske šolske sestre. *»Odhod sester v Južno Ameriko je bil za vsako kongregacijo važen dogodek: to je bila pot v misijone in v neznano.«*[455] Za izvirno obliko dela so bile sprejete le sestre, ki so se javile prostovoljno, ki so v sebi čutile misijonski poklic in so želele iti v Južno Ameriko. Prva skupina sester je odšla v Argentino leta 1931. Nato so jim skupine sledile vse do leta 1937; skupaj jih je do tedaj odšlo 41. V nadaljevanju so odhajale le še posamezne sestre. Leta 1938 so ustanovile podružnico v Paraguaju. *»Toda že prva leta po prihodu sestre pod silo razmer niso več delovale le med našimi izseljenci, zaradi katerih so bile tja poklicane; njihov apostolat se je širil bolj uspešno med domačini, tamkajšnjimi prebivalci.«*[456] V poročilu o delovanju sester v Argentini leta 1937 je slovenski izseljenski duhovnik Jože Kastelic zapisal, da je bilo v Južni Ameriki 45 šolskih sester Slovenk in Hrvatic, kar je bila polovica vseh tamkajšnjih redovnic, da so delovale tudi med Indijanci (Laishi in San Jose Esteros v Paraguaju) in da je bilo veliko povpraševanje po njihovem delu tudi med krajevnimi škofi. Kastelicev vtis je bil, da so bile med domačini celo bolj naklonjeno sprejete kot med izseljenci in da so jim ti nudili boljše pogoje za življenje in delo.[457] Ustanova v kraju Laishi je bila prava misijonska ustanova v polnem pomenu besede, saj je tam bila šola za indijanska dekleta rodu Tobo. Večletno delo se je kmalu poznalo, kajti dekleta so dobila možnost izobrazbe in so bila uvedena v civilizacijske dosežke.

»Pravo misijonsko polje obdelujejo naše sestre v paraguayskem Čaku ob reki Pilcomayo in v naselbini imenovani San Jose Esteros. Poleg paraguayske vojaške posadke in nekaterih misijonarjev, nemških Oblatov, se niso tod še nobeni belci stalno naselili. Kraj posebno trpi vsled pomanjkanja vode. Še nedavno so se vršili tod krvavi boji med Bolivijo in Paraguayem. Redki Bolivijci, ki so pred vojsko živeli po Čaku, so se morali izseliti. Izmed kakih 6.000 duš broječega indijanskega rodu Čulupov, je krščenih šele par odraslih. Najprej je treba študirati njihov jezik in jim prirediti slovnico, šele potem bodo začeli s pravim misijonarjenjem in šolo, ki je poverjena našim sestram. Zaenkrat delujejo tu štiri naše sestre, pozneje pa jih bo potrebnih mnogo več,« zapiše J. Kastelic.[458] Pri svojem delu so se povezale s kačikom (poglavarjem) rodu Čulupov, ki jim je pri njihovem delu nudil vso podporo.

Kot vzgojiteljice in učiteljice so šolske sestre razvile vrsto dejavnosti. Te so obsegale otroške vrtce, osnovne in gospodinjske šole ter raznovrstne tečaje. Za samostojno delo na šolskem področju so si morale najprej pridobiti ustrezne diplome s strani argentinskih oblasti, čeprav so zahtevane kvalifikacije dobile že doma in so že imele ustrezne izkušnje. Urejanje tega področja življenja je

[455] Kodrič in Palac, *Šolske sestre*, str. 57.
[456] Prav tam, str. 58.
[457] Prim. Jože Kastelic, Naše redovnice v Južni Ameriki, v: *DŽ* 5 (1937), št. 116, str. 151 (dalje: Kastelic, Naše redovnice v Južni Ameriki).
[458] Kastelic, Naše redovnice v Južni Ameriki, str. 147.

zahtevalo določen čas in osebne napore. Ko je bil vzpostavljen sistem, so lahko stvari urejale hitreje in se tudi hitreje vključile v delovanje ustanov.

Sestre so pomagale tudi v župnijskem pastoralnem delu. Kot so ugotavljale same, bi bila njihova navzočnost še bolj učinkovita, če ne bi bilo napetosti in razlik med raznimi skupinami izseljencev ter njihovimi društvi. V prvih štirih letih bivanja v Južni Ameriki so odprle 4 podružnice: San Lorenzo (1931), Formosa (1933), Rosario (1934) in Laishi (1935). Leta 1935 je bilo ustanov in sester že toliko, da so lahko dobile lastno provinco in lastne ustanove za sprejem novih sester (noviciat). *»Že od vsega začetka so razen potomcev naših izseljencev začele vstopati v kongregacijo šolskih sester tudi Argentinke, Paraguajke in Uruguajke in tako se je začela širiti kongregacija tudi tam.«*[459] Do izbruha druge svetovne vojne je imela južnoameriška provinca šolskih sester 10 podružnic in 60 članic. To jim je dajalo ugledno mesto med tamkajšnjimi ženskimi redovnimi ustanovami.

V Braziliji je delovala šolska sestra Katarina Štefanija Špilak, doma z Brezovice. Bila je predstojnica sester, ki so delovale v bolnišnici v kraju Catanduva. Konec leta 1936 sta se ji pridružili še dve Prekmurki, s. Leandra Cigan iz Srednje Bistrice in s. Krescencija Raščan iz Trnja.[460]

5 HČERE KRŠČANSKE LJUBEZNI

Med slovenske in hrvaške rojake v Južni Ameriki so pred drugo svetovno vojno odšle tudi članice skupnosti sester usmiljenk sv. Vincencija Pavelskega, tako iz zagrebške kot pariške veje usmiljenk. Medtem ko so bile prve pri sprejemanju oblik dela popolnoma samostojne, so se druge vključevale v ustanove, ki jih je sprejemalo njihovo pariško osrednje vodstvo. Na svoje poslanstvo v novih okoljih so gledali kot na pravo misijonsko delo in sestre so obravnavali kot misijonarke. Po letu 1927 je manjša skupina slovenskih sester usmiljenk šla v Argentino (prva je bila s. Olga Angela Ponikvar, ki je tja odšla leta 1927), pet se jih je pridružilo leta 1928, dve leta 1930 in dve leta 1932. Njihova osrednja pozornost je veljala delu v zdravstvenih ustanovah, kjer so prevzemale ne le neposredno delo, temveč tudi izobraževanje domačink.

Do druge svetovne vojne je na jugu Čila v mestu Punta Arenas v raznih dobrodelnih in socialnih ustanovah delovala skupina osmih slovenskih usmiljenk; prve štiri so prišle v deželo leta 1935.[461] Tri so sledile leta 1936 in tri leta 1938. Vse so svoje moči zastavile na jugu Čila, v Patagoniji, kjer se je poleg drugih prebivalcev osnovala večja skupnost priseljencev iz Jugoslavije, med katerimi so prevladovali

[459] Kodrič in Palac, *Šolske sestre*, str. 58.
[460] Prim. Dve našivi odišle v misijone, v: *Novine* (25. 10. 1936), št. 43, str. 3.
[461] Prim. V deželi ognjenikov in potresov, v: *Koledar Svobodne Slovenije* 1950, str. 231.

Dalmatinci. Razmah sestrskega delovanja v Patagoniji je pomenil prihod s. Vincencije Roza Kaplja[462] in še ene sestre leta 1940. S. Vincencija je bila pred tem predstojnica usmiljenih sester v celotni Jugoslaviji. Bila je znana kot dobra organizatorica, ki je svoje sposobnosti razvila ne le v sestrskih ustanovah, temveč je opravila pomembno delo za povezovanje slovenskih izseljencev in za njihovo organiziranost.[463] Kmalu so s sestrami začeli iskati možnosti sodelovanja tudi slovenski salezijanci, ki so se usposabljali v tamkajšnjih salezijanskih ustanovah. Število sester se je nekoliko povečalo kmalu po koncu druge svetovne vojne, ko so se med begunci v Južno Ameriko preselile tudi nekatere sestre. Vseskozi pa je veljalo načelo, da so na sestre, ki so odhajale v Južno Ameriko, njihove sosestre doma gledale kot na misijonarke.

6 NEKATERA NAČELA DELOVANJA

Odločitev za misijonsko delovanje, ki je v Cerkvi vedno veljalo kot izraz izvirnega poklica, je že sama po sebi bila zelo osebna odločitev, saj je prinašala vrsto posledic, s katerimi kandidati niso bili vedno in v zadostni meri seznanjeni in so lahko prinašale tudi manj prijetne stvari. Predstave o misijonskem delovanju so gotovo bile zelo različne od dejanskega stanja. Gre za nujnost predstavitve in analize konceptualnih ter sociokulturnih pogledov, ki pomenijo analizo s časovne distance in primerjave z bolj splošnimi ugotovitvami.[464] Koncepte in uvodne informacije o misijonskem poklicu in delu so misijonarji dobili v Evropi, bolj ali manj sistematično, na teoretični ravni. Te so se zelo razlikovale od dejanskega stanja. Le občasno so morda imeli priložnost, da so se srečali s posamezniki ali posameznicami, ki so prihajali iz neposrednega misijonskega okolja in so lahko podelili svojo izvirno izkušnjo. Po večtedenskem in utrudljivem potovanju po morju so ob pristanku trčili na popolnoma drugačna tla, kot so jih imeli možnost spoznati v času priprave. Svoje poglede in pričakovanja so morali prilagajati in spreminjati. Pri delu je nato šlo za uspehe in neuspehe, zadovoljstva in razočaranja, premagovanje osebnih težav in težav pri vključevanju v okolje. Za vse to je šlo veliko moči. Ker so bile nosilke dejavnosti, podvigov in novih odločitev ustanove in skupnosti, ki so bile vključene vanje, je pri tem šlo za skupinsko in kadrovsko lažje premagljivo ravnanje. Neredko se je zgodilo, da so nove okoliščine, klima,

[462] S. Vincencija Roza Kaplja je jugoslovansko provinco usmiljenih sester vodila od junija 1926 do decembra 1939, ko je morala odstopiti. Prim. Karla Pacek, *Pot ljubezni skozi čas. Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni – usmiljenk 1919–2019*, Celje 2019, str. 374 (dalje: Pacek, *Pot ljubezni skozi čas*).

[463] Prim. Pacek, *Pot ljubezni skozi čas*, str. 388–390; Rauh, *Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni (usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega)*, Ljubljana 2000, str. 75.

[464] Zelo obsežno in večplastno analizo tega vidika obsega študija Walterja A. Parisa, *El imaginario de los misioneros salesianos. Patagonia Argentina (1879–1916)*, Buenos Aires 2023.

prehranjevalne navade, nalezljive bolezni ali nedostopnost zdravstvene oskrbe vzele mlada življenja ali da so se v iskanju zdravja morali vrniti v izvirno okolje, upajoč v zdravilno moč domačega okolja in klimatskih razmer.

Za slovenske misijonarje in misijonarke v vseh obdobjih zgodovine, posebej tudi za čas po prvi svetovni vojni, lahko rečemo, da niso odhajali v nova okolja z namenom, da bi ljudi kolonizirali, jih kakor koli zasužnjili ali si jih podredili, temveč zato, da bi njihovo kulturo obogatili z evangeljskim sporočilom, jim predstavili njihovo pravo dostojanstvo in pomagali pri razvoju njihovih osebnih sposobnosti. Pri nobenem ni mogoče najti odnosa večvrednosti do ljudi, med katere so prišli, ali želje, da bi izvirnemu prebivalstvu vsilili večvredno kulturo, iz katere so prihajali. Ni šlo za kupčevalske ali izmenjalne interese, temveč za poolnoma altruistično bogatitev življenja ljudmi z dobrinami, ki so jih prinašali iz svojega okolja.

V tem času so že bile vzpostavljene vezi, ki so bile namenjene trgovskim in izkoriščevalskim načrtom posameznikov in mednarodnih združb. Ti so v domačinih videli predvsem možnosti in vire pridobivanja naravnih virov in poceni delovne sile, izkoriščanja in uresničevanja lastnega pohlepa. Misijonarji so bili zagovorniki in branilci pravic in interesov prvotnega prebivalstva in v tem pogledu so nadaljevali usmeritve, ki so jih v 19. stoletju uveljavljali slovenski misijonarji med indijanskimi plemeni v Severni Ameriki (Friderik Baraga in njegovi nasledniki ali med ljudstvi ob Nilu (Ignacij Knoblehar in njegovi nasledniki).

Misijonarji iz slovenskega etničnega prostora so se kot člani redovnih skupnosti vključevali v ustanove, ki so jih že imele te skupnosti. V tem pogledu so bili tudi del širše zastavljenih načrtov, to je načrtov, ki jih je imela ustanova, ki so ji pripadali. Res so lahko s svojimi pobudami tej ustanovi dali pečat, zlasti če so v njej delovali daljši čas. Glede na sredstva, ki so jih imeli na voljo, so se lahko odločali za nove podvige in pobude. Za misijonarja Ludvika Perniška je znano, da je dobršen del leta preživel kot potujoči misijonar med indijanskimi rodovi, le del leta, ki je bil vremensko neugoden, pa je bil v skupnosti in opravljal že ustaljeno delo.[465] Nekateri misijonarji so imeli tudi vodilne položaje in s tem možnost, da so sprejemali odločitve, ki so bile izraz njihovih uvidov potreb okolja, njihovega razumevanja razmer in lastne iniciativnosti.

Še vedno je veliko pozornosti in sredstev veljalo vzpostavljanju izobraževalnega sistema, ki so ga misijonarji videli kot najboljše sredstvo za promocijo osebnega dostojanstva in uvajanja v samostojno ter odgovorno življenje. Vrsta misijonarjev je delovala v vzgojno-izobraževalnih ustanovah na različnih ravneh. Te so bile postavljene s sredstvi, ki so jih misijonarji pridobivali iz svojega izvirnega okolja.

[465] Prim. Jože Potrpin (ur.), *Ludvik Pernišek – misijonar med Indijanci*, Ljubljana 2023.

V skladu z duhom časa je bil pristop misijonarjev še vedno v znamenju dobrodelnosti in manj v smislu uveljavljanja načel pravičnosti in zagotavljanja človeškega dostojanstva in pravic, izhajajoč iz splošnih načel o človekovih pravicah.

Hkrati so misijonarji s svojimi novimi znanji obogatili izvirno okolje, iz katerega so prihajali. Pošiljali so dopise, poročila, predmete. Dopise so spremljale ilustracije, ki so za mnoge slovenske bralce bile prvi pokazatelji do tedaj nepoznanih kultur. Predmeti so bili vključeni v zbirke, ki so jih oskrbovali lazaristi na Taboru, jezuiti pri cerkvi sv. Jožefa v Ljubljani in salezijanci na Rakovniku. Nekaj tega je po uničenju med drugo svetovno vojno in po njej našlo mesto v ustreznih ustanovah.

Misijonarji so bili posredniki v napetostih, ki so nastajale med posameznimi rodovi, ter na zunaj med domačini in tujci, ki so prihajali mednje. Slednji so imeli svoje interese, ki so bili velikokrat v nasprotju s potrebami in interesi prvotnega prebivalstva. Razen misijonarjev je le redko kdo stopil na njihovo stran in deloval v smislu mirnega reševanja sporov in napetosti.

Misijonarji in misijonarke so pozornost namenjali mladim in njihovim potrebam, kakor je pač bila potrebna v posameznih krajevnih občestvih. Odgovor na to so bile razne vzgojno-izobraževalne ustanove, sirotišnice, internati, šole, tečaji, dodatne možnosti izobraževanja in v načelu pripravljenost, da so programi teh ustanov prilagojeni potrebam prvotnega prebivalstva.

Zanimali so se za evropske priseljence, tudi Slovence, ki so po prvi svetovni vojni našli možnost življenja v Južni Ameriki. Podpirali so njihovo zavzemanje za skupna srečanja, občasne prireditve ali združenja. S svojimi poročili v slovenskem tisku pa so rojake, ki so iskali boljše življenjske pogoje, obveščali o zaposlitvenih možnostih ali gospodarskih razmerah v državah nasploh. Pri pregledu delovanja slovenskih (in hrvaških) sester v Južni Ameriki leta 1937, ki ga je pripravil Jože Kastelic, je lahko ugotovil, da je bilo sester zagotovo več kot sto in da je večina med njimi delala med slovenskimi in hrvaškimi izseljenci.[466]

MISLI ZA SKLEP

Za mnoge redovne skupnosti je bilo misijonsko delo poseben izziv. Če to ni bilo zapisano med temeljne oblike poslanstva že ob samem začetku, je ob izzivih, ki so jih prinašale razmere v svetu in v Cerkvi, to šele postalo. O državah Srednje in Južne Amerike se na Slovenskem v dveh desetletjih med dvema svetovnima vojnama ni veliko govorilo. Nekoliko več pozornosti sta bili deležni le Argentina in Brazilija, ker sta postali zanimivi za slovenske izseljence, v manjši meri morda še Urugvaj. Iz drugih dežel je bilo novic nekaj več, če se je tam ustalil kateri od

[466] Prim. Kastelic, Naše redovnice v Južni Ameriki, str. 142.

slovenskih misijonarjev ali misijonark, ki so se nato oglasili v slovenskem cerkvenem in še posebej misijonskem tisku. V večini primerov je šlo za članice in člane redovnih skupnosti, ki so se vključili v že obstoječe ustanove in so postali del širše zastavljenih skupin ter vpeti v širše zastavljene načrte. Na novo so svoje delo začenjale šolske sestre in usmiljenke. Prevzemale so lastne ustanove in v njih razvijale dejavnosti, ki so jim bile izvirne. Dve desetletji pred drugo svetovno vojno sta v slovenski cerkveni in širši kulturno-socialni zgodovini opredeljeni kot čas navezovanja stikov z mnogimi deli sveta in vključevanja v misijonske dejavnosti Cerkve, lastne novim razmeram, v katerih se je Cerkev znašla po nastanku nove države Južnih Slovanov. Pomembno mesto so pri tem prevzele članice treh redovnih skupnosti, od katerih ena (FMA) na Slovenskem sploh še ni imela svoje ustanove in so v misijonske dežele odhajale iz drugih okolij, predvsem iz italijanskih zavodov.

BIBLIOGRAFIJA

Viri

Marijin list (1918–1941).
Novine (1919–1941).
Salezijanski vestnik (1916–1944).
Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, Nadškofijski ordinariat, Ljubljana 2000.

LITERATURA

Borrego, Jesus. Recuerdos de San Juan Bosco a los primeros misioneros, v*: RSS* 3 (1984) *št.* 1, str. 167–208.
Ceglar, Ludovik. Misijonar Maksimilijan Senica. Ob 150 letnici rojstva, v: *AMK* (1981), str. 97–100.
Ceglar, Ludovik. *Apostolski misijonar oče Serafin Goriški*, Mohorjeva družba-Katoliško tiskovno društvo, Gorica 1982.
Kastelic, Jože. Naše redovnice v Južni Ameriki, v: *DŽ* 5 (1937), št. 116, str. 142–156.
Kodrič, Similjana in Palac, Natalija. *Šolske sestre svetega Frančiška Kristusa Kralja. Zgodovina – poslanstvo – življenje*, Inštitut za zgodovino Cerkve na Teološki fakulteti, Ljubljana 1986.
Kolar, Bogdan. *Na misijonskih brazdah Cerkve. Oris zgodovine slovenskega misijonstva*, Mohorjeva družba, Celje 1998.
Metzler, Josef. *La Santa Sede e le missioni. La politica missionaria della Chiesa nei secoli XIX e XX*, San Paolo, Milano 2002.
Motto, Francesco. Memorie dal 1841 al 1884-5-6 pel sac. Gio. Bosco a‘ suoi figliuoli Salesiani /Testamento spirituale/, v: *RSS* 4 (1885), št. 1, str. 73–130.
Pacek, Karla. *Pot ljubezni skozi čas. Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni – usmiljenk 1919–2019*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2019.

Paris, Walter A. *El imaginario de los misioneros salesianos. Patagonia Argentina (1879–1916)*, Ediciones Don Bosco – Argentina, Buenos Aires 2023.
Potrpin, Jože (ur.). *Ludvik Pernišek – misijonar med Indijanci*, Salve, Ljubljana 2023.
Rauh, Marta. *Zgodovina Slovenske province Družbe hčera krščanske ljubezni (usmiljenih sester sv. Vincencija Pavelskega)*, Samozaložba, Ljubljana 2000.
S patri smo si bili dobri. Tri stoletja brežiških frančiškanov, Zavod Neviodunum, Brežice 2013.
Škafar, Ivan. Slovenska krajina i misijoni, v: *Kalendar Srca Jezušovoga* 1936, str. 37–53.
V deželi ognjenikov in potresov, v: *Koledar Svobodne Slovenije* 1950, str. 230–231.

POVZETEK

Za veliko večino južnoameriških držav je bilo v njihovem zgodovinskem razvoju 19. stoletje prelomno. To je bil čas oddaljevanja od kolonialnih središč, oblikovanja samostojnih držav in političnih struktur, to je ustvarjanja sistemov, od katerih je vsak oblikoval svojo izvirno obliko odnosov do verskih skupnosti in mesta religije v tem sistemu. Kljub prvotni evangelizaciji, ki je bila opravljena v času kolonizacije, so bile verske razmere neurejene in cerkvene strukture pomanjkljive. Domačini niso bili nosilci cerkvenih služb. 19. stoletje, ko so se oblikovale nove neodvisne države, je pomenilo nov začetek misijonskih dejavnosti, ki so se v mnogih pogledih nadaljevale še v 20. stoletje. Čas do druge svetovne vojne velja v Cerkvi na Slovenskem za misijonsko zelo bogato obdobje, saj so ustanovili vrsto podpornih misijonskih ustanov. Kot misijonarji so v Južno Ameriko odhajali predvsem člani različnih redovnih skupnosti, ki so se najprej vključevali v že ustaljene ustanove, nato pa svoje delo razširili med rodovi, kjer so postavljali temelje vere in cerkvenih struktur. Pri tem je šlo za pravo in izvirno misijonsko delo, marsikdaj zelo različno od predstav in pričakovanj, s katerimi so se novi misijonarji srečali pred odhodom na dolgo pot. Sploh med prve misijonarje, ki so v tem času odhajali s slovenskega etničnega prostora v Južno Ameriko, uvrščamo kapucine. Njihovo delo je bilo predvsem v Braziliji. Sledili so salezijanci, ki so se vključevali v način dela in misijonske strukture, ki jih je po letu 1875 vzpostavljal ustanovitelj skupnosti Janez Bosko (1815–1888). V prvem obdobju so odhajali na jug kontinenta (Pampa, Ognjena zemlja) in nato v dežele severneje od tega (Patagonija). Kmalu so se jim začele pridruževati še članice skupnosti Hčera Marije Pomočnice, ki so prvotno delale v povezanosti s salezijanci in v podobnih ustanovah, nato pa začenjale svoje izvirne oblike. V te ustanove so se vključevale sestre iz slovenskega prostora, ki so vsaj deloma imele možnosti delati med indijanskimi rodovi. Lastne oblike poslanstva so začenjale sestre iz skupnosti mariborskih šolskih sester in hčera krščanske ljubezni, ki so spodbude za odhod v Južno Ameriko dobivale od voditeljev tamkajšnjih cerkvenih struktur. Glede na svojo organiziranost je pozornost sester veljala tako domačemu prebivalstvu kot priseljencem in vsaj v določeni meri prvotnemu indijanskemu prebivalstvu.

Poleg izvirnega dela za evangelizacijo so sestrske skupnosti največ pozornosti namenjale vzgojno-izobraževalnim ter socialnozdravstvenim dejavnostim.

Ključne besede: *misijoni, Slovenija, kapucini, salezijanci, Hčere Marije Pomočnice, šolske sestre, hčere krščanske ljubezni*

SUMMARY

The Slovenian Missionaries in South America in the two Decades Before the Second World War

For the vast majority of South American countries, the 19th century was a watershed in their historical development. It was a time of moving away from the colonial centres, of creating independent states and political structures, that is, of creating systems, each of which shaped its own original form of attitudes towards religious communities and the place of religion in that system. Despite the initial evangelisation that took place during colonisation, the religious situation was disordered and Church structures were deficient. The 19th century, with the formation of the new independent states, marked a new beginning for missionary activities, which in many respects continued into the 20th century. In the period leading up to the Second World War, which is considered to be a very mission-rich period in the Church in Slovenia, and in which a number of mission support institutions were established, it was mainly members of various religious communities who went to South America as missionaries, first joining established institutions and then spreading their work among the generations, where they laid the foundations of the faith and of the Church structures. This was real and original missionary work, often very different from the ideas and expectations that the new missionaries had encountered before setting out on their long journey. In particular, the Capuchins were among the first missionaries to leave the Slovenian ethnic area for South America at this time. Their work was mainly in Brazil. The Salesians followed, integrating themselves into the way of working and the missionary structures established after 1875 by the founder of the community, John Bosco (1815-1888). In the first period, they went to the south of the continent (the Pampa, the Tierra del Fuego) and then to the lands further north (Patagonia). They were soon joined by members of the community of the Daughters of Mary Help of Christians, who initially worked in association with the Salesians and similar institutions, and then began their own original forms. Sisters from the Slovene area, who had had the opportunity to work, at least in part, among the Amerindian tribes, joined these institutions. Sisters from the community of the Maribor School Sisters and Daughters of Christian Charity, who received encouragement to go to South America from the leaders of the

local church structures, started their own forms of mission. In terms of their organisation, the sisters' attention was directed both to the native population and to the immigrants and, at least to some extent, to the original Indian population. In addition to the original work of evangelisation, the Sisterhoods focused on educational and social and health activities.

Keywords: *Missions, Slovenia, Capuchins, Salesians, Daughters of Mary Help of Christians, School Sisters, Daughters of Christian Charity*

MATIJA NARED

BALKANSKI MISIJON

1 NAMESTO UVODA: MISIJONI ALI DELO V DIASPORI

Na samem začetku prikaza moramo poudariti, da delo duhovnikov, redovnikov, sester in konec koncev tudi laikov na področju (in v času) Kraljevine SHS in kasneje Kraljevine Jugoslavije pravzaprav ni bilo klasično misijonsko delo, kot ga sicer razumemo. V bistvu je šlo za delo v diaspori,[467] za delo s katoličani in za ohranjanje krščanskega življenja katoličanov, ki so bili razkropljeni med drugoverci, tako muslimani kot pravoslavnimi kristjani. Spreobračanje pravoslavnih ali muslimanov ni bilo nikoli osnovni namen delovanja teh pastoralnih delavcev.

2 DRUŽBENOPOLITIČNO OZADJE OBDOBJA MED OBEMA VOJNAMA

Za razumevanje dela na verskem področju na Balkanu v obdobju med obema vojnama, kjer katolištvo ni bilo večinska vera, je izjemnega pomena poznavanje zgodovinskega okvira ter družbenega in političnega konteksta. To zadnje dvoje je namreč imelo poglaviten vpliv na samo delo in tudi na način dela. Gre za čas, ko je na pogorišču prve svetovne vojne ob razpadu Avstro-Ogrske monarhije vzklila Kraljevina SHS.

2.1 KONEC PRVE SVETOVNE VOJNE IN USTANOVITEV KRALJEVINE SHS

Obdobje med obema svetovnima vojnama za nas predvsem pomeni ustanovitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. decembra 1918 s prestolnico v Beogradu, ki se kasneje nedemokratično preobrazi v Kraljevino Jugoslavijo.

Prvo ustavo Kraljevine SHS, imenovano tudi Vidovdanska ustava, so sprejeli 28. junija 1921. Po tej ustavi je bila država opredeljena kot monarhija s tremi konstitutivnimi enakopravnimi plemeni. Uradni jezik je bil jezik vseh treh »narodov«. Ustava makedonskega, črnogorskega,[468] albanskega in jezikov drugih manjšin ni priznavala kot državotvornega. Kralj dobi z ustavo posebna pooblastila.

[467] Diaspora je v sodobnem pojmovanju narodnostna ali verska skupnost, ki živi raztresena na ozemlju druge narodnosti ali vere.

[468] Srbija je anektirala Črno goro leta 1918. Upor Črnogorcev proti tej okupaciji poznamo kot božični upor, ki se je uradno začel 6. januarja 1919.

Upravno je bila država razdeljena na oblasti (33), katere vodje je določala oblast v Beogradu.

Državi pa samo vladanje ni šlo najbolje od rok. Vlade so se pogosto menjavale.

2.2 IDEJA VELIKOSRBSTVA

Odnosi med narodi v kraljevini niso bili najbolj zgledni. V parlamentu se je med drugim obračunavalo tudi s pištolami. To seveda ni moglo voditi k enotnosti v državi.

Zaradi notranjepolitičnih težav je kralj Aleksander I. Karađorđević 6. januarja 1929 razveljavil ustavo, razpustil parlament in prevzel oblast. 3. oktobra pa je državo preimenoval v Kraljevino Jugoslavijo. Želel si jo je popolnoma podrediti. Državno upravo je na novo organiziral in jo razdelil na banovine. Ponovno je izdal spremenjeno ustavo leta 1931, s katero je Kraljevina Jugoslavija postala ustavna dedna kraljevina z dinastijo Karađorđević na čelu. V njej tudi nasilno na načelni ravni uvaja »jugoslovanski narod«, obenem pa dovoljuje politične stranke, ki pa ne smejo temeljiti na verski, plemenski ali pokrajinski osnovi.

Takšne politične pretenzije in uzurpacija oblasti ni bila po godu mnogim političnim subjektom v državi. Nasprotovanja kralju, kljub diktaturi in policijskim ukrepom, so bila čedalje večja in pogostejša.[469] Veliko je bilo poskusov atentatov na suverena. Uspešen pa je bil šele atentat v Marseillu, ko je 9. oktobra 1934 kralja Aleksandra ubil makedonski nacionalist Vlado Černozemski. Vodenje vlade je po tem dogodku prevzel svet regentov, ki ga je zastopal stric mladega prestolonaslednika knez Pavel Karađorđević.

2.3 VPRAŠANJE JUŽNE SRBIJE: RAZMERE V MAKEDONIJI IN NA KOSOVU

Za naš namen raziskovanja je vprašanje Južne Srbije izjemnega pomena. Tam je namreč prišlo do »kolonizacije« novopridobljenega področja na prav poseben način. Zaradi zatiranja nacionalnih interesov avtohtonih prebivalcev področja je Kraljevina tja naseljevala ljudi iz drugih »plemen«, da bi izničila nacionalni naboj tako Makedoncev kot Albancev.[470] Umetno je želela ustvariti »jugoslovanski« narod in ga priličiti srbskemu. Tako so Srbi pravzaprav razumeli idejo o Jugoslaviji kot idejo o veliki Srbiji. Na to področje je bilo posledično naseljenih veliko Slovencev, Hrvatov pa tudi drugih narodov v okviru agrarne reforme. Najboljšo zemljo sicer dobijo Srbi in Črnogorci, drugo razdeljujejo glede na politične interese, ki jih imajo Srbi sami. Mnogokrat se podeljevanje zemlje nudi v zameno za prestop v pravoslavje. Ti prišleki pa so bili v večini primerov katoličani. Prav tako je bilo sem naseljenih veliko orožnikov iz drugih krajev kraljevine. Še posebej so

[469] V to obdobje spada tudi konfinacija dr. Antona Korošca in ostalih v Bosno in kasneje na Hvar, ki se konča šele s kraljevo smrtjo.
[470] Alojzij Turk, *Škof Janez Gnidovec*, Celje 1992, str. 23 (dalje: Turk, *Škof Janez Gnidovec*).

sem naseljevali orožnike in druge državne uradnike »Nesrbe« potem, ko se je srbska nasilna diktatura pokazala kot neproduktivna.[471]

V Južni Srbiji je tako odprto vprašanje Makedoncev, ki kot narod sploh niso priznani, odprto je tudi vprašanje Albancev, živečih na področju Kosova in Metohije, v Sandžaku in ob zahodni makedonski meji, ki sicer imajo priznanje, da so narod, nimajo pa nobenih pravic. Oba naroda sta se bojevala za svoje priznanje, zatiranje s strani oblasti v Beogradu pa je bilo pogosto kruto.

Glede teh krajev Južne Srbije povejmo še nekaj: na teh področjih so bila nahajališča rude in v bližini teh rudnikov (kar je v povezavi z Dubrovničani) so bila hrvaška (katoliška) rudarska naselja, ki so imela svojevrsten poseben status.

2.4 VERE V KRALJEVINI SHS IN ODNOS PRAVOSLAVCEV DO KATOLIČANOV

Prvi popis prebivalstva v Kraljevini SHS[472] je bil 1921 leta. Ta popis ni imel kategorije za nacionalnost. Imel pa je kategorijo za veroizpoved. Zato poglejmo te podatke:

pravoslavci: 5.593.057 ali 46 %
katoličani: 4.708.657 ali 39,29 %
muslimani: 1.345.271 ali 11,22 %
evangeličani: 229.517 ali 1,91 %
Ostale vere (grkokatoliki, Judje …) 107.028 ali 0,89 %.

Predpostavlja se, da je bilo celotno prebivalstvo ocenjeno na približno 12.000.000 ljudi.

Večinsko so katoličani zastopani v Sloveniji in na Hrvaškem, katere narodnostno področje se razteza tudi v sosednjo Bosno in Hercegovino pa tudi v Vojvodino. V Vojvodini so katoličani tudi Madžari, Nemci … V »Južni Srbiji« imamo katoličane med Albanci, skupaj z laramani,[473] in v hrvaških rudniških naseljih. Posebno podobo katoličtva pa imajo uniati, ki jih najdemo tudi v Makedoniji, kjer so bili dokaj grobo zatirani.[474] Živeli so okoli Strumice in Gevgelije.[475] Poleg

[471] Turk, *Škof Janez Gnidovec*, str. 68, 69.

[472] *Popis stanovništva 1921. u Kraljevini SHS*, na: https://sr.wikipedia.org/sr-el/Попис_становништва_1921._у_Краљевини_СХС (pridobljeno: 12. 8. 2024).

[473] Albanci so bili pred prihodom Turkov večinoma katoličani. Posebnost skopske škofije so bili laramani, ali kot jih imenuje Kordin, mešanoverci. Bilo naj bi jih okoli 10.000. Laramani so katoličani, ki so v 19. stoletju, da bi ohranili vero in svobodo, na zunaj privzeli islam, drugače pa ostali katoličani. Največ jih je bilo v vaseh Binača in Stubla. Gl. Anton Kordin, Diaspora na našem jugu, v: *Knjižice, Časopis za duhovno prebudo in prosveto* 7 (1. 12. 1940), št. 169/170, str. 5, 6, 15 (dalje: Kordin, Diaspora na našem jugu).

[474] Poglejmo zgodbo škofa Janeza Gnidovca z uniati v Bogdancih. Uniati so se obrnili na škofa, da bi jih obiskal in da bi jim priskrbel duhovnika, ker so katoličani. 120 hišnih poglavarjev je uradno stalo za tem. Po posredovanju škofa za njih pri oblasteh so vas obiskali orožniki, mnogo so jih zaprli in mučili. Nekateri so zaradi tega umrli. Gl. Alojzij Gerzinič, *Božji služabnik Janez Gnidovec, duhovnik, vzgojitelj, misijonar, škof*, Buenos Aires 1972, str. 159 (dalje: Gerzinič, *Božji služabnik Janez Gnidovec*).

[475] Anton Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, Ljubljana 2007, str. 26 (dalje: Pust, *Vincencijevi na Balkanu*).

teh uniatov pa najdemo uniate še v Vojvodini in v Bosni (ukrajinsko poljskega porekla).

Razširitev (razpršitev) katoličanov po Kraljevini SHS se zgodi še v okviru služenja vojaškega roka, v okviru službenih premestitev (orožniki, financarji, rokodelci, razni delavci, kot so rudarji, steklarji, železničarji ...), kasneje tudi s premestitvami v okviru šolskega sistema.[476] Druga pot pa je pot kolonov, ki so se preseljevali v okviru agrarne reforme. Srbi so v Južno Srbijo privabili veliko Slovencev. Ti so prišli s področij, ki jih je po vojni dobila Italija. Srbi so Hrvate, celo Madžare in Nemce naselili z namenom, da bi obdelovali zemljo, predvsem pa, da bi spremenili družbeno sestavo področja.

Kljub zagotovljeni verski svobodi so Srbi (tj. »država«) začeli šikanirati tiste, ki se niso strinjali z državno usmeritvijo in srbsko politiko. To politiko je dr. Anton Korošec razumel kot željo po prehodu katoličanov v pravoslavje.[477]

Politiko Kraljevine SHS do katoličanov so najbolj občutili katoličani na jugu Srbije (Albanci) in uniati, pa naj gre za vojvodinske, bosanske ali pa makedonske. Uniati, grkokatoliki, so bili za pravoslavne posebna provokacija. Ti grkokatoliki so prišli v Vojvodino in v Bosno v 19. stoletju in v začetku 20. stoletja iz Galicije in Podkrpatja kot kolonisti v sklopu avstro-ogrske agrarne reforme. Največ jih je bilo na področju banjaluške nadškofije v okolici Prnjava.[478] V tem mestu so grkokatoliki za svoje obrede uporabljali katoliško cerkev in opravljali obrede po julijanskem koledarju. Grkokatolike so najbolj preganjali v Bosni, in sicer med letoma 1922 in 1928. Kako pa je bilo z makedonskimi uniati, smo pa tudi že omenili.

Čeprav je bila v državi zajamčena enakopravnost ver, je dajala prednost srbskemu pravoslavju. To se je še najbolj videlo pri financiranju verskih skupnosti. Kot primer navedimo, da je Srbska pravoslavna cerkev leta 1922 dobila 141.246.436 K, katoličani pa 10.903.993 K, pri tem, da je bilo katoličanov le milijon manj kot pravoslavcev.[479] Srbi so želeli, da se katoličani v kraljevini osvobodijo »papeškega jarma« in se priključijo srbstvu.[480] Ker pa katoličani v to niso privolili, so bili razumljeni kot državni sovražniki. Tudi pri razdeljevanju zemlje v okviru agrarne reforme so poskušali ljudi izsiljevati s prestopom v pravoslavje.[481]

[476] Gl. Ivan Dolenc, *Moja rast*, Celje 1991.

[477] Toni Dukić, *Katolička crkva od 1918 do 1954. godine*, na: https://hrcak.srce.hr/file/360189, str. 150 (pridobljeno: 10. 9. 2024).

[478] Tu govorimo o okoli 10.000 ljudeh. Imeli so svoje vasi, tudi svoje cerkve, ki so jim jih hoteli vzeti Srbi.

[479] Daniel Patafta, *Progoni bosanskih grkokatolika u kraljevini SHS/Jugoslaviji na stranicama tadašnjeg katoličkog tiska*, na: https://hrcak.srce.hr/144080, str. 161 (pridobljeno: 11. 9. 2024), (dalje: Patafta, *Progoni bosanskih grkokatolika*).

[480] Patafta, *Progoni bosanskih grkokatolika*, str. 160.

[481] Prav tram, str. 162.

2.4.1 Vprašanje konkordata

Proti konkordatu med Kraljevino Jugoslavijo in Svetim sedežem je bilo več vpletenih strani. Nasprotovali so mu liberalci, v ozadju je bila tudi težnja po samostojni hrvaški Cerkvi, na splošno pa je veljalo mnenje, da pravoslavni ne morejo sklepati konkordata za katoličane … Kljub nasprotovanju je bil konkordat v Rimu podpisan 1935. leta. Do ratifikacije – še najbolj so nasprotovali Srbi – ni nikoli prišlo.

3 MISIJONSKO DELOVANJE[482]

3.1 SKOPSKA ŠKOFIJA

Zaradi posebnih razmer, ki so bile za slovenski »misijon« med obema vojnama izjemnega pomena, si najprej podrobneje poglejmo razmere na področju skopske škofije.[483] Za Slovence pa je ta škofija bila izjemnega pomena zato, ker je bil za škofa te škofije imenovan Slovenec Janez Frančišek Gnidovec, ki je tja vabil mnoge duhovnike in tudi sestre.

Področje skopske škofije postane po balkanskih vojnah tako imenovana »Južna Srbija«. Za naše razumevanje stvari je izjemnega pomena zavedanje, da se je tu pod srbsko vlado agresivno zatiralo tako makedonski kot albanski živelj. Področje »Južne Srbije«, Kosova in Metohije ima drugače bogato katoliško tradicijo. Mnogo Albancev je bilo do prihoda islama namreč katoličanov in nekateri so svojo vero ohranili še naprej, nekateri pa so jo »prikrili« (laramani). Prav tako pa so bile v okolici rudnikov hrvaške katoliške naselbine. Te so imele zaradi pomena in zaščite Dubrovnika poseben status. Mnogo teh naselbin je imelo svojega hrvaškega duhovnika. Prav tako je bilo kar nekaj albanskih duhovnikov. Tudi škof skopske škofije s sedežem v Prizrenu je bil pred prihodom Gnidovca Albanec, Lazar Mieda, vendar se je leta 1921 odpovedal škofiji in odšel v Skadar.

Med te katoličane na jugu Srbije, v današnji Severni Makedoniji, lahko prištejemo tudi makedonske uniate, ki so se združili s katoličani zato, da bi ohranili svojo makedonsko samobitnost predvsem nasproti agresivnemu grškemu vplivu in zatiranju.

Čeprav je bilo po konkordatu za središče škofije določeno Skopje, je bil dejanski sedež škofije dolgo v Prizrenu (od 1821 s prihodom Turkov do 1934).

Skopska škofija je bila velika 40.000 kvadratnih kilometrov. Obsegala je današnjo Severno Makedonijo, Kosovo in Metohijo, del Sanđaka v Srbiji ter kasneje še plavsko-gusinjsko dolino v Črni gori. Za versko pripadnost pa imamo naslednje

[482] O delu duhovnikov in sester govorimo izključno za obdobje med obema vojnama, nekateri so z vojno končali z delom, drugi so še nadaljevali.
[483] Zaradi tega, ker je bil sedež škofije dolgo v Prizrenu, pogosto naletimo na izraz skopsko-prizrenska škofija.

podatke: 960.000 je bilo pravoslavnih, 790.000 muslimanov, 30.000 katoličanov in 7.000 Židov.[484] Med katoličani je bilo 22.000 starih naseljencev, od teh 15.000 Albancev.[485] Slovanskih staroselcev med katoličani je bilo okoli 7.000, predvsem Hrvatov in Bosancev v okolici rudnikov (Janjevo, Letnica, Trpeča in Novo Brdo).[486] Tu so bile tudi katoliške cerkve s svojimi duhovniki.[487] Duhovniki v škofiji so tradicionalno prihajali iz semenišča v Skadru (Albanci ali poalbanjeni Slovani) ali pa iz semenišča v Travniku.

Okoli 8.000 katoliških vernikov je bilo priseljencev po prvi svetovni vojni.[488] Gre za državne uradnike, vojake, sezonske delavce, kolone ...[489]

Največ Albancev je bilo na Kosovu in v Metohiji ter Makedoniji ob albanski meji. Imeli so svoje duhovnike, tudi škof v Prizrenu je bil pred Gnidovcem Albanec. Oblast je imela do Albancev in tudi do njihovih duhovnikov zelo slab odnos.

Uniatsko gibanje v Makedoniji se je začelo že v turški dobi, žarišči sta bili v Solunu in Bitoli. Konec 19. stoletja je bilo med Makedonci okoli 60.000 uniatov. Gibanje se je z mnogih strani zatiralo, tako da je bilo pred prvo svetovno vojno le še 10.000 uniatov. Srbi so uniatom, ki so bili na njenem področju, zelo nasprotovali. Tako jim oblasti med drugim niso pustile duhovnikov in so jih izganjale. Med njima sta bila tudi Slovenca, brata, Stanislav in frančiškan Jože Aljančič.[490] Uniatske skupnosti so bile v Strumici, Bogdancih, Stojakovem, Dževdželiji, Radovem, Novi Mahali in Piravi.

3.1.1 Slovenci v Južni Srbiji

Poleg državnih uslužbencev (orožniki, financarji ...) je bilo v Makedoniji in na Kosovu tudi veliko slovenskih vojakov.[491] Ti so imeli po zakonu možnost duhovne oskrbe. Posebno poglavje v zgodovini Slovencev in Južne Srbije so kolonska naselja slovenskih Primorcev v Makedoniji, predvsem v Bistrenici in Dušanovcu. To so bile neke vrste zadruge, ki pa so bolj ali manj vse propadle. Med drugim so ljudi z obljubami silili v pravoslavje. Nekaterim so celo spremenili priimke. Škof Gnidovec je vložil veliko truda za njihovo oskrbo in za gradnje cerkva.

[484] Gerzinič, *Božji služabnik Janez Gnidovec*, str. 79.
[485] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 41.
[486] Kordin, Diaspora na našem jugu, str. 5.
[487] Prav tam, str. 28.
[488] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 41.
[489] Gerzinič, *Božji služabnik Janez Gnidovec*, str. 80.
[490] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 70.
[491] Kordin, Diaspora na našem jugu, str. 22.

Matija Nared

3.2 KRATEK POVZETEK ŽIVLJENJEPISA ŠKOFA JANEZA FRANČIŠKA GNIDOVCA[492]

Janez Frančišek Gnidovec se je rodil 29. septembra 1873 v Velikem Lipovcu. Posvečen je bil leta 1896. Kaplanoval je v Idriji in Vipavi. Nadaljeval je s študijem na Dunaju, postal profesor in prvi ravnatelj Škofijske gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano.

Leta 1919 je odstopil kot ravnatelj in stopil v Misijonsko družbo lazaristov. Tam je delal kot ravnatelj semenišča v Grobljah, torej kot vzgojitelj in tudi kot ljudski misijonar.

29. oktobra 1924 je bil imenovan za skopskega škofa in ne bomo zgrešili, če rečemo, da je bil škof Gnidovec srce slovenskega misijona na jugu Srbije.

Gnidovec je svojo vlogo utrjeval predvsem s svetniškim zgledom in delovanjem. Bil je neutruden oznanjevalec, misijonar po oddaljenih župnijah, pisec pastirskih pisem, graditelj cerkva in kapelic. Bil je apostolsko goreč, skromen, ponižen, trden v veri ter vztrajen v molitvi in postu.

Veliko naporov mu je vzela gradnja cerkva po vsej škofiji. Težave je imel tako z oblastjo za pridobitev zemljišč in soglasij kot z denarjem za samo gradnjo. Po svojih obiskih po vaseh je velikokrat maševal po hišah ljudi, kapelah ali pa v uniatskih cerkvah. V letih svojega delovanja je zgradil veliko cerkva in kapelic, tako albanskim laramanom, kot Slovencem in drugim. Ne smemo pa pozabiti še vseh drugih del: gradnja semenišča, skrb za zapuščene otroke in služkinje, skrb za cerkveni tisk, še posebej pa njegovo skrb za iskanje duhovnikov za delo v njegovi škofiji.

Njegove moči in zdravje so začeli pešati. Odpravil se je v Ljubljano, kjer je 3. februarja 1939 umrl.

3.3 DUHOVNIKI V SKOPSKI ŠKOFIJI

Kot smo že dejali, so bili v skopski škofiji domači duhovniki iz vrst Albancev in Hrvatov. Nekaj je bilo grkokatolikov. Tako je bilo za časa Gnidovca v škofiji 26 duhovnikov, tako redovnih kot svetnih. Od tega je bilo 14 škofijskih, 4 frančiškani, 2 lazarista, 2 salezijanca in 4 vojaški duhovniki.[493]

Svetni duhovniki iz Slovenije, ki so delovali v škofiji, so bili: Herman Trdan, Viktor Zakrajšek, Anton Kordin, Alojz Turk, Ivan Horvat in Alojz Dobrovoljc.

[492] O svetniškem kandidatu škofu Janezu Gnidovcu je napisanih več del. Bralcu ne bo težko najti še druge literature poleg te, ki jo sami uporabljamo kot vir in jo navajamo.

[493] Kordin, Diaspora na našem jugu, str. 8.

Od sobratov lazaristov so šli h Gnidovcu: Alojzij Plantarić,[494] Franc Knavs in Andrej Tumpej. Med lazaristi sta bila tudi dva redovna brata, in sicer Alojz Klančar in Jože Konečnik.[495] Brata sta skrbela za hišne in gospodarske zadeve.

V škofijo pridejo leta 1938 tudi salezijanci, delujejo v Uroševcu, Janjevu in v Prištini.

Večja katoliška središča v škofiji so bila: Skopje, Bitola, Prizren, Janjevo, Letnica, Peć, Djakovica, Zjum, Zlokućani, Stubla, Veleža, Kosovska Mitrovica in pastoralni center Glodjani.[496]

3.4 DELO V VEČJIH KATOLIŠKIH SREDIŠČIH

3.4.1 Skopje

V samem Skopju naj bi bilo 5.000 katoličanov. V mestu sta, preden je bil tja prenesen sedež škofije, delovala dva jezuita. To so bili tudi prvi slovenski duhovniki, ki so tu delovali. To je bil Anton Bukovič, Primorec, ki je delal v Skopju in tudi po škofiji v diaspori. V Skopju je deloval tudi jezuit Janko Demšar. Zadnji jezuit Slovenec pa je bil Jakob Žibert, ki je iz Skopja odšel leta 1934. Za tem je župnijo prevzel škof Gnidovec, pomagal pa mu je Alojzij Turk. Tu so delovali v različnih obdobjih tudi: Alojz Plantarič, Ciril Bajuk, Anton Kordin, Jože Čas in Maks Rupar.

3.4.2 Bitola

V Bitoli je bila v osnovi francoska postojanka. Po odhodu francoskih lazaristov je delo zastavil Plantarič.[497] Bitolska župnija se je razprostirala od bolgarske do albanske meje; bila je tako velika, kot je področje Slovenije.[498] Leta 1926 je bil za upravitelja imenovan Tumpej, ki je ostal v Bitoli do leta 1928. (Tumpej je kasneje deloval v Prizrenu kot generalni vikar, ravnatelj semenišča, škofov svetovalec, katehet in kurat. Leta 1928 je odšel v Beograd.) V Bitoli je začasno deloval tudi jezuit Jakob Žibert (1934). Vmes se je izmenjevalo tudi veliko vojaških duhovnikov. Leta 1938 je začasno za župnijo skrbel vojaški duhovnik Štefan Tratnjak iz Maribora. Na koncu pred drugo svetovno vojno pa je za župnijo skrbel Alojzij Turk.[499]

Pod Bitolo je spadalo tudi ohridsko področje. Tam je Alojzij Turk, ne brez težav, kupil hišo in v njej uredil kapelo.

[494] Plantarič je med drugim, spodaj navedenim, deloval tudi v Skopju.
[495] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 25.
[496] Alojzij Turk, Razmere v skopsko-prizrenski škofiji, v: *Gnidovčev simpozij v Rimu*, Celje 1989, str. 123.
[497] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 27.
[498] Prav tam, str. 28.
[499] Prav tam, str. 33.

3.4.3 Prizren

Prizren je bil dolgo sedež skopske škofije. V okolici Prizrena je bilo veliko katoličanov albanske narodnosti.

Malo semenišče v Prizrenu je organiziral Alojz Plantarič, ki je tja pripeljal semeniščnike iz Bitole. Eden od razlogov za prenos semenišča je bil tudi ta, da so Albanci želeli imeti semenišče na svojem etničnem prostoru, kar Bitola ni bila.[500] Semenišče je bilo končano 1930. leta. V njem je lahko bivalo 30 do 35 gojencev. Plantarič je bil v Prizrenu tudi generalni vikar. Pri delu je veliko pomagal Branko Dorčič, ki je pozneje postal duhovnik. Delo je tudi kasneje nadaljeval v semenišču. Prevzel pa je tudi prizrensko župnijo. Semenišče je delovalo do druge svetovne vojne.

3.4.4 Letnica

Letnica je ena najstarejših župnij na tem področju in je romarsko središče, ki ga radi obiskujejo tudi muslimani. V letnici so delovale usmiljenke, ki so oskrbovale dispanzer. Župniki v Letnici so med drugimi bili: Tumpej, Kordin, Knavs (drugače tudi nekaj časa Gnidovčev kancler in župnik v Prizrenu).[501]

3.4.5 Uroševac

V Uroševcu sta delovala slovenska salezijanca Josip Radoha in Franc Skuhala. Oskrbovala sta župnijo, hodila po okoliški diaspori (ob reki Vardar), vzdrževala dom za mlade. Skuhala pa je skrbel tudi za duhovno vodstvo v prizrenškem malem semenišču.[502]

3.4.6 Janjevo

V Janjevu, rudarski naselbini, sta delovala slovenska duhovnika Zakrajšek in Dobrovoljc.[503]

3.4.5 Kosovska Mitrovica

Slovenski duhovniki, ki so tu delovali, so bili: Kordin in lazarista Jakob Žagar in pomočnik, kaplan Jože Časl. Kasneje je delo prevzel Strašek. Postojanko so sicer prevzeli lazaristi za dobo desetih let, in sicer leta 1937. V Mitrovici je deloval tudi Andrej Prebil; deloval je na podeželju.[504] Prebil je med drugim upravljal tudi župnijo v Gusinju. Na pomoč v Kosovsko Mitrovico je prihajal tudi Stanko Trček. Tu sta delovala redovna brata lazarista Mihael Zoler in Janez Pršin.

[500] Prav tam, str. 45.
[501] Kordin, Diaspora na našem jugu, str. 30.
[502] Kolar, *Salezijanci: sto let na Slovenskem: 1901–2001*, Ljubljana, str. 337.
[503] Kordin, Diaspora na našem jugu, str. 31.
[504] Pust, *Vincencijevi na Balkanu*, str. 53.

Matija Nared

3.5 DELO SESTER V SKOPSKI ŠKOFIJI

3.5.1 Usmiljenke in Marijine sestre

Sestre usmiljenke so delale v več zdravstvenih ustanovah v Skopju, med drugim v sanatoriju Čohadžić, sanatorijih Balkan in Vardar ter v železniški bolnišnici. Poleg tega so od leta 1932 oskrbovale Dom svete Marte v Skopju, namenjen dekletom, ki so v te kraje prišla s trebuhom za kruhom, službe pa še niso našle. S tem domom jih je škof Gnidovec poskušal obvarovati prostitucije. Dom jim je nudil stanovanje, hrano, duhovno oskrbo, namenjen pa je bil tudi druženju. Škof Gnidovec je leta 1935 blagoslovil tudi Sirotišče svetega Jožefa; tudi v njem so delale sestre usmiljenke. Sestre so bile v Skopju od leta 1927 do leta 1936.

Sestre usmiljenke so delovale tudi v Letnici. Tja so prišle 8. septembra 1927 in ostale do leta 1929, ko so jih odpoklicali.[505] Ponovno so se vrnile v Letnico leta 1935. V kraju so vodile ambulanto, zdravile pa so tudi po diaspori. Še posebej radi so jih klicali na pomoč Albanci, ker svojih žena niso zaupali drugim zdravnikom.

Marijine sestre so delale v ekonomatu malega semenišča v Prizrenu.

3.6 DELO ŠOLSKIH SESTER[506]

Posebno pestro poglavje udejstvovanja redovnic zasledimo z delovanjem Šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, ki pa ni vezano na skopsko škofijo. Pri sestrah največkrat ni šlo za delo v diaspori, obenem pa tudi ni šlo za čisto misijonsko delo, ker jim srbske oblasti tega ne bi dovolile, temveč je šlo za opravljanje lastnega redovniškega poslanstva med pravoslavnimi. Šolske sestre se po svoji osnovni karizmi posvečajo vzgoji in to so, poleg oskrbovanja ostarelih, tudi večinoma delale.

Poglejmo postojanke, dela in obdobja delovanja. Poudariti je treba, da so nekatera podjetja trajala še med vojno in po drugi svetovni vojni, vendar to presega obseg našega preučevanja.

Sestre so leta 1923 prevzele dom onemoglih v Zrenjaninu in zanj lepo skrbele. To je bila njihova prva postojanka na področju ožje Srbije.[507]

Od leta 1928 so delovale v Zemunu, ker so oskrbovale otroški vrtec (50–80 otrok) in kasneje še gospodinjsko šolo. Odprle so tudi dijaški dom. Med drugim so poučevale glasbo in nekatere tuje jezike. V dijaškem domu je bilo od 40 do 50 gojenk in gojencev. Iz Zemuna so vodile tudi dekliško zavetišče v Beogradu.

Od leta 1930 delujejo v Novem Sadu v zasebnih sanatorijih.

[505] Prav tam, str. 58.

[506] Podano snov črpamo iz dela sestre Mihaele Berčon, *Poslanstvo šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja v Srbiji*, Ljubljana 2018.

[507] Sestre so delovale tudi v Bosni in Hercegovini, vendar je bila to bosansko-hercegovska provinca.

Leta 1934 so v Pančevu odprle otroški vrtec, obenem pa skrbijo tudi za revne otroke. Tudi tu poučujejo glasbo in nekatere tuje jezike.

Leta 1935 sestre odprejo postojanko v Nišu. Vodijo vrtec in delajo v bolnišnicah. Za prihod sester so zaprosili frančiškani, da bi jim pomagale pri vzgoji mladine. V Nišu je bilo nekaj katoličanov, predvsem Slovencev in Hrvatov, in večina njih je delala pri železnici.

Dijaški dom in vrtec odprejo leta 1939 tudi v Zaječarju.

Leta 1935 so v Beogradu prevzele skrb za cerkev sv. Antona (frančiškani) in za francosko cerkev Marije vnebovzete. Poleg teh opravil so leta 1939 prevzele tudi delo na Apostolski nunciaturi, kjer so delale v pisarnah in vodile gospodinjstvo.

Posebno vlogo imajo v Paračinu, kamor pridejo leta 1937. V okviru steklarne, ki jo je vodila družina Mecilošek iz Slovenije, so ustanovile otroški vrtec. Tudi tu so poučevale glasbo in tuje jezike. Tu je deloval duhovnik Rudi Mecilošek, sin direktorja podjetja.

ZAKLJUČEK

Druga svetovna vojna, ki je sledila, je ponovno premešala karte. Makedonci so po zmagi komunistov pridobili samostojnost in priznanje. Velikosrbska ideja si je proti koncu prejšnjega stoletja obrusila zobe v vojnah v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem in na koncu iz malhe izgubila še Kosovo in Metohijo. Hrvaške vasi na Kosovu so skoraj opustele. Povsod po krajih, ki smo jih v glavnem delu preučevali, je ostalo še nekaj katoličanov, tudi uniatov. So pa še vedno to, kar so vedno bili: razkropljena manjšina.

BIBLIOGRAFIJA

Literatura

Berčon, Mihaela. *Poslanstvo šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja v Srbiji*, Provincialat šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, Mariborska provinca, Salve, Ljubljana 2018.

Dolenc, Ivan. *Moja rast*, Mohorjeva družba, Celje 1991.

Dukić, Toni. *Katolička crkva od 1918. do 1954. godine*, Filozofski fakultet v Splitu, odsjek za povjest, na: https://hrcak.srce.hr/file/360189 (pridobljeno: 10. 9. 2024).

Gerzinič, Alojzij. *Božji služabnik Janez Gnidovec, duhovnik, vzgojitelj, misijonar, škof*, Baragovo semenišče, Buenos Aires 1972.

Kolar, Bogdan. *Salezijanci: sto let na Slovenskem: 1901–2001*, Salve, Ljubljana 2001.

Kordin, Anton. Diaspora na našem jugu, v: *Knjižice, Časopis za duhovno prebudo in prosveto* 7 (1. 12. 1940), št. 169/170.

Patafta, Daniel. *Progoni bosanskih grkokatolika u kraljevini SHS/Jugoslaviji na stranicama tadašnjeg katoličkog tiska*, na: https://hrcak.srce.hr/144080 (pridobljeno: 11. 9. 2024).

Pust, Anton. *Vincencijevi na Balkanu*, Slovenska provinca lazaristov, Ljubljana 2007.
Rojs, Leonita in Zorec, Avguština. *Šolske sestre sv. Frančiška, Mariborska provinca, Zgodovinski pogled na prehojeno pot*, Mariborska provinca šolskih sester, Ljubljana 1987.
Turk, Alojzij. Razmere v skopsko-prizrenski škofiji, v: *Gnidovčev simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj), Slovenska teološka akademija v Rimu in Mohorjeva družba, Celje 1989.
Turk, Alojzij. *Škof Janez Gnidovec*, Mohorjeva družba, Celje 1992.

POVZETEK

Misijonsko delovanje Slovencev (lahko bi rekli tudi delo Slovencev v katoliški diaspori) na področju Balkana med obema vojnama je bilo vpeto v nastanek Kraljevine SHS in kasneje Kraljevine Jugoslavije. Ta skupna država je bila, politično gledano, tvorba »treh plemen« z bolj ali manj jasno izraženim srbskim hegemonizmom. V tem duhu je bila v nekem smislu tudi Srbska pravoslavna cerkev razumljena kot državna Cerkev, kar se je odražalo v odnosu »vladajočih« do Nesrbov, čeprav je bila verska svoboda vsem zagotovljena v ustavi.

Katoličani so zunaj »katoliških« Slovenije in Hrvaške živeli še na hrvaških ozemljih v Bosni in Hercegovini. Veliko »avtohtonih« katoličanov je bilo tudi med Albanci na Kosovu in v Metohiji, kjer so razvili posebno obliko prakticiranja vere, t. i. kriptokatolištvo (laramani): navidezno (uradno) so se spreobrnili v islam, zasebno, v družini pa so bili še vedno katoličani. Drugače pa so katoliški fantje služili po vsej Kraljevini vojaški rok in ti vojaki so imeli pravico do verskih obredov po svoji veroizpovedi. Povsod po Kraljevini je bilo veliko katoličanov tudi med orožniki ter drugimi uradniki z družinami; nekaj jih je bilo med rudarji, ki so odšli s trebuhom za kruhom; veliko jih je bilo med »koloni«, ki so bili v okviru agrarne reforme zvabljeni v »Južno Srbijo«, na polja, ki so jih po balkanskih vojnah zapustili Turki. V Bosni in Vojvodini so bili katoličani tudi uniati, ki so prišli tja iz Ukrajine in Poljske še za časa Avstro-Ogrske, uniati pa so bili tudi v Makedoniji. Vsi ti uniati so bili grobo siljeni v Srbsko pravoslavno Cerkev. V Srbsko pravoslavno Cerkev pa so na razne načine silili tudi vse druge katoličane, ki so živeli med pravoslavnim življem.

Nam je zaradi škofa Gnidovca in njegovega dela še najbolj znano prav področje »Južne Srbije«. Škof Gnidovec je vabil k svojemu delu številne duhovnike. Odzvali so se mu lazaristi in drugi. Pomagali so mu tudi salezijanci, jezuiti, sestre usmiljenke, Marijine sestre … Ni pa bila skopska škofija edino področje misijonskega dela v diaspori. Bogato zgodovino misijonskega dela odkrivamo tudi drugje po nekdanji Kraljevini Jugoslaviji, še posebno v Srbiji med pravoslavnimi; tam so v večjem obsegu delovale mariborske šolske sestre.

Ključne besede: *Balkanski misijon, diaspora, Janez Gnidovec, Kraljevina SHS, skopska škofija, šolske sestre*

Matija Nared
BALKANSKI MISIJON

SUMMARY

The Balkan Mission

The missionary activity of Slovenians (one could also say the work of Slovenians in the Catholic diaspora) in the Balkans between the two world wars was involved in the formation of the Kingdom of SHS and later the Kingdom of Yugoslavia. This common state was, politically speaking, a formation of „three tribes" with a more or less clearly expressed Serbian hegemonism. In this spirit, the Serbian Orthodox Church was in a sense also perceived as a state church, which was reflected in the attitude of the „rulers" towards the non-Serbs, even though religious freedom for all was guaranteed in the Constitution.

Catholics lived outside „Catholic" Slovenia and Croatia in the Croatian territories of Bosnia and Herzegovina. There were also many „indigenous" Catholics among the Albanians in Kosovo and Metohija, where they developed a particular form of practising their faith, the so-called crypto-Catholicism (laramani): ostensibly (officially) converted to Islam, but privately, within the family, still Catholic. Otherwise, Catholic boys served their military service throughout the Kingdom and these soldiers had the right to religious services according to their denomination. There were also many Catholics among the men-at-arms and other officials and their families everywhere in the Kingdom; there were some among the miners who had left with their bellies full of bread; and there were many among the „colonials" who had been lured to „South Serbia", to the fields abandoned by the Turks after the Balkan Wars, as part of the agrarian reform. In Bosnia and Vojvodina, there were also Catholic Uniates who had come there from Ukraine and Poland during the Austro-Hungarian period, and there were also Uniates in Macedonia. All these Uniates were roughly forced into the Serbian Orthodox Church. All other Catholics who lived among the Orthodox population were also forced into the Serbian Orthodox Church in various ways.

It is because of Bishop Gnidovec and his work that we are most familiar with the area of „Southern Serbia". Bishop Gnidovec invited many priests to join him in his work. Lazarists and others have responded to him. He was also assisted by Salesians, Jesuits, Sisters of Mercy, Sisters of Mary... But the diocese of Skopje was not the only area of missionary work in the Diaspora. A rich history of mission work can be found elsewhere in the former Kingdom of Yugoslavia, especially in Serbia among the Orthodox, where the Maribor School Sisters worked on a larger scale.

Keywords: *Balkan Mission, Diaspora, Janez Gnidovec, Kingdom of SHS, Diocese of Skopje, School Sisters*

IMENSKO IN KRAJEVNO KAZALO

A

Abesinija 55, 56, 62
Abigail 115, 117
Abraham 96
Abuna Soliman 54
Afrika 141, 158
Amerika 10, 13, 25, 34, 36, 38, 51, 55, 58, 60, 64, 74, 114, 141, 157, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176
Argentina 172, 174, 176
Augustin, George 27
Austin, Alvyin 140, 158
Avbelj, Engelhard 56, 145, 146, 149, 160
Avsenik Nabergoj, Irena 96, 97, 115
Azija 112, 141, 142, 145, 158

B

Bajuk, Ciril 186
Bakan, Veronika 168
Balkan 41, 188, 191
Balzarini, Marco 27
Baptista, Jean 140, 141, 147, 157, 158, 160
Baraga, France 34, 35, 42, 54, 55, 65, 87, 141, 157, 173
Baraga, Friderik Irenej 34, 35, 38, 141, 157
Barringer, Tim 140, 157
Basanti 10, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 130, 131, 137, 138
Bell, Gloria 140, 157
Beltinci 168
Benedikt XV. 9, 12, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 28, 67, 73, 75, 76, 80
Bengalija 138
Beograd 186
Berber 53
Berdajs, Tina 144
Berlec, Anton 58, 83
Bitola 186, 187
Bloomsbury 159
Boita, Tony 140, 157
Bologna 14, 27
Bonifacij 57
Bororos 166
Borrego, Jesus 164, 175
Bosko, Janez 149, 152, 157, 159, 162, 164, 176
Brazilija 35, 37, 38, 168, 174
Breisgau 11, 12, 27
Brežice 163, 176
Brodnik, Nuša 133
Brown, Raymond 105, 115
Buar Chikako, Shigemori 142
Buenos Aires 172, 176, 181, 189
Buh, Josip 58
Buh, Jožef Franišek 58

C

Caldwell, Charles 98, 115
Cambridge 104, 115, 142
Campo Grande 168
Canizzo, Jeanne 140, 157
Canning 126
Ceglar, Ludovik 36, 162, 163, 175
Celje 31, 36, 40, 42, 46, 64, 69, 78, 80, 94, 135, 137, 139, 143, 158, 161, 172, 175, 176, 180, 182, 186, 189, 190
Celjski, Maksimilijan 163
Celovec 131, 137, 163
Chicago 58
Cigan, Leandra 171
Ciglár, Tone 139, 149, 150, 151, 152, 153, 158
Claver, Peter 41, 79
Commerford, p. 130
Cukale, Jože 135

D

Dallipulli 163
Damask 109
Darjeeling 138
Darmstadt 27
Delgado, Mariano 12, 27
Demšar, Janko 186
Demšar, Lojze 130
Dhatri 131
Dhrif 91
Distel, Bernard 139
Dobrovoljc, Alojz 186, 187
Dolenc, Bogdan 36, 42, 182, 189
Dolenc, Ivan 182
Domžale 95
Doubleday 115

Dzubinski, Leanne M. 98, 115

E

Ehrlich, Janez 131, 135
Ehrlich, Lambert 36, 42, 43, 44, 67, 71, 78, 79, 80, 85
Ehrlich, Martin 71, 72
Ekvador 165, 168

F

Fairbank 142
Fajdiga, Vilko 70, 78
Filipini 33, 37, 38
Fitzmyer, Joseph 99, 100, 103, 104, 115
Flynn, Tom 140, 157
Fojba 97, 109, 111, 116
Formosa 171
Frelih, Marko 68, 71, 78, 141, 144, 157

G

Gajšek, Lojze 83, 84, 89, 90, 91, 94
Ganges 120, 125, 138
Gasparotto, Ilaria 140, 157
Gnidovec, Janez Franišek, škof 83, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 190, 191
Godina, Jožef 56, 57, 88, 92
Goeldi, Paraense Emilio 140, 157
Golob, France 141, 157
Gorica 162, 168, 175
Goriški, Serafin 162, 163, 175
Gracar, Jožef 88
Groten, Miel 140, 157
Guilday, Peter 74, 78
Gupta, Kanika 144

H

Hajnšek, Odilo 58
Halás, Franc 139, 149, 150, 151, 152, 153, 158
Hallerstein, Avguštin 139, 142
Hanyang 147
Harrison, Eleanor Jane 62, 63
Hartum 52
Hasinoff, Erin 140, 158
Herman, Ferdo 150, 185
Herzegovina 191
Heungshan 150
Honduras 169
Hongkong 143, 153
Horvat, Ivan 185
Hruška, eh Andrej 53
Hvar 180

I

Indija 33, 37, 38, 60
Italija 167, 168, 169, 182
Itambakuri 162
Izrael 96, 97

J

Jakša, Anton 165
Janeš, Janez 151
Japonska 38, 56
Jaricot, Pauline Marie 74
Jelnikar, Ana 120, 121, 133, 134, 137
Jensz, Felicity 141, 158
Jeran, Luka 46, 54
Jereb, Franc 90
Jeruzalem 101, 106
Jiangxi 143
Jugoslavija 135, 180
Juhant, Janez 80, 94

K

Kalan, Janez, prelat 68, 71, 72, 78, 80, 92, 94
Kaplja, Vincencija Roza 172
Kartum 53
Kastelic, Jože 170, 174, 175
Keréc, Jožef 34, 37, 56, 57, 59, 139, 143, 145, 149, 150, 152, 153,

154, 155, 156, 158, 160, 161
Kerševan 90, 91, 93
Kerševan, Karel 91, 93
Kerševan, Marcel 90, 91, 93
Kitajska 33, 34, 37, 38, 56, 146, 149, 158
Kivari 165, 166, 168
Klaver, Peter 9, 32, 66, 67, 70, 78
Klekl, Jožef 165, 166
Klinar, Tomaž 86
Knavs, Franc 83, 92, 93, 186, 187
Knavs, Franjo 83, 92, 93, 186, 187
Knez, Kristina 169
Knoblehar, Ignacij 52, 53, 54, 58, 64, 141, 144, 157, 173
Knoblehar, Jeronim 58
Koch, Kurt 12, 27
Kociper, Agata 37
Kokalj, Jože 37, 119, 120, 122
Kokalj, Luka 119
Kolar, Bogdan 31, 32, 35, 36, 42, 46, 52, 55, 59, 64, 69, 70, 72, 78, 80, 81, 84, 85, 90, 92, 94, 135, 137, 139, 143, 150, 151, 152, 154, 158, 161, 163, 166, 175, 187, 189
Kongo 90
Koper 120, 121, 137
Kordin, Anton 181, 184, 185, 186, 187, 189
Koren, Anja 68, 71, 78, 144, 157
Korint 111
Korošec, Anton 182
Kosovo 183, 189, 191
Kosovska Mitrovica 186, 187
Köstenberger 96, 97, 115
Kova, Veselko 56, 143
Kraljevina Jugoslavija 180
Kramar, Jože 37
Kramberger, Anton 90
Krek, Miha 87
Ksaverij, Frančišek 77, 128
Kuret, Niko 88
Kwang, Liu 142

L

Latourette, Kenneth Scott 142, 143, 158
Lazar, France 88, 183
Leben, Jožef 164
Ledochowska, Marija Terezija 70
Leon XIII., papež 9, 12, 13, 14, 15, 18, 26, 28, 70
Lizhi, Ji 150
Ljubljana 9, 30, 34, 35, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 55, 60, 64, 66, 68, 70, 72, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 87, 89, 92, 94, 95, 103, 115, 120, 122, 137, 139, 141, 142, 147, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 169, 172, 173, 175, 176, 181, 187, 188, 189, 190
Loder-Neuhold, Rebecca 140, 158
Loder, Rebecca 140, 158
Lord, France 140, 158

M

Macao 139, 149, 153
Madagaskar 33, 90
Madon, Janez 162
Mahar, Lucian 57
Majcen, Andrej 33, 34, 38, 149, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 160, 161
Manohar 159
Mantuanija 147
Maovi 153
Marquett 35
Mati Terezija 121
Mato Grosso 168
Mazzarello, Marija Dominika 166
Mecilošek, Rudi 189
Medvešek, Angela 168
Meolic, Štefan 151, 153
Merida 168
Mesar, Janez Krstnik 139
Metod Benedik 36, 94
Metzler, Josef 162, 175
Miller, Baltazar 139
Minas Gerais 162
Minneapolis 110, 115
Misijonarji Srca Jezusovega 84, 92
Missia, Jakob 41
Mlakar, Alojzij 89, 143
Mlekuš, Karel 58
Mogliano Veneto 167
Monferrato 168
Morapaiu 122, 130, 131
Motoh, Helena 120, 121, 133, 134, 135, 137, 139, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 158
Motto, Francesco 164, 175
Moyersoen, p. 130
Mrkun, Anton 89, 93
Mrzel, Rafael 38
Musar, Jožef 57

N

Nared, Matija 179
Nettleton, Edith 62
New York 62, 98, 106, 115, 140, 158
Nickel, Lukas 147, 158
Nizza 168
Njaradi 72
Novi Mahali 184
Novo Brdo 184

O

Obreza, Jožef 90
Ocepek, Martin 82, 83, 91
Odorik 55, 64, 139
Oesterreich 34
Osredkar, Jože 66, 81, 94
Osredkar, Mari Jože 66, 81, 94
Otrin, Blaž 30, 40, 41, 42

P

Pacek, Karel 172, 175
Padovanski, Anton 150
Palac, Natalija 169, 170, 171, 175
Pampa 176, 177
Papež Pij 22, 67, 75
Papua 37
Paraense 140, 157
Parasceves 41
Parganas 119
Pariz 90
Patafta 182, 189
Patafta, Daniel 182, 189
Patagonija 176
Pavlin, J. 55
Pavlin, Jernej 73, 76
Pavlin, Stanko 38, 55
Peking 23, 139, 143
Perier, Ferdinand 120, 125, 126
Perme, Leopold 143
Pernišek, Ludvik 58, 64, 165, 166, 173, 176
Perovšek, Ivana 167
Peter Baptist Turk 143, 144, 146, 147, 154, 158, 160
Piemont 164
Pilcomayo 170
Planinšek, Jože 82, 88, 94
Plankensteiner 141, 158
Plankensteiner, Barbara 141, 158
Poderžaj, Stanko 60, 120, 121, 124, 128, 133, 135, 137
Podržaj, Stanko 124
Pogorelc, Zdravko 91, 93
Pohar, Alojzij 82
Pokorn, Drago 90
Ponikvar, Olga Angela 171
Potrpin, Jože 58, 64, 173, 176
Prebil, Andrej 91, 93, 187
Prešeren, Fr Dr Anton 10, 120, 135, 137, 138
Priska 97, 109, 111, 113, 116
Priskila 109, 111, 114
Prizren 186, 187
Pršin, Janez 188
Puerto Deseado 167
Punta Arenas 167, 171
Pust, Anton 181, 184, 186, 187, 190

Q

Qizhou 147
Quebec 140, 158

R

Radoha, Josip 166, 187
Radovljica 139, 159
Raghabpur 10, 121, 127, 128, 129, 137, 138
Rakovnik 139, 158, 160
Ratzinger, Joseph 11, 27
Regapur 60
Rehar, Marija ipi 40, 41, 42
Reinders, Eric 140, 158
Rim 20, 75, 97, 109, 111, 112, 115, 132, 134, 163
Rio 162, 167
Rio Gallegos 167
Roberts, Edi 33
Roberts, Rafko 33
Robson, James 155, 158
Roda 108, 109
Rondonopolis 168
Rosario 171
Rošker, Jana 154, 159
Routledge 140, 157
Rožman, Gregorij 39, 41, 42, 43, 44, 83, 85, 134
Ruanda 38
Rupar, Alojzi 90
Rupar, Maks 83, 186
Rusija 38
Ruwet 121
Ryrie 98, 115

S

Saje, Mitja 142
Sajevic 59
Saksida, Ernest 38
Salvador 169
Sancta Dei Civitas 9, 12, 15, 28, 29
San Jose 170
San Jose Esteros 170
San Lorenzo 169, 171
San Pedro 169
San Salvador 169
Santa Crux 167
Sao Paulo 168
Satkira 10, 131, 137, 138
Schenk, Christine 110, 115
Schmid, Anna 140, 159
Scott, Jamie 140, 142, 158
Sedej, Lovro 83, 86, 124, 128, 131
Sedej, Viktor 83, 86, 124, 128, 131
Selak, Ivan 33

Senica, Maksimilijan 163, 175
Seton, Rosemary 140, 159
Seumois, André 14, 27
Severna Amerika 34
Sievernich, Michael 12, 27
Skadar 183
Skopje 11, 183, 186, 191
Skuhala, Franc 187
Slomšek, Anton Martin 42, 69, 78
Slovenija 55, 177
Smolik, Marijan 87, 94
Sodja, Franc 69, 78
Sodja 69, 78
Springer 158
Srbija 179, 183
Srednja Amerika 161
Strauss 96, 97, 115
Strašek, Janez 83, 187
Stubla 181, 186
Sucua 168
Sudan 34
Svibno 58, 64
Sánchez Gómez, Luis Ángel 140, 159

Š

Šašelj, Jakob 52, 53, 54
Šašljevo 52, 53
Šega, Franc 83
Šimac, Miha 46
Širok 10
Škafar, Ivan 166, 176
Škofljanec, Jože 163
Škulj, Edo 36, 42, 190
Šmitek, Zmago 37, 42, 87, 94, 137, 139, 150, 156, 159
Šolske sestre Franiška Kristusa Kralja 169, 175, 188, 189
Špilak, Katarina Štefanija 171
Špur, Julijana 168
Šömen, Jože 91, 93

T

Tadina, Ivanka 36, 42, 77, 78, 80, 85, 87, 94
Tainan 153
Tajska 33, 37
Tajvan 38, 143
Talmud 103
Tansen, Sen 155, 159
Tanzanija 33
Taomun 150
Tjandžin 91
Tratnjak, Štefan 186
Trdan, Herman 185
Tres Lagoas 168
Trobec, Jakob 35
Trontelj, Nik 80
Tumpej, Andrej 72, 88, 92, 186, 187
Turk, Alojz 56, 69, 78, 143, 144, 146, 147, 149, 154, 155, 158, 160, 180, 181, 185, 186, 190
Turki 190
Turk, Peter Baptist 56, 69, 78, 141, 143, 144, 146, 147, 149, 154, 155, 158, 160, 180, 181, 185, 186, 190
Turk, Peter Baptist (Martin) 56, 69, 78, 141, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 154, 155, 158, 160, 180, 181, 185, 186, 190

U

Uberlandija 168
Ukrajina 89, 93
Uroševac 187
Urugvaj 34, 163, 169, 174

V

Valparaíso 91
Valtorta 150
Vampelj Suhadolnik, Nataša 139, 142, 144, 147, 154, 156, 158, 159
Vardar 187, 188
Venezuela 168
Verdnik, Ciril 91
Versiglia, Alojzij 150
Veys, Maurice 120
Vietnam 33, 38, 152, 153
Vizjak, Anton 33, 58, 59, 119, 120, 121, 123, 124, 126, 130, 131, 134, 135
Vizjak, Antun 119, 120, 124, 130, 134, 135
Vizjak, Josip 33, 58, 59, 119, 120, 121, 123, 124, 126, 130, 131, 134, 135
Vizjak, Jožef 58
Vodopivec, Peter 87, 94
Vousden, Peter 140, 159
Vurnik, Rafaela 57
Vzhodni Hubei 147

W

Wien 141, 158

Wingfield, Chris 140, 159
Witherington 104, 106, 115
Witherington, Ben 104, 106, 115
Wuchang 147
Wuhan 147
Wurzbach 34
Wurzbach, Karl 34
Wurzbach, Konstantin 34

Y

Yangzi 143
Yugoslavia 79, 138, 191
Yunnan 143, 149, 150, 151

Z

Zabret, Ludvik 38
Zakrajšek, Viktor 185, 187
Zalaznik, Miriam, Mirjam 85, 133
Zaletel, Vinko 131, 137
Zanotto, A. 27
Zdešar, Anton 86
Zhaotong 152
Zhejiang 143
Zhili 143
Zhongshan 150
Zorec, Avguština 190
Zupet, Janez 103, 115

Ž

Žagar, Jakob 187
Žibert, Jakob 186
Žuntar, Saša Sever 139
Žužek, Miha 121, 137

SEZNAM AVTORIC IN AVTORJEV

Matjaž Ambrožič
dr. cerkvene zgodovine, docent, Katedra za zgodovino Cerkve in patrologijo UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: matjaz.ambrozic@teof.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5552-6961

Julijana Visočnik
dr., docentka, arhivska svetovalka, vodja NŠAL, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
e-naslov julijana.visocnik@rkc.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7222-5052

Miha Šimac
dr. znanosti, docent, Katedra za zgodovino Cerkve in patrologijo UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: miha.simac@teof.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9035-3763

Mari Jože Osredkar OFM
dr., izredni profesor, Katedra za osnovno bogoslovje in dialog UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: marijoze.osredkar@teof.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5902-6171

Nik Trontelj
dr., asistent, Katedra za osnovno bogoslovje in dialog UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: nik.trontelj@teof.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-3528-134X

Irena Avsenik Nabergoj
ddr., redna profesorica, znanstvena svetnica, Inštitut za Sveto pismo, judovstvo in zgodnje krščanstvo UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: irena.avseniknabergoj@teof.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5628-1046

Luka Kokalj
študent magistrskega študija zgodovine na UL FF, Topolje 1a, SI-4227 Selca, Slovenija
e-naslov: l.kokalj01@gmail.com

Helena Motoh
dr., višja znanstvena sodelavka, Inštitut za filozofske in religijske študije, vodja Centra za azijske študije ZRS Koper, Garibaldijeva ulica 1, SI-6000 Koper, Slovenija
e-naslov: helena.motoh@zrs-kp.si
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-4658-6753

Nataša Vampelj Suhadolnik
dr., profesorica, Oddelek za azijske študije UL FF, Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: natasa.vampeljsuhadolnik@ff.uni-lj.si
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2807-4629

Bogdan Kolar
dr., zaslužni profesor Univerze v Ljubljani (emeritus), UL TEOF, Poljanska cesta 4, p. p. 2007, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: bogdan.kolar@teof.uni-lj.si

Matija Nared
dr., vzgojitelj v dijaškem domu, Gimnazija Šiška, Rob 13, SI-1314 Rob, Slovenija
e-naslov: matija.nared@gmail.com

RECENZIJI

Recenzija znanstvene monografije *SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941*

Znanstveno monografijo *SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941* sestavljajo prispevki kompetentnih raziskovalcev, ki z različnih področij predstavijo dejavnost slovenskih misijonarjev in misijonark v obdobju med obema vojnama. Metodološko in vsebinsko so prispevki neoporečni in napisani na podlagi relevantne literature in arhivskih virov.

Vsebina znanstvene monografije prikaže povezavo med teoretičnimi osnovami za misijonsko dejavnost Katoliške cerkve in njenimi konkretnimi aplikacijami v misijonskih deželah, kamor so v preteklosti spadale tudi tiste dežele, kjer so katoličani živeli v diaspori. Katoliška cerkev je od 19. stoletja naprej vzpostavila vrsto misijonskih družb, ki so svoje podružnice imele tudi na Slovenskem in so veliko prispevale k oblikovanju misijonske zavesti pri katoličanih. Obstajalo je tudi nekaj misijonskih podpornih društev, v katerih so delovali predvsem otroci in mladina. Pomembna je bila vloga Misijonišča v Grobljah, ki so ga vodili lazaristi, in seveda vloga jezuitov, ki jim je uspelo oblikovati lasten misijon v Bengaliji.

Znanstveni izsledki avtorjev presenečajo z neobičajno raznovrstnim in širokim angažmajem slovenskih misijonarjev in misijonark v časih, ko je večina »evropske« Katoliške cerkve delovala dokaj konservativno in »evropocentrično«. Srečevanje slovenskih misijonarjev s prebivalci v misijonskih deželah in njihovimi kulturami odraža posrečen inkulturacijski pristop, nemalokrat drugačen od tistega, ki so ga imeli misijonarji iz dežel, ki so bile v tistem času še kolonialne velesile. Slovenska majhnost, skorajda ponižnost pri soočanju z naslovljenci misijonske akcije v Indiji je našim misijonarjem omogočala neposreden vstop v svet, ki je prepojen z materialno revščino še danes, a je bogat po svojih duhovnih izročilih. Bengalski misijon je bil zato enkratna priložnost za promocijo pristnega katoličtva, ki temelji na evangeljski karitativni ljubezni do bližnjega. Podoben pristop so zavzeli naši misijonarji tudi v Južni Ameriki.

Svojevrstno misijonsko dejavnost so slovenski misijonarji razvili v južnih predelih Kraljevine SHS – Kraljevine Jugoslavije. Srečevanje s pravoslavnimi in muslimani je zahtevalo čut za sporazumevanje, zato so odigrali pri izseljencih ključno vlogo ohranjevalcev slovenske narodne in katoliške istovetnosti.

V slovenskih misijonih obravnavanega obdobja zasledimo relativno visok odstotek misijonark redovnic. Prav sodelovanje žensk je bilo ključnega pomena za

uspeh misijonskih prizadevanj. Iz prispevkov razberemo, da so slovenske misijonarke redovnice v tistih časih predstavljale posebno dodano vrednost misijonski akciji, tako v tretjem svetu kot tudi v diaspori na tleh nekdanje Jugoslavije.

K odmevnosti dela naših misijonarjev in misijonark so nedvomno veliko pripomogli tiskani mediji. Bralce in zlasti podpornike so sproti verodostojno obveščali o njihovi misijonski zavzetosti in potrebah. Na ta način so pri ljudeh budili duha darežljivosti, ki je misijonsko dejavnost tudi gmotno podpiral in omogočal.

Iz prispevkov lahko izluščimo, da so naši misijonarji in misijonarke s svojimi poročili, misijonskimi predmeti in fotografijami ter ostalim dokumentarnim gradivom Slovencem omogočali neposreden stik z realnostjo v deželah, v katerih katoliška vera in kultura običajno nista bili prevladujoči. Nadaljevali so s tradicijo svojih predhodnikov iz 19. stoletja in v domovino pošiljali predmete, ki jih danes večinoma hranijo Slovenski etnografski muzej in posamezne redovne skupnosti kot posebne zbirke. S tem so slovenski prostor seznanjali, povezovali in obogatili s tujimi kulturami.

Inštitutu za zgodovino Cerkve Teološke fakultete Univerze v Ljubljani je z znanstveno monografijo *SLOVENSKI MISIJONI 1918–1941* uspelo uresničiti koncept celovite obravnave relevantne tematike, ki Slovence uvršča v globalni kontekst Katoliške cerkve in njene misijonarske dejavnosti. Odlično zasnovano in izvedeno delo bo z objavo, ki jo toplo priporočam, pomemben prispevek ne le za cerkveno zgodovino, ampak tudi za druge humanistične in družboslovne vede.

Naklo, 9. 4. 2025

dr. Anica Lavrič, znanstvena svetnica

Slovenski misijoni 1918–1941

Znanstvena monografija *Slovenski misijoni 1918–1941* je rezultat znanstvenega dela raziskovalcev, ki so posvetili pozornost različnim področjem dejavnosti slovenskih misijonarjev in misijonark v obdobju med obema svetovnima vojnama. Naloge so se lotili profesionalno na podlagi vsebinskega koncepta, ki ga je pripravil Inštitut za zgodovino Cerkve UL TEOF.

Znanstvena monografija je zasnovana na način, da bralca najprej seznani z idejnimi osnovami moderne misijonske dejavnosti Katoliške cerkve, ki so jih podali posamezni papeški dokumenti. Nadalje predstavi misijonske arhivske vire, ki jih hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana. Nekateri od njih so bili uporabljeni pri nastanku pričujoče monografije. Glavnino analitično uporabljene literature predstavljajo misijonska periodika in predvojni časopisi.

Novost pri poznavanju obravnavane tematike nedvomno prinaša znanstveno spoznanje, da je bil misijonarski angažma in pomen misijonark (redovnic) relativno velik. Ta trend je pravi razcvet sicer dobil v času po 2. vatikanskem koncilu, a je bil v predvojnem obdobju »novost« glede angažmaja žensk v delovanju Katoliške cerkve v misijonih.

Jugoslovanski jezuitski misijon v Bengaliji je bil prvi primer relativno samostojnega nastopa slovenskih jezuitov v misijonih. Prispevek o njem odstira okoliščine in raznotere dejavnosti, ki jih je misijon razvijal, predvsem pa povezanost misijonarjev z domovino.

Delo slovenskih misijonarjev na Kitajskem in v Vietnamu je obetalo dobre rezultate, a je bilo po drugi svetovni vojni z njihovim izgonom nasilno zaključeno.

S svojevrstnimi izzivi so se srečevali naši misijonarji v Južni Ameriki, kjer so se vključevali v že ustaljene ustanove, a so tudi postavljali temelje vere in tamkajšnjih cerkvenih struktur.

Misijonsko delovanje slovenskih misijonarjev in misijonark na ozemlju nekdanje Jugoslavije je iz ozadja pogojevala politična smer oblasti. Tozadevni prispevek analizira različne narodnostne, verske in kulturne kontekste, v katerih so delovali katoliški misijonarji. Njihova dejavnost je bila namenjena tako katoličanom v diaspori kot tudi nekatoličanom, saj oznanjevanje evangelija in njegovih vrednot pri misijonarjih ne pozna meja.

Iz obravnavane misijonske dejavnosti naših rojakov je razvidno, da ne bi bila mogoča brez angažiranega slovenskega ljudstva, med katerim je Katoliška cerkev načrtno vzbujala misijonskega duha. Številne donacije v denarju in praktičnih ter bogoslužnih predmetih so omogočale misijonsko delovanje naših misijonarjev ter tudi lajšale gmotne stiske domačinom. Iz monografije je mogoče tudi razbrati pomemben dejavnik medkulturne izmenjave med misijonskimi deželami in takratno Slovenijo. Vsega tega ne bi bilo brez prizadevnega dela naših misijonarjev in misijonark ter voditeljev misijonskih organizacij, ki so njihovo dejavnost podpirale.

Znanstvena monografija *Slovenski misijoni 1918–1941* nudi sistematičen prikaz slovenske misijonske dejavnosti v svetu. Vsak od prispevkov je opremljen s seznamom uporabljene literature in virov. Posamezni prispevki vsebujejo tudi dokumentarno fotografsko gradivo. Vidi se, da je odgovarjajoča literatura relativno razpršena po različnih predvojnih periodičnih publikacijah in časopisih, ki so objavljali prispevke misijonarjev. Glede arhivskega gradiva lahko rečemo, da še ni popolnoma raziskano in ovrednoteno. Del tega se je izgubil ali pa bil uničen v medvojnem in povojnem času zaradi prisilnih izselitev redovnih skupnosti iz zavodov in redovnih hiš. Po srečnem naključju so preživeli posamezni ostanki nekdanjih bogatih misijonskih zbirk. Kljub navedenim omejitvam je avtorjem

uspelo napisati verodostojne prispevke, ki tvorijo prikaz takratne misijonske dejavnosti slovenskih misijonarjev in misijonark.

Znanstvena monografija *Slovenski misijoni 1918–1941* bo z objavo doprinesla nov pomemben prispevek za cerkveno zgodovino, etnografijo in ostale humanistične vede.

Ljubljana, 10. aprila 2025

Recenzent: dr. Jure Volčjak, znanstveni sodelavec

TEOF

UNIVERZA V LJUBLJANI

Teološka fakulteta